Melanie Klein

Delilik

yahut

Acı ve Yaratıcılık Olarak Ana Katli

Julia Kristeva

Çeviren: Ayşegül Demir

pinhan

İnceleme

♣

Julia Kristeva

╬

Melanie Klein

Julia Kristeva: Dilbilim, edebiyat eleştirisi, felsefe, estetik, kültürel çalışmalar, feminizm, psikanaliz gibi çeşitli alanlarda eserler verdi. 1969'da *Semeiotike* isimli ilk kitabının yayınlanmasının ardından kültürel çalışmalar ve feminizm alanlarında etkili olmaya başladı. 1973 yılından beri Denis Diderot Üniversitesi'nde ders veriyor. Barthes, Lévi-Strauss, Lacan, Althusser ve Kolombiya Üniversitesi'nde Yazınsal Göstergebilim Kürsüsünü paylaştığı Eco ve Todorov gibi isimlerle birlikte önde gelen yapısalcılar arasında yer alıyor. On ayrı dile çevrilen eserleri için 1997 yılında Fransa'da Légion d'honneur nişanına layık görüldü. Türkçedeki diğer eserleri: *Kadın Dehası: Hannah Arendt*, *Korkunun Güçleri: İğrençlik Üzerine Deneme*, *Kara Güneş: Depresyon ve Melankoli*, *Ruhun Yeni Hastalıkları*, *Samuraylar*, *Bizans'ta Cinayet*.

Ayşegül Demir: 1984 yılında İstanbul'da doğdu. Ortaokul ve liseyi Saint-Benoit Fransız Lisesi'nde okudu. 2008 yılında ODTÜ Psikoloji Bölümünü bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi'nde Felsefe Grubu Öğretmenliği ve Maltepe Üniversitesi'nde Gelişim Psikolojisi Yüksek Lisans Programlarını tamamladı. Yüksek Lisansı sırasında yazdığı "Akran Zorbalığına Karışan ve Karışmayan İlköğretim Öğrencilerinin Suçluluk ve Utanç Duygularının ve Adil Dünya İnançlarının İncelenmesi" adlı tezini 2013 yılında Hindistan'da gerçekleşmiş olan Kişilerarası Kabul Ret Kongresinde (*International Congress on Interpersonal Acceptance and Rejection*) sundu. Beş yıldır bir ortaokulda rehber öğretmen olarak çalışmaktadır. Bu kitabın yanı sıra Melanie Klein'ın *Çocuk Psikanalizi* (Pinhan Yayıncılık, 2015) adlı kitabını da Türkçeye kazandırmıştır.

MELANIE KLEIN

Delilik

yahut

Acı ve Yaratıcılık Olarak Ana Katli

Julia Kristeva

Çeviren:

Ayşegül Demir

PİNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 20913

Asıl ismi: *Le génie féminin, tome 2: Melanie Klein*
© Pinhan Yayıncılık, 2015
Türkçe çeviri © Ayşegül Demir, 2015

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever

Birinci Basım: Ağustos 2015
Editör: Adem Beyaz
Kapak Görseli ve Telif Sahibi: *Kara Kalem Melanie* / Nisa Özaydın
Kapak Tasarımı: Mahmut Sever

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

Kataloglama Bilgisi
1. Biyografi 2. Psikanaliz

Pinhan Yayıncılık: 84 İnceleme Dizisi:19

ISBN: 978-605-5302-65-8

İçindekiler

GİRİŞ: Psikanaliz Çağı 11

I
YAHUDİ AİLELER, AVRUPA'DAN HİKAYELER: BİR DEPRESYON VE DEVAMI

Libussa 24
Yahudiler ve Katolikler 29
Sándor Ferenczi 32
Karl Abraham 37
Londra 40

II
KENDİ ÇOCUKLARINI ANALİZ ETMEK SKANDALDAN OYUN TEKNİĞİNE

(Ebeveynin sunduğu) Aydınlanmaya Karşı (Çocuktaki) Bilinçdışı Bilgi 50
Erich/Fritz'le Hayali Bir Anlatı Kurmak 54
Hans ve (belki) Melitta 59
Oyun Oynamak yahut Yorumlamak 62
Yalın Kelimeler, Olumsuz Aktarım, Fantezinin Buharlaşması 65

III
ÖTEKİYLE BAĞIN ÖNCELİĞİ VE İÇSELLİĞİ: BEBEK, NESNELERİYLE DOĞAR

Narsisizm ve Nesne 75
İçinde/Dışında 80
"Paranoid-Şizoid Konum": Bölünme ve Yansıtmalı Özdeşleşme 84
Depresif Konum: Tüm Nesne, Ruhsal Alan, Onarım 94

IV
KAYGI YA DA ARZU?
BAŞTA ÖLÜM DÜRTÜSÜ VARDI

Thanatos'un Özümsediği Eros: Sadistik Tüketme ve Anal Saldırı 107
Bizde Bir Ruh Oluşturan O Keder 115
Hasetin Gücü ve Şükran Üzerine Bahis 118
Pötifurlar, Kleine Frou, Frau Klein 120

V
ERKEN VE ACIMASIZ ÜSTBENLİK

Oidipus'un İlk Evrelerinden İtibaren 127
Kızlar ve Erkekler Bundan Kaçmaz 129
Zulmeden İdealleştirme ve "Somutlaştırma" 131
Richard Vakası: İyiliğe Karşı Hitler-Übü 133
Yalnız Olmamak Mümkün mü? 141

VI
YA ANNE TUTKUSU YA DA ANA KATLİNE ÖVGÜ?
EBEVEYNLER

Durmadan Yenilenen Meme 147
Birincil Dişil Evre 151
Dişil Cinsellik 154
... ve Eril Cinsellik 160
"Birleşmiş" ya da Çift Olmuş Ebeveyn 162
Bir *Oresteia* 166

VII
VÜCUT BULMUŞ METAFOR OLARAK FANTAZMA

Temsilden Önce Temsilci 175
Kaygı ile Dil Arasındaki "Anlatı-Öncesi Zarflar" 183
Kadınların Arkaik Olana Doğru Bir Eğilimi mi Var? 189

VIII
SEMBOLİZMİN İÇKİNLİĞİ VE AŞAMALARI

Eşleşmelerden Sembollere: Dick 199
Melanie Klein'a Göre Olumsuzluk 211
Geç-Kleincılarda Arkaik ve Birincil 221
Kültürel Eylemlerin Yüceltilmesi: Sanat ve Edebiyat 231

IX
YABANCI DİLDEN SADIK OLAN VE OLMAYAN ÇEVRELERE

Metni Olmayan Bir Kurucu 241
Anne ve Kız 252
Kadınların Barışı ve Savaşı 257

X
KLEINCILIK POLİTİKASI

Büyük Tartışmalardan Bağımsızlara 267
Lacan'ın Haset ve Şükranı 281
"Vahiy Almış İşkembeci"yi Ele Geçiren
Feministler ve Sol 287
İç Anne ve Düşüncenin Derinliği 299

Melanie Klein güçlü bir kadın; nasıl desem, kendisinde derinden derine çarpan bir tür incelik var. Kurnazlık değil bu. Dipten gelen, içe çeken, bir dalga gibi; tehditkâr. Kırlaşmaya başlayan saçlarıyla parlak ve hayal gücü gözlerinden okunan bir kadın.

VIRGINA WOOLF

Than soul, live thou upon your servant's loss [...]
So shalt thou feed on Death that feeds on men,
And, Death once dead, th's no more dying then.

WILLIAM SHAKESPEARE, *Sonnets*, 146

Ruh, sen artık uşağının yitirdiğiyle geçin [...]
Sen de ölümle beslen nasıl ölüm can yerse,
Ölmek bitmiş demektir ölüm ölür giderse.

(Türkçesi: Talât Sait Halman)

GİRİŞ

Psikanaliz Çağı

İnsanlar deli olmaya o kadar mecburlar ki deli olmamak deliliğin başka bir şekli olurdu.
PASCAL

1925: "O, biraz kaçık. Hepsi bu. Zihninin çok ilginç şeylerle dolu olduğuna ise şüphe yok. Büyüleyici bir kişiliği var." Alix Strachey, hem Bloomsbury isimli ünlü Londralı grubun animatörlerinden hem de Freud'un *Eserleri*'nin [*Œuvres complètes*] Standart Edisyonunun gelecekteki ünlü çevirmeni ve editörü olan kocası James Strachey'ye Melanie Klein'i bu sözlerle tasvir ediyordu[1]. Alix ve Melanie o sıralar Berlin'de, Karl Abraham'ın analizlerine katılarak ve tabii ki "solcular"ın takıldığı barlarda dans ederek vakit geçiriyorlardı.

1957: Melanie Klein otuz yıl boyunca yaptığı çalışmalarla çocuk psikanalizinin dünyaca bilinen kurucu anası olmanın ötesinde Freud'dan sonra, yetişkinlerin ve özellikle psikozluların psikanalizini yeniden tesis eden kişi olmuştur. *Haset ve Şükran*'da şöyle der:

"Çalışmalarım bana haset duyulan ilk nesnenin besleyen meme olduğunu öğretmiştir, çünkü bebek arzuladığı her şeye ve doyumu için bulunan sınırsız süt ve sevgi akışına memede sahip olduğunu hisseder. Bu his, kin ve nefret duygusuna eklenir ve sonuç anne ile bozulmuş bir iliş-

[1] Bkz. Perry Meisel ve Walter Kendrick, *Bloomsbury/Freud. James et Alix Strachey, Correspondance, 1924-1925* (1985), Fr. Çev., PUF, 1990, s. 320.

kidir. Eğer haset aşırı ise, bu bence paranoid ve şizoid özelliklerin anormal şekilde güçlü olduğunu ve böyle bir çocuğun hasta olarak kabul edilebileceğini gösterir... [Sonraki şekillerinde] haset artık meme odaklı değildir, ancak babanın penisini içine alan, içinde bebekler olan, onları doğuran ve besleyebilen anneye yönelmiştir.

Böyle saldırıların hedefi haline gelen, özellikle yaratıcılıktır. T*he Faerie Queene* adlı şiirinde Edmund Spenser, haseti yırtıcı bir kurt olarak tanımlar. ... Bu teolojik görüş Yaşamı, yıkıcı bir güç olan Hasetin karşısındaki yaratıcı güç olarak tanımlayan Aziz Augustinus'tan bize ulaşmıştır. Bu bağlamda Korinitlilere İlk Mektuptan şu çıkarılabilir: 'Aşk haset duymaz.'[1]"

Melanie Klein, dahice işlediği psikanalizle artık önemli bir kişi ve gözden kaçırılamaz bir değerdir.

Geleneğin içine sızmış büyük bir macera ya da kara cahilliğin daniskası... Bazılarınca yerilip eleştirilse de büyük bir keşif olan "bilinçdışı", üçüncü bin yılın doğuşunda bir muamma olarak hâlâ varlığını koruyor. Kavramın ortaya çıkışından bir yüzyıl sonra bile[2], Sigmund Freud'un (1856-1939) ve onun talebeleri tarafından gerçekleştirilen devrimin boyutlarını ölçemiyoruz. XIX. yüzyıl sonu tıp ve psikiyatrisi kadar din ve felsefesinin de mirasçısı olarak psikanaliz, bütün bu gelenekleri tümden yıktı ve onları, *beden* ve *dil* ile bağlantılı insan *ruh*unun, sadece kavranabilir değil, yıkım ve hatta ölüme karşı savunmasız bir acı alanı olması itibarıyla özellikle yeniden doğum [*renaissance*] alanımız olduğu fikrini vurgulayarak yeniledi.

---

[1] Melanie Klein, *Envie et gratitude et autres essais* [*Haset ve Şükran*] (1957), Fr. Çev. Gallimard, kol. Tel, 1968, ss. 21 ve 47.

[2] "Psiko-analiz" kelimesi ilk olarak Freud'un Fransızca da yayınlanmış makalesinde kullanıldı: "L'hérédité et l'étiologie des névroses" (1896), *Gesammelte Werke* (*GW*), Londra, Imago Pusblishing Company, 1940-1952 ve Francfort, Fischer, 1960-1988, c. 1. ss. 407-422; *Standard Edition* (*SE*), Londra, Hogarth Press, 1953-1974, c. 3, ss. 141-156. Ancak 1885 yılında onun ve Joseph Breur'un *Histeri Üzerine Çalışmalar*'dan sonra 1900 yılında yayınladıkları *Düşlerin Yorumu,* ilk psikanalitik çalışma olarak kabul edilecekti.

Meçhulun kaşiflerine has bir tutkuyla bu keşfin öncüleri psikanalizin etrafında varlıklarını harekete geçirdiler ve bu olgudan yeni bir bilgi türü ortaya çıkardılar. Konuşan iki varlık arasındaki bağı destekleyen imgeseli fark ederek bu yeni tür hâlâ genişliyor ve klasik akılcılığa meydan okuyor. Her ne kadar birçoğu kendini bundan sakınmış, hatta hâlâ sakınıyor olsa da (en azimli olanları belirtmek gerekirse Heidegger'den Nabokov'a) bu çağın en yaratıcı kadın ve erkekleri – Virginia Woolf'tan Georges Bataille'a, André Breton'dan Jean-Paul Sartre'a, Romain Rolland'dan Gustave Mahler'e, André Gide'den Emile Benveniste'e, Charlie Chaplin'den Alfred Hitchcock ve Woody Allen'a- yeni bir özgürlük şekli ve medeniyetin dönüşüm şartı olarak Freud okuyor ya da kendilik bilgisine giden bu yenilikçi yolu daha iyi anlamak veya tecrübe etmek için psikanaliz koltuğuna uzanıyor.

Başlangıcından beri psikanaliz akıma eşlik eden ve onu harekete geçiren ızdırapların sebebi, kimilerinin kendi aralarında uydurduğu gibi sadece terapistlerin tedavi etmeye çabaladığı delilikle yakınlık kurmaları değildir. Pek tabii geleneklere ya da gelenek haline gelmiş fikirlere karşı çıkarak, dürtülerin ve kelimelerin yoğunluğu da doğrulanmıyor. Daha dramatik şekilde söyleyecek olursak, analitik hareketin ışığında ortaya çıkan içsel karmaşalar, mikroskobun mikroba yaptığı gibi, tüm kültürlerin özünde var olan zalimliği ortaya çıkarıyor. Zira yeniliği ortaya çıkarmak için imkansızın sınırlarında gezinmek gerekir.

Freud ve "talebeleri"nin akıl hastalığını, insan ruhunu tanımak ve özgürleştirmek için görkemli bir yol gibi izlemeleri aslında gayet hoştu. Freud'dan önce özellikle Fransız birçok yazar ve ahlakçı, insan ruhunun derinliklerinde yatan deliliği ortaya çıkararak zaten kendi tarzlarıyla bu yolu açmıştı. Dolayısıyla Freud'un müjdecileri, doktorların ve psikiyatrların patolojiyle sınırlandıracağı bu aşırılığı zaten takdim etmişlerdi. Sahiden, "deliliğe tutulmadan yaşayan biri aslında o kadar da bilge değildir" satırlarını yazan La Rochefoucauld'un nezaketi, "mutsuzluk tanrımdı benim. Çamura uzandım, boylu boyunca. Kurulandım suçun rüzgarında. Ve deliliğe

yaman oyunlar oynadım" diyen Rimbaud'un şeytani bilgisi yanında "delilik"ten geriye ne kalır? Delilik; yaratıcılığın korkunç sınırı, sonsuz dürtüsü... Onu görmezden gelmemeli, hapsetmemeli... Delilik; hakkında söylenmeli, yazılmalı ve düşünülmeli.

Dişe dokunur bu paradoks, psikanalizin ortaya çıkardığı anlaşılmazlığın ve direncin her daim olduğu gibi şimdi de merkezinde yer alıyor: Patoloji hakikati nasıl söyleyebilir? Ruhsal hastalığı müşahedeye alarak, hasta olanı analiz ederek psikanaliz, *normal* dediğimiz insani deneyimlerin temelini oluşturan mantığı ortaya çıkarmakla kalmıyor hastalık belirtisinde saptanan bu mantığın hangi şartlarda oluştuğunu da belirliyor. Bilinçdışı teorisi bu şekilde "normal" ve "patolojik" arasındaki sınırı tedaviyi reddetmeksizin siliyor, mahrem bir gecenin sonuna yolculuk[1] gibi her birimize bizzat kendini sunuyor. Psikiyatride kullanılan bazı ifadeler burada bir hataya sebebiyet verebilir: Psikanaliz her ne kadar delilikten yola çıksa da hepimizin aslında deli olduğuna kanıtlamak için bütün insanlara deli damgasını yapıştırmayacaktır. Tam tersine bizde gizlice yer eden aşırılıklar, açmazlar ve aynı zamanda yeniliklerin taşıyıcıları olan model ve yapılarmış gibi deliliğe yaklaşacaktır.

Zihnin yaşamının *cinsellik*te kök salması, Freudcu psikanalize normal ile patolojik arasındaki sınırları eritme ve çağımızın görüp görebileceği, metafiziğin en radikal yıkımlarından birini başlatma olanağı sağlayan bir Arşimet noktasıdır.

Freud'a göre enerji *ve* anlam, biyoloji *ve* Ötekiyle bir iletişim şekli olarak cinsellik, kimilerinin itham ettiği gibi insanın özünü biyolojiye indirgemez, tam tersine hayvani tarafı [*animalité*] doğrudan kültürün içine katar. Eğer insan simgeleştirme ve yüceleştirmeye muktedirse bunun nedeni insanın,

[1] *Gecenin Sonuna Yolculuk* [*Voyage au bout de la nuit*] Fransız edebiyatçı Céline'in 1932 tarihli romanıdır. Tımarhanede çalışan Ferdinand Bardamu'nun öyküleldiği yarı otobiyografik roman aynı zamanda tıp mesleğini ve bilimsel araştırma uğraşılarını hicveder -çn.

beden ve ruh, dürtü ve dil gibi metafizik ikilemleri kaçınılmaz biçimde besleyen ve büyüten cinsellikle donatılmış bir varlık olmasıdır. Gerçekten de *arzu*, enerji *ve* niyeti birden kapsar. Psikanaliz, cinsel kuruntuları gözlemleyerek hasta insanın kaynağı olan bu ikili mevcudiyetin kusurlarını tedavi eder. Cinselliğin suç olarak görülmesi fikrinden kendimizi kurtarmak veya Yahudi bir kadının Viyana'da çıkıp cinsellikten kendine bir inceleme konusu yapması, üstelik onu ruhsal hayatının merkezine koyması için Rönesans ve Aydınlanmadan XIX. yüzyıldaki *Belle Epoque*'a [Güzel Çağ] kadar Hıristiyanlık mirası nispetinde Avrupa kültürünün özgürleştirici ikliminin içinden de bata çıka geçmek gerekliydi. Diğer ufuklardaki özgürleştirici zihniyetler de bu yıkıcı hareket karşısında kendilerini yeniden tanımayı ihmal etmediler. Ne var ki Freudcu buluşun menzili daha derinlere işliyor: Ona göre cinsellik ne sefahat ne de tahriktir; "insanın özü"nün yorulmaz ve anlamlı bir arzu olarak, bir başka deyişle bir yandan bizi sınırlayan kader diğer yandan bizi özgürleştiren benzersizlikle tescilli bir arzu olarak belirdiği dönüm noktasıdır. Freud için cinsellik kuşkusuz genetikle öznelliğin, ağırlıkla zarafetin kavşağındaki arzudur.

Eskilerin *psyche* kelimesinden bize miras kalan *ruh*, çeşitlenen "topografileri"yle (bilinçdışı/önbilinç/bilinç, altbenlik/benlik/üstbenlik) "ruhsal aygıt" haline geliyor. Kendilerine mutlaka çeşitli arzu birikimleri ve figürleri nüfuz etmesine rağmen bu topografiler yine de psikosomatiktir. Freud'un uğruna bütün şöhretini riske attığı bu iki zıt uca sahip arzu kavramı, aktarım esnasında Öteki-analiste yöneltilen *söylem*in içinde kendini deşifre eder. İyimserlikle dolu olsa da en bariz hayal kırıklığının bile hatırını dinlemeyen bu risk, *kulağı* ana organ, *metin analizi*ni de bu serüven süresince olmazsa olmaz Musevi-Hıristiyan başvuru kaynağı olarak kurar.

Freud'a göre cinselliğin örüp bezediği beden/ruh farklılığı, ancak bilinçle yoğrulmuş bir zemin oluşturduğu ve burada başka bir akıl yürütmenin gediği için alan inşa ettiği sürece söylemde anlaşılabilir hale gelir. Metafizik tarihinden miras

kalan ve Descartes'ın *cogito*suyla mühürlenen *düşünen özne*nin bütün yapısı bu şekilde sarsıntıya uğrar. *Freudcu bilinçdışı* bilinç aracılığıyla erişilebilen ancak ona indirgenemeyen ve analitik kulağa kendini arz eden "öteki sahne" halini alır. Bilinçdışı akıldışılıktan kaçar zira kendisi alt edilemez bir kaos olmaktan ziyade bir yapıya, bilincin yapısından başka bir yapıya sahiptir. Bilinçdışı, ailevi utançların ve sosyal alışkanlıkların sığınağı olan psikolojik gizemin üstesinden gelerek, beni kendi bilinmezliğime, hayal edemeyeceğim bir derinliğe teslim eder. O derinliğe eriştiğim zaman ise özgürlüğümü yeniden tesis ederek beni engellerimden kurtarır. Ben bilinçdışımdan sorumlu değilim ama eğer on*dan* başlayarak tepki vermezsem onu tekrardan düşünüp, tekrardan yaratarak *ona* tepki vermek zorunda kalırım.

Bu bakış açısı sayesinde bilinçdışı cinselliği, iki cinsiyet arasındaki geleneksel farka yeni bir perspektif kazandırır. Zira cinsiyetler arasındaki ilişkilerin modern dönüşümlerini açığa vurmak en az psikanalitik devrimin ortaya çıkışı kadar önemlidir. Freud, *dişil histeri*ye kulak kabartarak bilinçdışının mantığını kapmaya çalışır. Bir dizi dişil "karakterler" ya da "vaka incelemeleri" Freud'un psikanalizi oluşturmasına destek olur: Anna O., Emmy von N., Lucy R., Katharina ve Elisabeth von R., Dora'yı da unutmadan, daha sayamadığımız ve bilemediğimiz diğerleri... Freud, hastalık belirtilerini sadece kadın cinsiyetine atamaz, eril histerilerin de izini sürer ve onları adeta ifşa eder: Geleneksel erkek/kadın ayrımını sorgulamak onun yöntemlerinden sadece birisidir. Psikanaliz, biyolojik açıdan kurulmuş iki cinsiyetin özünde var olan ruhsal çiftecinsiyetliliği tanımak ve kabul etmekle başlar ve nihayetinde her bireye ait tekil cinselliği ortaya koyar. Her ne kadar analitik ekollerin çoğu, üzerine ailenin inşa edildiği heteroseksüelliğin, çocukların öznel bireyselleşmesinin tek garantisi olduğunu iddia etse de psikanaliz, aslında her türlü cinsel kimliğin altında yatan cinsel çokbiçimliliği keşfeder ve tanımaya çalışır. Bu noktadan itibaren de kendini öznel bir kurtulma etiği olarak tanımlar.

Bu entelektüel bağlam kadınların psikanaliz uygulamasına erişimlerini sağlamakla beraber, dönemin toplumsal ve siyasi kargaşalarına karşı az çok daha hassas olan disiplinlerin yapmadığı kadar onların yeteneklerine öncelik verir. Geleneksel ve sert tıbbi hiyerarşinin yükselişe geçtiği bir dönemde eril ortamlar içinde karşılaştıkları direnç ve düşmanlığa rağmen birçok kadın, katkılarının görmezden gelinmeyeceği psikanalitik devrime katılır: Sadece Freud'un çağdaşlarından sayacağımız isimler arasında Lou Andreas-Salomé, Sabina Spielrein, Karen Horney, Helene Deutsch, Anna Freud, Joan Riviere, Susan Isaacs, Paula Heimann, Jeanne Lampl-De Groot, Marie Bonaparte ve özellikle Melanie Klein vardır.

Talebelerinin neredeyse dogmatik fanatizmle övdüğü, ona analist sıfatını bile çok gören sevmeyenlerinin ise çekinmeden yerdiği Melanie Klein (1882-1960), psikanalizin en özgün yenilikçi ismi olarak belirmek için vakit kaybetmez. (C. G. Jung ve diğer "muhalifler"in aksine) Freudculuğun temel prensiplerini yıkmadan bilinçdışının teori ve kliniğine yeni bir yön kazandırmayı bilir. Bununla birlikte Klein'ın klinik ve teorik yazıları, sancılı tartışmalardan sonra bugün özellikle Britanya'da, modern psikanalizin göklere çıkardığı en üretken çalışmaları teşvik eden pratik güçlü sezgi katkısına kıyasla daha az temel eserler sayılır.

W. R. Bion, D. W. Winnicott ya da Frances Tustin gibi isimlerin hakim olduğu, çocuklar, psikoz ve otizm üzerine odaklanan klinik uygulama, Kleinci yenilikler olmadan düşünülemezdi. Mutsuz bir evlilik sürdüren, zamanla depresif bir anneye dönüşen, Ferenczi ile başladığı incelemeyi Abraham'la tamamlayan, doktor olmadan ve hiçbir diplomaya sahip değilken; bu kadının 1919 yılında kendi çocuklarının analizinden yola çıkarak küçük çocukların psikanalizi üzerine ilk çalışmasını nasıl tamamladığını, 1922 yılında, yani tam kırk yaşındayken ne şekilde psikanalist olduğunu göreceğiz. Klein, 1926'da Londra'ya yerleşir ve 1932'de yayınlanan derlemesi *Çocuk Psikanalizi* ile parlak bir ün kazanır. Freud'la arasındaki uyuşmazlıklar, 1941 ile 1944 arasında İn-

giliz Psikanaliz Cemiyeti Görüşmelerinde tutkuyla takip edilen Anna Freud ile girdiği münakaşalar, onun ne azmine ne de ışıltısına zarar verir. Tam tersine Klein'ın doğrudan ya da dolaylı etkisi ölümünden itibaren özellikle başta İngiltere, Latin Amerika ve Fransa olmak üzere tüm dünyada, klinik psikanalistler kadar sosyolog ve feministler nezdinde de artmaya devam eder.

Klein'ın Freud ile ayrıldığı temel noktaları biliyoruz. Bu ayrımlar asla kesin bir ret olarak gündeme getirilmedi, daha ziyade Freud'un bilinçdışı teorisini tamamlayacak bir yöntem olarak benimsendi. Freudcu bilinçdışı, arzu ve bastırma etrafında yapılanmıştır; Melanie Klein ise yenidoğan bebeğin ruhsal *acısı*, *bölünme süreçleri*[1] ve onun ilk ortaya çıkan, sınırlı da olsa, *yüceltme* yetisine odaklanır. Freudcu dürtü bir kaynağa ve bir amaca sahiptir, ancak nesnesi yoktur. Ne var ki Klein'a göre yenidoğan bebeğin dürtüleri en başından beri *nesne*ye (meme, anne) yöneliktir. Klein'ın dünyasında *Öteki* her daim zaten-oradadır, çok erken Oidipus kompleksinin ürettiği üstbenlikle birlikte bir benlik ve nesne arasında geçen bu erken bağın dramaları bir Jérome Bosch tablosundaki yücelik ve korkuyla beraber gözler önüne serilir. Freud, öznenin ruhsal hayatının merkezini, hadım edilme çilesi ve babanın işlevi etrafında belirler. Melanie Klein, bu gerçekleri göz ardı etmeksizin psikanaliz teorilerinin fikir babasında eksik olan annenin işlevini bu ikisine ekler. Sonuç olarak ödipal üçgeni ikili ilişkiye [*dyad*] indirgeme riskine girer (ancak teorisinde ikili ilişki her zaman bir "birleşik" ebeveyn nesnesinin birincil hali ile yer alır). Ayrıcalığı ancak buradan gelen anne dolayısıyla, Klein'ın hasımlarının tezcanlılıkla iddia ettiğinin aksine, kendini bir kült olarak inşa etmez. İlk kez Klein'ın düşünme cesareti gösterdiği *ana katli*, haset ve şükranla birlikte bizim düşünme yetimizin temelinde yer alır. Freud, sevgiyi asla kuramlaştırmamasına rağmen, sevginin

[1] Kişinin kendisini ve başkalarının özelliklerini ya tamamen iyi ya da tamamen kötü olarak nitelendirdiği bir çeşit savunma mekanizmasıdır. Bu tür bir mekanizmada iyi ile kötü birbirinden tamamen ayrılır -çn.

aktarımından yola çıkarak psikanalizi icat eder. Klein ise genç hastalarının analiste – anne ile ilgili ikame olarak kendisine- yönelttikleri anneyle ilgili aktarımlarını analiz eder, aynı şekilde çocuklar oynarken ortaya çıkan ve analistin kendisinde karşı-aktarımı oluşturan (talebeleri tarafından kanıtlanmıştır) fantezileri dinlemeye koyulur. Freud için rüyalar ve dil, Klein için oyuna sızan fanteziler: Klein'ın hastalarının genç yaşta olmaları, dile tam anlamıyla hakim olmamaları ya da konuşma güçlüğü çekmeleri nedeniyle değildir uygulanmakta olan tekniğin değişmesi. Kleincı *fantezi* hem hasta hem de analist için psikanalizin merkezinde yer alır. Benzeşmeyen, bilinç *ve* bilinçdışı öğelerinden meydana gelen, tam da bu nedenle kurucusu tarafından "melez kan" olarak tanımlanan Freudcu fanteziyle kıyaslandığında Kleincı fantezinin daha heterojen bir yapı sergilediği görülür. Kelimelerden olduğu kadar dürtü, duyumlar ve eylemlerden meydana gelen *fantezi*[1] çocuklar oyun sırasında, yetişkinlerin de hasta koltuğunda eylemlerin yükünden sıyrılmış bir söylemle ifşa ettikleri, gerçek bir vücut bulma, bedensel bir eğretilemedir - Proust'un da diyeceği gibi: doğrulanma-ötesidir [*transsubstantiation*].

Bu kavram karmaşası sadece Kleincı fanteziye özgü değildir. Yazarımızın kullandığı her kavramın çok net olmadığını, çatallaştığını, bu kavramların diyalektik bir mantıktan ziyade daha dolambaçlı bir mantığa göre işlediğini göreceğiz. Bu, düşünürün zihninden kaynaklanan bir zayıflık mıdır? Ya da tam tersine, bilinçdışının başlıca izleri sıfatındaki düşünce ve davranışlarımıza aynı şekilde hükmeden tekrarlama, pekiştirme ve hatta öz ve anlam arasındaki ince ilişki olarak gerilemeyi sıkıca kavrayıp baskı altında tutma hareketini yapmak için "arkaik" kavramının kullanılmasını bile gerektirmeyen analitik sezgiyi temize çıkarmak mıdır?

---

[1] Kleincı topluluk fantezi kelimesi için İngilizce *fantasy* yerine *phantasy* kelimesini kullanmaktadır. Yazar burada Kleincı topluluğun kullandığı şekilde kelimeyi belirtmiştir -çn.

Klein düşüncesi, saygın ekoller nezdinde kendini sağlama aldıktan sonra, işlevlerini yer yer fazla basite indirgediği bilinçdışını tanıyorum iddiasını taşır. Hasımlar bu arada boş durmaz, Melanie kendini bilinçdışının yerine koyuyor diyerek isyanı basarlar! Bununla birlikte Klein'in teorilerinin gelişimini ve "vaka incelemeleri"nin simyasını kavramlarının oluşumuyla birlikte izlersek, hastaların bilinçdışının *yanı sıra* analistin bilinçdışının da kalıcı olarak keşfolunduğunu gözlemleriz. Klein'ın en özgün talebelerinden biri olan W. R. Bion, İngilizce *"to be at one with"* [biriyle ya da bir şeyle beraber olmak] ifadesiyle oynayarak *"at-one-ment"* [kefaret] terimini yaratır. Böylesi bir ilişki acının ötesine ulaşmak ve yaşam dediğimiz sonsuz fanteziyi tekrardan kurmak için o acıyı sembolleştirme kapasitesini önceleyen yine o aynı acıdan tamamen koparılmış değildir.

Melanie Klein, kaygının hazzın taşıyıcısı olduğunu herkesten çok daha iyi biçimde anladıktan sonra psikanalizi, düşünme kapasitesini iyileştirme sanatına dönüştürür. Haz *İlkesinin Ötesinde* (1920) kitabından itibaren Freud'un, ruhsal hayatı emrine amade ettiği ölüm dürtüsüne dikkat kesilir. Bu dürtüyü sıkıntılarımızın birinci faili olarak belirler. Bunun ötesinde sembollerin yaratıcıları olma kabiliyetimizin temel etkeni yine aynı ölüm dürtüsüdür. Freud, hazzın bastırılmasıyla kaygı ve hastalık belirtisinin ortaya çıktığını söyler. Bizi tahrip eden endişe ve korkular hangi şartlarda simgeleştirilebilir? Klein -bir "düşünme hocası"ndan ziyade yürekli bir klinikçi olarak çok büyük ihtimalle bilmeden yapmış olsa da- eserinin de belirleyicisi olan bu analitik sorunsalı insanlığın ve modern kültür krizinin merkezine yerleştirir.

İçinde bulunduğu ekolun lideri haline gelen bu kadının kendine güvenen görünüşünün altında, hem başkalarında hem de kendindeki kaygı ile kurduğu sıra dışı yakınlıkta bir ilişki yatıyordu. Simgeleştirilmiş ve düşünce tarafından hükümsüz bırakıldığı için hoş görülmüş kaygıyla birlikte yaşaması Klein'a, psikoz karşısında geri çekilmeme gücünü ve isteğini verdi. Aslında o, psikoz halleriyle Freud'dan daha fazla dikkatli ve özenli biçimde meşgul oldu. Erasmus,

1511'de yazdığı *Deliliğe Övgü*'de Rönesans insanına özgürlüğün sınır boyu deneyimlerinde köklendiğini işaret ediyordu. Freud, *Düşlerin Yorumu* (1900) isimli eserinde düşlerimizin mahrem deliliğimiz olduğunu bize öğrettiğinde hastalığı reddetmiyor, onu "endişe verici tuhaflığımız" olarak tanımamızı sağlıyor ve ona ihtimam ve ihsanla yaklaşmamızı öğütlüyordu. Yenidoğan bebekte "paranoid-şizoid" benliğin izini sürerek, ya da dil yetisine sahip olabilmek için "depresif konum"un ön şart olduğunu anlatarak Melanie Klein, delilikle olan irtibatımızı kuvvetlendiriyor, deliliğin simyasıyla ilgili bilgimizi artırıyordu.

Nazi döneminde Avrupa'nın şahit olduğu dramatik hikayede Melanie Klein, çağımızı tahrif eden bu deliliğin politik çehresine kendini bırakmadı. Klein kendini çevreleyen sosyal korkudan korunsa bile, onun çocuk ya da yetişkinlere has psikoz analizleri, ekonomik ve ideolojik etkilerin yanında modern çağı tehdit eden ruhsal alanın yıkımı ve zihin yaşamının yok oluşunu koşullandıran derin mekanizmaları anlamamıza olanak sağlar. Delilik, çağımızın en baskın politik gerçeği olacaktır. Hatırlamamız gereken ise psikanalizin onun çağdaşı olduğudur. Bu hatırlamanın nedeni psikanalizin, laikleşmeye yol açacak bir nihilizm şeklini teşvik etmesi, buna bağlı olarak Tanrının ölümünü, totaliter rejimleri ve "cinsel özgürleşme"yi ortaya çıkarması değil, çeşitlenen haz ve tehlike seviyeleri üzerinden tecrübe ettiğimiz metafizik yapısöküm bağlamında insan ruhunun hareketlendiricisi ve en temel sınırı olan deliliği keşfetmemizi sağlaması ve bizi insan ruhunun merkezine yönlendirmesidir. Melanie Klein'ın yazdığı eser varlığımızın *hasta-varlık* – şizofreni, psikoz, depresyon, mani, otizm, gerilikler ve ketlenmeler, katastrofik kaygı, benliğin parçalanması ve diğerleri- olduğuna dair bilgiye en çok katkı sağlayan eserdir. Klein'ın çalışması, bunlardan kaçınmanın sihirli anahtarlarını sunmasa da onlara ortalama düzeyde eşlik etme ve mümkün olan yeniden doğuş için bu farklı görünümleri hafifletme şansı veriyor.

Araştırmamızın henüz bu noktasında, istisnai kaderlerine ve farklı çalışma alanlarına rağmen Melanie Klein ve Hannah

Arendt'in dehalarındaki ortak değişmezleri saptıyoruz: Her ikisi de nesne ve sosyal bağla ilgileniyor, düşüncenin yıkımı (Arendt için "kötülük", Klein için "psikoz") hakkında kafa yoruyor, doğrusal muhakeme biçimlerine kafa tutuyorlar. Bu benzerliklere her ikisinin hayatındaki varoluşsal paralellikleri de eklersek şunu söylemek mümkün; laik Yahudilerin ortamında yetişen bu iki entelektüel, kendi dönemlerindeki kadın ve erkekleri göz önüne aldığımızda sıra dışı bir girişim olan belirli bir davranış ve düşünce özgürlüğünü geliştirmek için Hıristiyan felsefeyi, Aydınlanma ruhunu ve modern bilgiyi kişisel ve eleştirel olarak sahiplenirler. İçinde bulundukları mesleki ortamlara muhalif olan, konformist zümrelerin düşmanlığına maruz kalan bu iki kadın, kendi fikirlerini korumak ve geliştirmek için ölüme dek savaşmaya muktedirdi. Dehaları düşünme cüreti taşıyan Arendt ve Klein, asi kişiliklerdi.

Şimdi Melanie Klein'ı modern psikanalizin gözü pek reformcusu yapan gelişimi ve bu özelliklerin kristalleşmesini sabırla takip etmeye çalışalım.

I

YAHUDİ AİLELER, AVRUPA'DAN HİKAYELER: BİR DEPRESYON VE DEVAMI

Libussa

"Nesne-anne" ve ana katlinin mucidi Melanie Klein'ın yaşam öyküsü[1], kendi öz annesi Libussa Deutsch'un baskın karakterinin, çocukluk hayatında ne kadar belirgin olduğunu gösteriyor.

Libussa, kumral, kültürlü ve zeki güzellik, Slovakya'da, bilgili ve müsamahalı bir hahamın ailesinde dünyaya gelir. Fransızca konuşmayı ve piyano çalmayı öğrenir. Libussa'nın kardeşi Hermann ise Cizvit okuluna gider. Reizes ailesinde önemli bir role sahip olacak Hermann aynı zamanda geleceğin varlıklı avukatlarından biri olacaktır. Yirmi dört yaşındayken Viyana'da kendinden 24 yaş büyük Moriz Reizes ile karşılaşan Libussa onunla evlenir. Galiçyalı katı Ortodoks bir aileden gelen, donuk bir karaktere sahip, genel cerrah ve Polonyalı bir Yahudi olan Moriz, çiftin de sonraları yerleştiği Viyana'ya yüz kilometre uzaklıktaki mütevazı Macar sınırı kasabası Deutsch-Kreutz'da çalışıyordur. Yaş, durum ve kültür farkından dolayı –Moriz'in ailesinden daha zengin ve kültürlü olan Libussa'nın ailesi "anaerkil bir aile yapısı"na[2] sahipti-, uyumsuzluk gösteren bu birliktelik aşk evliliğine benzemiyordur.

1953 ile 1959 arasında yazılan (yayınlanmamış ve *Melanie Klein Trust*'ın[3] mülkiyetinde olan) kısa *Otobiyografi*'sinde psikanalist, üzerinde dramatik biçimde oynanmış belki de ide-

---

[1] Phyllis Grosskurth, *Melanie Klein, son monde et son œuvre* (1986), Fr. Çev. PUF, 1989. Bu eser için bundan sonra *MK* kısaltmasını kullanacağız.
[2] *MK,* s. 18.
[3] *A.g.e.,* s. 14 vd.

alleştirilmiş bir hayat hikayesi sunar. Deutsch ailesinde hakim olan derin bilgi ortamından etkilendiğini söylerken, tıp eğitimi almak için *Hasidimlere*[1] karşı gelen babasının özgür ruhunu takdir eder, onun birçok yabancı dili konuşuyor olmasına hayranlık duyar! Bu arada halasına ait kaftanların onda uyandırdığı "nefret"i hatırlar. Anne tarafından Yahudi Slovakların konuştuğu Yidiş İbranicesini "hor gördüğünü" ise gizlemez.

Libussa ve Moriz'in, 1882'de Melanie'nin dünyaya geldiği Viyana'ya taşınmadan önce üç çocuğu olur: Emilie, Emanuel ve Sidonie. Babasının gözdesi Emilie kız kardeşini çok kıskandıracaktır; analistin çok yakın ve bağlı olduğu Emanuel ailenin dâhisidir; içlerinde en güzelleri ve annelerinin göz bebeği olan Sidonie, sekiz yaşında, Melanie daha dört yaşındayken, tüberkülozdan ölür.

"Sidonie burada olmadığı için annemin bana her zamankinden daha çok ihtiyaç duyduğuna dair bir duyguya sahip olduğumu hatırlıyorum. Sorunlarımın bir kısmının kardeşimin yerini doldurmam gerekliliğinden kaynaklandığı muhtemel…[2]"

"Güzel Yahudi prenses" Melanie, Sidonie'nin ölümünden sonra dayısının ve Libussa'nın kendisinin göz bebeği olur[3]. Buna karşın babasını, ilerleyen yaşından, aynı zamanda ortalama sosyal konumundan dolayı anlamadığını da dile getirir. Bir müzikholde danışman doktor olarak görev yapan babası, karısının gölgesinde kalır, belli bir doyuma sahip olamadığından yaptığı işi aşağılar. Gün gelir Deutsch ailesinin yaşadığı maddi sıkıntılar Libussa'yı bir dükkan işletmeye zorlar. Bu iş kuşkusuz, bir doktorun eşi olması nedeniyle oldukça yadırganır. Libussa bu dükkanda bitki ve sürüngen satar. Bu bitki ve sürüngenleri, (Melanie Klein'a göre) penis ve analla

[1] Hasidizm, XVIII. yüzyılda Doğu Avrupa'da ortaya çıkan bir tür Ortodoks Yahudiliktir, bu dini hareketin üyelerine ise hasidim denilir -çn.
[2] *A.g.e.,* s. 30.
[3] *A.g.e.,* s. 23.

ilgili feci "kötü nesneler" ile kaynayan anne bedeni fantezisini keşfettiğimizde tekrardan hatırlayacağız. Bunların hiçbiri ona ket vurmaz, tam tersine "asla utangaç olmadığını[1]" söyleyen kahramanımız, "hırstan yanıp tutuşan[2]" biri olduğunu iddia eder ve (babası gibi) tıp eğitimi almayı tasarlarken, büyük bir merakla psikiyatri alanında uzmanlaşmak ister –kuşkusuz bu, Yahudi kökenli genç bir kız için nadir görülen bir istektir! Gerçek bir entelektüel coşkuyla canlanan, kardeşini bir "arkadaş", bir "sırdaş" ve bir "hoca" belleyen Melanie, genç adamın kendisiyle gurur duyması için dizinin dibinden ayrılmaz.

Hiçbir zaman Siyonist olmayan Melanie Klein kendini, aile fertleri gibi derinden Yahudi hisseder ve Yahudi azınlığın canını yakmaktan çekinmeyen Katolik Viyana'da, sıra dışılığının keskin biçimde farkındadır. Ailesi Yahudi ayinlerinin müdavimidir–Melanie, Hamursuz Bayramı ve Yom Kipur törenlerine katılırken, hiçbir zaman İsrail'de yaşayamayacağını da belirtir. Manidardır, ölüm döşeğinde, "yakında öleceğim ve tekrar ediyorum, hiçbir Tanrıya inanmıyorum[3]" diyen annesinin sözlerini ve annesinin bir öğrencisine sırılsıklam aşık olduğu hatırasını asla unutmaz. Kimisinin haksız yere iddia ettiği şekliyle, psikanalizin bu eksik Tanrının yerini aldığını, Melanie'nin çoğu laik Yahudi gibi bu yönde "din değiştirmiş" olacağını söylemek doğru olmaz. Tam tersine psikanaliz deneyiminde kendini açığa vuran anlam felaketine ışık tutarak Melanie Klein, aynen diğerleri gibi, inanç kadar nihilizmin, onarım kadar depresyonun temellerini, bunların yapıçözümü [*déconstruire*] için, açıklıkla izah etmesi gerektiğini biliyordu.

Reizes ailesinin bağrında yankılanan "güçlü uyumlu ensestler[4]" özellikle Melanie/Emanuel ilişkisine odaklanır. Çocukluktan beri kendini bitap düşüren kızıl hastalığından sonra

---

[1] *A.g.e.*, s. 30.
[2] *A.g.e.*, s. 31.
[3] *A.g.e.*, s. 27.
[4] *A.g.e.*, s. 36.

kalp hastalığına yakalanan Emanuel günlerinin sayılı olduğunun farkındadır. Tıp eğitiminde dikiş tutturamayınca kendini edebiyat ve yolculuğa adamak için edebiyat fakültesine kaydını yaptırır. Hasta ve beş parasız İtalya'yı gezerken annesine ve kız kardeşine mektup yazar. Kız kardeşi ona aşkla yoğrulmuş, cinsel imalarla dolu mektuplarla karşılık verir. Bu umutsuz ilişkinin sınırları dahilinde, erkek ve kız kardeşin dostluğun ötesinde aradıkları tutkunun yanı sıra bir de... Melanie'nin evliliği vardır.

Melanie, 1899'da Libussa'nın küçük kuzeni, Emanuel'in arkadaşı Arthur Steven Klein kendisiyle tanıştığında, daha on yedi yaşındaydı. Arthur ise yirmi yaşında ve prestijli Zürih Yüksek Teknik Okulunda kimya eğitimi almaktaydı. Libussa onu "iyi bir eş", hatta "en hayırlı talip" olarak görürken Emanuel, Arthur hakkında Melanie'den daha çok heveslenıyor ve heyecanlanıyordu. Sonraları Melanie, bu evliliği, aşkla ilintilendirmekten ziyade kendisinin "geçici heves"inin filizlenmiş olmasıyla açıklayacaktır.

Melanie'nin babası Moriz Reizes, bir sonraki sene zatürreden vefat eder. Ailenin hep "yaşlılık" olarak tasavvur ettiği şey aslında uzun yıllar çektiği Alzheimer hastalığının neden olduğu bir reaksiyondur. Ardından Emanuel kalp krizinin kurbanı olur, 1 Eylül 1902'de Cenova'da hayatını kaybeder. En azından "kazara bir cinayete kurban gitmemiştir[1]".

Onu derinden yaralayan kardeşinin ölümüyle büyük bir yasa giren Melanie, 31 Mart 1903'te yirmi birinci yaş gününün hemen ertesi gününde evlenir. Çok sonraları (1913'e doğru) yazdığı otobiyografik değerdeki bir öyküye göre cinsellik konusunda iğrenmeden başka bir şey hissetmiyordur. Muhtemelen bu tiksinme kardeşi Emanuel ile arasındaki ensest bağa ihanet etme duygusundan ileri geliyordu. Öykü kahramanı Anna'ya şu sözleri söyletir: "Anneliğin bu şekilde, tiksinmeyle mi başlaması gerekir?[2]"

[1] *A.g.e.,* s. 58.
[2] *A.g.e.,* s..61.

Karısına sadakatini çok çabuk kaybeden Arthur, iş faaliyetleri nedeniyle birçok seyahat için ortadan kaybolur ve yavaş yavaş Melanie'den uzaklaşır. Genç kadın, ilk olarak erkek kardeşinin yazılarının yayınlanmasına kendini adar. Bu konuyla ilgili olarak *Otobiyografisi*'nde, kendisine Emanuel'in el yazmalarını toplamasına yardımcı olduğu için Arthur'a minnettar olduğunu söyler. Bu evliliği "mutsuzluğunun asıl nedeni" olarak görmesine rağmen, Emanuel yaşasaydı onun da kuzenimle evlenerek "hata işlediğim" konusunda şüpheleri olurdu düşüncesini güden Melanie, üvey ailesine sadık kalır.

Yahudiler ve Katolikler

Klein ailesi asimile olmuş Yahudilerdi. Sadece formalite gereği sinagog ziyareti yapan Jacob Klein, Arthur'un babası, bir süre yerel banka müdürü, daha sonra Rosenberg (Macaristan'da 8 bin nüfuslu küçük bir kent) senatörü ve belediye başkanı olarak hizmet vermişti. Arthur, Melanie'nin dayısı gibi Cizvitlerle yetişmişti. Melanie, "kusmalar ve mide bulantıları" ile yaşadığı hamilelik sonrası ilk çocuğu Melitta'yı - ne yazık ki (!) Libussa'nın dilediği gibi erkek çocuk değildi- 1904'te doğurmadan önce genç evliler Rosenberg'e yerleşirler. Diğer çocukları Hans 1907'de, Erich 1914'te dünyaya gelirler.

Oluşum halindeki yeni Klein ailesi Libussa'nın boyunduruğu altında varlık gösteriyordu. Sahiplenici ve taciz edici anne, genç çiftin evine yerleşmeden önce Melanie'ye mektuplar aracılığıyla tavsiyelerde bulunuyor, ondan finansal destek istiyor, çiftin İtalya yolculuklarına bile eşlik ediyor ve kızını olgun olmadığı, aksine zayıf ve sinirli biri olduğu için eleştiriyordu. "Bayan Klein" olana kadar onu sürekli gözaltında tutarak bunaltmıştı: "Libussa, kızının hayatında çok özel bir yere sahip olmak istiyordu. Ona yazdığı mektupları Arthur'un okumaması için kendisine dolambaçlı bir iletişim yolu önermişti: Çok basit bir biçimde, bu mektupları Bayan

Klein adına yollamak![1]" Diğer yandan Arthur "zor" bir kişiye dönüşüyor, "sinir sisteminden" ve midesinden şikayet ediyordu... Melanie'ye gelince, onun rahatsızlıkları da patlak vermekte gecikmedi: "artan dengesizlik", "depresif bitkinlik ve halsizlik", "kuvvetten düşüren depresyon[2]". Bu atmosferin küçük Melitta üzerinde büyük etkilere olacaktı: Hans'ı gözdesi olarak seçen büyükanne, küçük kızın aklına, kocasından bir an önce boşanması ve hemen ardından çeşitli tedaviler için seyahatlere ya da istirahatlere yollanması gereken "duygu kötürümü" anne imajını yerleştiriyordu: "Libussa, Melanie'nin mesafeli durmasını istiyordu. Tüm şartları karı-kocanın birbirini olabildiğince az görebileceği şekilde hazırlıyordu. [...] Arthur'un karısıyla beraber özel anlar geçirmek için hazırladığı planları düşündükçe sinirleniyor, karısına mektup yazması konusunda Arthur'un cesaretini kurnaz bir şekilde kırıyordu[3]".

Melanie, kendine kadın arkadaşlar edinerek bu cehennemden kaçmak için ilk girişiminde bulunur. Sebat ve samimiyetini takdir ettiği görümcesi Jolan Klein-Vágó ve Klara Vágó (Jolan'ın görümcesi) ile sevgi bağı kurar. Buna karşın kız kardeşi Emilie'nin yaşadığı cinsel özgürlük ve sevgi bolluğundan –veya onun öyle yaşadığını tahmin ettiğinden- dolayı büyük bir kıskançlık hisseder. Bahsi geçen bu kadın tutkusuna, psikanalistin talebeleri ve kadın hasımlarıyla yaşadığı profesyonel çatışmalarda olduğu kadar Klein'ın sonraki teorilerinde de rastlayacağız.

Tahmin edileceği üzere Melanie'nin duygusal sıkıntılarının yolu ruhani çelişkiler ve dini krizlerle de kesişir. Örnek bir karakter olarak çok sevilen Jolan, Vágó ailesinin diğer fertleri gibi mütedeyyin bir Roma Katoliğidir. Melanie, Klara Vágó ile sık sık görüşmektedir. Vágó ile bir "macera" yaşadığını düşünen Melanie'nin yaşam öyküsünün yazarı, kanıt olarak 1920'de Klara'ya adadığı şiiri gösterir. Yahudi olan Melanie,

---

[1] *A.g.e.,* s. 72.
[2] *A.g.e.,* ss. 71-72.
[3] *A.g.e.,* s. 74.

çocukluğunda Katolik mezhebinden etkilenmiş, bu doğrultuda hissettiği suçluluk duygusunu itiraf etmiştir. Bu duygunun daha geç gerçekleşip gerçekleşmediğini kendimize sorabiliriz. Çeşitli yorumcular Klein teorisindeki öğelerle ilk günah, Meryem'in günahsız gebeliği ya da kefaret gibi Katolik kavramlar arasında benzerlikler bulmaktan zevk alırlar. Zaten Arthur Klein'ın teşviki ve Melanie'nin rızasıyla Klein ailesi Hıristiyanlığa geçer, kabul edilmesi daha kolay olacak, teslis dogmasını reddeden Unitariyen Kilisenin saflarına katılırlar ve ailenin tüm çocukları vaftiz edilir.

Nazi zulmünün tehdidiyle Erich Klein, İngiltere'ye göç edecek ve Eric Clyne ismini alacaktır. Tüm bu savrulmalar, Melanie Klein'ı Yahudi kökenine özen göstermek ve *Otobiyografi*'sinde şu satırları yazmaktan alıkoymaz:

"Bazı Yahudilerin dini prensipleri hiçe sayarak Yahudi kökenlerinden utanç duymaları beni her zaman şaşkına çevirmiş ve korkutmuştur. Bana sorarsanız, Yahudi kökenimi doğrulamaktan büyük mutluluk duyarım. Bunun haricinde inançlı olmadığımı da belirtmem gerekir. [...] *Bilimsel çalışmamda azınlık konumunda olmam,* bir yandan da *buna çok fazla anlam yüklememem* ve *küçümseyerek baksam da hafife almadığım bir çoğunluğun karşısına* istediğim zaman *dikilmem* için bana güç vermiş olabilir mi? Kim bilir!"[1]

Aile, Arthur'un işi nedeniyle 1910'da Budapeşte'ye taşınır. 1912'deki durulmaya rağmen evlilik, 1913 ve 1914 –Erich'in doğduğu ve Libussa'nın öldüğü yıl- arasında kötüye gitmeye devam eder. Bu durumun kanıtı olarak Melanie'nin annesine yazdığı mektupları ve 1913-1920 arasında depresyondan kaçmak için kaleme aldığı metinleri gösterebiliriz. Otuz şiir, dört öykü, birçok skeç ve düzyazı eserden oluşan bu kurgusal metinlerde[2] cinsel tatminle dolu bir hayat arzusunu kolaylıkla çözümleriz. Melanie'nin tarzı, dışavurumcu erotik şiirlerden olduğu kadar, A. Schnitzler ve J. Joyce stilindeki "bilinç akışı anlatım yöntemi"nden de etkilenmiştir. Dolayısıyla

[1] *A.g.e.,* ss. 116-117; vurgu bana ait.
[2] *A.g.e.,* s. 93.

bu öykülerin birinde intihar denemesi sonrası komadan uyanan kadının hikayesi, Emanuel'in eski sevgilisinin hikaye modeline tıpatıp uygun olacaktır![1] Bu sırada Arthur'a karşı beslediği düşmanca duygular gün yüzüne çıkıyordur, bu duygular aynı zamanda Libussa'ya karşı bilinçdışında duyduğu nefretle de karışıyordu. Yine de Melanie, *Otobiyografi*'sinde bile annesine karşı hissettiği tüm öfkesini gizler ve onun imajını idealize etmeye devam eder:

"Annemle olan ilişkim hayatımda beslendiğim en büyük kaynaklardan biriydi. Onu derinden seviyordum, güzelliğine, zekasına, bilgiye karşı beslediği ciddi arzuya, şüphesiz her kızda biraz var olan haset ile birlikte, hayrandım."[2]

Haliyle Arthur, evin gündemini daha az meşgul ediyordu. Melanie, annesinin ve erkek kardeşinin hemen hemen bütün mektuplarını korurken, kocasının tek bir mektubunu bile saklamamıştır[3]. Arthur Klein, 1919 yılında gittiği İsveç'te tekrar evlenip boşanır ve 1937 yılına kadar orada kalır. 1939 yılında İsviçre'de hayata veda eder. Çift, 1923 yılında boşanmıştır –Melanie tuhaf bir biçimde boşanma tarihi olarak 1922 yılını verir: Bunun nedeni özel hayatını gizli tutmak ve ilgiyi yaşamında onu heyecanlandıran diğer olaylara çevirmek istemesi olabilir mi?

Sándor Ferenczi

Melanie, 1913 yılına doğru Sándor Ferenczi ile Budapeşte'de yeni bir analize başlar –bu üçüncü analiz, yeniden doğuş gayretinin ürünü olan bir denemedir! 1920'de Melitta ve Hans'ı ardında bırakarak Erich ile Berlin'e –daha sonraları analize devam edeceği Karl Abraham'ın evinden uzak

[1] *A.g.e.*, ss. 93-97.
[2] *A.g.e.*, s. 98
[3] *A.g.e.*, s. 15.

olmayan bir yere- yerleşmek için Budapeşte ve Rozenberg'i terk eder.

Birkaç sene sonra Abraham'ın bir diğer hastası Alix Strachey'nin yazdığı mektuplar bize değişmiş bir kadın portesi çizer. Bir gece sosyalistler tarafından düzenlenen maskeli baloya Melanie, Alix'i de götürür[1]. Bloomsburyli züppe bir gruptan gelen gösterişli İngiliz kadının keyfi kaçar ve şöyle der: Melanie bir "fil gibi[2]" dans ediyor, o "kötü 'dekolteli' bir Kleopatra[3]", ama "hiç kuşku yok ki çok sevimli[4]". Bir başka gece, operadaki *Cosi fan tutte*[5] temsilinde Melanie, onu tüm oyun süresince "lafa boğar![6]" "Bana çok basit ve çok lakayıt geliyor[7]" diyen Alix sözlerine "yine de çekici[8]" diyerek devam eder. Alix, Melanie'nin niteliklerinden ve bilgisinden arkadaşlıklarının en başından itibaren "gerçek anlamda etkilenmiş[9]" olduğunu kabul eder, aynı zamanda onun psikanalitik yaratıcılığına da hayrandır.

Ailevi sorumluluklarından kurtulmuş olan Melanie bir dans okuluna kaydolur ve orada *Berliner Tageblatt* gazetecilerinden Chezkel Zvi Kloetzel ile tanışır. Kloetzel evlidir ve Emanuel'e benzemektedir. Romantik bir şekilde Kloetzel'e aşık olan Melanie, ona gizlice büyük oğlunun da adı olan Hans ismini takar. Melanie'nin cep günlüğü kadar kuşkulu ve karalamalarla dolu mektupları, bu ilişkinin ardındaki büyük bir tutkunun yanında derin bir depresyona ve birçok entrikaya şahitlik eder. Sevgilisi, ideal aşkı hafife alır, sevgilisiyle yollarını ayırmak istediğinde bunun sebebini tek bir

---

[1] Bkz. Perry Meisel ve Walter Kendrick, *Bloomsbury/Freud. James et Alix Strachey...,* Fr. Çev., *a.e.,* s. 219.

[2] *A.g.e.*

[3] *A.g.e.,* s. 220.

[4] *A.g.e.,* s. 221.

[5] İtalyanca tam adı *Cosi fan tutte, ossia La scuola degli amanti* [Kadınlar Böyle Yapar] isimli, Wolfgang Amadeus Mozart tarafından hazırlanmış iki perdelik bir *opera buffa* eseridir -çn.

[6] *A.g.e.,* s. 337.

[7] *A.g.e.,* s. 240.

[8] *A.g.e.,* s. 337.

[9] *A.g.e.,* s. 205.

cümleyle anlatacaktır[1]. Biyografisinin yazarının da belirttiği gibi Melanie, "çok zeki ama aklını yitirmeye çok müsait bir kadındır[2]". Melanie'nin 1926 yılında Londra'ya taşınmasıyla onu sık sık ziyaret etmeye devam eden Kloetzel, onun için hâlâ güçlü bir cinsel çekim hissetmekteydi. İngiltere'de iş bulamayan Kloetzel, 1933'te, *Jerusalem Post*'un editörü olacağı Filistin'e göç eder. Melanie bir daha onu göremez. Kloetzel[3] 1952 yılında ölür.

Melanie Klein'ın ana hatlarıyla anlatmakta olduğumuz hayatının bu ilk bölümünde dönüm noktası, 1913-1914 arasında, evliliğe dair yaşadığı kriz esnasında gerçekleşir ve Libussa'nın ölümüyle son bulur. Budapeşte'ye yerleşmeleriyle birlikte Arthur Klein, Sándor Ferenczi'nin erkek kardeşiyle iş münasebeti için iletişime geçer. Annesinin ölümüyle birlikte iyice şiddetlenen bir depresyondan ızdırap çeken Melanie Klein, Ferenczi ile, büyük olasılıkla 1912'de, 1919'a kadar sürecek bir analize başlar. 1914'te Freud'un *Düşler Üzerine* (1901)[4] metnini okuduktan sonra özgür düşünceli ve tutkulu öncülerin hakim olduğu psikanalize başlangıç seviyesinde atılır. Freud'un "sevgili oğlu" olarak niteleyeceği Sándor Ferenczi (1873-1933), o dönemki Macaristan'ın en seçkin analistidir. Sándor Radó'ya göre Freud'un ilk talebeleri olan "katakomp dehlizlerinin ilk Hıristiyanları" arasında Ferenczi, en ateşli ve en yeteneklilerden biridir. Freudcu keşfi Yeni Kıtaya taşımak için Ferenczi, Jung'la beraber 1909'da psikanalizin kurucusuna Amerika seyahatinde eşlik eder. Ernest Jones (1879-1958) ve Géza Roheim (1891-1953) analizlerini onunla gerçekleştirirler.

Arkaik ve gerileyen durumlara titizlikle yaklaşan, hastalarını dinlerken ve tekniğini uygularken oldukça yaratıcı olan

---

[1] *MK*, s. 197.

[2] *A.g.e.*, s. 199.

[3] *A.g.e.*, ss. 264 ve 507.

[4] Bkz. *GW*, c. II ve III, ss. 643-700; *SE*, c. V, ss. 629-686. Fr. Çev. *Le Rêve et son interprétation*, Gallimard,1925.

Ferenczi, hastayla baştan çıkarıcı ve beklenmeyen bir hasımlık kurduğu, ancak Freud'un ciddi bir şekilde eleştirdiği "etkin" bir analiz vadeder. Ferenczi, söz kendine geçtiğinde Freud'u, aktarımı çözümlemediğini ileri sürerek tenkit eder. Ferenczi'nin bazı özelliklerini taklit etmesinin yanında Melanie Klein, onun 1913 yılında geliştirmiş olduğu "içe yansıtma [*introjection*] evresi" (Ferenczi'ye göre bu, çocuksu tümgüçlülük evresidir) ve "yansıtma [*projection*] evresi" (yahut gerçeklik evresi) gibi bazı kavramlarını ödünç alır. Klein bu kavramları, yaratıcılıkla ele alarak kökten dönüştürür. Freud'un, 5 yaşında bir çocuğun analizine odaklanmış *Küçük Hans*[1] isimli metninin yayınlanmasından sonra Ferenczi, psikanalizin bu yeni dalına "Küçük horoz-adam" (1913) isimli çalışmasıyla bir derinlik kazandırır: Nevrozlu Arpad'ın fobisi mastürbasyon yaptığı için azarlanmış olmasına dayanır. Ferenczi'nin iki analisti, Melanie Klein ve Fransa'da çalışacak Polonyalı Eugenia Sokolnicka, kendilerini çocukların psikanalizine adarlar[2]. 26 Haziran 1919 tarihinde Freud'a yazdığı mektupta Ferenczi, "Klein (kendisi doktor değil) isimli, çocuklar hakkında çok iyi gözlemler edinmiş bu kadının benden aldığı birkaç senelik eğitimden sonra", Budapeşte Psikanaliz Derneği ve Freud'un yayınevi *Verlag*'a[3] finansal destekte bulunan zengin bira üreticisi Anton von Freund'ün asistanı olacağını açıklar.

---

[1] Bkz. *GW,* c. VII, ss. 243-377; *SE,* c. X, ss. 1-147, "Analyse der Phobie eines fünfjährigen Knaben. Falldarstellung: Der kleine Hans" (1909), Fr. Çev. *Cinq Psychoanalyses*, PUF, 1954, ss. 93-198.

[2] Melanie Klein'ın, 1919 Temmuz ayında Macar Psikanaliz Cemiyetinde sunmuş olduğu çalışması ile aynı zamanda Eugenia Sokolnicka, 1920'de *Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*'de Minskli küçük bir çocuğun vakasını yayınlar. Bkz. Julia Kristeva, "Psychanalyser au féminin. De quelques contributions à la théorie psychanalitique", Fr. Çev., Uluslararası Psikanaliz Tarihi Derneğinin sempozyumunda "1896-1996: 100 ans de psychanalyse", 25-26-27 Temmuz 1996, s. 7 vd.

[3] *MK,* s. 106.

Otobiyografi'sinde Ferenczi'nin rehberliğinde psikanalize başladığı ilk zamanlara dair en aydınlatıcı tabloyu yine kendisi verir:

"Ferenczi, kendisiyle yaptığım analiz süresince çocukları anlama konusundaki gerçek yeteneğime ve onlara karşı duyduğum ilgiye dikkat çekti. Analize, özellikle çocukların analizine kendimi adamam ve yoğunlaşmam konusunda beni cesaretlendirdi. O dönem, üç çocuğum vardı [...] Eğitimin [...] kişiliğin bütününü anlamak için yeterli olduğuna ve bunun sonucunda çocuk üzerinde umduğumuz kadar büyük bir etki bırakacağına inanmıyordum. Bu düşüncenin arkasında kendimi bir türlü kaptıramadığım bir şeyin olduğuna dair bir his vardı.[1]"

1919'da Budapeşte Psikanaliz Derneğinde sunduğu, bir sonraki yıl "Der Familienroman in *statu nascendi*[2]" başlığıyla yayınlanan ilk çocuk vaka analizi sayesinde Melanie Klein, çalışmalarını birinin gözetimi olmadan sürdüreceği derneğe üye olarak kabul edilir. Üç yaşından beri gözlemlediği (o dönem nadir rastlanan bir uygulama değildi) öz oğlu Erich'in analizini Fritz ismiyle sunar – diğer iki çocuğu çoğunlukla Libussa tarafından eğitilmiştir. Erich'in analiziyle ortaya çıkacak skandala ve yorum getirmekten kaçınmadığımız bu gözlemin olumlu ve olumsuz yanlarına tekrardan geri döneceğiz. Melanie Klein daha sonraları konuyla ilgili şunları söyleyecektir: "İlk hastam beş yaşında bir çocuktu. Yayınlanmış ilk makalelerimde ona referans verirken 'Fritz' ismini kullandım[3]".

Bu tarihten itibaren meslektaşları, eğitim ve aile etkisinin analitik deneyimden farklı olduğunu belirten Klein yaklaşımının, psikanalizin ilk yıllarında iyi bilinen çocuk analisti Hermine von HugHellmuth'un yaklaşımından farklılaştığı

---

[1] *A.g.e.,* s. 104.

[2] Bkz. *Essais de psychanalyse* (1921-1945), Fr. Çev., Payot, 1967, "Le développement d'un enfant", ss. 29-89, burada 1921'de Melanie Klein'ın ilk derlemesinde yer alan versiyonundan yola çıktık.

[3] Bkz. "La technique de jeu psychanalytique: son histoire et sa portée" (1955), Melanie Klein, *Le Transfert et autres écrits,* Fr. Çev., PUF, 1995, s. 26.

gibi Anna Freud'un yorumundan da uzaklaştığını söylerler. Bir yıl öncesinde Melanie Klein Freud'la, 28 ve 29 Eylül 1918'de Macar Bilimler Akademisinde gerçekleşen 5. Psikanaliz Kongresinde karşılaşmıştır. Rahat, yaratıcı ve özgür bir havada geçer kongre, dernektekiler de kısa süren bu coşkunluğun keyfini çıkarır. 15 yaşındaki Melitta da toplantılara katılır.

Birinci Dünya Savaşı tüm Avrupa'yı ve kıtanın kaderini alt üst etmiştir. Savaşa giden Arthur, bacağından yaralanarak geri döner. Çift, evliliklerini dışardan göründüğü kadarıyla ayakta tutar. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılması, Michael Karolyi hükümetinin düşmesi, Béla Kun öncülüğündeki proletaryanın Macaristan'da diktatörlüğe geçmesine neden olur. Psikanalizin yozlaşan bir bilim dalı olduğuna dair açıklama yapan Stalincilere karşı Béla Kun'un yoldaşları, Ferenczi'yi üniversitede psikanaliz hocası olarak tayin ederler. Karşı devrim patladığında ve Kızıl Terörün yerini Semitizm-karşıtı Beyaz Terör aldığında, Rohem ve Ferenczi görevlerinden uzaklaştırılmakla kalmaz, aynı zamanda ölümle tehdit edilirler. Arthur Klein artık mesleğini icra edemediğinden İsveç'e çalışmaya gider. Ve Melanie Berlin'de Karl Abraham'la tanışır.

Karl Abraham

Karl Abraham (1877-1925) başlangıcından beri psikanalizin parlayan yıldızlarından biridir. O dönem, Freud'un varisi olarak görülse de bu, onun özel yerini ve niteliğini anlatmak için yeterli değildir. 1910'da Abraham, Berlin Psikanaliz Cemiyetini kurar. Ferenczi'nin yerini alır, otuz sekiz yaşında yaratıcılığını göstermeye başlayan Melanie'nin danışmanı ve yol göstericisi olur. Genital öncesi evre teorisi kadar ölüm

dürtüsü[1] tezini Freud'dan daha derinlemesine ele alan ve geliştiren Abraham'ın etkisi Klein'ın çalışmalarında kendini gösterir. Klein, Ferenczi'den –kökeni olan nesne ilişkilerini anlamanın önemli olduğunu belirterek- nevrotik tiklerin mastürbasyonun yerini aldığı fikrini ödünç aldığı gibi, Abraham'ın anal karakter incelemesinde açıklamış olduğu anal-sadistik ilişkileri de kendine konu edinir. Bu noktadan itibaren küçük Lisa (doğrulanmamış bir iddiaya göre bu kendi kızı Melitta'dır) vakasında, Klein'ın tespitine göre analist, birincil nesne rolünü oynar ve eşcinsel ilişki kadar aktarımı da incelemeye başlar.

Kendi çocukları onun "kobayları" mı olacaktır? Fritz ismiyle kılık değiştiren Erich, Felix'e dönüşen Hans, Lisa olan Melitta... Melanie, Abraham'ın etkisi altında vakalarını sunma yeteneği kadar oyunun ince tekniklerini düzeltmekten geri kalmaz. Klein, Berlin Psikanaliz Cemiyetinde 1922 yılında yedek üye olduktan sonra 1923'te asil üye seviyesine yükselir.

Berlin'de 1922'de gerçekleşen ve Freud'un son kez katıldığı 7. Psikanaliz Kongresinde bir sunum gerçekleştirir. Freud, büyük ihtimalle Klein'ı dinlemeye gelmemişti ama hiç şüphe yok ki sunumun yankıları, onun kulağına gitmişti. Ancak Freud, kendi ürettiği Oidipus çatışması kavramına meydan okuyan Klein'ın bunun yerine, henüz memeden kesilmemiş bebekte, ketlenmelerin asıl sebebi olarak erken gelişmiş anal saplanma fikrini önermesinden muhtemelen hiç hoşlanmayacaktı. Bununla birlikte Klein'ın, başlangıçtaki Freudcu teoriye önerdiği değişiklik yine Freud'un *Haz İlkesinin Ötesinde* (1920) isimli kitabından mülhemdir. Klein, bebekte yok edilme korkusuna mütekabil ortaya çıkan ölüm dürtüsünü diğer analistlere göre daha hızlı kabul eder. Freud ise bebeğin ölüm hakkında habersiz olduğunu benimser. Bununla birlikte Klein, dürtüyü biyolojik anlamından ziyade

[1] Karl Abraham, *Œuvres complètes,* c. 1: *Rêve et Mythe* (1907-1914); c. 2: *Développement de la libido* (1913-1925), Fr. Çev., Payot, 1965, yeniden baskı Poche, 1977.

psikolojik anlamıyla göz önünde bulundurarak, ölüm dürtüsünün nesneyle olan ilişkisi esnasında kendini gösterdiğini ekler. Abraham'ın ona yazdıkları onu bu yolda[1] ilerlemesi için cesaretlendirir. Melanie ona duyduğu minneti *Otobiyografi*'sinde şu sözlerle ifade eder:

"İlk anal evreyi keşfeden Abraham [...] içsel nesne kavramının iki adım uzağındadır. Her ne kadar benim katkılarımın daha altında kalmış olsa da [...] fanteziler ve oral dürtüler çalışması F.'nin çalışmalarından daha ileri gitmiştir. A.'nın, benim ve F.'nin eseri arasında bir bağı temsil ettiğini söyleyebilirim. [Analizim] 1925 yazında Abraham'ın çok hasta olduğu dönemde bitti. Zaten kendisi aynı senenin Noelinde öldü. Ölümü benim için büyük bir üzüntü ve üstesinden gelmesi oldukça zor bir dönemin başlangıcı oldu.[2]"

Melanie Klein'ın gözü pekliği ve yeniliklerinin tepkilerle karşılaşması gecikmeyecek ve bunların ilki ölmeden önce Abraham tarafından yapılacaktır. 1924'te Klein, Oidipus kompleksinin ortaya çıkış zamanını sorguladığı, nevrozların ortaya çıkışında babanın yerine annenin rolünü vurguladığı ve cinselliği orallıkla açıkladığı Salzburg Uluslararası Kongresinde sert itirazlarla karşılaşır. Yine de bu düşüncelerini "Altı Yaşında Bir Kızdaki Saplantı Nevrozu[3]" adını verdiği Erna vakasında kullanmaktan geri durmaz. Nitekim küçük kızda; doğuştan, bünye itibarıyla güçlü, oral ve anal-sadistik eğilimi, erken gelişmiş Oidipus kompleksini, bir o kadar erken gelişmiş ve zalim üstbenliği ve eşcinselliği ortaya çıkarır. Abraham, Klein'ı, Berlin'de bir kreşte görev yapan analist Nelly Wollfheim'le iletişime geçirir, sonrasında Klein burada

---

[1] Bkz. Karl Abraham, "Une courte histoire de la libido, envisagée à la lumière des troubles mentaux" (1924), *Œuvres complètes,* Fr. Çev., a.*e.,* c. 2, ss. 255-297: Yazar bu eserinde saplantılı nevrozla manik-depresif psikoz arasındaki benzerlikleri inceler. Bu benzerlikler anal evrede "nesne kaybı"nın (dışkılar) ve "nesnenin defedilmesi" olan bilinçdışındaki eşdeğerinin [équivalant] bir ürünüdür.

[2] Bkz. *MK,* s. 149.

[3] Bkz. *Çocuk Psikanalizi,* Tr. Çev. Ayşegül Demir, Pinhan Yayıncılık, 2015, 3. Bölüm.

küçük Erna'yla tanışır. İki yıl süresince, yani yolları ayrılana kadar, Melanie'nin sekreterliğini yapan Nelly Wollfheim, Klein'ın yeteneğinden ve kendine olan güveninden hem ilk etkilenen hem de ilk canı yanan kişidir. Klein, şüpheli ve tekinsiz bir ortamdan hak iddia edebileceği bir alana geçmek için en büyük silahı olan yırtıcı, hatta sadist karakterini hastaları üzerine yansıtmaktan çekinmemiştir.

Abraham'ın ölümünden sonra onun ve Klein'ın pozisyonunu hakir görenler lafını esirgemezler: Klein'ın, Berlin'de yakaladığı ünle alay ederler. Durmadan onun üniversite eğitimi almamış olmasından dem vururlar. Uzman olmak istemesi yetmiyormuş gibi kendini bir de analist olarak teşhir eden bir kadının nasıl bir paradoks oluşturduğunu dillerinden düşürmezler. Hermine von Hug-Hellmuth'un, Melanie'nin de hastası olan yeğeni tarafından suikasta kurban gitmesi çocuk psikanalizine karşı yapılan muhalefeti daha da güçlendirir. *Doğum Travması* (1924) isimli kitapta, rahimden ayrılmayı kaygının ilkörneği farzeden Otto Rank savının, suçluluğun sadece Oidipus üçgeninin gecikmiş açığa çıkışına dayanmadığını bilakis anne memesiyle olan ikircikli ilişki sırasında, oral evrede başladığını söyleyen Klein görüşüne daha yakın olduğu görülmektedir. Freudcu görüşün en sadık savunucuları, bu konuda Klein'ı tehlikeli bir muhalif olarak görürler.

Londra

Öte yandan James-Alix Strachey mektuplaşmaları aracılığıyla Melanie Klein'ın niteliklerinden haberdar olan Ernest Jones (1879-1958), İngilizce gerçekleşecek çocuk psikanalizi üstüne bir dizi konferans için 1925'in Temmuz ayında Melanie'yi davet eder. Konferansların tercümesini yapan Alix Strachey, Klein'ın bazı çevrelerce "klinik kısmında sağlam, ancak teorik bilgi açısından zayıf" olarak değerlendirildiğini bilir. Bu seyahat öncesinde Melanie Klein'ın gayesinin, Manş Denizi'nin öteki tarafında kendinden söz ettirmek olduğunu

söylemek zor! Alix'ten aldığı derslere rağmen düzeltemediği korkunç aksanını ve kötü şapkalarını bir kenara bırakırsak:

"O zaman Melanie bana konferanslarda izleyiciyi etkilemek niyetiyle Londra'da takmak için aldığı şapkayı gösterdi. İnsanların dikkatini kesinlikle çekecekti! Bu kocaman hacimli şey, cart sarısı renkte, geniş kenarlara ve kocaman bir çalılığa sahipti [...]. Kırmızı kalpli, her yerinden tomurcuk vermiş pembe çay gülü etkisi yaratacak bu şapka psikanalistleri elbette titretecekti."[1]

Sonunda başarıyla yerine getirdiği göreviyle endişeleri izale eder, hatta beklentilerin bile önüne geçer: *Frau Klein* sadelik içinde, *çocuk* analizini *oyunla* –ne kadar da etkileyici ve ampirik bir teknik!- sunar ve "inanılmaz derin bir etki" yaratır. Jones, Freud'a 17 Temmuz 1925'te yazdığı mektupta şunları der: "Klein, hem kişiliği hem de çalışmasıyla saygımızı kazandı". O zamanlar İngiliz Psikanaliz Cemiyeti sadece 27 asil ve 27 yedek üyeden oluşuyordu ama konferanslara olan ilgi öyle çoktu ki mekan, Karin ve Adrian Stephen'in (Virginia Woolf'un erkek kardeşi) salonuna, Gordon Square 50 numaraya taşındı. Melanie'nin Londra'da elde ettiği ilk zafer, Bloomsbury grubunun himayesi altında cereyan eder. Hemen akabinde Jones, Klein'a bir seneyi İngiltere'de geçirmesini ve burada çocukları incelemesini teklif eder: Hoşçakal Berlin, Budapeşte, Viyana! Yaşasın Londra!

Melanie burada lüks bir göçebe gibi yaşar, sürekli ev değiştirir. Londra Psikanaliz Kliniği 6 Mayıs 1926'da, Freud'un doğum gününde kapılarını açar. Genç İngiliz Psikanaliz Cemiyeti, eski kafa meyli içinde olanların yanında avangart bir zevki içine sindirmiş dinamik, özgür, zirzop bireyleri kapsayan, daha iyi girişimlerde bulunmak adına kendini geliştirme kaygısıyla oldukça cüretkar bir mekandı. Bu durum bir Yahudi için de şans demekti. Kurucusu (1913) ve yöneticisi Er-

[1] Bkz. Alix Strachey'nin James Strachey'ye 12 Haziran 1925'te gönderdiği mektup, Perry Meisel ve Walter Kendrick, *Bloomsbury/Freud/James and Alix Strachey*..., Fr. Çev., a.e. s. 320.

nest Jones orta sınıf bir Gallerliydi. Jones, parlak tıp eğitiminin keyfini sürdükten sonra Freud'un ilk çalışmalarının büyüsüne kapılır, bu çalışmaları kendi dilinden okuyabilmek için Almanca öğrenmekten çekinmez. Genç hastalarla uygunsuz bir dil kullanmakla suçlanan Jones, psikanalize kendini ulusal ve uluslararası çapta adamak için Londra'ya gelmeden önce bir süreliğine Toronto'ya sürgüne gönderilir. Freud tarafından "kibar" olarak –bilhassa Jung'la aralarında geçen şiddetli kopuş döneminde Freud'un öğrencileri nezdinde az görülen bir özellik- takdir ve tarif edilen bu karmaşık ve yüksek eğitimli adam ileriki yıllarda Freud'un biyografisinin yazarı olacaktır. Çekingen bir kişilik olmasına rağmen Jones, Freud ve Anna Freud'a sadakatini koruyarak Melanie'nin yeniliklerine vurgu yapar ve her iki tarafı da dengelemeye çalışır. Freud ve Jones arasındaki ilişki bir yönüyle "tahta kılıçla yapılan eskrime[1]" benzer. Bununla beraber Melanie'yi, analitik bilgisini Bayan Jones ve iki çocuğu Mervyn ve Gwenith'e (1928'de trajik bir şekilde ölür) aktarması için Londra'ya yerleştiren de yine kendisidir.

Melanie'nin ünü hızlıca yayılmaktadır. Öyle ki Ferenczi 1927'deki Londra seyahati esnasında Freud'a, Melanie'nin İngiliz grup üstünde bıraktığı "baskın etki"den dolayı yaşadığı şaşkınlığı yazar. Bu noktadan itibaren Melanie Klein'ın hayatı eserinin kaderiyle bütünleşir: Anna Freud'la yaşadığı anlaşmazlık, kızı Melitta'dan kopuşu, kadın takipçilerinin ona sadakati ve ihaneti, İkinci Dünya Savaşı esnasındaki İngiliz Psikanaliz Cemiyeti Büyük Tartışmaları... tüm bunlar Klein'ın eserinde ve onun çatışmalarla dolu ruhunda yer eder. Yahudi psikanalistlerin İngiltere ve Amerika'ya göç etmesiyle psikanalizin uluslararası seviyede yayılmasında hiç şüphesiz onun sürdürdüğü çetin çalışmanın ve Freudcu *talking cure*'ü [konuşarak tedavi] değiştirmesinin büyük katkısı vardır. Belirgin bir İngiliz-Alman aksanıyla söylediği *vurk*'u ("diğer çocuğum-işim[2]") için dişini tırnağına takacaktır. İşte

[1] *MK,* s. 206.
[2] *A.g.e.,* s. 368.

bu yüzden onu, Londra'da 78 yaşındayken anemi ve yaşlılık yüzünden göçüp gittiği 22 Eylül 1960'a kadar, klinik ve teorik çalışmalarıyla takip edeceğiz.

Melanie, kendi ölümünün yaklaştığını hissedince bir haham çağırır ve Yahudi inancıyla tekrardan bağ kurmaya çalışır. Olayın neden olabileceği karmaşıklık karşısında fikrini değiştirir ve sadece geçici bir istekten ibaret olduğunu belirtir. Oğlu Eric ve Judy'nin çocukları Diana, Hazel ve özellikle Michael'a[1] tapan neşeli büyükanne kırklı yıllardan itibaren artık genç hastaları analize kabul etmez. Sadece yetişkinlerle eğitim analizi yapma ve onlara nezaret etme yoluna gider. Akşamlarını konser ve tiyatrolarda geçirmeyi severdi. Bilimsel toplantılardaki şen kahkahaları meslektaşlarının en büyük eğlencesiydi. Her ne kadar çalışma arkadaşlarından bazıları onun öneminden ve kalıcılığından şüphe etse de diğerleri onu, karşılaştıkları "en etkileyici[2]" kadın olarak tanımlar ve idealleştirirdi. Yakın arkadaşı Rosalynd Tureck ise cesedinin yakılma töreninde Bach'ın *re minor Sonat* isimli andantesini çaldı.

Sadık yorumcusu Hanna Segal'in bize ulaştırdığı, Melanie'nin ve yürüdüğü yolun imajını gelin hayalimizde canlandıralım: "Omuzları ve başı önde, ufak adımlarla, ihtiyatlı biçimde ilerliyordu. Kafası biraz öne eğilmişti. Şimdi düşünüyorum da bu yürüyüş şeklini [...] bekleme ve danışma odasında profesyonelce kullanırdı. İnsanlarla bu şekilde karşılaşmayı seviyordu. Bence dışarda böyle değildi. Dışarda bu temkinli duruştan daha dik duruyordu[3]".

Melanie, başı önde bize doğru yürüyor; ama henüz bize ulaşmadı.

---

[1] Marion Milner tarafından analiz edilmiş olan ve parlak bir bilim insanı olan Michael Clyne kızının ismini Melanie koyar. Melanie Klein, Melanie Clyne'ın büyük büyükannesidir.

[2] Bkz. Richard Wollheim, Melanie Klein, *The Spectator,* 30 Eylül 1960, s. 469, Janet Sayers tarafından alıntılanıyor, *Les Mères de la psychanalyse,* Fr. Çev., PUF, 1995, s. 282.

[3] Melanie Klein'ın yüzüncü yaş kutlaması, Tavistock Clinic, 17 Temmuz 1982, *MK* içinde alıntılanmış, s. 472.

II

KENDİ ÇOCUKLARINI ANALİZ ETMEK: SKANDALDAN OYUN TEKNİĞİNE

Freud'dan çok önce Wordsworth (1770-1850), "çocuk insanın babasıdır[1]" demişti. Çocuk-İsa işareti ve Aziz Augustinus'un *İtiraflar*'ının altında İngiliz imgelemine göre çocuklukla ilgili farklı iki model yatar[2]: bir yanda John Locke'un *Eğitim Üzerine Düşünceler*'i (1793) ve J.-J. Rousseau'nun *Emile'i -ya da Çocuk Eğitimi Üzerine-* (1762) yani çocuksu masumiyet ve saflığına dair bir mit; diğer bir yanda çocuğun kötü huylu bir doğaya sahip olduğu, başlangıçtan bir hatayı miras aldığı inancındaki ve eğitsel yöntemlerin (kırbaçlama, mahrum bırakma, tehdit) zalim şekilde sert olmasını tasdikleyen Kalvinist görüş[3] vardır.

Romancılar gibi bilgin kişiler, çocuğu sosyal bağların ve sanatın büyüsünün merkezine yerleştirir. Bu sayede XIX. yüzyılda bile yazar Charles Kingsley, *Anton Locke*'ta Püriten sava çarpıcı bir şekilde şahitlik eder. Roman, çocuğunun şeytani bir doğa taşıdığına kendini inandırmış bir annenin Hıristiyan değerlere dönene kadar çocuk için sarf ettiği eğitim çabalarını anlatır, zira eğitimin bir parçası olan oruç ve düzenli kamçı seansları çocuğa tutkularını azaltmayı öğretiyordur. Bu katı görüş XIX. yüzyıl insanseverlerinin, işçi sınıfının çocuklarını ahlaklı kılma çabalarındaki vahşiliğin temelini oluşturur. Thomas Hughes'un kaleme aldığı ve galip gelmiş burjuvazinin kült kitabı sayılan *Tom Brown's School Days* [*Tom Brown'ın Okul Günleri*] (1857), *Public School*'un [*Devlet Okulu*]

---

[1] Bkz. Juliet Mitchell, *The Selected Melanie Klein,* Giriş, Penguin, 1986.

[2] Bkz. Lawrence Stone, *The Family, Sex and Mariage in England, 1500-1800,* Weidenfeld and Nicolson, 1977.

[3] "Yenidoğan bebek [cinsel] organlarımız aracılığıyla birinci ebeveynimizden bize miras kalan günahın kirliliği ve lekesiyle doludur". Bkz. Richard Allestree, *The Whole Duty of Man,* Londra, 1658, s. 20.

dönüşümünü Thomas Arnold'ın ağzından anlatır ve becerikli, utangaç bir çocuğun *"muscular Christianity*[1]"nin erdemlerini bıraktığı anda "*the bad of school*"a [okulun kötü çocuğu] dönüşmesinden bahseder.

Öte yandan birçok eğitim modeli, tüm insanların eşitliği üzerine kurulu bir topluluk halinde yaşamayı över: Thomas More'un ütopyası, Digger'ın devrim esnasındaki gayretleri, Owen'ın deneyimleri ve XX. yüzyılda A. S. Neill'in (*Summerhill*) çalışması... Erkek çocukların olduğu kadar kız çocuklarının da eğitimi üstüne yazılan kitaplar XVIII. yüzyılı adeta istila etmiştir, önemli pedagoglar arasında Catherine Macaulay (1790), Mary Wollstonecraft (1792), Maria Edgeworth (1798) ve Hannah More (1799) gibi isimler yer alır.

İngiltere'de, XIX. yüzyıl sosyal romanında çocukluk, dünyanın sefaletini yansıtan ağlama duvarına dönüşür: Çocuğu somutlaştıran ve nihayetinde o çocuktan öyle ya da böyle insanın asaletini yaratan Romantiklerin anlayışını öncesinden canlandıran bir ufuktur bu. Dickens, kendi sefil çocukluğunu tasvir eder. Lewis Caroll *Alice Harikalar Diyarında* adlı eserinde şiirsel rüyalar ve saklı içgüdülerden oluşan efsanevi bir çocukluk yaratır. Londra'da canlanacakmış hissi veren heykelini bildiğimiz kurmaca kahraman Peter Pan, men edildiğimiz ama hasret kaldığımız çocukluğu taçlandıran popüler bir mittir. Bu trend, William Golding'e (1914) kadar uzanır. Golding, *Sineklerin Tanrısı* (1954) isimli eserinde parodiye dayalı bir şekilde, çocukların zalim kötülüklerinin gazabını, onların zeka ve cazibeli eğlenceler ile dolu paralel bir toplum yaratmaları gibi çekici yaratıcılıklarının karşısına koyar. İngiliz imgeleminde çocuk eşsiz bir arzu nesnesi gibidir. Eğer bu ifade hâlâ saf şekilde Püriten imasını muhafaza etseydi, bunu pedofili olarak değerlendirebilirdik.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'de çocuk psikolojisi ve psikanalizinin ilerleyişini (Bowlby'den Winnicott'a)

[1] Bu kavram Hristiyanlıkta, Yeni Ahitten temelini alan (Filipililer 3:14) ve insanlığa dindarlıkla birlikte fiziki sağlığı da şart koşan bir yükümlülüğü betimler -çn.

daha pragmatik düzlemde desteklemek için Juliet Mitchell[1], bir yandan savaş esnasında genel seferberlikten ötürü çocuklara ve kadınlara bahşedilen bağımsızlığın, eşit haklarla ilgili ilerlemeleri ancak 60'lı yıllarda teşvik ettiğini söylerken diğer yandan barışa geri dönüşün en azından bir süreliğine İngiliz çekirdek ailesini ahlaki çekilmenin içine kapattığını belirtir. Birbiriyle çelişen bu iki yaklaşım, dikkatleri çocuk üstüne kaydırır[2].

İngiltere, farkında olmadan Freud'a ve özellikle var olmanın acısı ile baş etmek için bizi içimizdeki çocuğu bulmaya davet eden çocuk psikanalizine yol mu hazırlamıştır? Tüketim ve global piyasa, çocuk-müşteriyi teknoloji ile yürütülen insanlığın merkezine yerleştirmesi beklenirken, aslında en ilkel doyum gereksinimlerine geri dönen insanlığın merkezine mi getirmiştir?

Bu, şu anlama mı gelir: Garip bir tesadüften ziyade ihtiyacın kendisi mi Melanie Klein'ı kendi yeteneğini başka bir yerde değil de İngiltere'de keşfetmeye sürüklemişti? Kendisi her fırsatta İngiltere'nin "ikinci vatanı[3]" olduğunu söyler. Yakınları onun Londra'ya yerleştikten sonra ne kadar "hayat

---

[1] Bkz. Juliet Mitchell, *Psychanalyse et féminisme* (1974), Fr. Çev. Ed. Des Femmes, 1975, s. 228.

[2] Çocuğun yeri ve temsiliyeti hakkında bkz. Stephen Cullen, *Children in Society, a Libertarian Critique,* Londra, Freedom Press, 1991; Hugh Cunningham, *Children and Childhood in Western Society since 1500,* Londra, Longman, 1995; Harry Hendrick, *Children, Childhood and English Society, 1880-1990,* Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1997; Malcolm Hill, *Children and Society,* Londra, Longman, 1997; Egle Bechi, Dominique Julia, *Histoire de l'enfance en Occident,* c. 1: *De l'Antiquité au XVIIe siècle,* c. 2: *Du XVIIIe siècle à nos jours,* Fr. Çev., Paris, Seuil, 1998; François Barret-Ducrocq, *L'Amour sous Victoria,* Plon, 1989; ve *Pauvreté, charité et morale à Londres au XIXe siècle. Une sainte violence,* Fr. Çev., PUF, 1991. Kendilerine bu alandaki bulguları için teşekkür ederim.

[3] Bkz. *Autobiographie,* Janet Sayers tarafından alıntılanmıştır, *Les Mères de la psychanalyse,* Fr. Çev., PUF, 1995, s. 246.

dolu" olduğunu belirtir[1]. Her ne kadar bu bölümde bahsedeceğimiz metinler Avrupa, Budapeşte ve Berlin'de geçirdiği dönemin eseri olsa da Melanie Klein, Londra'da yaşamaya başladıktan sonra bunlara derinlikli bir anlam kazandırır, diğer insanlarla paylaşabileceği klinik ve teorik gelişimle birlikte bu metinler nihai şeklini alır. Freud'un küçük Hans[2] çalışmasıyla başlattığı çocuk psikanalizini geliştirmeye çabalarken, Anna Freud'la ters düşmesine neden olacak çetin tartışmaların hemen arifesinde; 1932 yılında derlemesi yapılan yirmi analitik tedaviyi – iki yıl dokuz aylıktan, dört yıl üç aylığa dört çocuk (Oidipus evresi); beş ve altı yaşlarında beş çocuk (Oidipus-sonrası evre); yedi yaşından dokuz yaşına beş çocuk (gizil evre); on iki yaşından ön dört yaşına kadar dört çocuk (ergenlik dönemi); klasik tedavi yönteminde iki yetişkin[3]- sunduğu *Çocuk Psikanalizi*'ni[4] yayınlar.

(Ebeveynin sunduğu) Aydınlanmaya Karşı (Çocuktaki) Bilinçdışı Bilgi

İlk makalesi "Le développement de l'enfant[5]"dan [Çocuğun Gelişimi] (1921) itibaren analist, kuşkusuz Freudcu düşüncenin içselleştirdiği, kendisinin de titizlikle derinleştirdiği

---

[1] Bu özellikle çocukluğunda Klein'ın analizanı olan ve daha sonra Dr. Marianna Horney Eckhardt olacak olan Karen Horney'nin kızının tanıklığıdır. Bkz. *MK,* s. 144.

[2] Bkz. Sigmund Freud, "Analyse d'une phobie chez un petit garçon de cinq ans" (1909) *Cinq Psychanalyses,* Fr. Çev., *a.e.,* ss. 93-198.

[3] Bkz. Florence Bégoin-Guignard, "L'évolution de la technique en analyse d'enfants", in *Melanie Klein aujourd'hui. Hommage à l'occasion du centenaire de sa naissance,* Césura Lyon Edition, 1985, s. 55.

[4] *Die Psychoanalysis des Kindes*, Viyana, Internationale Psychoanalystischer Verlag, 1932; *The Psycho-Analysis of Children*, İng. Çev.: Alix Strachey, Londra, Hogarth Press ve Institute of Psycho-Analysis, 1932; *La Psychanalyse des enfants*, Fr. Çev., PUF, 1959; *Çocuk Psikanalizi*, Tr. Çev.: Ayşegül Demir, Pinhan Yayıncılık, 2015.

[5] *Essais de psychanalyse, a.e.,* ss. 29-89'dan alıntılanmıştır.

bir *dönüm noktası* ve *tersine dönme* gerçekleştirir. Eğitimin dayattığı engellemelerin çocuk cinselliğinin bastırılmasına ve düşüncenin ketlenmesine sebep olduğunu doğrulamaya başlar. Klein, psikanalizin en genç olanlardan ve hatta hiçbir davranışsal ya da bilişsel sorun göstermeyen gençlerden başlayarak her çocuğun eğitiminin bir parçası olmasını önerir. Bu eğitim mantığı hiç kuşkusuz *Aydınlanma Çağı*'ndan etkilenmiştir. Bu etkiyi, yazarın durmadan vurguladığı; aile otoritesinin, varlığını kanıtlamak zor olsa da Tanrının otoritesine dayandığı yaklaşımında ve anne ile baba arasındaki kaçınılmaz dinsel uyuşmazlıklar nedeniyle vahimleşen mantık karmaşaları, çocuğun zihninde bir karışıklığa neden olmakla beraber zihinsel geriliği de beraberinde getirir düşüncesinde görebiliriz. Neyse ki Klein gibi bilgili bir psikanalist (şans eseri Fritz'i, sanki onun annesi gibi, ama ateist annesi gibi, daha iyi takip edebilmek için, ailesinin yaşadığı yere çok yakın oturuyordu) Tanrının varlığı hakkındaki *metafizik* merakı, çocuğun bastırmaya çalıştığı kadar sınadığı *cinsel* meraka bağlayacak kadar cesurdu. Bu yöntemle çocuğun önündeki engelleri kaldırıyor, aileleri ideolojik tartışmaların etkilerinden kurtararak otoriteyi hafifletiyor ve kendilerini geliştirmeye dair düşünceye geçit veriyordu. Buraya kadar hiçbir şey klasik Freudcu bakıştan farklı değil!

Küçük Fritz (hatırlayalım, kendisi gerçekte Klein'ın öz oğlu Erich'ti) geç konuşmaya başlamıştı. Kendini güçlükle ifade ediyor, tekrarların içine hapsoluyordu. Kısaca dört yaşında bir çocuk için "yavaş", hatta "geri"ydi. Tam da bu noktada analistin yardımıyla annesi (ya da tam tersi?), bebeklerin geldiği yer ve Noel Baba'nın var olmadığına dair ona birkaç açıklama sunmuştu. Fritz soru sormaya, dünyayı sorgulamaya, dışkı ve idrarla ilgilenmeye, gerçeklik hissi geliştirmeye başlamıştı. Bazen durgunlaşıyordu, hatta annesi ya da analist yorumlara ara verdiğinde gerileme gösteriyordu. En sonunda Fritz, çocuksu düşüncenin tümgüçlülüğüne inancını aşıyor, isteklerini daha iyi ifade etmeye başlıyor ve tatmin edici düzeyde bir zeka gösteriyordu.

Bununla birlikte çocuğun ruhsal hayatıyla ilgili bu iyimser "XVIII. yüzyıl" görüşünü değiştirecek çalışmasının ikinci kısmını beklemeye gerek kalmaz[1] zira ebeveynin iktidarı gibi Tanrının iktidarını da yıkma ve çocuğu düşünce bakımından özgürleştirme etkisine sahip Melanie Klein yorumu, çalışmanın dördüncü sayfasından itibaren eğitimi, *sexual enlightenment* ya da *Aufklärung* [cinsel aydınlanma] etkisinden kesin biçimde ayrıştırmayı bilir. Fritz'in muzdarip olduğu bastırma, ahlaki eğitimin zorunlu kıldığı ikincil bastırmadan daha derindi ki "belli ölçüdeki bir 'ızdırap', kabul etmedeki isteksizliği (ki gerçeklik arzusu buna karşı savaşıyordu), onu durmaksızın aynı kelimeleri tekrarlamaya iten nedenler arasında belirleyici unsurlardı[2]". Dini ya da ahlaki iktidarı zayıflatmak tek başına yeterli değildir. Zaten ana-baba arasındaki tartışmalardan gördüğümüz üzere, Fritz'in ailesinde bu tip bir iktidarın varlığını çok hissetmiyoruz. Fritz'in ketlenmesi dışardan aldığı eğitimin baskısının ürünü değildir. Bu ketlenme daha çok önceleri var olan bir zihinsel dünyada köklenir, bir yandan arzuların gücüyle, diğer yandan bastırmanın, ensestin yasaklanmasının baskısı ile şekillenen *bilinçdışı bilginin* ifadesidir. Genel itibarıyla burada "doğuştan bir bastırma eğilimi[3]" bulunur ama Melanie Klein, Fritz'in "kuvvetli cinsel merak"ı ve çetin "bastırma"sı arasında bir çeşit *bölünmenin* ana hatlarını zaten belirlemiştir. Sonuç olarak Fritz için cinsellik başa çıkılamaz iğrenme anlamına gelir.

---

[1] Bu başlangıç çalışmasının birinci kısmı, "L'influence de l'éducation sexuelle et du relâchement des liens d'autorité sur le développement intellectuel des enfants", İngilizce ismiyle de alıntılanmayı hak ediyor: "*The Influence of the Sexual Enlightenment and Relaxation of Authority on the Intellectual Development of Children*" (bkz. Melanie Klein, *Love, Guilt and Reparation and Others Works, 1921-1945,* Hogarth Press, 1975; Karnac Books, 1992, s. 1). Bu çalışma 1919 yılında Budapeşte'de geliştirildi. İkincisi, "La résistance de l'enfant devant l'éducation sexuelle" (İngilizcede "*The Child's Resistance to Enlightenment*"), Berlin Psikanaliz Birliği önünde 1921'de bir sunuldu.

[2] Melanie Klein, *Essais de psychanalyse,* Fr. Çev., *a.e.,* s. 32.

[3] *A.g.e.,* s. 53.

Cinsel oyunları hiçbir zaman bilinçli ebeveyni tarafından engellenmeyen ya da bu oyunlar yüzünden korkutulmayan çocuk buna rağmen tüm aydınlanmaya karşı çıkar ve "düpedüz bunları anlamayı reddeder.[1]"

"İlkel cinsel olayların reddi ve inkarı [...] bölünme yoluyla bastırmayı harekete geçirir.[2]"

Bu noktadan sonra Klein için kesinlik kazanan hipotezi baskın bir hal alır. Çocuğun bilinçdışı *başka bir bilgiyi* karşımıza çıkarır. *Fantezi*ye özgü gizemli bilgi "aydınlanma"ya muhaliftir, öğrenme ve gerçekliğe uyum sağlama manasında dünyayı *tanımak* istemez. Böyle bir *bilgi*, *farkındalığa* direnir. Bu bilinçdışı bilgisi filogenetik olarak kurulmuştur ve içkindir: "Hiç kuşkusuz Oidipus kompleksinden itibaren gelişen[3]" hadım edilme kompleksi gibidir. Ensest yasağı muammasıyla birleşir, bu anlamda da arzu *ve* yasakla yüklüdür.

Analist, Fritz'in bilinçdışına dikkatle baktığında, ilk b*astırmayı* orada bulacağına inanır. Bunun amacı sadece bizim aydınlanmış ilkelerimize karşı gelen bilinçdışı bilgiye saygı göstermek değil, ona eşlik etmek ve dile getirilmesini sağlamaktır, çünkü ancak bu şekilde derinlemesine çalışma[4] gerçekleşebilir. Bir uyarlamadan (ebeveynin arzu edeceği gibi) ziyade fantezi ve gerçeklik arasında müzakere yolu olan uzun bir süreç sayesinde, var oluşu tanıma fırsatını ancak bu sayede elde eder. Bu, Kleincı psikanalizin seyri olacaktır. Parametreler Melanie'nin ilk metninden itibaren açıkça ortadadır: Aşırı dürtü, bilinçdışı yasaklarının gücü, bölünme, gerçekliğe hiçbir zaman bütünüyle hakim olamamış bilgiye yerini bırakan fantezinin yavaş yavaş gerilemesi, şiddetle arzulandığı

[1] *A.g.e.*, s. 59.
[2] *A.g.e.*, s. 52.
[3] *A.g.e.*, s. 83.
[4] Derinlemesine çalışma psikanalizde yorumun sunulmasından sonra hastanın direncinin kırılması sürecidir. Hasta bu süreçte sorunların altında yatan bastırılmış duygular, dürtüler, çatışmalarla yinelenen şekilde yüzleştirilir -çn.

kadar şiddetle yasaklanan içselleştirilmiş nesnelerle başından beri karşılaşan benliğin hayali doğası... Görülen o ki Melanie'nin durumunda olduğu gibi deha, ilk adımlarında kendini belli etmekteydi.

Erich/Fritz'le Hayali Bir Anlatı Kurmak

Anneye dayanan bu analitik *insight* [*içgörü*] (genç analist bunu, ona sadece belli başlı bilinç malzemesini değil, aynı zamanda derin bilinçdışı malzemesini de incelemesini öneren Anton von Freund'un tavsiyeleriyle yapar) Klein'ı, yorumlarını bir adım öteye götürmeye sevk eder. O, çocuğu derinden etkileyen fantezileri doğrudan yorumlamak ve keşfetmek için bilinç ve eğitim seviyesinin, hatta sonraları Anna Freud'un yoğunlaştığı Freudcu bilinçdışı seviyesinin ötesine geçer. Bu hızlı şekildeki gerçeklik etkisi de niye? Çünkü çocuk yetişkine göre daha az savunma ve bastırma kullanır ve arzu ve bastırma arasındaki kırılma yani "ızdırap"a kadar dikkatlice dinleme cesareti olduğunda ancak yorumlayıcı konuşmayı özümseyebilir.

"...kocası öyle istediği için burnunda sosis çıkan kadının hikayesini büyük bir mutluluk içinde dinledi. Kendiliğinden konuşmaya başladı ve bu noktadan sonra uzunlu kısalı fantastik hikayeler anlatmaya koyuldu [...]. İşte fantezilerinden bazı bölümler:

İki inek beraber yürür. İneklerden biri ata binermiş gibi diğerinin sırtına atlar. Diğeri de ötekinin boynuzlarına zıplar ve onları sıkıca tutar. Dana, ineğin kafasına sarılır ve onu dizginler [...]. Bir sabah annesine günaydın der, ona sarılır ve 'senin üstüne tırmanacağım, sen bir dağsın ve ben seni aşacağım' cümlelerini kurar. [...] Tekrardan büyük bir heyecanla bazı sorular sormaya koyulur [...]. Eş zamanlı oyun oynamaya başlar."[1]

Bu durumda anne analist ne yapar? Hayali bir anlatı kurar, oyun oynar, anlatır. Analist, çocuğun fantezilerini oluşturan hadım edilme kaygısı ya da ölüm korkusu kadar cinsel meraka da eşlik eder. Fritz'in sustuğu zamanlarda bazen hikaye

[1] *A.g.e.*, ss. 63-64.

anlatmaktan da çekinmez. Klein, Fritz'in bölünmesinde kendini yansıtır; arzu/bastırma gerilimini onunla birlikte, onun yerine yaşar. Kendisine ait olduğuna emin olduğu kelimeleri, hikayeleri ona sunar.

Bazıları buna sadece, telkin diyecektir! Melanie Klein ise "oyunumuza bakalım" der gibidir. "Aydınlatıcı" bir anlam yüklenmeden, konuşmaları zaman zaman yakın, bazen de mesafeli oyunla ilgili bir etkileşimde yetişkine göre düzenlenmiş fabl ve skeçler gibi çocuksu fantezilerin dile gelmesine yardımcı olur. Bu sayede annesinin ve/veya analistinin, kadınların karnında büyüyen tohumlarla ilgili söylemlerine dikkat kesilen Fritz merakını mideye yöneltir. Dikkat edin: Karın mı mide mi? Fetüs/çocuk ya da yemek/dışkı! Anne-analist dinler ve tohumu serper; Erich/Fritz'i kendisiyle özdeşleştirir. Melanie'nin ektiği hasadı sindirmek için bir çocuk midesi gerekir! Onları şimdi uzun bir macera bekliyordur:

"Birkaç kere 'kakis'inden[1], gelmek istemeyen kötü çocuklar olarak bahsetmişti [...]. Ona soruyorum: 'Midenin içinde büyüyenler çocuklar mı?' Onu ilgilendirdiğini gördüğüm için devam ediyorum: 'Çünkü kakisler yemekten yapılır; gerçek çocuklar ise yemekten meydana gelmez.' O ise şöyle karşılık verir: 'Biliyorum, onlar sütten yapılır.' 'Ah hayır, onlar babanın yaptığı bir şey ve annenin içindeki yumurtadan meydana gelirler.' (İşte şimdi dikkat kesilmiş durumda ve benden daha fazla anlatmamı istiyor.) [...] Onun mide için olan büyük ilgisi fark edilir şekilde azalıyor."[2]

Burada gördüğümüz üzere Kleincı çocuk ne Rousseau'daki gibi masum ne de Freud'daki gibi, tabir uygunsa, "sadece" çokbiçimli bir sapkındır. Eğer fobikse kuvvetli bir uyarımdan katı bir yasak kadar korkar, şiddetli bir sadiste dönüşerek savunmaya geçer. Cinsel uyarım ve cinsel merak aslında çokbiçimli sapkınlıklardır ve Freud'a göre nevrozun temelini oluştururlarken, Klein'a göre bunlar daha derin bir bilinçdışına, ilk bastırma ihtimaline ve hatta dil ve düşünce

[1] Klein, *Çocuk Psikanalizi* adlı kitabında Trude vakasını anlatırken dışkı yerine "kakis" demişti -çn.
[2] *A.g.e.,* ss. 66-67.

yetisine – ya da yeti noksanlığına- izin veren birincil bir bilinçdışına, doğru tehlikeli bir yol açarlar. Hanna Segal'in[1] kısa ama bir o kadar güzel çözümlemesine göre "Freud bize yetişkinin içindeki çocuğu, Klein ise çocuğun içindeki daha sütten kesilmemiş çocuğu öğretti" demek yetersiz olur. En başından beri Klein, ilk bastırmayı, çocuğa yansıdığı, psikotikte karaya oturduğu ve sınır durumlarda kendini açığa vurduğu ölçüde dinlemeye koyulur. Kleincı buluş, salt pedagojik amaçları, 30'lu ve 40'lı yıllarda düşünebileceğimiz çocuk psikanalizinin normlarını rahatsız etmiyordu: 1968 başkaldırısı ve feminizmle yükselişe geçtiği üzere otoriteden, özellikle baba otoritesinden kurtulmuş ailelerde açığa çıkan cinsel özgürleşme için yapılan yıkıcı bir çağrı da değildi. İlk klinik çalışmalarından itibaren Bion ve Winnicott tarafından geliştirilen ve onların anladığı şekliyle Kleincı yenilik kendini daha çok *düşünme yetisi psikanalizi* olarak tanıtır. Bion ve Winnicott'tan sonra gelenler de çocuk psikozu ve otizmi tedavi etme yöntemlerini ararlar.

Ruhsal incelemenin yeni alanlarını açarak psikanalizi ıslah eden büyük analistler, bunu sırlarını ve tutkularını epistemolojik amaçlara dönüştürerek yaptılar. İlk yazılarından beri Melanie'nin gizemi -tutkusu- ve amacı açıkça görülüyordu: *Düşünen bir arzuyu* dinlemek –ve onu kışkırtmak. Burada çocuğunun iyi yetişmesi konusunda kaygılı olan bir anneye mi şahitlik ederiz? Yoksa gençlik çağındayken ensest uyarım ve depresif boğulma sınırlarındayken genç bir kız olarak annesinin kendisi üstündeki hükmüyle pençeleşen Libussa'nın kızına mı?

"Gelişimi esnasında, bastırmanın doğasında olan eğilime karşı gerçeklik algısının girmesi gereken *savaş*, bilimin [buna dil ve düşünceyi de ekleyebiliriz], insanlık tarihinde olduğu gibi bireyde de sadece *acıda* kendini kurabildiği süreç[2]... [...] Tasvir edilen bu durumda çocuk ketlenmesinin

[1] Bkz. Hanna Segal, "Kleinian Analysis", J. Miller (ed.), *States of Mind* içinde, Londra, BBC, 1983, s. 254.

[2] Melanie Klein, *Essais de psychanalyse, a.e.,* s. 53; vurgular bana ait.

temeli ve bunların nevrotik işaretleri bence çocuk konuşmaya başlamadan önce kendini inşa eder."[1]

Bazı durumlarda insan soyu –ve ona yardımcı olabilecek psikanaliz-, düşünen türümüzün özünde bulunan "savaş" ve "acı"yı düşünce ve kültürün başarılı bir gelişimi haline dönüştürmeye koyulur. Bu tutum sosyal bağları; yani Klein'ın daha sonraları diyeceği gibi ketlenmede saplanmak yerine acıyla birlikte ve acıya rağmen anlamı üretecek arzuya sebebiyet veren "nesne ilişkisi"nin değişkenlerini detaylandırmak anlamına gelir. Kleincı düşüncenin temel göstergeleri Fritz'in analiziyle zaten ortaya konmuştur: arzu-yüceltme-sembolleştirme.

Eric Clyne, 1919'da Rosenberg'de, daha sonra 1920'de Berlin'deyken annesinin onu uyutmadan önce bir saat boyunca analiz ettiğini hatırlar. Annelik ilişkisi Kleincı dinlemeyi kolaylaştırdı mı yoksa daha da zora mı soktu? Muhalifleri kadar onun talebeleri tarafından sıklıkla tartışılan soruya verilecek cevap sadece çelişkili olabilir: Her ikisi de. Anne olarak Melanie, çocuğunun bilinçdışındaki arzu nesnesidir; aynı şekilde çocuğu da onun için öyledir. İnkar edilen ya da fazlaca vurgulanan bu yakınlık, Erich'in ebeveyni için duyduğu cinsel merakın küçücük işaretlerini yakından kovalaması için Klein'a yardım eder. Melanie, olmaya çalıştığı ve uzun vadede olacağı analist rolüyle, yerinde bir ketlenmenin değilse bile, en azından bu arzuyu yücelten reddin failidir. Yorum üzerinden Erich/Fritz'i sembolleştirmeye yönlendirir. Başından itibaren iki ana karakteri karşı karşıya getiren zorlukları ve kördüğümleri olduğu gibi meydana koymadan önce bu ikili işleve itinalı yaklaştığını gösterir:

"[Erich'in] ensest arzuları bilincine bir şekilde taşınmıştı. Bunun devamında annesi için taşıdığı tutkulu bağlanma günlük hayatında net bir şekilde gün yüzüne çıkıyordu [...]. Her ne kadar saldırgan arzularından haberdar olsa da babasıyla olan ilişkisi muhteşemdi [...]. Annesinden

[1] *A.g.e.*, s. 83.

özgürleşme süreci başlamıştı ya da en azından bu yönde ufak gayretler gösteriyordu.[1]"

"Baba rolüne dair neden hiçbir ima yapılmıyor" sorusunu açıklayan anne/analist amalgamı değil midir? Klein sanki onu zora koşacak cevaptan şüphelenirmiş gibi ve belki biraz basite kaçarak "bu noktada o [Erich], konuyla ilgili hiçbir soru sormamıştı" der. Daha sonra:

"Çocuk, babanın doğum ve genel olarak cinsel eylem sırasındaki rolüyle ilgili doğrudan soru sormadı. Ancak o zaman bile bu sorunların bilinçdışında aklını karıştırdığını düşünüyordum.[2]"

Bir anne için arzu nesnesi rolünü oynamak ve bunun yanında bilinçdışı bilmekle yükümlü özne olmak kuşkusuz imkansızdır. Zaten Klein bu ikili işlevi hiçbir zaman tavsiye etmez, hatta bunu bir zamanlar benimsediğini unutmak için büyük bir çaba sarf eder[3]. Aile ortamını analiz ortamından ayırma gerekliliğine dair bilinç gelişiminden de söz edebiliriz:

"...psikanalizin çocuğun evinde gerçekleştirilmemesi gerektiği sonucuna vardım.[4]"

Yine de bilinçdışı "annelik yapma" eğilimi, onu terk etmeyecektir, hatta kendisini en iyi anlatan yönü olacak ve kariyerindeki en nesnel ve tutarlı uygulamalarına kadar yayılacaktır. Bu eğilim; ilk bastırma ve bilinçdışını nesnelleştiren[5], şablonlar halindeki basmakalıp ve telkinci yorumlarla olmasa da, dogmatik "konumlar"la biçimlendiren Klein'dan çok Kleincıların teşebbüslerinde kendini gösterir. Winnicott'un

---

[1] *A.g.e.* s. 85.

[2] *A.g.e.,* ss. 32 ve 59.

[3] Bkz. "La technique de jeu psychanalytique: son histoire et sa portée" (1955), Melanie Klein, *Le Transfert et autres écrits* içinde, *a.e.,* 1995, s. 26.

[4] *A.g.e.,* s. 29.

[5] J.B. Pontails'in ifadesidir, "Entre le savoir et le fantasme, 1. L'enfant question", *Entre le rêve et la douleur*, Gallimard, NRF, 1977, s. 128.

tasvir ettiği daha rahat ve daha oyuncu annelik yetisi ile Klein'ın psikanaliz topraklarına ektiği yeni (Melanie ve Fritz/Erich'in kelimelerini kullanırsak) "tohumlar" anneliğe özgü kontrolün dogmatizminden kaçınır ve anne ve bebek arasında olduğu gibi analist ve hasta arasındaki "geçirgen alanı" da yaratmaya bir çağrı olarak ve analistin "yeterince iyi bir anne" kabulü olarak kendini geliştirir[1].

Hans ve (belki) Melitta

Melanie'nin ilk oğlu Hans, anne analistin tetikte olmasından kaçamıyordu. "Contribution à l'etude de la psychogenèse des tics" (1925)[2] ["Tiklerin Psikojenezine Bir Katkı"] adlı makalesinde Felix adını alan Hans, üç yaşında sünnet derisinin açıldığını görecekti. On bir yaşında ise bu travmayı tekrardan harekete geçirecek ve çocuğun mastürbasyona olan eğilimini cesaretlendirecek bir nazal tedaviye maruz kalacaktı.

Mastürbasyon, cepheden yeni dönmüş ve özellikle çocuğuna çok sert davranan babası tarafından engellenir. Felix bundan sonra bazı tikler edinir ki bu tiklerde analist, genital uyarım ve mastürbasyon arasında yer değiştirme olduğunu görür. Melanie Klein, Hans'ın önüne geçilemez üç hareketini –ense üstünde baskı duyumsama, kafanın zorlantılı şekilde geriye doğru atılması, son olarak çenenin aşağıya inmesi ve göğüs üstüne kuvvetli basınç uygulaması- ayrıştırır, bunları çocuğun annesinin (annenin kendisi olduğunu yeniden hatırlatmakta fayda var) hatırasıyla ilişkilendirir. Altı yaşına kadar Felix ebeveyninin yatak odasında uyur, onların cinsel hayatına ortak olmak ister: Hareketleri ya da tikleri, annesinin varsayılan edilgenliğini ve babanın annenin içine

[1] Melanie Klein kendisinin yaratılıştan bir anne olmadığını biliyor, Winnicott'un "her ne kadar çocuk sahibi olmasa da çok güçlü annelik kimliğine sahip" olduğunu varsayıyordu. Bkz. *MK,* s. 307.

[2] Bu metin *Essais de psyyahanalyse*'den alıntılanmıştır, *a.e.,*ss. 142-165.

girmesini taklit eder. Analist, "çocuğun anneye anal saplanmasını" ve "bastırılmış eşcinselliğini" tespit eder[1]. Bu yorumların ana hatlarını çizmek için histerik belirtinin vücudun belli kısmını temsil ettiğini iddia eden Freudcu düşünceyle yetinmez (*Histeri Üzerine Çalışmalar*'da, hasta Anna O.'nun felçli kolu, Freud'a göre hastanın arzuladığı ya da sahip olmak istediği ereksiyon halindeki bir penise tekabül eder). Klein burada çocuğun arzu nesneleri olan annesi ve babasıyla kurduğu özel ilişkideki belirtiyi konumlandırarak *nesne ilişkisi* teorisini geliştirir:

"Deneyimlerimin bana gösterdiği üzere analiz, üzerine kurulduğu *nesne ilişkilerini* gün yüzüne çıkarmadığı müddetçe tiklerin terapötik eyleme tâbi olması mümkün değildir. Tikin temelinde *nesneye* yönlendirilmiş genital, anal ve oral-sadistik eğilimlerin bulunduğunu fark ettim.[2]"

Melitta'ya gelince o, ilkin anonim bir vaka, daha sonra sevimli bir şekilde Lisa olarak tanıtılmıştır[3]. Felix'in hikayesine paralel olarak Melanie, kız kardeşi olan başka bir çocuğun vakasını "iyi tanıdığım bir ailenin içinde" ve huzurlu şekliyle tasvir ederek (büyük bir ihtimalle kendi ailesi olduğu için!) ele alır: "Söz konusu çocuklar iyi bir karaktere sahip olmakla birlikte sevgi ve hassasiyetle yetiştirilmişlerdir.[4]" Ne yazık ki iyi entelektüel eğilimlere sahip olsa da 15 yaşındaki genç kız (Makalenin ilk bölümünün tarihi olan 1919'da Melitta tam bu yaştadır) yaşı ilerledikçe takatten düşer ve çelimsiz hale gelir. Oldukça yüzeysel bir hali olmakla beraber sanki hiçbir ilgi alanı yok gibidir. İngilizce metin şöyle der: "*The child never asked for sexual enlightenment at all*[5]", [çocuk cinsel konuda asla aydınlanmak istemedi], *enlightenment* [aydınlanma] kelimesiyle

---

[1] *A.g.e.,* s. 145.

[2] *A.g.e.,* s. 159; vurgu bana ait.

[3] Bkz. Melanie Klein, "Le développement d'un enfant" (1919-1921), *Essais de psychanalyse,* ss. 79-80, ve "Le rôle de l'école dans le développement libidinal d'un enfant" (1923), *a.g.e.,* s. 97 *vd.* Bkz. *MK,* s. 153.

[4] *A.g.e.,* s. 79.

[5] Bkz. Melanie Klein, *Love, Guilt and Reparation and Others Works, a.e.,* s. 80, ve *MK,* s. 153.

oynayarak şu anlama erişebiliriz: Zavallı Melitta! Ne parlak bir zihni ne de "aydınlanmış" bir ruhu var. Melanie de kendi açısından durumu özetler; "...en azından şu ana kadar orta seviyede bir zekaya sahip olduğunu kanıtladı.[1]"

Ana-kız arasında 1933 yılında patlak verecek savaşın zemini belki de 20'li yıllardan sonra hazırlanmaya başlamıştı. Aralarındaki çatışma başlamadan önce yine de sakin bir tavır gösteren annenin, kızını bu şekilde olumsuz tasvir etme kararından, hissettiği intikamı ya da haseti ortaya koyamaz mıyız? Lisa/Melitta rakamları ve harfleri, diğer insanların kullandığı gibi kullanmak yerine, garipçe kişileştirmektedir: Böylelikle Lisa/Melitta, *a* harfini ismi *a* harfi ile başlayan (Arthur) babasının imgesiyle ilişkilendirir ve yüceltir.

"Yine de a harfinin belki de çok ciddi ve saygıdeğer olduğunu, bunun belki de 'i' gibi zıplayan bir şeye sahip olması gerektiğini söyledi, 'a' hadım edilmiş, ama yine de yenilmemiş baba, 'i' ise penisti.[2]"

Melanie bu vasat seviyedeki yetenekli kızda "sadistik cinsel birleşme düşüncesi"ni ve matematiksel eğilimlerine köstek olan hadım edilme kompleksini teşhis eder. Baskıcı ve otoriter bir anneye rağmen, "hadım edilmiş ama yenilmemiş" bir babanın onarılması girişimi şeklindeki Edward Glover ile analizinde[3] Lisa/Melitta'nın babaya özgü kompleksi gün yüzüne çıkmış olamaz mı?

Analist-annenin çocuklarına uyguladığı ve evladına karşı ana nefretini olmasa bile suçluluk duygusuna karşı kendi savunmasını açığa vuran bu katı şablonlarla, Kleinci *insight*'ın sağlamlığı bizi şaşırtmaktan bir an bile geri durmaz. Bunun en büyük nedeni ise ebedi dogmatik tehditkar kasılmayı yu-

---

[1] Bkz. Melanie Klein, "Le développement d'un enfant", *Essais de psychanalyse, a.e.,* s. 80. *Bkz. MK,* s. 153.

[2] Melanie Klein, "Le développement d'un enfant" (1921), Fr. Çev., a.*e.,* s. 97.

[3] Bkz. *aş.,* 9. Bölüm.

muşatarak bu durumun tasdik edilecek asıl kanıtını doğrudan bize vermesidir: Bu kanıt *oyun tekniğinin icat edilmesi*nden başka bir şey değildir.

Erich/Fritz'in oyunlarına dikkat kesilmesi, bilinçdışı anlamını çözerken, annenin "oyunu oynuyormuş" gibi çocuklarının fantezilerine bizzat dahil olması onu bu yola sokmuştu. Ancak Melanie oyun tekniğini, diğer çocuklarla, çalışma arkadaşlarının çocuklarıyla, özellikle Berlin'de Abraham'ın idaresi altında geliştirir.

Oyun Oynamak yahut Yorumlamak

Yedi yaşındaki Rita, okula gitmekten korkar, resme ilgi göstermez. Ama bir gün kağıdın bir köşesini karalar, yırtar ve söylenerek kağıdı kenara atar: "Ölü kadın". İşte tedaviye gelen küçük kızın gece terörünün nedeni! Melanie, "ölü kadının", onu tehdit eden ve öldürülmesi gereken kadının, hem analist hem de Rita'nın annesi olduğunu anlar. Aktarım, yorumlamanın zorunlu nesnesi haline gelir. Rita'nın fantezilerini açığa çıkaran bu "sözcüksüz dil" için kağıt, resim ve suyun kaçınılmaz olduğunu fark eder. Melanie için oyun oynamak, Freud'da rüyanın gördüğü işlevi, bilinçdışına giden kutsal yolu imar eder. Analist, yan odadan çocuklarının oyuncaklarını almak için vakit kaybetmez ve Rita, Klein'ın getirdiği küçük araba, tren ve heykelciklerle bin bir türlü felaketi anlatmaya, tasvir etmeye koyulur. Melanie, Rita'nın okuldan bir arkadaşıyla beraber cinsel aktivitelerini sahneye koyduğunu görür. Rita'nın önce tedirgin olduğunu, sonra yatıştığını gözlemler: Oyun tekniği şekillenmeye başlamıştır.

"Oyun analizi tekniğinde bu oyuncakların ne kadar önemli olduğunu kısaca anlatmak istiyorum. Küçüklükleri, çok sayıda olmaları ve geniş çeşitlilikleri çocuğa temsili oyunda bol çeşitlilik olanağı sunar. Aynı zamanda basit olmaları da, farklı şekillerde kullanılabilmelerini sağlar. Böylece bu şekildeki oyuncaklar fantezilerin ve yaşantıların çeşitli yollarla ve ayrıntılı şekilde ifadesi için çok uygundur. Çocuğun çeşitli 'oyun düşünceleri' ve bunlarla bağlantılı duygulanımlar (oyunlarının ana konusundan

kısmen tahmin edilebilen ve açıkça ifade edilen) küçük bir alanda art arda sunulur. Böylece önceden var olmuş zihinsel süreçlerinin ve, uzamsal yakınlık zamansal yakınlığı temsil ettiğinden, çocuğun birçok fantezi ve deneyimlerinin oluş sırasının genel bağlantı ve dinamiklerini iyice gözden geçirmiş oluruz.[1]"

Klein sonraları bu fikirleri tekrar ele alacaktır; bu oyuncakların küçük boyda olmasının, mekanik olmamasının, aynı zamanda oyun odasının ekipmanı kadar basitlik içermesinin önemli olduğunu, "insan figürlerinin sadece renk ve boy olarak farklılık göstermelerinin, çocuğun onları oyun esnasında ortaya çıkacak herhangi bir amaçta kullanması için hususi bir özellik belirtmediğini" vurgular[2].

Oyun sırasında saldırganlığın nasıl ifade edildiğine dikkat eden, hasar görmüş nesnelere özel bir ilgi duyan Klein, analiste uygulanacak fiziksel saldırganlığı yasaklama dışında yasaklayıcı bir sınır koymaz[3].

Ancak oyun, oyuncaklar tarafından sembolleştirilen nefret ya da arzu "nesneleri"nin soyut sahneye koyuluşu değildir. Kleincı oyun, cisimde ve dünyada kendini konumlandırır: Aktığı, yandığı, kırdığı, sildiği, kirlettiği, temizlediği, yıktığı ve kurduğu ölçüde *var olur*... Aynı zamanda kasvetli bir divandan daha farklı bir ortama ihtiyaç duyar:

"Odada birçok tasvir edici malzemenin bulunması gerekir. Bunlardan en önemlisi akan suyu olan lavabodur[4]... "

Peter üç yıl dokuz aylıkken, oyunda ketlenme yaşayan, annesine çok bağlı ve çok zor bir çocuktu. İlk seanstan itibaren at arabalarını eline aldı ve onları birbirine vurmaya başladı.

---

[1] Bkz. "İlk Analiz Tekniği", *Çocuk Psikanalizi, a.e.,* s. 61.

[2] Bkz. "La technique de jeu psychanalytique" (1955), *Le Transfert et autres écrits, a.e.,* s. 31.

[3] *A.g.e.,* s. 33.

[4] Bkz. Melanie Klein, "İlk Analiz Tekniği", *Çocuk Psikanalizi, a.e,* s. 63.

"Ona, 'at arabaları ne yapıyor?' diye sordum. 'Bu hoş değil' diye cevap verdi ve önce onları birbirlerine çarpmayı kesti, fakat kısa süre sonra tekrar başladı.[1]"

Bir başka seansta:

"'*İşte* zımbırtıları nasıl da içeri giriyor.' [...] Yorumlamaya devam ettim: 'Baba ve annenin zımbırtılarını birbirine çarptıklarını ve bu şekilde küçük kardeşin Fritz'in geldiğini düşündün.'[2]"

Üç yıl üç aylık Trude çok nevrotik ve annesine saplanmıştır. İlk seansta vazonun içindeki çiçeklerin kaldırılması için ısrar eder.

"Bunu hemen baba penisini ortadan kaldırma arzusu olarak yorumladım.[3]"

Klein, nesnelerin çocuklar tarafından yok edilişini gözlemler: Bu, bilinçdışında babanın cinsel organlarının yok edilmesini temsil etmez mi?[4] Klein, kaygı ve direncin ilk belirtileri ortaya çıktığı anda *olumsuz aktarım*[5] yorumlamaktan çekinmez. Olumsuz aktarımın yorumlanması Melanie'nin psikanalize getirdiği bir diğer yeniliktir: Göz ardı etmek bir yana bu konuda o kadar hassastır ki bazıları onu olumsuz aktarımı teşvik etmekle suçlar. Düşünceyi özgürleştireceği umuduyla, hastanın saldırganlığı ve bastırılmış ölüm içgüdüsünü ketlemeden yakından izler. Haz ilkesinin ötesi buluşunu takip eden metinlerde ortaya konan Freud dersi, özellikle de "yadsıma(ma)" [*(dé)négation*] (1925), burada uygulanma ya da özgün bir gelişim alanı bulur[6].

---

[1] *A.g.e.,* s. 42.
[2] *A.g.e.,* s. 43.
[3] *A.g.e.,* s. 48.
[4] *A.g.e.,* s. 47.
[5] *A.g.e.,* s. 39.
[6] İngiliz analistler bu Kleinci yenilikten etkilenmiş gibidir. Ne var ki Sylvia Payne, Melanie Londra'ya gelmeden önce aktarım analizinin uygulandığını söyler. Bkz. *MK,* s. 440.

Klein analitik uygulamasını çocuklarla genişlettikçe, oyunun, yetişkinlerde de serbest çağrışım ya da rüya analiziyle bilinçdışına ulaşmak için aynı özelliğe sahip olduğunu kanıtlar. Hatta belki ilk bastırmanın çevresinde yer alan bilinçdışı – ön ya da sözel-ötesi-bilinçdışı - kendini daha yoğun ifade eder. Klein, Richard vakasıyla ilgili Montaigne'in *Denemeler*'inden şu cümleyi alıntılar: "Çocuk oyunları oyun değildir. Onları çocukların en ciddi eylemiymiş gibi değerlendirmek gerekiyor.[1]"

Yalın Kelimeler, Olumsuz Aktarım, Fantezinin Buharlaşması

Analizi gerçekleştirmek için kendini oyun oynayan çocuğun yerine koymak ve onun bilinçdışını annesel-analitik geçişlerle yakalamak yeterli değildir.

"Yorumlamada kullanılan *terimler* büyük bir öneme sahiptir; çocuğun ifade ve düşüncesinin somut şekli doğrultusunda seçilmelidir. Peter'in salıncağı göstererek şunu dediğini hatırlıyoruz: 'Bakın, bu iç içe giriyor!' Benim verdiğim cevabı kavramakta da zorluk çekmiyor: 'İşte, anne ve babanın zımbırtıları birbirine böyle giriyor'.[2]"

Tecrübe yönü kuvvetli Melanie Klein, dilsel "gösteren" [*signifiant*] hakkında çok keskin bir algıya sahipti ve çoğu zaman bize bayağı görünse de çocuğun kendine has dil kullanımlarını dikkate almadan yorumlamalarını ilerletmiyordu.

"Hangi yaşta olursa olsun, eğer çocuk, analizi esnasında kullandığı dilin bütün kaynaklarından faydalanmıyorsa tedavinin başarısından söz edemeyiz.[3]"

---

[1] Montaigne, *Denemeler,* I. Kitap, 23. Bölüm. Türkçeye Sabahattin Eyüboğlu tarafından çevrilmiştir, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları. Bkz. Melanie Klein, *Psychanalyse d'un enfant,* Hogarth Press, 1961, Fr. Çev. Tchou, 1973.

[2] Melanie Klein, "İlk Analiz Tekniği", *Çocuk Psikanalizi, a.e.,* ss. 42-43.

[3] *A.g.e.,* s. 64.

Verdiği örnek ise çok manidardır[1]: Fantezilerini bastıran beş yaşındaki çocuk bunları oyun sırasında ifade eder ancak "fark etmeden". Bir gün, satıcı-müşteri oyununu oynarken, analist ondan kendisi için bir isim bulmasını ister. "Benim 'Bay Cookey-Caker' olmam ve onun için yeni penisi temsil eden motorlu araçları satmam gerektiğini söyledi." Melanie, "Cookey-Caker"ın "pasta yapmaya" işaret ettiğini, oral ve anal yollarla çocuk yapma fantezisini betimlediğini fark eder. Çocuk kendine "Bay Kicker" ismini verir ve bir şekilde Bay Cookey-Caker'ı "defeder"[2]:

"Bay Cookey-Caker'ın kendi ayak darbeleriyle öldürüldüğünün çabucak farkına varır [ve] babasına karşı taşıdığı saldırganlığı idrak eder.[3]"

Freud'un Hans ile babasına vurgu yaparak kullandığı teknikten şüphesiz çok uzaktayız: Klein'ın taşkınlığına karşın Freud'un ihtiyatı, ona, Hans'ın babasıyla aynı bıyıklara sahip olmak istemesinden ötürü kıskanç olduğunu söylettirecek. Burada Freud'a göre babasıyla aynı penise sahip olmak istediğini söylemek söz konusu değildir. Melanie Klein da zaten bunu dillendirmez. Bay Cookey-Caker tarafından yardım gören Melanie, korkusuzca yoluna devam eder. Lacan ve diğerleri daha sonra Melanie'nin bütün yorum cesaretini ortaya koyan göstereni inceleme girişiminde bulunacaktır. Göstereni duymak (*cookey-caker, kicker;* tuhaftır ki analist, Bayan *K*lein'ın başındaki *k*'nin önemini veya bir beyefendiyle özdeşleşmesini nazara vermiyor), kelimelerden şeylere geçmek ve fantezileri anlatmak gerekmektedir. Şunları not ederek yetinir:

---

[1] *Bkz.* "L'importance des mots dans l'analyse précoce" (1927), *Le transfert et autres écrits,* a.e., ss.81-82.

[2] İngilizcede *cookie* kelimesinin kurabiye, *cake* kelimesinin pasta ve *kicker* kelimesinin vuran, defeden kimse anlamına geldiğini ve bu kelimelerin telaffuzlarındaki yakınlığı akılda tutmak gerekir –çn.

[3] *A.g.e.,* s. 82.

"'Cookey-Caker' ismi, fantezileri oyun aracılığıyla ifade eden çocuğun uzun süre kaçındığı gerçekliğe uzanan bir köprüdür. Çocuk, nesnelerin gerçekliğini kendi kelimeleri vasıtasıyla tanıdığı sürece bu, bir gelişmedir.[1]"

Kleincı oyun tekniği, kendine has yorumlama stiliyle –bu yorumlama stili *oynanan* fanteziyi, *iki kişinin anlattığı* fanteziye dönüştürür- bütünleşir ve gerçekliğin keşfine doğru ilerler. Küçük Rita[2], *oyun tekniğini* Fritz, Peter, Felix, Trude, Erna ve diğerlerinin katılımıyla –Freud'un hastası Anna O.'nun *talking cure*'ü [konuşarak tedavi] bulması gibi- ne kadar icat ettiyse Kleincı *yorumlama* da bu tekniğin o kadar tamamlayıcı parçası, hatta Kleincı eserin o kadar temelidir.

Tekrardan Fritz/Erich vakasına, tekniğin hakkını teslim etmek için geri dönelim.

Oyuna başlamadan önce Melanie Klein, çocuğun tekrarlardan oluşan sözcükler ya da ketlenmiş ya da zorlantılı davranışlarla açığa çıkan fantezilerinde çocuğa eşlik eder. Bu, iki yöntem kullanılarak yapılır. Bir yandan "Ben bir kediyi kedi diye çağırırım[3]" bu fantezileri yalın ve basit kelimelerle adlandırır:

"Analiz esnasında, çocuğun bilinçdışına (benlik ve dil aracılığıyla), sadece dolambaçlı anlatımlardan kaçarak, basit ve açık kelimeler kullanarak ulaşabiliriz."[4]

Bir diğer yandan fanteziye özgü yoğunlaşmış özdeşleşmelere dayanan yorumlama mantığını kullanır; çocuktaki fanteziyi bize haber veren özdeşleşmenin yerini belirlemek için bu özdeşleşme ağının taslağını çıkarmak daha sonra da onu

---

[1] *A.g.e.*

[2] *Essais de psychanalyse*'de bahsedilmiş, sonrasında Melanie Klein, *Le Transfert et autres ecrits* (1955, Fr. Çev., *a.e.,* ss. 27 *vd.*) içinde uzunca yorumlanmıştır.

[3] Freud'un "Fragment d'une analyse d'un cas d'hysterie" ["Bir Histeri Vakasının Analizinden Kesit"] adlı yazısında geçen ifadesi, Melanie Klein tarafından *Çocuk Psikanalizi* içinde alıntılanmış, *a.e.,* s. 61.

[4] *A.g.e.,* s, 61.

serbest bırakmak asıl amaçtır. Örneğin Fritz'in mideye saplanması, "karnım üşüyor" ifadesini durmadan tekrar ettiği seansların birinde, söz konusu organı birinin bu organı yok etmek için girdiği bir oda olarak tanımladığında ancak kesilir. Anne-analist ona sorar:

"'Bu kişi kim ve oraya nasıl girdi?' Cevap verir: 'Küçük bir sopa karna ve mideye pipiyle girdi.' Bu durumda yorumuma çok az direnç gösterir. Ona, kendisini annesinin yerinde hayal ettiğini ve babasının, annesiyle yapabildiği şeyi onunla da yapmasını arzuladığını söyledim. Ancak bu sopanın –babanın pipisi- kendi pipisine girmesi, canının yanması, mide ve karnındaki her şeyin yok olmasından korkuyordu (annesinin de aynı korkuya kapıldığını düşünüyordu).[1]"

Bu tarz yorumlamalar çocuğun analist tarafından kullanılan kelimelerin semantik değerini anladığı kadar, üst üste binmiş özdeşleşme işaretlerinin tercümesinden doğan sembolik değeri de anlama kabiliyetine sahip olduğunu gösterir: Anal-sadistik cinsel birleşmenin temsiline göre Fritz'in "parçalanmış" anne ve "kirli anne"yle özdeşleşmesi, aynı zamanda ruhsal durumunun eşcinsel parçasını temsil eden o anne olma korkusu.

Melanie Klein, çocukta bilinç ve bilinçdışı arasındaki iletişimin daha kolay olması nedeniyle derin ve hoş olmayan gerçekliği su yüzüne çıkaran analitik bir söylemin mutlaka bir rahatlama üreteceğini iddia eder. Ancak Klein çocuğun savunma mekanizmalarını ve bilinç-öncesini yabana atma riskini de üstlenir:

"...bana, bugüne kadar olduğu gibi, açıklamalarımdan sonra 'korkunç' bulduğu şeylerin sevimli hale gelip gelmeyeceğini neşeyle soruyordu. Ona anlattığımız şeylerden, onları düşünse bile, artık korkmadığını da söyledi.[2]"

---

[1] Melanie Klein, *Essais de psychanalyse,* Fr. Çev., *a.e.,* ss. 74-75.
[2] *A.g.e.,* s. 76.

Kendi çocuklarının analizinden başlayarak bu yorumlama tarzı zamanla yerli yerine oturur ve oyun tekniğiyle kuvvetlenir. Bunun örneğini Rita'da görebiliriz: "Gece terörleri"nden ve hayvan fobisinden şikayetçi, annesine karşı müphem duygular besleyen, yine de ona kenetlenmiş, bir yandan da oyunda ketlenmiş çocuk, depresyona dönüşen saplantı nevrozunun tüm belirtilerini gösterir. İlk seans esnasında analistle hasta odasında yalnız kalmaktan korkmakta, bahçeye çıkmak istemektedir. Çocuğa eşlik eden anne ve hala, tedavinin başarısız olmasından korkuyorlardır. Yine de Melanie, oyunu kabul eder ve mekan değişikliğini bunun bir parçası olarak görür:

"...Dışarda olduğumuz için onun *olumsuz aktarımını* (*alışılagelmiş uygulamanın tersine*) yorumluyordum. Az sayıda *söylediği şeyden* ve açık havada olmamızdan ötürü daha az *korkmasından* yola çıkarak, odada benle yalnız kaldığında özellikle korktuğu bir şeyi ona yapmamdan çekindiği sonucuna varmıştım. Onun gece terörüne gönderme yaparak düşman gibi gözüken bir yabancı olarak benimle ilgili kuşkularını, gece *kötü bir kadın* tarafından saldırıya uğramış olma korkusuyla ilintilendirdim. Bu yorumdan birkaç dakika sonra odaya geri dönmeyi teklif ettim, bunu kendi rızasıyla kabul etti [...]. Bu vaka ile, oyun yoluyla ifade edilen yaşantıların, kaygı, duygu ve fantezilerin – ya da oyun etkinliklerinde ketleniyorsa bu ketlenmenin sebeplerinin- yorumlanması ve anlaşılmasının çocuk psikanalizi için önkoşul olduğuna dair inancım pekişti.[1]"

Melanie Klein, *oyun alanını* belli başlı süreçlerin (yer değiştirme ve yoğunlaşma) nesnesi olan düşsel bir sahne gibi kullanır. Burada çocuk *dili*ni ve tabii ki duyumsal ya da duygusal davranışın yahut sözle ifade edilmeyen bedensel hareketlerin içindeki arzularının *çeşitlenmiş semiyoloji*sini deşifre eder. Bütün belirti skalası, analisti olumsuz aktarım yorumuna getirebilmek için onun hizmetindedir. Bu süreç, çoğu zaman sebep-sonuç ilişkisiyle desteklenen bir silsile içinde düzenlenmiştir ve bilinçdışının özünü yakalamaya izin verir: Frau

[1] Melanie Klein, "La technique de jeu psychanalytique: son histoire et sa portée" (1955), *Le Transfert et autres écrits,* Fr. Çev., *a.e.,* s. 28; vurgu bana ait.

Klein=kötü anne=beni bir cadı gibi tehdit ederek uykumdan alıkoyan anne=çünkü anneyi arzuluyorum ve/veya babayla uyuduğu için onu kıskanıyorum, ve/veya onu/onları tahrip etmek istiyorum... Melanie Klein'ın eşleşmeleri ve bunların birbiriyle kurduğu ilişkiler, ne mantık ne de semantik hoyratlığından eksik kalır. Ancak Melanie'yi, önbilincin bağlardan yoksun cinsel içgüdüsel sembolizminden kaynaklanan, bununla birlikte dilsel gösterenleri hiçe sayan ve çocuğun algı gücüne önem vermeyen anlamında sırf "sembolik" yorumlar yapıyor diye suçlamak haksızlık olacaktır[1]. Analistin en az söylemi kadar çevik olan ve doğrudan cinsellik içeren olumsuz aktarım yorumu, tedavinin başlangıcından itibaren –bu, tekniğini Anna Freud ve Freud'unkinden farklılaştırıyordu-, Klein için genç ya da yetişkin bir hastayla daha ilk andan dürüstçe bağ kurma avantajı sağlıyordu. Ne var ki Anna Freud ve babası, derinlemesine yorum çalışması başlamadan önce hastanın ve analistin beni arasındaki güven bağı oluşumuna önem verirlerdi. Melanie Klein bunun tam tersine bilinçdışını doğrudan ele almanın aktarımla ilgili bağı başlattığını ve çalışmayı son kertesine kadar mümkün kıldığını düşünür.

Genç çocuklarla oldukça iyi şekilde yürütülen böyle bir yaklaşım başka yaş grupları ve ruhsal yapılardaki kişilerle daha fazla direnç ortaya çıkarır. Bu nedenle gizil evre Kleincı tekniği dayanıksız kılma riskine sahip bazı özgün sorunları gündeme taşır: Bu yaş grubunda, küçük çocuk oyunları artık fayda vermez, yetişkinin yaptığı serbest çağrışım ise henüz yerli yerinde değildir. Bu tür bir vaka için olumsuz aktarım gibi derinlemesine yapılmış bir yorum, endişe ve kaygı duygularını ortaya çıkarma ve bunları büyütme riskini taşımaz mı? Bununla birlikte Kleincı örnekler burada bile, gizil döneminde çocuğun kayıtsızlığının, aktarımdan geri çekilmesinin, söylem ve ruh monotonluğunda savunmacı yalıtımının; ebeveynin cinsel birleşmesi, mastürbasyon ya da Oidipus re-

[1] Bkz. *a.ş.*, 4. ve 8. Bölüm.

kabeti ekseninde yapılacak analitik yorumlarla aşılacağını belirtir. Bu yorumların görünür şiddeti, analistin, hastanın sindirebileceğine inandığı açıklığa kavuşturulmuş bilinçdışı gerçekliğiyle ona karşı hissetmek istediği güvene sahip olduğunu varsayar. Analize tâbi tutulan kişi, aktarımını düzenleyerek ya da güçlendirerek bu yöntemin doğruluğunu tasdik eder.

Böyle bir teknik, hasta üzerinde üstünlük kurulması, onun baştan çıkarılması ya da hayatına izinsiz girilmesi risklerini taşır mı? Bu tür telkinlerin manipülatif özelliği yok mudur? Yapılan yorumlar birincil bilinçdışına karşı hassas mıdır yoksa onu hükmü altına mı almaya çalışır? Her şeyin temelinde var olanı yakaladım fantezisiyle ayartılmış bir arkaik analist-anne vakası değil midir bu? Kleincılığa dair duyduğumuz şüpheler oldukça meşrudur. Klein'ın takipçilerinin aktarımın ikincil etkilerine, hatta karşı-aktarıma dair yaptığı son çalışmalar, bugün böylesi etkilerden daha iyi korunmaya yardımcı olmaktadır. Bu aslında şunu anlatır; oyuna demir atmış ve oyun içindeki çoğul parametreler –sözel dile ek olarak semiyotik kodlar, hareket halindeki ya da cisimleşmiş fantezi-ler içinde buharlaşan çok anlamlı özdeşleşmeler, analiste olumsuz ya da olumlu aktarım– üzerinden çalışan Kleincı yorum tekniği, bilinçdışının derinliklerine bakmak için son derecede verimlidir[1].

Karl Abraham, 1924'te Würzburg'de gerçekleşen Alman Psikanalistler Kongresinde şu açıklamayı yaparken haklıydı: "Psikanalizin geleceği oyun aracılığıyla yapılan analizdedir." Çocuk kadar yetişkini de hazırlayan ve düzenleyen çoğul semiyotik kodların oyunu, psikodramanın yaratıcılığı, serbest çağrışım gösterenleri arasındaki etkileşim... Bütün bunlarla Melanie, Freud'dan sonra analitik tedaviye katkı yapacağı yeni yolların taslağını çizer. Bunu, tüm psikanalitik yorumların temelinde yer alan ve şiddetlendirmekten çekinmediği bir

[1] Bkz. R. H. Etchegoyen, "Melanie Klein and the Theory of Interpretation", *The Fundamentals of Psychoanalitic Technic* içinde, Londra, Karnac Books, 1991, ss. 402-416.

sorunun ucunu açık bırakarak yapar: Hastanın bilinçdışında var olduğunu bildiğim tüm şeyleri açığa çıkarabilir miyim? Her şeyi hatta hakikatin kendisini bile koklayan "burun" aslında *her şey değildir:* Duyulara ait fantezi oyunlarında hiçbir şey her şey olamaz. Bazen Melanie Klein'ın kendi somutluğunda keşfettiği ruhsal alanın, aykırı bir şekilde şeffaflaştığı ya da Klein'ın bu alanı münasebetsiz yorumlarıyla sarstığında üç boyutluluğunu kaybettiği izlenimine kapılırız. Bilinçdışını keşfetmek ve onu yeniden canlandırmak için hayal gücünü *duyumsamanın*, epeyce *keskin* olması gerekir.

III

ÖTEKİYLE BAĞIN ÖNCELİĞİ VE İÇSELLİĞİ: BEBEK, NESNELERİYLE DOĞAR

Narsisizm ve Nesne

"Birçok aya yayılan bir evrenin nesne ilişkilerini önceleğine dair hipotez; – bebeğin bedenine bağlı libido haricinde- hareketler, fanteziler, kaygılar ve savunmaların, onda mevcut olmadığını ya da bir nesneye bağlı olmadığını yani tek başına etkin olduğunu belirtir. Küçük çocukların analizi hiçbir içgüdüsel ihtiyacın, hiçbir kaygı durumunun ya da hiçbir zihinsel sürecin *dışsal ya da içsel nesnelerden* bağımsız olmadığını öğretmiştir. Bir diğer deyişle, *nesne ilişkileri duygusal hayatın tam merkezinde yer alır.* Sevgi, nefret, fanteziler, kaygılar ve savunmalar başlangıçtan itibaren etkin olmakla birlikte nesne ilişkileriyle aralarında çözülmez bir bağ vardır. Bu *insight* yeni bir doğrultuda birçok fenomeni görmemi sağladı.[1]"

Melanie Klein'in sert ve gecikmiş açıklaması psikanalizin Freudcu teoriyle sürdürdüğü temel bir tartışmanın meselelerini açıklığa kavuşturur. Aslında bu konuda Freud'un, küçük çocukta "birincil narsisizm" olarak da tasvir ettiği "nesnesiz" durum, Klein için doğumla başlayan nesne ilişkisidir. İki teorik duruş arasındaki farklılaşma, çok açık olmasına rağmen göründüğünden daha karmaşıktır.

Narsisizm kavramının ilk taslağı için Freud, *Narsisizm Üzerine*[2] (1914) adlı eserinde yaşamın başındaki "kendine yönelik erotizm"den, yani bir bütün olarak benliği, sevgi nesnesi şeklinde algıladığı ve narsisizm kavramıyla tanımladığı "yeni ruhsal eylemin" ortaya çıkışından önce var olan, bebeğin içgüdüsel ve daha çok anarşik kendi kendine doyumundan

---

[1] Melanie Klein, "Les origines du transfert" (1952), *Le Transfert et autres écrits,* Fr. Çev., *a.e.* s. 19, vurgular bana ait.

[2] Sigmund Freud, "Pour introduire au narcissisme", *GW,* c. X, ss. 138-170; *SE,* c. XIV, ss. 67-102, *La Vie sexuelle,* Fr. Çev., PUF, 1969, ss. 81-105. Eser Türkçeye Banu Büyükkal ve Saffet Murat Tura tarafından çevrilmiştir, *Narsizm Üzerine*, Metis Yayınları, 2012.

bahseder. Bu keşfin önceki yıllarında Freud, narsisizmi eşcinsellik ve psikoz dahiline taşımıştı: *Leonardo de Vinci* (1910), *Schreber* (1911) ve *Der Wolfsmann*[1] (1910 ve 1914 arasında tasarlandı, 1918'de yayınlandı)[2] üzerine yazıları bir özdeşleşmeyi takip eden narsist eylem fikrini ileri sürer. Leonardo annesine olan aşkını kendisini onun yerine koyarak bastırır: Kendini annesiyle özdeşleştirir, sonrasında ona benzeyen sevgi nesnelerine yönelir, küçük erkek çocukları sevmeyi tercih ederse, bu annesinin onu sevdiği gibi bu erkek çocukları sevmesinden ileri gelir. Narsisizm yolunu tercih ederek, annesine olan aşkını korur. Bir başka, ama benzer şekilde, anal-sadizmi çağrıştıran birincil sahnede *Wolfsmann,* ebeveyniyle özdeşleşir. Bunun haricinde Nanya'sıyla özdeşleşmesi, babasına karşı pasif dişil bir konumu sahiplenmesini teşvik eder. Bu nedenle bastırılmış eşcinselliği narsist bir özdeşleşmeyle son bulur. Leonardo ve *Wolfsmann* gibi kuvvetli anal yatırım taşıyan, dişil edilgenleşme gösteren ve dine oldukça büyük bir ilgisi olan Başkan Schreber, kendi benliğine yerleştirmek için libidosunu nesnelerden geri çeker. Freud şunu ekler: Aktarım nevrozları, ruhsal aygıta has dürtüsel dinamiği kurması için ona izin verdiği gibi; *dementia praecox*[3] ve paranoya da benlik psikanalizinin gizlerini ortaya çıkarmada rehberlik eder. Buraya kadar narsisizm, benliğin taleplerinin ve onu korumanın bir parçasıdır.

---

[1] Sergei Konstantinovitch Pankejeff. Rus aristokratlarından. Freud'un kimliğini gizlemek için *Kurt Adam* ismini taktığı hastası -çn.

[2] Sigmund Freud, "Un souvenir d'enfance de Léonard de Vinci", *GW,* c. VIII, ss. 128-211; *SE,* c. XI, ss. 57-137, Fr. Çev. Gallimard, 1927; tekrar baskı "Idées", 1977. "Remarques psychanalytiques sur l'autobiographie d'un cas de paranoïa: *Dementia Paranoides* (başkan Schreber)", *GW,* c. VIII, ss. 240-316; *SE,* c. XII, ss. 1-79; ve "Extrait de l'histoire d'une névrose infantile (l'Homme aux loups)", *GW,* c. XII, ss. 29-157; *SE,* c. XVII, ss. 1-122, Fr. Çev., *Cinq Psychanalyses,* PUF, 1954, ss. 263-324 ve ss. 325-420.

[3] "Erken gelişmiş delilik", genellikle ilk gençlik yıllarında ya da ergenlikte başlar. Bu kelime hızlı bilişsel parçalanmayla tanımlanan kronik psikoz düzensizliğe tekabül eder -çn.

Freud, *Trauer und Melancholie*'den [*Yas ve Melankoli*] (1916) itibaren asıl vurguyu kaybolan nesne ile özdeşleşmeye ve onun, yas halinde ya da depresif benlik içindeki çift değerli (aşk *ve* nefret) içselleştirmesine yapar. Ancak *Haz İlkesinin Ötesinde* (1920) "cinsel içgüdülere" ters olarak "benliğin içgüdüleri"ni yeni dürtü ikilisi doldurur: "yaşam dürtüsü" ve "ölüm dürtüsü". Son olarak *Ben ve İd* (1923) Melanie Klein'ın kavramlarının çıkış noktası olan ruhsal aygıtın yeni yapısını belirler[1].

Freud'un bu "ikinci topografi"si (*altbenlik, benlik ve üstbenlik*) ile önceleri nesnelerden geri çekilen özdeşleşmelerin artmasıyla birlikte, benlik yatırımının bir işlevi olarak tanımlanan narsisizm, "ikincil narsisizm" haline gelmiştir. "Birincil narsisizm" terimi ise ötekiyle kurulan ilişki yoksunluğuyla ve *benlik ve altbenlik* arasında farklılaşma olmaması ile nitelenen nesnesiz evreyi tanımlamaktadır. Rahim içi yaşam ve uyku, bu nesnesiz narsist durumun en yakın deneyimleri haline gelecektir.

Birçok yorumcu[2] Freudcu narsisizm kavramının yetersizliği ve belirsizliğine dikkat çeker. Nihayetinde narsisizm bir nesne ilişkisinin içselleştirilmesiyken gerçekten nesnesiz bir durumdan bahsedebilir miyiz? Eğer nesnesiz durum varsa ki bunu kanıtlamamız gerekir, "birincil narsisizm" ismi yersiz olacaktır çünkü bu, nesne ilişkisinin başlangıcını temsil eder. Sonuç olarak "kendi üstüne kapalı bir birimden [*monade*] nesnenin keşfine nasıl geçildiğini[3]" anlamakta zorluk çekeriz. Melanie Klein'ın eserini dikkate alan yeni araştırmalar, özellikle André Green'in araştırmaları, bu kavramı, "yaşam nar-

---

[1] Bu gelişmeler Hanna Segal ve David Bell tarafından yorumlanıyor, "Theory of narcissism in Freud and Klein", J. Sandler, S. Persone ve P. Fonagy (ed.), *Freud's "On Narcissism: an Introduction",* New Haven ve Londra, Yale Univ. Press, 1991, ss. 149-174.

[2] Bkz. özellikle Jean Laplanche ve J.–B. Pontalis, *Vocabulaire de la psychanalyse,* Fr. Çev., PUF, 1967, s. 263.

[3] *A.g.e.*

sisizmi"ni "ölüm narsisizmi"nden farklılaştırarak ve narsisizmi bir durumdan ziyade bir yapı olarak ortaya koyarak inceltir ve detaylandırır[1].

Bu bakış açısı Klein tarafından nesne ilişkisine, daha doğrusu "içsel nesne" kavramına atfedilen rolü daha iyi anlamamızı sağlar. Klein nesne kavramının -ki ona göre bu kavram gerçek "nesne" anlamını (benliğe karşıt olarak) edinmiştir- ana hatlarını genel anlamda yalnızca "depresif konum" ile belirler. Dahası narsisizm Kleincı teori ve uygulama içinde kaybolmaz, aksine libidonun münhasıran içselleştirilmiş nesnelere yönelmek için dışsal nesnelerden geri çekildiği "narsist durum" şeklini alır.

Çocuk psikolojisiyle ilgili diğer teoriler bu konu hakkındaki fikirlere karşı çıkar. Bununla birlikte son yıllarda Kleincı görüşü de doğrulayan, bebeğin, doğumundan itibaren nesne ilişkisi kurabileceği hipotezi genel olarak kabul görmüştür.

Piaget için "çocuğun [yazara göre, üçüncü evresi: beşinci ve yedinci ay arasında] başlangıç dünyası nesnesiz, hareket halinde ve kararsız 'tablolardan' oluşan bir dünyadır. Bu tablolar ilk bakışta görünür haldeyken, sonrasında bazen dönüşü olmayan, bazen şekil değiştirerek bazen de benzer bir biçimde tekrardan özümsenirler.[2]" Her ne kadar bebek, özdeş ama durum ve yer değiştiren bir varlıkla temas kurmuş olsa da bilişssel düzeyde ilksel bir "nesnenin" varlığını (Piaget'ye göre bu dördüncü evrede yani dokuzuncu ve onuncu ay arasında gerçekleşir) kabul edecek süreklilik şemasından

---

[1] "Freud'un dediği gibi Benliğin narsisizmi nesnelerde saklanan ikincil narsisizmdir –öznenin ikiye bölündüğünü savunur ve kendine yönelik erotizmi öz-yetebilirlik durumu olarak değiştirir. Birincil narsisizm bu tabloda Birin Arzusu; kendi kendine ortaya çıkışının şartı hem ölüm hem de ölümün reddi olan, kendine yeter ve ölümsüz bir bütüne duyulan hevestir", André Green, *Narcissisme de vie, narcissisme de mort,* Fr. Çev., Ed. de Minuit, 1983, s. 132.

[2] Bkz. Jean Piaget, Bôrbel Inhelder, *La Psychologie de l'enfant,* Fr. Çev., PUF, 1966, s. 15, alıntılayan Jean-Michel Petot, *Melanie Klein, le moi et le bon objet, 1932-1960,* Fr. Çev., Dunod, 1982, ss. 121-122.

söz edilemez. Bunun tam tersi yönde Henri Wallon, bebeğin, annesinin yüz hareketlerini taklit etmesini, aynada yansıyan kendi görüntüsü karşısında sevincini fark ederek doğumdan itibaren radikal öznelcilikten söz eder[1]. G.-C. Carpenter, iki haftalık bebeğin, anne bedeninin kısımlarını ses öğeleri ile bağlantılı olarak bütünleşmiş bir görsel imgede toparlayabildiğini belirtir[2]. Bilişsel çalışmalar bu iddiaları destekler[3]. Psikanalistler arasından Michael Balint ise birincil nesne ilişkisinin varlığını kabul eder[4].

Melanie Klein, kendine has psikanalitik çerçeve içinde, yıllar boyunca formülasyonları üzerinde durmadan çalışarak, sonraları büyük bir dikkatle "mevcudiyet" olarak adlandıracağı çok erken "nesne"nin ilk varoluşunu ortaya atar. Konuyla ilgili 1919-1921 tarihlerinde başlayan çalışmaları 1932'de yayınlanır. Sayıları artan etütlerinin yanı sıra, 1934'te "depresif konum"un keşfi, çocuğun nesneyle ilişkisi kavramını sağlamlaştırır. Hal böyleyken, önceki çalışmalarında paranoid konumun keşfedilmiş olmasına rağmen, 1946'da yansıtmalı özdeşleşme kavramına eşlik eden "paranoid-şizoid konum"un formülasyonu, depresif konum *öncesine* yerleştirilmiş her şey belirgin şekilde teorisini değiştirecektir. Jean-Michel Petot'nun iki kitabı[5], burada ele alamayacağımız bu gelişimin izine düşer. Biz ise doktrinin bütünlüğünü sergileyen ve izlenilen güzergahın toplamında özellikle 1952'deki

---

[1] Henri Wallon, *Les Origines du caractère chez l'enfant: les préludes du sentiment de personnalité,* Paris, Boivin, 1934, yeni baskı Quadrige, PUF, 1993, ve Jean-Michel Petot, *a.e.,* s. 277.

[2] Bkz. G.-C. Carpenter, "Mother's face and the new born", R. Lewin, *Child Alive,* Londra, Temple Smith, 1975, alıntılayan Jean-Michel Petot, *a.e.,* s. 269.

[3] Bkz. *aş.,* s. 183, not 1.

[4] "Les premiers stades du développement du moi. Amour d'objet primaire" (1937), *Amour primaire et technique psychanalytique* (1965), Fr. Çev. Payot, 1972.

[5] *Melanie Klein. Premières découvertes et premier système, 1919-1932,* Dunod, 1979, ve *Melanie Klein. Le moi et le bon objet, 1932-1960,* Dunod, 1982.

temel metinlerde ahengini bulan Kleincı kavramların yapısının eskizini çıkarmakla kendimizi sınırlandıracağız[1].

İçinde/Dışında

Klein, hayatının başından itibaren çocuğun kaygılarının yerleşik olduğuna ve onu dağılma tehlikesine sokan yıkıcı dürtülere maruz kaldığına dikkat çeker. Bu noktada bir anlamda Freud'un "ölüm dürtüsü"ne dönüşünü gözlemleriz.

Ne var ki Freud'a göre bebek de bilinçdışı da ölümü görmezden gelir. Melanie, Abraham'dan ödünç aldığı, çocuksu saldırganlığın sadece oral-sadistik dönemde ortaya çıktığı düşüncesiyle "ikirciklilik-öncesi oral dönem" teorisinin kapısını açar. Ancak sonraki çalışmalarında ölüm dürtüsünün doğumdan itibaren var olduğunu belirtir:

"En başından beri *yıkıcı içgüdü, nesneye karşı yönlenmiştir* ve ilk olarak anne memesine karşı *oral-sadistik saldırı fantezilerinde* ifade bulur. Kısa süre sonra bu fanteziler sadizmin tüm araçlarıyla bedenine karşı hücuma geçer. Anne bedeninin 'iyi' bölümlerine sahip olmayı amaçlayan ve bebeğin oral-sadistik içgüdülerinden kaynaklanan zulmedilme korkuları, dışkısını ona sokmayı amaçlayan anal-sadistik içgüdüler (buna, annesini içten yönetmek için onun bedenine girme arzusu da dahil edilmelidir) paranoya ve şizofreninin ortaya çıkmasında büyük öneme sahiptir.[2]"

Şöyle devam eder:

"*Nesne ilişkilerinin, hayatın başlangıcından beri var olduğu, ilk nesnenin ise anne memesi olduğu görüşümü* sıklıkla dile getirdim. Çocuk için anne memesi *'iyi' meme* (doyum veren) ve *'kötü' meme* (yoksun bırakan) olmak üzere *ikiye ayrılır*. Bu bölünme sevgi ve nefret arasında farklılaşmaya varır. Sonrasında ilk nesneyle kurulan ilişkinin içe yansıtılması ve yansıtılması anlamına geldiğini belirttim. Başından itibaren nesne ilişkileri, içe yansıtılma ve yansıtılma, nesne ve içsel/dışsal durumlar arasındaki etkileşimle biçim

[1] Bkz. Melanie Klein, Paula Heimann, Susan Isaacs, Joan Riviere, *Développements de la psychanalyse* (1952), PUF, 1966.

[2] Bkz. Melanie Klein, "Notes sur quelques mécanismes schzoïdes" (1946), *a.g.e.,* s. 275, vurgular bana ait.

alır. Bu süreç benliğin ve üstbenliğin oluşumuna katkıda bulunurken, ilk senenin ikinci yarısında Oidipus kompleksinin uyanışına zemin hazırlar.[1]"

Bu metinler dikkatle okunduğunda "nesne" ve "benlik" gibi terimlerin kullanılmasına rağmen yazarın, hayatın başlangıcındaki bu erken evrede *içinde* ve *dışında*, *içerisi* ve *dışarısı* arasındaki farklılığı kurmakla yetindiği görülür. Erken benlik, ilk ölüm kaygısı-dürtüsü ve nesne (anne) tarafından terk edilme hissinden ötürü bitmek bilmez gel-gitlerden yansıtma / içe yansıtmalara kadar olan süreçte son derece hassastır. Bu birincil yıkımın tek hedefi olmaktan korunmak ve bu ayrılığı engellemek için benlik, yıkımı başından savar ve bunu dış dünyaya yöneltir. Böylece ben, bu anlamda yarı-nesne olarak adlandıracağımız memeyi amaçlar. Öyle ki hassas benlik, "özne"nin "nesne"den ayrıldığı gibi kopamaz. Bilakis memeyi içine alıp, dışarıya atarken hem kendini boşaltarak tekrardan kurar hem de Ötekini boşaltarak tekrardan inşa eder. Çocuğun anne üzerindeki fantezimsi kudreti bu diriliği idare eder.

Meme olarak adlandıracağımız bu birincil "nesne"nin sabit olmayışından bahsetmek için Klein, teorisine anlamlı eklemelerde bulunur ve çeşitli düzeltiler yapar: Çocuk kısa sürede sadece memenin, emzirmenin "kısmi nesnesi" olduğunu algılamakla kalmaz aynı zamanda anne bedeninin diğer bölümlerini (ses, yüz, eller, kucak), bedensel "mevcudiyeti[2]" keşfeder. Annenin bebeği *holding* ve *handling*'i [tutma ve ele alma] onda, benlikten farklılaşan belirsiz *Ötekinin* –ya da daha çok bir *kapsayan*[3]- varlığıyla "fiziksel yakınlık" duygusu

---

[1] *A.g.e.,* vurgular bana ait.

[2] Bkz. Melanie Klein, "La vie émotionnelle des bébés", *a.g.e.,* ss. 188 ve 190.

[3] Bir kapsayanı (kapsayan nesne) bir kapsanandan (yansıtılan) ayırt eden W. R. Bion'un görüşüne göre bu dinamik "düşünceleri düşünmeye yarayan aygıt"ın oluşumuna bağlıdır. Bkz. *Aux sources de l'éxperience* (1962), Fr. Çev. PUF, 1979, s. 110. Aktarım/karşıaktarımda "kapsayan" olarak değerlendirilebilecek olan analistin ruhu, Wilfred Ruprecht Bion tarafından geliştirildi, *L'Attention et l'Interprétation* (1970), Fr. Çev. Payot, 1974.

uyandırır. Bu, benliğin, "anne memesi ve bedenin diğer bölümleri ya da diğer halleri arasındaki bazı belirsiz ilişkiler üzerine[1]" kurulduğunu göstermez mi?

Bununla birlikte tamamen dış dünyada yer alan ve burada çocuksu benliğin doğuştan itibaren dışsal olarak konumlandırdığı yarı-nesne [*quasi-object*] olan birincil meme, yine de *içerden bir yapılandırma* ya da içsel bir imgedir. Çünkü içerisi ve dışarısı arasındaki sınırı kuran ve yıkan hassas benlik içerisinde bu yarı-nesne (ya da kurulum-aşamasındaki-nesne) oluşur. Bu nedenle en başından beri Klein'a göre şizoid ve paranoid konumun *erken nesnesi* ancak ve ancak tümgüçlülük fantezisi ile inşa edilen *içsel bir nesne* olduğunda kendini tesis eder.

Bu içsel odak aynı zamanda ne salt biçimde dürtüsel ne de salt biçimde hayalidir. Dışa veya içe yansıtılan (aşk ya da nefret, arzu ya da yıkıcılık) sadece bir dürtü değildir; aynı zamanda bebeğin kendi bedeninin bazı bölümleridir (bedeninin organları: ağız, anüs, vs. ve bedenin ürünleri). Bu noktada Klein, Freud'dan farklılaşır. Üstelik eğer içsel nesne düşlemsel olanı yansıtıyorsa ve erken benlikte fantezinin varlığına şahitlik ediyorsa, bu nesne somut ve duyumsal öğelerden meydana gelmektedir: Memenin iyi ya da kötü "parçalar"ı benliğin içine yerleştirilmiştir ya da ondan anne memesine ihraç edilmiştir. Süt gibi besleyici ya da idrar ve dışkı gibi şeyler hem dışa hem de içe yansıtılır. Kleinci içsel nesne, temsiller, duyular ve özler kümesidir [*conglomérat*]: Tek cümlede söylersek heterojen içsel nesnelerin çoğulluğudur. Klein'ın içsel nesne kavramı Lacan'ın hayal ettiğinden tamamen farklıdır, çünkü Lacan narsisizmin öznenin aynadaki görüntüsüne aşık olmasının –bu noktada üçüncü şahsa ait penis sembolünde zaten yerleşmiş olan bir annenin öteki olma durumu ile sürdürülmüş Öteki olduğunu fark eder –

Bkz. "Travail de contre-transfert et fonction contenante", *Revue française de psychanalyse,* c. LVIII, 1994.

[1] Bkz. Melanie Klein, *Haset ve Şükran, a.e.,* ss. 15-16.

bir işlevi olarak nesnenin aracılığı ile yerleştiğine inanır. Lacan'a göre, benliğin ve nesnenin kurulumunda gözleme ve inceleme ile ilgili bir işlevin rolünü vurgulama ama aynı zamanda ve özellikle babanın sembolik işlevinin hüküm sürdüğü üçgen *içindeki* ikili ilişkiyi konumlandırma adına bir avantaja sahip olan bu hayali çarpıtma, Kleincı içsel nesneyi ve fanteziyi tarif eden *heterojenlikten*[1] ne yazık ki mahrum kalır. Klein düşüncesi burada teorik "katışıklığı" klinik verimlilikle giderilecek bir imgeler, duyular ve özler bereketini akla getirir: Klein'a göre içsel nesnenin karmaşıklığı, çocukluktaki fantezilerin özgünlüğü kadar sınır durumlarda ya da psikozların takip edilmesi için kaçınılmazdır.

Bu erken evren, benlik/üstbenliğin oluşumunda payı olan –bu oluşum ayrışmaya yol açmadıkça- iç/dış, iyi/kötü "ayrışması"nın sürecine göre şekillenir[2]. İşleyişine dair belli noktalara geçmeden önce, ölüm dürtüsünün baskısı altında olan erken benliğin hassaslığı ile ilgili olarak şu ikili farklılığa dair eğilimi not edelim: Klein'da, ikili ayrışmaya dair böyle bir kapasite, çocuğun sembolü nihai olarak elde etmesi için, kendini içkin bir önkoşul olarak sunan erken gösterme sürecini başlatır[3].

İşte bu şekilde Melanie Klein, Rita'nın analizinde yansıtma ve içe yansıtma mekanizmalarını gün yüzüne çıkararak, kaygı, yıkıcı içgüdü ve suçluluk dinamiği içinde *içsel nesnenin* kurulumunu onarır:

"... Rita, ikinci senesinde, her yaramazlığı takip eden pişmanlığı, sitemlere karşı hassasiyeti ile kendini fark ettirmişti [...]. Ayıyla özdeşleşmesini belirleyen şey, gerçek babasını gücendirme korkusuydu. Oyunlarda ketlenmesi aynı şekilde suçluluk duygusundan kaynaklanıyordu. Henüz iki yaş üç aylıkken oyuncak bebeğiyle oynarken, ancak keyifsizce, çoğu zaman kendisinin oyuncak bebeğin annesi olmadığını söylüyordu. Analiz

[1] Dürtü ve anlam arasındaki heterojenlik üzerine bkz. Julia Kristeva, *La Révolution du langage poétique,* Seuil, 1974, c. III: *L'Hétérogène,* s. 151 vd.; André Green, "L'hétérogénéité du signifiant linguistique", *Le Discours vivant,* PUF, 1973, s. 326 vd.

[2] Bkz. *aş.,* 5. Bölüm.

[3] Bkz. *aş.,* 8. Bölüm.

onun kendinde oyuncak bebeğin annesi rolünü oynama hakkını görmediğini, çünkü bu bebeğin annesinin hamileliği esnasında karnından çalmak istediği erkek kardeşini temsil ettiğini gösterdi. Yasaklama gerçek annesi tarafından değil, Rita'nın içine yansıttığı ve gerçeğinden daha şiddetli ve zalim olan anneden gelmekteydi. Rita'da iki yaşındayken uzun süren yatma seremonisiyle ilgili saplantılı türde bir hastalık belirtisi ortaya çıkar. Bir fare ya da bir 'Butzen'in pencereden girerek bir diş hamlesiyle onun 'Butzen'ini yok etmesinden korktuğunu söyleyerek kendisini yorganların arasına sıkıştırır [...]. Bir gün analiz seansında bebeğinin yatağının yanına oyuncak bir fil yerleştirmişti. Fil, bebeğin ayağa kalkmasını engellemeliydi aksi takdirde bebek ebeveyninin odasına gidecek 'ya onlara bir şey yapacak ya da onlardan bir şey götürecekti'. Fil, on beş aylıktan iki yaşına kadar, annesini babasının yerine koymayı, onu içindeki çocuktan mahrum bırakmayı ve onların her ikisini hadım etmeyi istediği dönemde kendisine yasaklamalar getiren içselleştirilmiş ebeveynin rolünü üstleniyordu. Bu noktada, yatarken uyguladığı seremoninin anlamı daha görünürdür: yataktan kalkamamak, saldırgan arzularını gerçekleştirmemek için kendini yatakta sınırlar içinde mahkum etmektedir. Ancak ebeveyninin onu benzer şekilde cezalandıracağını düşündüğü için onların saldırılarına karşı kendini korumak adına yatakta bu dar sınırları kendi kendine çizer. Tüm bunlar onun cinsel organlarına zarar verebilecek, kendi hadım etme arzularının cezası olacak şekilde kendi 'Butzen'ini kesebilecek, baba penisi olan "Butzen"in bir eseri olabilirdi [...].

Bu kaygının sadece gerçek ebeveyniyle bağlantılı olmadığı, daha çok aşırı katı olan *içe yansıttığı ebeveynine* karşı olduğunu söylemek mümkün. Bu durumda yetişkinde var olan üstbenle karşılaşırız [...]. Küçük çocukların analizi, Oidipus karmaşasının daha birinci senenin ikinci yarısından itibaren yerleştiğini ve çocuğun bu noktadan sonra üstbenliğini kurmaya ve değiştirmeye başladığını gösterir.[1]"

"Paranoid-Şizoid Konum": Bölünme ve Yansıtmalı Özdeşleşme

Bu klinik metinden itibaren ve "paranoid-şizoid konum"un sistemleştirilmesinden önce Klein, "kaygı ile baş

[1] Bkz. Melanie Klein, "Çocuk Analizinin Psikolojik Temelleri" (1926), *Çocuk Psikanalizi, a.e.,* ss. 29-30.

eden[1]" benliğin işlevini ortaya koyar. Freud'un tersine, Klein'a göre dürtüyü yansıtan ve içe yansıtan *organizma* değil, ne kadar gelişmemiş olsa da, *benlik*tir. Rita'nın benliği, kaygısının bağlantılı olduğu güçlü ve kontrol edilemez bir nesnenin bir çeşit zulmü olarak yaşadığı yok olma korkusunu hisseder. Kendini bu nesneden korumak için birinci mekanizma kendini gösterir: *Bölünme.* Nesne "iyi" nesne ve "kötü" nesne olarak ikiye bölünür. Bu bölünmenin prototipi doyum veren "iyi meme" ve yoksun bırakan "kötü meme"dir. Bölünme, diğer hareketler veya benliğin erken zamanlarda muktedir olduğu mekanizmalara eşlik eder: *yansıtma, içe yansıtma, idealleştirme, ret.* Dış nesneden ötürü hissedilen tehdit Klein'ı; özgünlüğüne saygı duysa da kısa zaman sonra yolundan ayrılacağı Fairbarn'ın[2] çalışmaları üzerine kurduğu "paranoid konum" dahilinde konuşmaya yönlendirir. Fairbarn her ne kadar benliğin nesnelerle kurduğu ilişki hakkında ısrar etse de Klein, korkuyu ön plana çıkarır. Saldırganlık ve nefretin hayatın başından beri var olduğunu dikkate alsa da "iyi" memenin –bu bağlamda bunu "idealleştirilmiş meme" olarak adlandırır- "paranoid-şizoid konum" olarak benlik için zaten var olduğunu, ve bu durumun "kötü" memenin içselleştirilecek olan anlamına gelmediğini unutmaz.

Melanie Klein için "konum" terimi ne ondan önceki psikanalistlerin kullandığı anlamda "evre", ne de ifadenin modern dilbilim-sonrası kullanımındaki "yapı" anlamına gelir. Klein kendini, eril, dişil, libidinal, oral, vb. "konum"dan bahsederken bulur ve bundan, ruhsal alandaki hareketliliği ve değişimi kavramayı ve psikanalitik evrelerin savunucuları tarafından ortaya atılan katı kronolojilere meydan okumayı an-

---

[1] "Notes sur quelques mécanismes schizoïdes" (1946), Melanie Klein *ve ark., Développements de la psychanalyse,* Fr. Çev., *a.g.e.,* s. 278.

[2] Bkz. William Ronald D. Fairbairn, *Psycho-Analytic Studies of the Personality,* Londra, Routledge and Kogan, 1952, Fr. Çev., *Etudes psychanalytiques de la personnalité,* Editions du Monde interne, 1998.

lar. Kavramlar, "paranoid-şizoid konum" ve "depresif konum" adı altında kristalleştiğinde, geçmişin bir anında ortaya çıkan ve bilinçdışında tekrarlara duyarlı olan duygusal hayatın yapısını kısmen tasvir etmiş olur: "Bir dizi belirli savunma mekanizmasıyla, tedirginlik yaratan bir dizi durumun düzenli çağrışımı.[1]"

Keşfi görece geç olsa da (1946) Klein tarafından ön plana çıkarılan "paranoid-şizoid konum"a has olarak, nesnede faaliyet gösteren niteliklerin *bölünmesi*nin benliğin içinde de gerçekleştiği söylenebilir. Bölünmenin "iyi" ve "kötü" arasında yarattığı ayrılma şiddeti nesneyi korur, en azından nesnenin bir kısmının kabul edildiği ortaya çıkar ve bu sayede benliği de korur. Aynı zamanda, bu bölünmeye şahit olduğu gibi Ötekine yönelen "sadizm", benliği tamamen korumaya almaz: Ben, kendini içe katma yoluyla "içselleştirilmiş nesnenin parçalarına göre bölünme tehlikesinde" bulur. Üstelik bu içsel ve dışsal bölünme her ne kadar fantezi doğasında olsa da çocuk; duyguları, nesneleri ve son olarak düşünceleri "birbirinden koptuğu" için bunu "tamamen gerçek" gibi yaşar.

Bu Dante evreninde hiçbir şey o kadar basit değildir. Benliğin çekirdeği haline gelen ve onun dayanıklılığını koruyan "iyi meme" tuzaklarla doludur. Bölünmeye bağlı olarak, memenin *idealleştirmesi,* zalim "kötü meme"ye karşı duyulan korkuyu önlemek için memenin iyi niteliklerini daha da abartır. İdealleştirme, zulmedilme korkusunun doğal sonucu olmasına rağmen, sınırsız idealleştirme isteyen dürtüsel arzulardan ileri gelir.

İşte Klein'ın Freud'dan çok farklı işlediği ve ele aldığı çocuksu sanrılarla karşı karşıyayız. Freud'a göre bebek yeteri derecede doyum tecrübesi tattıktan sonra, bu tatmini sanrılayabilir. Bir diğer deyişle, bebek gerçekte yoksunluk çekse de doyum yaşayabilir– bu durumda, Freud'un tasvir ettiği gibi, "arzunun sanrısal doyumu"ndan söz edebiliriz. Klein içinse henüz memeden kesilmemiş çocuk paranoid-şizoid

[1] Bkz. Jean-Michel Petot, *Melanie Klein. Le moi et le bon objet, a.g.e.,* s. 112.

konumun boyunduruğu altındaysa bu yoksunluğu deneyimleme şansı yoktur, çünkü iyi nesnenin eksikliğini kötünün saldırısı olarak yaşar[1]. Çocuk daha sonra yoksunluk ve zulmedilmeyi inkar ederken nesneyi iyi ve kötü olarak ikiye bölmeye devam edecektir. Kötünün varlığı inkar edilmiş olsa da ruhsal gerçeklik boşaltılmıştır, çünkü bu acıdan başka bir şey değildir, yani kötüdür. Sanrısal çocuksu memnuniyeti doğuran tümgüçlü ve mani nitelikli inkar, bilinçdışı için acılı durumların ortadan kalkması kadar bunları ortaya çıkaran ilişkilere ve buna maruz kalan benliğe eş değerdir. İdeal gelişim sürecinde bastırma tarafından ayakta tutulacak benzer bir rolü inkar ve tümgüçlülük oynar. Ne var ki bunlar şizofrenide büyüklük hezeyanı ve zulmedilme kaynağı haline gelir.

Oral, anal ve üretral tüm dürtüler nesneyi incitmek, onu denetlemek ve ona sahip olmak için bu mantığa katılır. İçsel nesneye yönelik birçok saldırı ve hasar "benliğin parçalara bölünmüş olduğu duygusuyla sonuçlanır[2]" ve şizofren kişide düşünsel yetersizliklere neden olabilir. Ya da yansıtmalı sürecin etkisi altında böylesi saldırılar, diğer kişiler tarafından uygulanan ruhsal kontrolün, içerde dışarının şiddetli baskısının ve paranoyadaki en şiddetli fantezilerin etkisini yaratır.

Sıklıkla olduğu gibi, Klein radikal bir yenilik getirdiğinde, Freud'un otoritesini yeniden keşfederken hem bizim hem de kendinin şüphe ve endişelerini giderir. Hocasına istinaden yeniden incelediği Schreber vakası ona göre onun paranoid-şizoid konum görüşüne benzer şekilde analiz edilmiş gibi görünür. Schreber'in, ruhun yaşamını yalnızca bir ya da iki şekle indirgeyerek tükenen Tanrıyla birlikte, Flechsig isimli doktorunun ruhunun ilk olarak sevilen bir imgeye, sonrasında ise zalim bir imgeye bölündüğünü, son olarak da kırk ya da altmış parçaya bölündüğünü tasvir ettiği doğru değil midir? Freud Tanrı ve Flechsig arasındaki parçanın sırasıyla

---

[1] Bkz. Hanna Segal, *Melanie Klein: développement d'une pensée* (1979), Fr. Çev., PUF, 1982, s. 110.

[2] Melanie Klein, "Notes sur quelques mécanismes shizoïdes", *Melanie Klein ve ark., Développements de la psychanalyse, a.g.e.,* s. 284.

hastanın babasını ve erkek kardeşini temsil ettiği sonucuna varmıştır. Klein ise Flechsig'in çok sayıdaki ruhunun sadece nesnesin bölünmesi olmadığını, aynı zamanda "Schreber'in, benliğinin bölünmesi ile ilgili hissettiği duygunun yansıtması" olduğunu ekler ve bu fikri geliştirir[1]:

"Benliğin dağılması ve içsel yıkıcılık ile ilgili kaygılar ve fanteziler, bu mekanizmaya bağlı olarak, dışsal dünyaya yansıtılmıştır ve altında kendi yıkıcılık hezeyanları yatar.[2]"

Kendini "mucize yaratan ve baştan savma şekilde kötü yapılmış" olarak tanımladığında ve paranoid kişinin içsel felaketinin yansıtılması olarak "dünyanın sonu" olduğunu vurguladığında Schreber'in içsel parçalanma duygusunu ussallaştırdığını belirtirken, Freud da benzer sonuçlara varmış olmaz mı? Melanie Klein Freud'un libidonun benlik üzerindeki etkilerine ek olarak, "*libidinal süreçlerin ikincil ya da uyarılarak meydana gelmiş bozukluğu benlikteki anormal değişimlerden kaynaklanıyor olabilir. Aslında bu tarz süreçlerin psikozların ayırt edici özelliklerini oluşturması olasıdır.*[3]" şeklindeki devrimsel içgörüsünü över –ve italik ile belirtir. Klein'a daha benzer şekilde, Freud, bu sorunların "*kendine yönelik erotizmden sevgi nesnesine uzanan ilkel evrimin başlangıcında bir yerde*[4]" yer aldığını belirtir. Freud'un bu tespitleri, Melanie tarafından yaratılmış paranoid-şizoid konum kadar, teorisyenimiz için bundan böyle Freudculuğun bütünleşmiş kısımları haline gelen yansıtmalı özdeşleşmeyi de meşrulaştırır.

Klein'ın yeni görüşleri psikotik olmayan hastalarda bile gözlemlediği paranoid ve şizoid savunmaların rahatsız edici şekillerini, daha doğrusu kopmuş düşmanlık ya da umursamazlık olarak beliren kaygının görünür eksikliğini aydınlatır.

---

[1] *A.g.e.*, s. 298.

[2] *A.g.e.*, s. 299.

[3] Sigmund Freud, " Notes psychanalytiques sur l'autobiographie d'un cas de paranoïa (*Dementia paranoïdes*)" (1911), Melanie Klein tarafından alıntılanmış, *a.g.e.*, s. 299. Vurgu Melanie Klein'a aittir.

[4] *A.g.e.*, s. 300.

Bir hasta, analistinin söylemini anlıyormuş gibi davrandığında, ancak bunun onun için "bir anlamı olmadığında" Melanie Klein, hastanın kişiliğinin ve hissettiği duyguların bölünmüş ve uzaklaştırılmış olduğunu düşünür. Dolayısıyla analiste karşı gösterilen saldırganlığı (anne için gösterilen saldırganlığa benzer bir saldırganlık düşünerek) yorumlar. Buna cevaben hasta sesini alçaltır ve durumun bütününden "koptuğunu" söyler. Klein'a göre tüm bu işaretler hastanın anneyi kaybetme korkusundan kaynaklanır. Klein hastanın bu korkuyu acı veya suçluluk duygusuyla ifade etmek yerine bunu bölünmeyle giderdiğini düşünür. Ne var ki analistin yorumları hastanın duygu durumunu değiştirmiştir; seans sırasında hasta acıkır ve bunu terapistine söyler. İştah durumunun ortaya çıkması libidonun baskısı altında içe yansıtmanın gerçekleştiğini ortaya koyar: Hasta, olumlu olduğu kadar olumsuz dürtülerin ikircikliğini tamamen yaşamaya başlar. Şizoid fenomenleri güçsüzleştiren bölünme sentezi gerçekleşir ama bu, başlarda depresyon ve kaygıyı da artırır.

Bu noktada tekrarlamakta fayda var; Melanie Klein'ın bir diğer vakası olan M. A., daha sonraları kavramsallaştıracağı paranoid-şizoid konumun asıl mekanizmasını gözler önüne serer[1]. Paranoid ve hipokondri nitelikli cinsel güç yetersizliği ve saplantılı nevrozdan şikayetçi olan 35 yaşındaki bu eşcinsel, analiz esnasında kadınlara karşı hissettiği korkuları, annesinin babasıyla sürekli cinsel birleşmesiyle alakalı fantezileriyle ilişkilendirir. Enerjisini, ana-babasını gözetlemek için tüketmektedir. Mastürbasyonu ebeveyninin birbirlerini tahrip etmelerine dair fantezi sahneleriyle ilintilidir. Onun hem heteroseksüel hem de eşcinsel konumunu engellemiş olan baba penisinden korkar. Kendisini annesiyle özdeşleştirirken, annesini başlıca kötü olarak görür ve analistin sözlerini zehirli dışkıya benzeterek ya da sanki kendi ağzından babası konuşuyormuş gibi hayal ederek bu korkuyu ifade eder. M.

[1] Bkz. Melanie Klein, "Erkek Çocuğun Cinsel Gelişimi Üzerinde İlk Kaygı Durumlarının Etkileri", *Çocuk Psikanalizi, a.e.*, ss. 333-384.

A. "iyi anne imagosunun oluşumunu engellemiş" olan zehirli ve tehlikeli annenin çok erken içe yansıtmasına ulaşır. Öyle ki bu anne imagosu, baba penisi tehdidine karşı bir yardım kaynağı olamaz. Zehirlenme ve zulmedilme temaları son tahlilde gelişmekte ve hipokondri nitelikli sendroma doğru ilerlemektedir:

"Bozulmuş cinsel güç tehlikeli anne bedenine dair korkuyla, öte yandan 'kötü' penisiyle kadına zarar verme ve cinsel ilişki esnasında bütünlüğü kurmakta beceriksiz olma korkusuyla ilişkilidir [...] Bu vakanın analizi, heteroseksüel çekim pahasına, baba penisi ile ilişkili ilkel kaygı ve nefretin anne üzerine yer değiştirmesi yoluyla kadın bedeninin nasıl kaygı verici hale geldiğini gösterir.[1]"

Kleincı teoride bu bölümün merkezi kavramı olan *yansıtmalı özdeşleşme,* bize nesneyi ele geçirmek için kendilik parçalarının tam da o nesneye yansıtılması olarak gözükmektedir: Anne memesi, baba penisi, saldırı ve bölünmenin şiddetini –bunlar, anne memesi ve baba penisini benliğin dışına kötü şeyler olarak yansıtırlar- kendilerinde taşırlar.

"Öyle bir noktaya ulaşır ki nesne, ona yansıtılan kendilik parçalarının özelliklerine sahip olmuşçasına algılanır [anne, ona haset eden M.A. gibi kötüdür], ancak aynı zamanda kendiliğini, yansımasının nesnesiyle özdeşleşmesi için yönlendirebilir.[2]"

M.A. "kötü" yani kadınsı ve hasta, eşcinsel ve hipokondri nitelikli davranışlar sergiler. Patolojik yansıtmalı özdeşleşme "sonrasında nesneye yansıtılan ve dağılan kendiliğin ya da kendilik parçalarının çok titiz şekilde dağılması"nın bir sonucudur; sonuç 'tuhaf nesneler'in (Bion'un kullandığı ifade) yaratılmasıdır.[3]"

---

[1] *A.g.e.,* s. 370.
[2] Bkz. Hanna Segal, *Introduction à l'oeuvre de Melanie Klein* (1964), Fr. Çev. PUF, 1969, s. 146.
[3] *A.g.e.,* s. 147.

Eğer yansıtmalı özdeşleşmenin amacı özdeşliklerin tersine dönmesi yararına ve ölüm dürtüsü tarafından dağılmış olmasından dolayı tehdit edici hale gelmiş, istenmeyen kendilik parçasından kurtulmak ise, böyle bir özdeşleşme nesneyi tahrip etmeye –ona sahip olmak için etkisini azaltmaya- yol açar. Ancak eğer yansıtmalı özdeşleşme hassas benliğin iyi kısımlarını dış dünyadan korumak için onları Ötekine yansıtırsa, bu noktada benliği değersizleştirmeye yönelecek nesnenin idealleştirilmesi görülebilir. Her iki koşulda, tıpkı Öteki tarafından desteklenme pahasına da olsa güvenceye alınan kimlik gibi yansıtmalı özdeşleşme narsist bir yapı düzenler, çünkü nesne içerde içselleştirilmiştir ve dışarda kendi niteliklerinden yoksun kalmıştır. Bu anlamda Melanie Klein'a göre "narsist nitelikli yapı" *nesnenin kendiliğe geri akışı* üstüne kuruludur. Bu, benliği zayıflatır, onu sevgi ve aktarımda beceriksizleştirir, "içsel nesneleri barındıran basit bir kutuya[1]" indirger. Narsist nitelikli yapı böylece ideal içsel nesneyle özdeşleşme durumları olan "narsist durumlar"dan farklılaşır ve Freud'un kendine yönelik erotizmini akla getirir. Eğer birincil bölünme ayrımlaştırma için ilk adımsa, yansıtmalı özdeşleşme dış dünyayla bağlantıya geçmek için ilk adımdır[2]. Bu evre, bir savunma olarak başarısızlığa uğrarsa acı verici olabilir ve doyum vermeyebilir. Öte yandan bu evre hassas bir benliği yansıtırsa, psikotik bir yapı ile acıya katlanabilir.

Yansıtmalı özdeşleşmenin çeşitli özellikleri iki değişik şekildeki uygulama ile ortaya çıkar. Bir yandan manik-depresif psikoz ya da psikosomatik rahatsızlık durumları gibi patolojik durumları tasvir eder. Ancak bir diğer yandan, yansıtma ve içe yansıtmanın bitmek bilmeyen oyunu Florence Guignard'ın adlandırdığı "ruhsal nefes alma"yı oluşturur, çünkü çalışma alanının bir normalliği hatta evrenselliği kapsadığı

[1] Hanna Segal, *Melanie Klein: développement d'une pensée, a.g.e.,* ss. 113-114.
[2] *A.g.e.,* s. 114.

çok doğrudur[1]. Bu Guignard'ın da doğruladığı üzere yalnızca yas ve başarılı Oidipus özdeşleşmeleri, yansıtmalı özdeşleşme hükümranlığından kurtulabilir[2]. Bion vakasında olduğu gibi yeni-doğan bebekte ruhsallığın varlığını "hayal etmek" için yansıtmalı özdeşleşmeyi kullanan bir başka ruhsal hayatın yardımıyla bütün ruhsal yaşamın doğduğunu kabul etmediğimiz takdirde Melanie Klein'ın bir süt çocuğundaki yansıtmalı özdeşleşmeyle ilgili hipotezi kanıtlanamaz. Eğer bu akıl yürütmeyi aşırı bir noktaya taşıyacak olursak, ruhu uyaran evrensel bir işlev olarak, yansıtmalı özdeşleşmenin normalliğini –ya da anormalliğini- kuvvetlendirenin kısaca annenin –ve analistin-, yansıtmalı özdeşleşmesi olduğu söylenebilir -psikotik belirtilerin, yansıtmalı özdeşleşmenin altında yatan mantığı katılaştırmasına ve belirtileri oluşturmasına neden olmalarına rağmen.

Anne, yansıtmalı özdeşleşmeyi kullanan durulmuş bir paranoid-şizofreni midir? Aslında bütün olarak fantastik işleyiş, dil gibi ikincil bir sembolleştirmenin doğuşu ve son olarak analitik yorumlamanın kendisi, yorumlama sürecinin bağrında yatan yansıtmalı özdeşleşmeyle ilgilidir. İşte acı dolu olsa da anneler ve psikanalistler tarafından üzerinde kapsamlıca düşünülmesi gereken bir hipotez!..

Bu noktada Melanie Klein'ın paranoid-şizoid konumda fark ettiği bu hipotezin ilk oluşumuna geri dönecek olursak yansıtmalı özdeşleşme, ruhsallığın bu evresindeki ya da bu biçimdeki ilişkilerin ve özdeşleşmelerin değişken olduğuna bizi ikna eder. Nesne kavramı dışarıya atılmış ya da içerde bütünleştirilmiş parçaların değişken gel-giti içinde inandırıcılığını kaybeder.

Buradan yola çıkarsak benliğin ötekiyle kurduğu arkaik bağı belirleyen özdeşliklerin belirsizliği karşısında, benlik

---

[1] Florence Guignard, "L'identification projective dans la psychose et dans l'interprétation", *Epître à l'objet* içinde, PUF, 1997, ss. 87-101.
[2] *A.g.e.,* s. 93.

veya zaten burada olan nesne yerine *abjet*'den[1] bahsetmek belki daha uygun olacaktır. Gelecekteki özne, ideal yönü çekicilik olan bir *abjet* dinamiğinde kendini oluşturur. Eğer kendine, dışladığı kadar içselleştirdiği öteki insanların "mevcudiyetini" atfediyorsa bu, iyi ve güzel bir nesne ile değil, *abjet* ile ilgilidir: Kullanılan "a" (*a-bjet* kelimesindeki) olumsuzluk anlamındaki ön ektir ve nesneyi olduğu kadar meydana gelir haldeki özneyi de olumsuz yapar[2]. Özne ve nesne, Klein'a göre sadece "depresif konum" ile veya daha katî bir dille, hadım edilme tecrübesi, Oidipus'un üstesinden gelme ve dil ve düşüncenin edinimi aracılığıyla belirginleşir.

Aile önderlerini bölen Oidipus *üçgeninin* oluşumundan önce, yine Oidipus özelliği olan ancak önderlerin özdeşlik belirsizliği (aslında narsist ve nesnesiz bilinçdışıları) üzerine kurulu olan *üçlü*, Melanie Klein'a göre paranoid-şizoid tutum içinde kendi rolünü alır. Sınırsızlığı ile nitelenen "Möbius şeridi" dalgasında olduğu gibi gelecekteki özne kendini "*abjet*"ye (anne tarafı) ve "kişisel tarihöncesinin babası"yla (ebeveynin ikisinin de özelliklerini gösteren, seven/sevilen Oidipus öncesi baba tarafı) birlikte "birincil özdeşleşme"ye doğru taşır. *Abjet*'lik ve çekicilik figürü olarak, gelişmekte olan ve benim *abjet* ve *abjet olma* olarak tanımladığım erken nesnesel ilişkinin narsist hali, patolojiden başka yüceltmenin sınırdaki deneyimlerini, çağdaş sanat kadar kutsalı ve mistiği

---

[1] Kristeva *abjet* kavramı ile kişinin kendisini tehdit ettiği için dışarda tuttuğu atıkları ifade eder. *Abjet*, nesne (*objet*) ve özne arasında yer alır. Nesne kişinin karşısında durur, *abjet* ise kişiden çıkan bir atıktır, bir iğrençliktir. Her ne kadar dışarı atılmış olsa da kişiyi dışardan tehdit etmeye, rahatsız etmeye devam eder –çn.

[2] Sıra dışı bir biçimde cümlenin geri kalan kısmını bu nota taşımak durumundayız zira argümanın dayanak noktası *objet* [nesne] ve *abjet* arasındaki, bir anlamda dilbilimsel, gerilimdir çünkü "yoksunluk anlamı veren *a* öneki, nesne [*object*] kadar, meydana gelen öznenin de içini boşaltır" -çn.

sorgular[1]. Melanie Klein, arkaik nesnenin bu şekilde anlaşılmasının yolunu açar ama bir tek şartla: Freud'a göre Oidipus kompleksi içinde, Lacan'a göre Babanın-Adında şekillendiği haliyle, anaerkillikte olmayan, babanın sembolik işlevi tasavvurunun içine yaratıcılığını katmaya niyetli olmamız şartıyla.

Depresif Konum: Tüm Nesne, Ruhsal Alan, Onarım

Kleincı teoride, yalnıza "depresif konum" üzerinden nesneyle yeterli derecede dengeli ve haz veren bir ilişki kurabiliriz: Depresif konum, benlik için bir nesneyi tanımlayacak simgeleştirme ve dili meydana çıkarır. Melanie Klein "depresif konum" kavramını 1934'te ortaya atarken, 1940, 1948 ve 1952[2] tarihli metinlerinde bu kavramı zemine oturtur ve daha belirgin hale getirir. 1946'da ise ileri sürdüğü "paranoid-şizoid konum"dan *sonra* ise çocuğun evrimi içine depresif konumu yerleştirir.

Ruhsal hayatı, Freudcu Oidipus'tan daha fazla düzenleyen "depresif konum", Melanie Klein'ın yıkan yastan sonra ortaya çıkardığı teorik buluştur. Nisan 1934'te büyük oğlu Hans Klein bir dağ kazasında yaşamını yitirir. Hans, büyükbabasının kurduğu kağıt fabrikasında çalışırken Macar Tatralarında orman gezintisi yapmayı çok severdi. Bir gün ayaklarının altında gerçekleşen bir heyelanın onu ölüme götüreceğini nereden bilecekti? Bu kaza annesi için büyük bir şok

---

[1] Julia Kristeva, *Pouvoirs de l'horreur. Essai sur l'abjection,* Seuil, "Points Essais", 1983, ss. 9 vd.; ve *Histoires d'amour,* Denoël, 1983, Gallimard, kol. "Folio Essais", 1985, ss. 56-61.

[2] Bkz. Melanie Klein, "Contribution à l'étude de la psychogenèse des états maniaco-dépressifs" (1934), *Essais de psychanalyse, a.e.,* ss. 311-340; "Le deuil et ses rapports avec les états maniaco-dépressifs" (1940), *a.e.,* ss. 341-369; "Sur la théorie de l'angoisse et de la culpabilité" (1948), Melanie Klein *ve ark., Développements de la psychanalyse* içinde, *a.e.,* ss. 254-274; "Quelques conclusions théoriques au sujet de la vie émotionnelle des bébés" (1952), *a.g.e.,* ss. 187-222.

etkisi yaratır, oğlunun Budapeşte'deki cenazesine gidemez ve Londra'da kalır. İlk olarak bunun bir intihar girişimi olduğu düşünülse de Eric Clyne bu hipotezi açıkça reddeder, Hans'ın karısı da onun eşcinsel eğilimleri ve kaygılarının üstesinden geldiğini doğrular. Tüm bunlara rağmen "Hans'la ilgili her şey rahatsız eden bir karanlıkta kalır.[1]" 13. Uluslararası Psikanaliz Kongresi, aynı senenin 26 ile 31 Ağustos tarihleri arasında Lucerne'de gerçekleşir. Oğlunun cenaze törenine katılamayan acılı anne kongreye, 1935'te İngiliz Psikanaliz Cemiyetinde de sunacağı "Manik Depresif Durumların Psikojenezine Bir Katkı"sı ile iştirak eder. Oğlunun yası ve "depresif konum"un icadı şüphesiz birbirleriyle yakından alakadardır. Sunduğu tebliğ, hem yas hakkındaki psişik çalışmalara hem de kavramın gelişmesine katkıda bulunur.

Bu noktada Kleinci "depresif konum"un temel özelliklerine daha yakınızdır. Bir önceki psikanalitik teorilere kıyasla buradaki yenilik, bölünmelerin azalması sayesinde çocuğun altı aydan itibaren *tüm* nesne kaybını (nesne annenin kendisi olabilir, bahsi geçen, anne memesi gibi kısmi bir nesne değildir) hissedebilme yetisine sahip olmasıdır ve bu *kaybetme deneyimi*, o nesnenin *içe yansıtılması*ndan sonra gelir:

"Bu nesne, tüm nesne olarak sevilmeden önce nesne kaybı *bütünsel bir kayıp gibi* hissedilemez.[2]"

Bu psikolojik değişim, algıların daha iyi bir sentezine ve hafızanın gelişmesine katkıda bulunan nörobiyolojik olgunluk nedeniyle mümkün olabilir: Annesini birleşik ya da tüm bir varlık olarak algılayan bebek, yoksunluk yaşadığı anlarda bile annesinin ona verdiği doyumları hatırlayabilir. Buna paralel olarak bilişsel gelişim ve yürümeye başlamasıyla psikomotor olgunlaşma sayesinde çocuk, annesinin varlığını algı alanının dışında, yan odada mesela, olduğunu umar ve gidip onu yan

[1] Bkz. *MK,* s. 283.

[2] Melanie Klein, "Contribution à l'étude de la psychogenèse des états maniaco-dépressifs", *Essais de psychanalyse, a.e.,* s. 313. Vurgu Melanie Klein'a aittir.

odada bulur (hayatının dördüncü üç aylık süresi). "Hem iyi hem de kötü, ama tek ve farklı olarak" ailenin diğer fertleri –başlangıçta baba, sonrasında erkek ve kız kardeşler- gibi bütün anneyi takip söz konusudur. Annenin tastamam bir kişi olarak tanınması benlikle bütünleşmeyle birlikte ilerler: Bebek kendisini de tüm olarak hisseder. Dışarıda olduğu gibi içerde de iyi ve kötü nesneler birbirlerinden farklılaştıkça birbirlerine yaklaşırlar. Bu nesneler daha az kusurlu hale gelir, yansıtma azalır, bütünleşme artar, benliğin ve Ötekinin ayrılması daha katlanabilir hale gelir.

Klein, hiç şüphesiz bu buluş için, hem "kısmi nesne " ve "tüm nesne"yi birbirinden ayırmış hem de 1923 itibarıyla çocuğa özgü *Ur-Melancholie*'yi oral erotizme bağlayarak, melankolinin modeli olarak hizmet vermiş, çocukluktaki "ilk can sıkıntısı"nı *(Ur-Verstimmung)* var sayan Abraham'ın konumlarından etkilenir[1]. Dikkatli bir öğrenci olan Melanie yenilik yapmaktan geri kalmaz: Abraham için oral ve anal evreler narsistken Klein'a göre nesne ilişkileri oral-sadistik evreden itibaren başlar. Bu ilişkiler, tüm nesnenin depresif ikirciklik ve kaygıda ortaya çıkmasında kök salar. Abraham'da "birincil depresyon" olarak adlandırılan "evre" ya da belirtiyi tüm ruhsal hayatı düzenleyen "merkezi bir konum"a koyar.

Analistimiz için daima vaki olduğu gibi, elde edilen bir ruhsal kazanım, asla bedelsiz değildir. Şimdi de yeni bir sıkıntı ortaya çıkar: Çocuk, kişi olarak anneye bağımlı olduğunu ve diğer kişilere karşı hissettiği kıskançlığı keşfeder; bir önceki konumun *paranoid kaygıları*, yeni *depresif kaygıları* takip eder. Paranoid-şizoid konumda çocuk, dışarıya yansıttığı kötü nesneler tarafından tahrip edilme korkusunu yaşarken, depresif konumda ikirciklik içine düşer:

"Bu sadece nesneyi tehlikeye atan öznenin kontrol edilemez nefretinin değil, aynı zamanda onun sevgisinin şiddetidir. Gelişiminin bu evresinde bir nesneyi sevmek ve onu tüketmek eylemleri birbirinden ayrılmaz. Annesi ortadan kaybolduğunda çocuk, sevgi ya da nefretle annesini yediği

[1] Bkz. Sigmund Freud, Karl Abraham, *Correspondance, 1907-1926,* Fr. Çev. Gallimard, 1969, ss. 344-345.

veya tahrip ettiği için artık sahip olmadığı iyi annesine dair hissettiği kaygıyla acı çeker.[1]"

İyi nesnenin hatırasına sahip çıkarak çocuk, kendisi için yasa benzer bir nostalji duygusu oluşturur. Ancak oral evrede bu sevgi yiyip bitiren bir sevgi olduğu için şiddetle sadist dürtüyü ifade eder, iyi olanı kaybetme duygusuna onu özümseyerek tahrip etmenin suçluluk duygusu da eklenir: "Depresif karakteristik tecrübesi", "kendi yok etme kabiliyetiyle kaybedilen iyi nesne duygusu"ndan meydana gelir[2]. Paranoid-şizoid konuma özgü *ayni misilleme*[3] korkuları, kendini devam ettirir fakat yeni ortaya çıkan *suçluluk* duygusuyla karışır. Her iki tutumun üst üste binmesi ve oral hakimiyet, bu dönemde bebeğin yaşadığı beslenmeyle ilgili sıkıntıları, yetişkinde olduğu kadar çocuktaki hipokondri nitelikli kaygıları açıklar. Paranoyak, saldırganlığını yansıttığı dış (besinsel) nesneler tarafından zehirlenmekten korkar. Ne var ki hipokondriden muzdarip bir kişi içsel nesneleri temsil eden organları için endişelenir. Bu noktada kişinin sürekli takip edilmesi, korunma altına alınması ve tedaviye tâbi tutulması gerekir[4].

Depresif konumun ortaya koyduğu yeni ruhsal dinamikte çocuk, kendi *ruhsal gerçekliğini* keşfeder: Kendi fantezi ve arzularının dışsal gerçekliğini ayırt etmeye başlar ve daha önceleri onu şekillendiren düşüncenin tümgüçlülüğüne (bir *düşünceden* çok bir *büyüden* açıkça söz edilebilir) olan inancı değişime uğrar. Gerçek şeyler ve bunların sembolleri arasındaki ayrım[5] mümkün olur, ki bu da dil ediniminin habercisi-

---

[1] Bkz. Melanie Klein, "Contribution à l'étude de la psychogenèse des états maniaco-dépressifs", *Essais de psychanalyse, a.e.,* s. 315.

[2] Bkz. Hanna Segal, *Introduction à l'oeuvre de Melanie Klein, a.e.,* s. 84.

[3] Talion kuralı var olan en eski kurallardan biri olarak suçun ve acının karşıtlığını barındırır. Bu kural genellikle *göze göz, dişe diş* deyişiyle sembolleştirilir -çn.

[4] Bkz. Hanna Segal, *Melanie Klein: développement d'une pensée, a.e.,* s. 73.

[5] Bkz. *aş.*, 8. Bölüm.

dir. Depresif konum düşüncelere erişmek için gerekli bir koşul olarak belirir. *Kayıp Zamanın İzinde* kitabının okuyucuları, "düşüncelerin acının yerini tuttuğunu[1]" tasavvur eden Marcel Proust'un, Kleincı hipotezin beklenmedik bir destekleyicisi olduğunu bilirler.

Bununla eş zamanlı olarak ve kendiliğin derinliklerine iyi bir nesne yerleştirerek, çocuğa ait üstbenlik düzeneği değişir. Üstbenliğin melankolik katılığı çetindir ama paranoid-şizoid konumunkinden farklıdır. Bir önceki konumun kötü nesnelerinin saldırısına şimdi de "'iyi nesnelerin' çok katı isteklerini yerine getirme şeklindeki baskın ihtiyaç eklenir". Bu iyi nesneler belirsiz kalmakla beraber kolayca "kötü"ye dönüşebilir. Benlik, "çelişik ve imkansız içsel talepler"den kıvranırken –"vicdan azabı" şeklinde hissedilen durum-, "vicdanın pişmanlıkları" tarafından saldırıya uğrar:

"Bu katı talepler, kendisinin kontrol edilemez nefretiyle savaşan benliği ve kısmen özdeşleştiği kötü nesnelerinin saldırganlığını ayakta tutmaya katkıda bulunur. Sevilen nesneleri kaybetme kaygısı ne kadar büyükse benlik, bunları kurtarmak için o kadar çok savaşır; onarım görevi daha acılı hale geldikçe üstbenliğe mahsus talepler daha da katılaşır.[2]"

Arkaik ve zulmedici üstbenliği yaratan ebeveynin gaddarca ya da aşırı korkutucu bazı yönleri, sevilmekte olan tüm nesnenin yararına, ikircikli biçimde olsa da, terk edilmiştir. Buradan yola çıkarak üstbenlik sadece suçluluk duygusunun kaynağı olmayı bırakır, hem sevginin kaynağı hem de benliğin olası müttefiki haline gelir.

Peki bu depresif konumu niteleyen ikircikliliğe (aşk ve nefret) karşı korunmak için genç benliğin hizmetinde hangi sa-

---

[1] Marcel Proust, *A la Recherche du temps perdu,* Gallimard, kol. "Bibliothèque de la Pléiade", 1987-1989, c. IV: *Le Temps retrouvé,* s. 485. Romanın dördüncü cildi Türkçeye Roza Hakmen tarafından çevrilmiştir, *Yakalanan Zaman,* İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001.

[2] Melanie Klein, "Contribution à l'étude de la psychogenèse des états maniaco-dépressifs", *Essais de psychanalyse, a.e.,* ss. 317-318.

vunmalar kalır? Paranoid-şizoid konum esnasında karşılaştığımız bölünme, idealleştirme, uzaklaştırma ve yıkıcılık yerine *manik savunmalar* yerleşir. Bunlar, öncekilerle uyum içinde ama onların aksine yeni bir şey ortaya koyar: Kaybedilecek nesneyi tümgüçlülükle kontrol etmeyi amaçlamak ve bunu zafer kazanmışçasına ve küçük gören bir tavırla gerçekleştirmek. En başta bu manik savunmaların patolojik olmadığı, benliği radikal umutsuzluktan korurken gelişimde olumlu bir role sahip olduğu görülür. Bunun en büyük nedeni ise *onarımın* –depresif konumda yasın çözümlenmesini kolaylaştıran bir diğer mekanizma- uzun sürede gerçekleşmesidir.

Mani, bir önceki konumda beliren aynı mantığı kullanır: bölünme, idealleştirme, yansıtmalı özdeşleştirme, inkar. Ancak manide, mantık iyi örgütlenmiş, benlikle daha fazla bütünleşmiştir, ve savunmalar depresif kaygı ve suçluluğa kıyasla zulmedici nesneye doğru daha az yönelmiştir. Bu savunmalar, duyumları hedef alarak, bağlılık duygusunu geliştirir. İkirciklilikten korunmak için benlik, iç dünyanın kendisini ve tüm olası ilişkileri reddedene kadar (iç dünyanın inkar mekanizması ve bunun dış dünyayla olan bağlantısında, sosyal "anarşizm" ve "münferit benlik" kültünün ruhsal kaynağını teşhis edebiliriz) hem iç hem de dış dünyayı böler. Paranoid-şizoid konumda beliren ve (Helene Deutsch'un kullandığı anlamda ve Klein'ın yorumladığı şekilde) *olumsuzlama* [*négation*] mekanizmasına dayanan tümgüçlülük duygusu yerleşik hale gelir[1]. İlk olumsuzlama kaygının kendisine ve üretildiği ruhsal gerçekliğe yöneliktir. Manik kişi, kayıtsız ve ilgisiz görünür çünkü savunmaları, *a priori* tahrip etme eğiliminde olduğu ruhsal gerçekliğe karşı yönlendirilmiştir ve eğer özne kendini bir analize tâbi tutulurken bulursa, bu savunmalar, kötürüm bırakma pahasına da olsa analiste karşı saldırıya geçer. Eşzamanlı biçimde saplantılı benlik, içsel ya da dışsal nesneyi üçlü bir tedaviye sokar: kontrol, zafer ve aşağılama. Bu yolla onun için iyi olan nesnelerin önemini

[1] *A.g.e.,* ss. 327-329. Helene Deutsch ve Melanie Klein arasındaki anlaşmazlık üzerine bkz. *aş.,* s. 155.

reddeder, içi boşaltılmış Öteki üzerinde hissettiği tümgüçlülüğün belirtisi olan kopma ile onları değersizleştirir ve bayağılaştırır[1].

Kleincı depresif konumla gün yüzüne çıkan bir diğer yenilik ise yaratıcılığı ön plana koyar: Depresyon duygusu, nesneleri *onarma* arzusunu harekete geçirir. Anne kaybından sorumlu olduğunu düşünen bebek, sevgisi ve ilgisiyle, saldırganlığının uğursuz yanlarını bozguna uğratabileceğini hayal eder. "Depresif çatışma, bebeğin yıkıcılığı ve sevgisiyle onarıcı güdüleri arasındaki kesintisiz devam eden bir savaştır…[2]" İçsel ve dışsal nesneye zarar vermiş olma duygusuna bağlı olarak ortaya çıkan depresif ızdırapla yüzleşmek için bebek iyi nesneyi onarma ve yeniden kurmaya çabalar. Bu amaç uğrunda sevgisini büyütür: "Annesinin ve onun gösterdiği itinanın yeniden ortaya çıkışı [...] bu süreçte esastır [...]. Eğer anne tekrar ortaya çıkmazsa ya da çocuk sevgi göremezse, çocuk kendini depresif ve zulmedici korkuların insafına kalmış halde bulur.[3]"

Bunun onarım olduğuna şüphe yoktur. Ne var ki umutsuzlukla bezenmiş olduğundan huzur verici olduğu söylenemez:

> "Bu, parçalar halindeki 'kusursuz' nesnedir. Parçaları bir yapı oluşturmak üzere bir araya getirme çabası, güzel ve 'kusursuz' nesneyi üretme gerekliliğini farz eder. Eğer mükemmellik fikri bu kadar mücbirse, dağılma fikrini çürüttüğü içindir."

Nihayetinde, yüceltmenin "sevilen nesnenin indirgendiği parçaları", yüce bir çaba ile, "tekrardan bir araya getirme gibi zor bir görevi vardır. [...]. Mükemmellik arzusu köklerini dağılmanın depresif korkusundan alır.[4]"

---

[1] Hanna Segal, *Introduction à l'oeuvre de Melanie Klein, a.e.,* ss. 97-99.
[2] *A.g.e.,* s. 87.
[3] Bkz. Hanna Segal, *Melanie Klein: développement d'une pensée, a.e.,* s. 76.
[4] Bkz. Melanie Klein, "Contribution à l'étude de la psychogenèse des états maniaco-dépressifs", *Essais de psychanalyse, a.e.,* ss. 319-320.

Freud'u *Trauer und Melancholie* [*Yas ve Melankoli*] isimli kitabında yas konusunda çekilen sıkıntı gibi, bebeğin de depresif konum sırasında gösterdiği ruhsal çalışmanın zorluğunu şimdi daha iyi anlarız: Neden sevilen kişinin artık gerçek dünyada var olmadığını kabul etmek bu kadar zordur? Melanie Klein, yas çalışmasının sadece gerçek kişiyle ilgili olmadığını, içsel nesneyi de yakından alakadar ettiğini ve paranoid duygulara ve saplantılı savunmalara gerilemeyi aşma gerekliliği anlamına geldiğini belirtir[1]. Ancak bu şekilde yaşayan ve yaşanabilir bir iç dünya onarılabilir: Buradaki amaç, yansıtmalı özdeşleşmenin tutsağı olmadan dış nesnenin yokluğunu desteklemektir.

Bu yorucu süreç, gördüğümüz üzere, çok temel faydaları beraberinde getirir: Saplantılı savunmaları atlatan onarma dürtüleri kadar kaybın acısı, yasın ızdırabı kayıp içsel ve dışsal nesnenin yeniden yapılandırılmasına yani simgeleştirmeye ulaşır. Acı, ızdırap ve onarım, bu sayede yaratıcılığın ve yüceltmenin temelinde yer alırlar. Eğer Freud'un düşündüğü gibi yüceltme, hem dürtünün amacı hem de ölüm dürtüsüne dair kalıntıların başarıyla terk edilişinden kaynaklanıyorsa, Melanie Klein böylesi bir terkin yas süreci tarafından yaşam dürtüsü kalıntısıyla oluştuğunu ekleyecektir. Vurgu, depresif konumun yaratıcı boyutu üstündedir. Eğer benlik, kayıp nesneyi onarma konusunda yetiye sahipse, sembolün ortaya çıkışında, saplantılı savunmalarla hareket etmektense, hüznü ve yas çalışmasını kapsayan yaratıcı eserle iç içe geçebilir. "Özümsenen bu nesnenin, benliğin içinde bir sembol haline geldiğine inanıyorum. Gelişme sürecinde terk edilmesi gereken nesnenin her hali ve durumu sembollerin oluşumuna neden olur.[2]"

Depresif konuma[3] adanan "merkezi" rol, Klein'a göre Oidipus kompleksi kavramını seslendirir. İlk çalışmalarında

---

[1] Hanna Segal, *Melanie Klein: développement d'une pensée, a.e.,* ss. 75-77.

[2] Hanna Segal, *Introduction à l'oeuvre de Melanie Klein, a.e.,* s. 91.

[3] Melanie Klein, "Contribution à la psychogenèse des tics", *Essais de psychanalyse, a.e.,* s. 340.

Oidipus kompleksi ön taraftadır, nefret doruk noktasındayken Oidipus sivrilir. Öyle ki hem erkek hem de kız çocukta anne memesiyle kurulan ilk bağ, fantezide anne bedeninde ikamet ettiği hayal edilen baba penisini de elde etmeyi amaçlar. Sonraları depresif konumu keşfetmesiyle birlikte Melanie fikrini değiştirir. Oidipus kompleksinin, depresif konumun yerleşmesiyle başladığını ve bunun yine depresif konumun içsel bir parçası olduğunu savunur. Böylelikle ebeveyn, birleşik olmaktan ziyade ayrı bireyler olarak algılanır, çift iyi tüm nesnelerden oluşur. Çocuk, ikircikli fantezilerini ebeveyninin cinsel birleşmesi esnasında onlara yönlendirir. Bu nedenle çocuğun ödipal arzularını terk etmesine yöneltenin hadım edilme, afanisis [cinsel arzunun yok olması] ve ölüm korkusundan çok (Freud'un düşündüğü gibi) –genital evrenin ortaya çıkmasında çok önce- depresif konuma has ikirciklilik (ebeveyne duyulan sevgi *ve* her daim onlara yıkıcı bir saldırganlıkla zarar verme korkusu) olduğundan bahsedebiliriz. Eğer çocuk, saplantılı savunmalardan kaçınabilirse, onarımla birlikte ödipal arzularına hakim olabilir ve bunları yaratıcılığa dönüştürebilir. Bu sayede onarım aracılığıyla yas çalışması tamamlanır. Patolojik manik depresif hal, bunun başarısızlığa uğradığı anda kendini gösterir:

"Manik depresif ve yas çalışmasında başarısızlığa uğrayan kişiler her ne kadar savunmaları birbirinden farklılık gösterse de ilk çocukluğundaki içsel 'iyi' nesneleri kuramamak ve iç dünyalarında kendilerini güvende hissetmemek gibi iki ortak noktaya sahiptirler.[1]"

Depresif konumun ışığında Oidipus kompleksinin çözülmesi görevi, benliğin merkezinde, iyi bir meme (iyi anne), iyi bir baba ve iyi bir yaratıcı çift kurmayı gerektirir. Depresif derinlemesine işlemeye özgü acıda iki cinsiyetin, iki ötekinin içe yansıtılması görevi gerçekleşir. *Cinsiyetlerin farklılığı* depresif konum zeminine karşı ortaya çıkar. Her ne kadar Klein

[1] Melanie Klein, "Le deuil et ses rapports avec les états maniaco-dépressifs", *a.g.e.,* s. 369.

bu noktada ısrarcı olmasa da, çocuğun bir çiftin iki lideri arasında yaptığı ayrım ile heteroseksüelliğin depresif konumun yerinde ve yeterli bir çözülmesi olduğu ortaya çıkar[1]. Bu çalışmanın içerdiği ruhsal zorluk ise dikkate değerdir. Bu zorluk, özellikle entelektüel gelişimi engelleyen paranoid-şizoid gerileme uğruna çocuğu depresif ızdıraptan koruyan "savunma yığınları" oluşmasıyla ortaya çıkan başarısızlıklardan ileri gelir.

Kuşkusuz Kleincı arafta bir yandan her şey tersine dönerken, öte yandan yüceltme cenneti parıldar. Analiz ve belki de annenin doyum veren ilgisiyle her daim daha iyi gelişime açık bir yüceltme.

[1] Bkz. *a.ş.*, 6. Bölüm.

IV

KAYGI YA DA ARZU? BAŞTA ÖLÜM DÜRTÜSÜ VARDI

Thanatos'un Özümsediği Eros: Sadistik Tüketme ve Anal Saldırı

Freud'e göre ruhsal hayatın bilinçdışı derinlikleri, arzu ve arzunun bastırılması üstüne inşa edilmişken, Melanie Klein'ın eseri kaygıya dair duyarlılık etrafında şekillenir. Bu bağlamda bazılarının ona sitem etme nedeninin; ölüm dürtüsü uğruna libidonun içini boşaltması, Thanatos'ta[1] zevki keşfetmek için Eros'u saf dışı bırakması olduğunu söyleyebilir miyiz?

Arkaik benlik, ne kadar hassas olursa o kadar memeyi arzular: Ancak anında, sonsuz ve imkansız bir doyum isterken, bunu o *kadar*[2] fazla arzular ki engellenme ile karşılaşır. Freud'a göre (fantezi gibi) temsil ve (gerçekçi) algı arasındaki sınırları bize kaybettiren ya da Lacan'a göre "küçük a" nesnesinin daima bariz, metonimik, kaçışında bizi keşfe çıkaran bir "doyum sanrısı" olana kadar engellenme Melanie Klein'da, arzuyu yeniden canlandırmakla sınırlanan bir "eksiklik" değildir. Klein için engellenen arzunun yoğunluğu, daha çok *kaygı* olarak adlandırılır. Bu kaygı kendisini paranoid-şizoid ve depresif kaygıdan farklılaştırmadan önce "otomatik"tir[3]. Benliğin uzun süren bir bütünleşme sürecinden önce şiddeti o kadar büyüktür ki, eksikliğe müsamaha göstermez ve bunun yerine hedef-nesneye, yalancı-nesneye ya da *abjekt*'ye kanca atar. Böylelikle arzulanabilecek hiçbir şey

---

[1] Yunan mitolojisinde ölümün vücut bulmuş haliydi. İnsandaki tüm yıkıcı, öldürücü dürtüleri temsil eden Thanatos'tur -çn.

[2] Bkz. André Green, "Trop, c'est trop", James Gammil, *Melanie Klein aujourd'hui, a.e.,* ss. 93-102.

[3] Bkz. Jean-Michel Petot, *Melanie Klein. Premières découvertes..., a.e.,* s. 89.

eksik kalmazken, her şey yara açar, yaralanır, kısasa kısas kuralına göre saldırıya uğrar.

Melanie tarafından ölüm dürtüsüne yapılan vurgu eleştirmenlerde sıklıkla yanlış bir yoruma neden olur: Analiste ölüme karşı hoşgörü ve yaşamın erotik güçlerinin reddi atfedilir. Klein'ın konu hakkında Freud'la görece geç bir zamanda, 1948'de girdiği tartışma yerli yerinde bir perspektif kurar. Kleincı düşüncede daha ileriye gitmeden önce bundan biraz daha bahsetmeliyiz.

Freud, *Ketlenmeler, Semptomlar ve Kaygı* (1926) adlı eserinde, "bilinçdışında hiçbir şey hayatın yok olmasını kavrayışımızı sağlayamaz[1]" derken, Melanie dolambaçlı yollara girmeden şu açıklamayı yapar:

> "Bu görüşe katılmıyorum çünkü analitik gözlemlerim bana bilinçdışında hayatın yok olmasından dolayı bir korkunun olduğunu göstermiştir.[2]"

Doğru duydunuz: Klein ölüm dürtüsüyle, "ruhsallığın en derinlerinde *hayatın yok olması korkusu*[3] şeklinde tezahür eden bu dürtüye bir tepkiyi" kasteder.

Ölüm dürtüsünün baskısı altında ruhsallık, *hayat için* korkuyu ifade eder. Hayat için, hayatın yok olması korkusuna tepki gösterecek araçları sunar. En derin mekanizmaları ise buna karşı ortaya çıkan savunmalardır. Ölüm dürtüsü, yaşamın korunması olan olumlu biçimine, hemen ve diyalektik olarak geri çevrilmiştir.

Bu bölümün ilginç olan kısmı Klein'ın sadece Freud'e karşı geliyor oluşundan kaynaklanmaz. Melanie'nin yazdığı üzere Freud, "ölüm korkusunu göz önünde bulundurmak" istemez. Daha önce de gördüğümüz üzere Melanie, tam tersine,

---

[1] *GW,* c. XIV, ss. 113-205, *SE,* c. XX, ss. 75-174, Fr. Çev. PUF, 1951, yeniden basım 1978, s. 53; Melanie Klein tarafından alıntılanmış, "Sur la théorie de l'angoisse et de la culpabilité", Melanie Klein *ve ark., Développement de la psychanalyse, a.e.,* s. 258.

[2] *A.g.e.,* ss. 259-260.

[3] *A.g.e.*

bu korkuyu psikozla, özellikle erken çocukluk dönemine ait psikozla edindiği klinik deneyimle göz önünde "bulundurur". İlginç olan kısım, psikanalistin, hayatın lehine olan eylemleri ruhsallığa dayandıran Freudcu merakı vurgulamak için tekrardan ele aldığı bölümdür; ölümden korkmak (ya da *hayat için korku* –vurgu bana ait) der. İşte "kaygının ilk nedeni" olan tam da ,"ölüm dürtüsünün içsel çalışmasından kaynaklanan", "hayat için korku"dur. Daha açık ifade etmek gerekirse bahsedilen korku, nesnenin (anne) yaşamı için duyulan bir korku ve yine de daha çok benliğin yaşamı için duyulan bir korkudur. İki dürtü arasındaki mücadele hayat boyunca sürdüğünden, "bu kaygının kaynağı hiçbir zaman ortadan kaldırılamaz". Melanie'nin ölüm dürtüsünün "içsel çalışması"nı da yaşam dürtüsünden ayırmak yerine, her ikisinin iç içe geçebilecekleri ihtimalini göz önünde bulundurduğunu anlarız. Ayrıştırmanın kendini göstereceği yer psikoz olacak ve bu, başka ilginç sorunlara kapı açacaktır. Ancak Freud'la olan tartışmamızda bütün dürtü tezahürlerini, en normallerini bile *hayat için korkuyla harekete geçen ölüm dürtüsü*ne bağlayan evrensel bir seviyede bulunmaktayız: Tek cümleyle söyleyecek olursak, hayatın yok olması kaygısının, ruhsallığın en derin seviyelerine nüfus etmesi Eros'un lehinedir.

Dirimselci olmadan ve hatta hayat için korkunun, yaşamsal ve/veya erotik dürtüleri hesaba katmadığını iddia ederken, Kleincı kaygı teorisinin böyle bir korkunun hükmü altında olduğunu belirtmek gerekmektedir. Burada kendini ifade eden, psikozları dikkate alan psikanalistin bir suç ortağı, kadın özne midir? Yaşamdan korkusu olduğundan, ölümü göz önünde bulundurmaktan korkmayan ve en başından beri yaşamın üzerine yük olan yok olma tehlikeleriyle doğrudan yüzleşen bir kadın mıdır? "Hayattan korkma" ile kurduğu yakınlık; bu ilk olumsuzluğun –bu var olma fobisinin, bu var olmamanın- aslında (bazı biyolojik ve çevresel koşullarda) olumsuzun çalışılması ve hatta yeniden doğuş olabileceğini ona gösterdiği için mi bu tehlikelerden daha iyi korunabilir?[1]

[1] Bkz. *aş.,* 8. Bölüm.

Hannah Arendt'ten binlerce fersah uzakta konumlanmasına rağmen Melanie, hayata dair taşıdığımız bu endişe konusunda ona katılıyor gibidir[1]. Keskin ve zeki yorumlarının şahitlik ettiği tedavi etme hırsıyla "pürhayat[2]" analist, eserlerinde ölüm dürtüsünü önce sadist bir arzu, bir haset, sonraları ise sevgi-nefret yoğunlaşması, bir diğer deyişle nöbetler halindeki bir arzu olarak sunar.

O halde Eros, kaygıya dönüşmüş arzu tarafından oral, anal ve genital olarak işleyen nesnenin bu birincil zapt edilişinde ortadan kaybolmaktan uzaktadır. Eros aslında "hayat için" korkmakta; Klein'da esas olarak zekanın hazzı olan, hazzın imtiyazlı halinde tekrardan ortaya çıkmak için beklemektedir. Güçlü dönemlerden geçerek aktarım esnasında yorumlanan kaygı, bölünme ve bastırmayı aşar, ketlenmeyi kaldırır, kendini sembolleştirmeye dönüştürür: Ketlenmeyen libido düşünen lididodur, kaygıdan kurtulan arzu ise sembolleştirme eğilimidir[3].

Freud'un bilinçdışı duygulanımı kavramı hakkındaki direncini biliriz: "Bilinçdışı niteliğin olurluğu; duygular, algılar ve duygulanım söz konusu olduğunda bütünüyle kaybolurdu"[4].

---

[1] Bkz. Julia Kristeva, *Kadın Dehası –Birinci Cilt– Hannah Arendt,* İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2012.

[2] *Naissanciel*: Hannah Arendt doğum kelimesinden türettiği bu yeni kelimeyle "ölümlü" [*mortel*] insan deyişi arasında bir analoji kurar -çn.

[3] Bkz. *aş.,* 8. Bölüm.

[4] Bkz. Sigmund Freud, *Métapsychologie* (1915), "L'inconscient", *GW,* c. X, ss. 159-204, *SE,* c. XIV, ss. 263-303; *O C,* PUF, 1988, c. XIII, s. 216. Freud'a göre duygulanım, hiçbir zaman bilinçdışı değildir, yalnızca temsili bastırmaya karşı koyamayabilir. Üstelik "sistem içinde bilinçdışı duygulara tekabül eden bütün şeyler gelişimden alıkonmuş muhtemel bir başlangıç iken", bilinçdışı temsil bastırmadan sonra bilinçdışında gerçek bir oluşum olarak kalır. "Tüm kesinliğiyle söyleyecek olursak, [...] bilinçdışı temsiller olmasına rağmen bilinçdışı duygulanımı yoktur". "Bu farklılık temsillerin 'hafıza izleri' ya da 'enerji yükü' oluşundan kaynaklanırken, duygulanımlar ve duygular, duyum olarak algılanan boşalım süreçlerine karşılık gelir" *–a.g.e.,* ss. 217-218.
Freud *Ben ve Id* isimli eserinde (1923, *GW,* c. XIII, ss. 237-289, *SE,* c. XIX, ss. 1-59, Fr. Çev. *O C,a.e.,* c. XVI, ss. 266-267) bu tartışmaya geri

Kaygıya gelecek olursak bu, psikanalizin kurucusu için ya ruhsal aygıttaki uyarımın arttığına dair bir işaret (yaygın nevrozların durumudur: "masum" bir örnek olarak bakirelerin kaygısı) ya da libidonun bastırılmasının etkisidir (psikonevrozluların durumudur).

Bunun tam tersine Melanie Klein, Fritz ya da Felix takma adıyla analiz ettiği çocuğunu dinleyerek bilinçdışı kaygısını ortaya koyar[1]. Klein her ne kadar kapsamlı bir duygulanım teorisi ortaya koymamış olsa da, kaygıyı ele alış şekli, bugün hâlâ tartışılan duygulanımın Freud-sonrası yorumu için bir zemin haline gelir[2]. Bu sayede Melanie Klein, düşüncenin çarpıtılması ya da tikler pahasına da olsa belirtilerden kaçınan ketlenmeler altında kaygıyı ele alır. Benlik, arzu temelde bir çeşit kaygı olduğundan, bunun gelişimini kısa kesmek adına ruhsal bariyerler ortaya koyar: bazı fobik savunmaları

---

döner ve ilginç şekilde belirsiz olan bir terim ile ("bir şey") duygulanımdan bahseder, bir yandan da duygu hareketinin bilinçli hale geldiği doğrudan yolu vurgular: "Hoşa giden ve gitmeyen olarak bilinçli hale gelene zihinsel olaylar sırasında niceliksel ve niteliksel 'bir şey' dersek, asıl sorun bu 'bir şey'in olduğu yerde mi bilinçli hale geldiği, yahut ilk olarak algı sistemine mi aktarıldığıdır. Bir diğer deyişle bilinç ve algılar arasındaki farklılık, duygular için bir anlam taşımazken, algılar burada ayrılır, ve duygular ya bilinçli ya da bilinçdışı olarak konumlanır. *Kelime temsillerine bağlı olduklarında bile bilinçli hale gelişleri bu durumun sayesinde değildir, bu hale dönüşümleri doğrudan olur.*"

[1] Bkz. *aş.*, 2. Bölüm.

[2] Duygulanımın modern yorumu için bkz. André Green, *Le Discours vivant. La conception psychanalytique de l'affect,* PUF, 1973. Klein'da duygulanımın teori eksikliğini işaret ederek (s. 104) yazar, Freud'dan beri yoruma katkıda bulunan kişiler üstündeki Klein etkisini belirtirken, duygulanımın "dürtünün türevi" olduğu, bunun temsille henüz bağıntılı olmasa da "düpedüz" ortaya çıkışı, dürtünün türevine tekabül eden içsel antagonist algılar, şey ve kelime temsilleri onunla birlikte "anlaşılır karmaşa" oluşturmadıkça ifade edilir olmayan bir "ruhssallaşma" içeren duygulanım hareketi üzerinde ısrarla durur. Duygulanım sorununun karanlık tarafı karşısında *nesne* yatırımının altını çizen Kleincıların tersine André Green, duygulanımın bilişsel ve enerjik izlerini ortaya çıkarırken, bunun heterojenliğini (gücünün *ve* anlamının) keşfeder –*a.g.e.,* ss. 306, 313 *vd. Bkz. yuk.,* s. 83, not 1.

çağrıştıran önlemler, ketlenmeler, yasaklar. Felix'in gösterdiği hadım edilme kaygısı bu tabloya eklenirken arzu ve kaygının ortaklığına dair Kleincı görüşü tamamlar.

Ancak ilk kaygıyı artırmış olan, tam da arkaik benliğin sadizmidir. Hayatın ilk anlarından itibaren güçlü bir oral tüketme arzusu, aynı içerikle nesneye doğru yönelirken hedef değiştirir: Bu, bir çırpıda tüketmeyi arzulayan ben değilim, kötü dişlerimi değdirdiğim kötü memeyle zehirlenmiş olmaktan korkuyorum – birincil paranoid-şizoid kaygıya ait olan sadist fantezinin mantığı bu şekilde olacaktır. Her ne kadar bu kaygı Klein tarafından Oidipus saldırganlığıyla ilintilendirilse de (Rita bu şekilde anne karnında doğacak çocukları çalmak ister ve babasıyla rekabete girer), genital dürtüler; oral, üretral ya da anal-sadistik dürtülerle ayrılmaz biçimde bağ kurar. Genelde Kleincı teoriyle özdeşleştirilen oral-sadizm[1] ancak geç bir dönemde açıklığa kavuşsa da saldırgan anallık 1924'ten itibaren, üç yaş üç aylık olan Trude isimli bir kızın analizi esnasında dikkatini çeker:

"Analizinin erken safhalarında benden yatakta uyuyormuşum gibi yapmamı istedi. Bana saldıracağını ve popomda dışkı arayacağını (dışkının çocukları temsil ettiğini fark ettim) ve bunları dışarı çıkartacağını söylüyordu. Bu saldırıları takiben bir köşede dizleri çökük pozisyonda yataktaymış gibi yapıyor ve kendini yastıklarla kaplıyordu (yastıklar büyük ihtimalle vücudunu koruyor ve çocukların yerini tutuyordu). Aynı zamanda, külotunu ıslatıyordu ve benim ona saldırmamdan korkuyordu.[2]"

Klein, ancak 1924 ve 1925 arasında yürüttüğü Ruth ve Peter'in analizleri esnasında oral-sadistik dürtülerin, sadist fanteziler ve buna bağlı kaygılarda oynadıkları "temel rol"ün farkına varır:

"Küçük çocukların analizini yaparken Abraham'ın buluşlarının doğru olduğunu gördüm. Rita ve Trude'un analizlerinden daha uzun sürdükleri için bana ek gözlem alanı tanıyan bu analizler, beni zihinsel, normal ve

[1] Bkz. Jean-Michel Petot, *Melanie Klein. Premières découvertes..., a.e.,* s. 193.
[2] Melanie Klein, "Technique de jeu psychanalytique", *Le Transfert et autres écrits, a.e.,* s. 41.

anormal gelişimdeki oral arzu ve kaygıların temel rolüne dair daha kapsamlı bir *insight*'a taşıdı.[1]"

Bu bakış açısıyla Klein kendi gözlemleri, Peter'ın hikayesi ve basının aktardığı iki suçlunun –suçlulardan biri başını keserek ve parçalara bölerek öldüreceği gençlerle eşcinsel ilişkiye girerken, diğeri kurbanlarını sosis yapmak için öldürüyordu- hikayesi arasında bir uzlaşma kurar[2]. Peter'ın babası ve erkek kardeşiyle beraber mastürbasyon yaptığı bir fantezisi vardır. Bu durumu, boynunu kestiği, etlerini ise kasaba sattığı, en lezzetli olduğunu düşündüğü parça olarak kafalarını sakladığı oyuncak bebeklerle temsil eder. Analizinde sayısız küçük heykel ve oyuncak bebeği parçalama ve tüketmeye kendini verir. Bu sadizmi Oidipus kompleksine ve erken üstbenliğin suçluluk duygusunu ortaya çıkaran cezalandırılma arzusuna yerleştirirken, Klein şunları yazar:

"Bunu bir kural olarak kabul edebiliriz: 'yaramaz' olarak adlandırdığımız her çocuk cezalandırılma arzusu tarafından güdülenir. 'Soluk suçlu' adlandırmasını yaparken Nietzsche, suçluluk duygusuyla güdülenmiş suçlu hakkında çok daha fazlasını biliyordu.[3]"

Bilinçdışı sadizm, gördüğümüz üzere dışsal olduğu kadar içsel nesneyi de iyi meme/kötü meme halinde bölerek kendini savunur. Bu noktada Klein'ın benliğin ilk evrelerine atfettiği bu fantezi ile Freud'a göre arzunun sanrısal şekilde gerçekleşmesi arasındaki farkı daha iyi anlarız. Her iki durumda da gerçekliğin algılanışı; bilinçdışı dürtülerinin baskısı altında bu gerçekliği deforme eden temsil ile yer değiştirir. Ancak Freud'da, arzu galip gelir, ve libido, engellenmenin aksine, yeterli doyumun temsiliyle doyumun yerini değiştiren huzurlu tasavvuru inşa eder. Melanie Klein, arzunun yok

---

[1] *A.g.e.,* s. 42.

[2] Bkz. Melanie Klein, "Tendances criminelles chez les enfants normaux" (1927), *Essais de psychanalyse, a.e.,* ss. 211-228.

[3] *A.g.e.,* s. 223.

edici şiddetine, Freud'un *Haz İlkesinin Ötesinde* adlı kitabında olduğu gibi, hatta biraz daha radikal şekilde onay verir.

Bir yandan bu ilk şiddet, yalnızca fantezinin kendisini böldüğünde ve olumsuz izlerini fantezide bıraktığında, kaygı nesnesini bölerek (iyi ve kötü arasında bir bölünme) –kusurlu olarak- kaygıyı dizginler. Diğer yandan, her ne kadar iyi meme fantezisi Klein tarafından sürekli tanınsa da ve buradan benliğin çekirdeğini oluşturmak için (sanki kendisini, teorisinden sadece kötü memenin varlığını çekip çıkaracak kişilere karşı koruyordu) ısrar etse de, ölüm dürtüsünün olumsuzu, kısmen faydalı, kısmen yıkıcı yeni savunmalar oluşturmak için ortaya çıkmaya devam eder. Buradan yola çıkarak, Freudcu "arzunun sanrısal şekilde gerçekleşmesi" kavramının içindeki neşe bolluğunun yeri, Klein'da olumsuzun bitmek bilmez çalışması, yasın sonsuz yüceltilmesi ve ruhsal işlevi işleten aynı zamanda onu, hafifletme raddesine getirmeden engelleyen ölüm dürtüsü tarafından doldurulur.

Bu yıkıcı dürtünün yoğunluğu Klein için doğuştan gelir. Bu görüşü son çalışmalarında dahi ön plana çıkarır. Doyum vermeyen gerçeklik nedeniyle meydana gelen "engellenme ve kaygı durumları, oral-sadistik ve yamyamlıkla ilgili arzuları" (1946)[1] *pekiştirir* derken, şu fikri de desteklemeye devam eder:

> "Sonuç itibarıyla, libidinal dürtülere nispetle yıkıcı güdülerin gücü, *açgözlülüğün yoğunluğu için bünyesel temeli oluşturacaktır*.[2]"

Bu uyarıları takiben, terapötik kötümserliğin, analistin zihninde yer ettiğine inanabiliriz: Nasıl olur da analitik tedavi, Klein'ın sıkça ve kuvvetlice işaret ettiği "bünyesel temel"le etkileşime geçer? Bu, temel ve genetik olarak belirlenmiş sevgi/nefret dengesini değiştirmeden, yalnızca doğuştan olanın yerinde ve yeterli şekilde gerçekleşmesini kolaylaştırarak mı olur? Ya da dengenin kendisini aktarım, yorum ve

---

[1] Bkz. Melanie Klein *ve ark., Développements..., a.e.,* s. 279.

[2] *A.g.e.,* s. 188. Vurgu bana ait.

yeni bir çevrenin etkisi altında dönüştürerek mi olur?[1] Bu soru hâlâ cevabını beklemektedir. O kadar ki analitik tedavinin sınırlarını belirtse de, Klein'ın çalışması analitik tedavinin geçerliliği hakkında genellenmiş bir kötümserliğe şahitlik eder. Klein paradoksal bir şekilde, iyi çevrenin, daha üstün annelik çerçevesinde de ifade bulan bünyesel temelleri değiştirmediğini düşünür[2]. Buna karşılık yetersiz çevre, derinleşmiş yoksunluk, saldırganlığın doğuştan gelen niteliklerini çoğaltır. Bu noktada psikanaliste gerçekleştirilemez gibi gözükmeyen bir görev düşer: Bölünmeyi azaltmak, bölünen parçalarıyla; benliğe, bütünleşmesinde yol kat etmesi için yardımcı olmak.

Bizde Bir Ruh Oluşturan O Keder

Bu yıkıcı evrenin kalbinde, analist şunu varsayar: Normal gelişim içinde benliğin evrimi -ve başarıya ulaştığında analitik tedavi- yıkıcı kaygılar ve sadist fanteziler üzerinde derinlemesine çalışmaya[3] imkan tanır. *Benlik, depresif bir derinlemesine çalışma kanalıyla şekil alır.* Kayıp nesnenin yasını tutma yetimiz, birincil sadizmin yerini *ruhsal rahatsızlıkla* doldurur: Nostalji ve suçluluk Thanatos'un daha sakin tarafını oluşturur. Kaygı kaybolmamıştır, etkinlik alanını değiştirerek her daim Klein ile varlık göstermeye devam etmiştir: Bölmek ya da parçalara ayırmak yerine ve tahrip etmek ya da parçalara ayırmak yerine; hem Öteki ile ilişkili bir acı kaynağı hem de onu incitirken haz aldığı için bir suçluluk kaynağı olarak kaygıya tahammül edilir. Hayatın ilk üç aylık süresinde sadizm ve zulmedilme kaygısı, iyi nesneyi içe yansıtmak için güçlü

---

[1] Bkz. Jean-Michel Petot, *Melanie Klein. Le moi et le bon objet, a.e.,* s. 257.

[2] Bkz. Melanie Klein, *Haset ve Şükran, a.e.,* s. 18.

[3] "Derinlemesine çalışmak" ifadesi için Kristeva tarafından kullanılan kavram "perlaboration"dur. Aslı "*par*élaboration" olan bu Fransızca ifade de Almanca *Durcharbeitung* (-aracılığıyla çalışmak) kelimesinden üretilen yeni bir kavramdır –çn.

benliğin kapasitesi- altıncı ayda ortaya çıkan "depresif konum"un benliği- tarafından takip edilir. Eğer benlik, sevmek için doğuştan gelen kapasitesini sergilerse, bunun gerçekleşmesi çok daha kolay olur:

"Şükran hissi, sevme kabiliyetinin önemli bir türevi [...]. Şükran, annenin hâlâ tek ve biricik nesneyi temsil ettiği, ilk çocukluktaki duygu ve tavırlardan doğar [...]. Ancak şükranı oluşturan içsel faktörlerin –hepsinden öte, sevme kapasitesinin- doğuştan geldiği görülür…[1]"

Doğal olarak depresif konuma bağlı olan ruhsal kazanç kayda değerdir: Sadizm kedere dönerken, nostalji yıkıcılığı hafifletir, melankolinin kara güneşi inkar etmek ve bölmek yerine derinlemesine çalışan / bastıran / onaran / yaratan benliği geliştirir.

Klein'da ölüm dürtüsünün metamorfozunu, "ruhsallaşma"[*psychisation*] olarak takip ettiğimizde, Shakespeare tarzında bir psikanaliz anasıyla karşılaşırız. Dramaturgun "ölüm ölür giderse" veya "ölmek bitmiş" dizelerini içeren 146. sonesi, ölüm yüceltmesinin aşılmasının sadece "zavallı ruh"un iç hayatında ve ancak ruh dışardan gelen ölümü kendi içinde tüketme kabiliyetine sahip olduğunda tamamlanabilir olduğunu önermez mi?[2]

Klein'ın Shakespeareci ruhsal işleyiş yorumu insanları yiyip bitiren ölümle beslenen, büyüyen bir ruh anlayışı- onun analitik tekniğine bütünüyle yansımış durumdadır. Analistin görevi ruhsal ızdırabı aynı şekilde onun refakatçisi olan *saldırgan kaygıyı* –arzu yoluyla ve arzunun ötesini- dinlemektir. Analistin görevi –arzunun ötesinde ve arzu aracılığıyla- ruhsal *ızdırabı* olduğu kadar *saldırgan kaygıyı* da dinlemektir. Bu ko-

[1] *Bkz.* Melanie Klein, *Melanie Klein, a.e.,* s. 27.

[2] "*Poor soul [...] Than, soul, live thou upon thy servant loss [...]/ So shalt thou feed on Death, that feeds on men,/ And, Death once dead, ther's no more dying then.*" (Ruh, sen artık uşağının yitirdiğiyle geçin […] Sen de ölümle beslen nasıl ölüm can yerse, Ölmek bitmiş demektir ölüm ölür giderse. Türkçesi: Talât Sait Halman)

nuya bağlı ama farklı bir bakış açısıyla söylersek, analist doğrudan ve sıkça yorumlama yapmak adına analitik seanslarda kendini gösteren saldırganlık ve kaygı malzemelerini dikkatlice dinlemek için "gizil kaygının en fazla olduğu noktada müdahale eder.[1]" Bu perspektif bizi, analistin çocuk üzerindeki ruhsal gaspı aracılığıyla kaygının aşırı derecede hızlı arttığı korkusuna kaptırırsa, Florence Bégoin-Guignard'ın yaptığı gibi karşıt düşünceyi devreye sokabiliriz. Bu karşıt düşünce; çocuklara daha çok "saygı göstermek" için ve "müdahale etmeme" prensibini uygulamak için seanslara ara verir, dolayısıyla "analistin ruhuna zorla girme ve onun düşünce faaliyetini tamamen kontrol etmek için kullandığı çocuğun tümgüçlü içsel nesneler ile şiddetli yansıtmalı özdeşleşmelere doğru olan eğilimlerini yoğunlaştırmaya davettir.[2]" Bu noktada bölünmenin pekişmesi ve "sahte kendilikler"in ortaya çıkışı görünürlük kazanır. Peki bunun ilacı nedir? Analistin kendi genital öncesi çatışmalarını, yamyamsı ve diğer biçimdeki saldırganlıklarını ve "depresif konum"un üstesinden gelme imkanını hesaba katması gerekir; analistin karşı-aktarımı, kendi sadizmi ve acılarına yöneldiği için bu süreç tuzaklarla doludur. Yetişkinlere nazaran, çocukları dinlerken tuzakların sayıları fazlalaşırken gücü artar çünkü çocuklara has savunma mekanizmaları yetişkinlere göre hem daha kuvvetli hem de daha az saplanmıştır ve analistin içindeki çocuğa alenen yapılan bir çağrıdır.

En azından şunu söyleyebiliriz, Melanie Klein bu çağrının arkasına saklanmamıştır. Klein, analist olarak çalışmalarına yaklaşık kırk yaşında başlar ve talebeleri 1952'de *International Journal of Psycho-Analysis* dergisinin özel bir sayısını çıkarırlar ve yetmişinci yaşı için Klein'a adarlar. 1955'te Melanie Klein'ın diğer iki metniyle beraber bu ve bazı metinler *New Directions in Psychoanalysis* (Londra, Tavistock) adıyla derleme olarak yayınlanır. "Psikanalizin anası", tam da bu saatten

[1] Bkz. Florence Bégoin-Guignard, *Melanie Klein aujourd'hui* içinde, *a.e.*, s. 57.

[2] *A.g.e.*, s. 63.

sonra eser vermez derken, 1957'de *Haset ve Şükran*'ı[1] yayınlar. İlk saldırgan dürtü için yapılan vurgu önceki çalışmalarında özellikle paranoid-şizoid konum etrafında varlık gösterirken, burada memeye karşı *haset* yönüyle ele alınır. Hristiyanların İlk Günahına geri dönüş mü söz konusudur? Melanie, daha önceleri saldırganlık ve bunun kapsamıyla ilgili yaptığı klinik gözlemlere *gelenek sınırları* içinde bir temel sağlamak adına Aziz Paul, Aziz Augustinus ve Shakespeare'den söz eder. Othello; Milton, Chaucer ya da Spencer'a yaklaşır. Bu klinik gözlemleri yeni ikili bir görüş içinde sentez haline getirilir: haset *ve* şükran.

Hasetin Gücü ve Şükran Üzerine Bahis

Kıskançlık bir nesne sevgisine bağlıyken, haset daha öncel ve daha arkaiktir: Kıskançlık tekrardan bulunan sevgiyle yatıştırılırken, haset için hiçbir zaman bu gerçekleşmez; kıskançlık üç, haset ise iki elemanlıdır.

"Kıskançlık aracılığıyla hasetin derinlemesine çalışılması aynı zamanda hasete karşı önemli bir savunmadır. Kıskançlık hasetten çok daha kabul edilebilir gözükür ve ilk iyi nesneyi tahrip eden birincil hasete oranla çok daha az suçluluk ortaya çıkarır.[2]"

Birincil açgözlülükle desteklenen haset, söz konusu yıkıcılığı hakkında endişe etmeksizin nesnesine bütünüyle sahip olma eğilimi gösterir: Nesnede var olan her iyi şeye sahip olmak ister. Eğer bu mümkün olmazsa, haset duygusunun temelini uzakta tutmak için ona zarar vermekten çekinmez. Her ne kadar ilkel sevgi ve hayranlıktan kaynaklanıyor olsa da haset, Eros daha az var olduğu ölçüde açgözlülükten ayrışır: Onu su altında bırakan ölüm dürtüsüdür.

Freud'un okuyucuları, onun kullandığı haset kavramını biliyorlardı. Bu kavramın en bariz tezahürü, kadındaki "penis

[1] Melanie Klein, *Haset ve Şükran, a.e.*

[2] *A.g.e.*, s. 44.

haseti"dir –bu "penis haseti"; ketlenme, cinsel soğukluk ve olumsuz terapötik tepkinin kaynağı olan hadım edilme kompleksinin de emsalidir. Melanie Klein için penis hasetinden önce ruhsallıkta hüküm süren oral haset, meme haseti, vardır:

"Burada, kadınlardaki oral kaynaklı penis haseti üzerinde durmak istiyorum. Bildiğimiz gibi oral arzuların egemenliği altında, penisle meme arasında güçlü bir özdeşlik kurulur (Abraham); klinik deneyimler kadınların penis hasetinin kökenlerinin anne memesine duyulan hasette yattığını gösterir. Eğer kadınların penis haseti analiz edilirse, köklerinin anneyle olan ilkel ilişkide, anne memesine duyulan temel hasette ve bunu takip eden yıkıcı duygularda yattığı görülebilir.[1]"

Haset ruhsal gelişimi kösteklese de birçok şey vadeder. Ruha faydalanabileceği bir nesne gösterir, bu nesne, içi boşaltılana ya da yok edilene kadar sahip olunması gereken bir nesnedir (Melanie, bu son önemli yolculukta sevilen ve nefret edilen birincil nesne temasını değiştirir. Doğum travması olarak rahim nostaljisinden geriye kalan meme, tükenmez meme olarak fantezi edilir: idealleştirilmiş ve dolayısıyla nesneyi yoğunlaştıran. Çünkü gerçek nesne hiçbir zaman ruhsal nesneye tekabül etmez. Bu temel duruma bir de yoksunluk eklenir: meme geri çekilir, yokluğu hissedilmeye başlar, annenin gösterdiği özen ve ilgi yeterli değildir. Aşırı engellenme, aynı zamanda çok fazla müsamaha (Winnicott'un bahsedeceği "yeterince iyi anne" aynı zamanda "yeterince kötü" olan değil midir?) doğuştan gelen haseti arttırır:

"Bebek anne memesinin tükenmez olmasını ve her zaman var olmasını arzular [...] Ve burada söz konusu olanın yalnız besin olmadığı görülür; bebek aynı zamanda yıkıcı dürtülerden ve zulmedilme kaygısından kurtulmak istiyordur. Annenin tümgüçlü olduğu ve gerek dıştan gerekse içten gelen bütün acı ve kötülüklere karşı özneyi koruyabileceği duygusuna yetişkinlerin analizinde rastlanır.[2]"

---

[1] *A.g.e.*, s. 45. Bkz. *aş.*, 6. Bölüm.
[2] *A.g.e.*, s. 28.

Bununla birlikte *-iyi* meme güçlü bir şekilde burada tekrardan ortaya çıkar- eğer engellenmenin ardından doyum gelirse çocuk kaygılarını daha iyi üstlenebilir. Anne böylece yıkıcı kaygıları *kapsar, kapsayan* nesne gibi, benliğin bütünleşmesini destekler. *Kapsayanın* sebep olduğu mutluluk ve şükran, bütünüyle yıkıcı dürtülere karşı koyar, haset ve açgözlülüğü azaltır. Burada Melanie Klein daha önceleri bu kadar net üstünde durmadığı, söz-öncesi evrede, onarım, yüceltme ve cömertlik yetisini doğuracak şükranın temeli olarak ortaya çıkan, anneyle kurulan haz duyma *bağını* tanıtır. Ölüm dürtüsü evreninde hiçbir şey bu kadar basit olmadığından analist, şükranın suçlulukla "harekete" geçebileceğini unutmamalıdır. Böylesi bir durumda bunu "gerçek" şükrandan ayırmak gerekir:

"Bütün bunlar, küçük çocuk tarafından, dilin ifade edebileceğinden çok daha ilkel biçimlerde hissedilir. Bu söz-öncesi duygular ve fanteziler aktarım durumunda yeniden canlandığında, *'memories in feelings'* (duygular biçimindeki anılar) biçiminde ortaya çıkar ve analistin yardımıyla yeniden kurgulanıp söze dökülürler. Aynı şekilde gelişimin ilkel evrelerine ait başka olguları yeniden kurgular ve betimlerken de sözcüklerin kullanılması gerekir.[1]"

Pötifurlar, Kleine Frou, Frau Klein...

Bu doğrultuda yazar tarafından verilen klinik örneklerden biri başlangıçtan beri var olan hasetin bilinçdışında yetişkinlere kadar nasıl aktarıldığını, bunun yanı sıra şükran, sevgi ve mutluluk yetisine nasıl köstek olduğunu, ayrıca bu yetişkinlerin tâbi olduğu analitik çalışmanın nasıl tamamlandığını gösterir. Bir hasta rüyasını anlatır: Bir restorana gider, ilk olarak ona servis yapılmasını bekler, kimse onunla ilgilenmeyince kuyrukta beklemeye karar verir. Önündeki kadın ise birkaç "pötifur" (hasta, Fransızca "pötifur" [*petits fours*] de-

[1] *A.g.e.*, s. 22, not 3.

mek yerine "küçük *frou*"diyor) seçer. Bekleme sırasında hemen arkasında olan analiz edilen de aynı şeyi yapar. Şimdi çağrışımlarına bakalım: pastaları isteyen kadın analiste benzemektedir ve "petit frou" *(kleine Frou)* ona *Frau Klein*'ı anımsatır. Analist rüyayı şu şekilde yorumlar: Hasta, omzunun rahatsız olduğu bahanesiyle birkaç seansı kaçırmış; omzunu ısıtmak, onunla ilgilenilmesi gibi çocuksu ihtiyaçları olmuş ancak kimse yanına gitmemiştir. Rüya, kaçırdığı seanslarda ortaya çıkan, mutsuz çocukluğa ve doyum vermeyen emzirmeye bağlı kederi yeniden ele geçirir. "İki ya da üç *petits fours*" *(kleine Frou)* iki meme gibi *Frau Klein'ı* [Bayan Klein] özdeşleşme ve yansıtma yoluyla hastanın açgözlülüğüyle bağdaştırır. Kurabiyeler, annenin ve analistin engelleyen memelerini temsil ettiği kadar hastanın memesini de temsil eder; kendisini beslemeyi kuyruğa geçerek kabul eder.

"Böylece memeye duyulan haset de engellenmeye ekleniyordu. Bu haset, hınçlı bir gücenmeye yol açmıştı, çünkü annenin bencil ve pinti olduğuna, bebek yerine kendini besleyip sevdiğine inanılıyordu. Analitik durum sırasında, gelmediği dönemde benim keyfime baktığıma ya da zamanımı daha çok yeğlediğim başka hastalara ayırdığıma ilişkin kuşkular da ifade edilmişti. Hastanın girmeye karar verdiği kuyruk da kayırılan rakiplerle ilgiliydi.

Hasta rüya analizine, duygusal durumunda çarpıcı bir dönüşümle cevap verdi. Şimdi hissettiği mutluluk ve şükran daha önceki seanslara oranla çok daha canlıydı. [...] Bazı insanları kıskandığının ve haset duyduğunun farkındaydı; ama analiste karşı da böyle duygular beslediğini yeterince anlayamamıştı, çünkü analiste ve analizin başarısına haset duyduğunu ve onu tahrip etmeye yöneldiğini kabul etmek fazla acı verebilirdi ona.[1]"

Son çalışmalarına doğru, ölüm dürtüsünün en açık şekli olan hasetin şiddetini yorumladıktan sonra Klein, sevme yetisi hakkındaki görüşlerini de genişletmeye başlar. *Ketlenmeler, Semptomlar ve Kaygı* adlı eserinde Freud, bilinçdışı benliğe ölümü temsil eden hiçbir yeti yüklemez ("Bilinçdışında hayatın yıkıcılığı kavramımıza içerik kazandırabilecek hiçbir şey

[1] *A.g.e.,* ss. 52-53.

olamaz"). Ancak Klein bu noktada, hocasından neden farklılaştığını şu şekilde açıklar:

"İçteki ölüm içgüdüsü tarafından yok edilme tehdidi, bana göre –bu noktada Freud'dan ayrılıyorum- ilk kaygıdır; işte bu tehdidi bir ölçüde dışa yönelten de yaşam içgüdüsünün hizmetindeki benliktir, hatta benliği harekete geçiren de yaşam içgüdüsü olabilir. Ölüm içgüdüsüne karşı bu temel savunmayı Freud organizmaya bağlıyordu; bense benliğin birincil faaliyeti olarak görüyorum.[1]"

Böylece organizmadan ziyade benlik, nefretin aynı zamanda sevginin, hasetin ve şükranın faili olur. Benlik, bölünme aracılığıyla kendini hem yıkıcılık hem de hasetten korur, ta ki *sevgiyi tecrübe etme kapasitesine sahip olana kadar*. Oidipus kompleksini çözüm sürecine giriştiği ölçüde bu yeti özellikle "depresif konumu" pekiştirir. Bu noktadan itibaren her iki güç arasındaki savaş, her iki öncünün eşit olmayan başarılarıyla ruhsal hayat boyunca devam eder. Klein, kendisinden önce haseti günahların en büyüğü olarak damgalayan birçok düşünürü alkışlıyordu, çünkü bu duygu hayatın kendisine bile karşı geliyordu: "Aşk haset duymaz" (Korintlilere İlk Mektup); Aziz Augustinus, Hayatı, yıkıcı güç olan Hasete karşı yaratıcı güç olarak tanımlar. Milton'un *Kaybolmuş Cennet*'ine göre haset yaratıcılığın yıkıcılığını ima eder. Chaucer, haseti, "hiç kuşkusuz en büyük günahtır; çünkü bütün öbür günahlar sadece bir erdeme karşı günah sayılır, oysa haset her türlü erdeme ve bütün iyiliklere karşıdır" diyerek lanetler (Klein'a göre ise "her erdem" ve "her güzel şey", zarar veren öznenin güvenini sarsan ilkel nesneye bağlıdır). Klein'ın haset/şükran ikilemini keşfetmesi, haz duyma ve yüceltme güçlerine duyduğu şu samimiyetle muvakkaten noktalanır:

"Bebeklik döneminde yaşanan mutluluk ve kişiliği zenginleştiren iyi nesne sevgisi, bence haz duyma ve yüceltme yetilerinin asıl kaynağıdır ve etkileri yaşlılık döneminde de hissedilir. 'Ömrünün başlangıcıyla sonu mutabık olan kişi dünyanın en mutlu insanıdır' demişti Goethe. 'Başlan-

[1] *A.g.e.*, s. 32.

gıç', anneyle mutlu ilişkidir bence; bütün yaşam boyunca nefret ve kaygıyı bu ilişki hafifletir ve insana yaşlılığında bile destek ve tatmin duygusu verir. İyi nesneyi sağlam ve güvenli bir biçimde kurabilmiş bir bebek, yetişkinlik döneminde kayıplara ve yoksunluklara karşı telafiler geliştirebilir. Hasetli kişi bütün bunları kendisinin hiçbir zaman elde edemeyeceği şeyler olarak görecektir, çünkü hiçbir zaman doyum alamayacaktır. Böylece haseti daha da artar.[1]"

Bu kısa fasıl, bize bir huzur kaynağı sunmayacağından ve üstelik Melanie, korku ve yıkıcılığın peşinden gitmeye devam edeceğinden burada okuduklarımızla yanılgıya düşmememiz gerekir. Melanie'nin bu ısrarı, kaygı ve yıkıcılığın psikanalitik yardım için analiste başvuran ve acı çeken kişilerde daha kuvvetli olduğu için miydi? Ya da ölüm dürtüsünün iki dürtü içinde en dayanıklı olması mıydı? Goethe ve Klein'ın paylaştıkları yorumdan hareketle, belki ilk başta var olan, ilham ettiği sevgiyle birlikte iyi nesneydi. Eğer Klein'ın her başlangıcı analiz etmeyi bırakmaması gibi biz de bu başlangıcı analiz etmeye başlamış olsaydık, birçok haset, nankörlük, sadizm ve acıyı pek tabii keşfedebilirdik. Şöyle ki:

"Aşırı haset oral doyumlara karşı gelir ve böylece genital arzu ve eğilimleri uyarır ve yoğunlaştırır. Bunun anlamı, çocuğun çok erken bir evrede genital doyum aramaya yönelmesidir; oral ilişki genital hale gelir ve genital eğilimlere de çok fazla oral talep ve kaygılar karışır [...] Bazı çocuklarda genitalliğe kaçış, ikircikli duyguların yöneldiği ilk nesneden nefret etme ve ona zarar verme olgusuna karşı bir savunmadır aynı zamanda.[2]"

Kuşkusuz hasetin belirdiği suretlere hiçbir zaman yeterince karşı koyamayacağız! Bunları analiz ederek ve teorileştirerek Melanie Klein, kendi analizine hiç şüphesiz devam eder ve olumsuz terapi tepkisine yönelik karşı-aktarımı üzerinden derinlemesine çalışır. Otobiyografisinde (1959) şu satırları yazan Klein'ın ta kendisi değil midir?

---

[1] *A.g.e.,* s. 50.
[2] *A.g.e.,* ss. 40-41.

"Abraham'la analizimi hemen hemen bitirdiğim dönemlerde birçok şey henüz çözümlenmemişti. En derin kaygılarım ve savunmalarımın nedenlerine dair soruları derinleştirmeye devam ettim. Daha önceleri de dediğim gibi analitik hayatımın önemli bir öğesi olan şüpheciliğe rağmen hiçbir zaman umutsuzluğa düşmedim. Ve bu umudu hâlâ koruyorum."

Bu pasaj, bütün teorilerin, özellikle de Melanie Klein'ın yaptığı gibi yenidoğan bebeğin erken oluşumunu dikkatle inceleyen teorilerin kaderinin tamamlanmayacağına dair Didier Anzieu (bu pasajı bize ileten kişidir) görüşünü meşru kılar. Aynı zamanda onun Klein'ın eserlerindeki tazeliğe dair dile getirdiği "psikanaliz yoluyla gençliğin devamlı yenilenme garantisi[1]" fikrini de teyit eder.

[1] Bkz. Didier Anzieu, "Jeunesse de Melanie Klein", James Gammil *ve ark., Melanie Klein aujourd'hui* içinde, *a.e.*, s. 35.

V

ERKEN VE ACIMASIZ ÜSTBENLİK

Oidipus'un İlk Evrelerinden İtibaren

Klein'ın ruh teorisine göre oral-sadizm zorba bir üstbenlikle el ele ilerler. Psikanalist, klinik deneyimin başlarında, 1928'de gerçekleşen bir çalışmada yankı bulan, sonrasında ise *Çocuk Psikanalizi*'nde[1] yer alan "Oidipus Çatışmasının Ve Üstbenliğin Oluşumunun Erken Evreleri" başlıklı makalesiyle üstbenliğin ilk kökenlerini inceler ve geliştirir.

Doğumdan itibaren şiddetlenen, 1946'da Melanie Klein'ın "paranoid-şizoid konum" ismini vereceği sadizm evresi, babanın penisini içeren *anne bedeninin içini* –memeyle birlikte– hedef alır. İşte tam burada, Jean Bégoin'ın işaret ettiği gibi, *ruhsal alan*[2] protitipini görürüz.

Klein üstbenliğin temelinde yer alacak iki ruhsal hareketin taslağını tasvir eder: birincisi, altbenliğin saldırılarına karşı benliği koruyan ve üstbenliğin çekirdeğini oluşturan bedene katılmış nesnenin (anne memesi + baba penisi) içselleştirilmesi; ikincisi, bu çekirdeğin anal-sadistik evrede dışarıya atılması. Kleincı gözleme göre bu sürecin üç zamanını okuyalım:

1. "[...] Oidipus çatışması ve üstbenliğin oluşumunun ilk evreleri çocuğun hayatında ana hatlarıyla ilk senenin ortasından üçüncü seneye doğru yayılır."
2. "[...] Gözlemlerime göre, Oidipus çatışması ve üstbenliğin oluşumu, genital öncesi dürtülerin ve oral-sadistik evrede içe yansıtılmış

---

[1] Bkz. *a.e.,* ss. 181-214.

[2] "Anne bedeni içinde konumlanmış ve çocuğun içine kendini yansıttığı bu alan kavramı, ruhsal alan kavramının gelişimindeki temel kavram olarak kalır." Bkz. Jean Bégoin, "Le Surmoi dans la théorie kleinienne et postkleinienne", Nadine Amar, Gérard Le Gouès, Georges Pragier (ed.), *Surmoi II. Les développements post-freudiens, Revue française de psychanalyse* monografisi, 1995, s. 60.

nesnelerin hakim olduğu anda başlar. Bunlar ilkel üstbenliği oluşturan ilk nesne yatırımları ve ilk özdeşleşmelerdir [...].Doğal olarak benlik içselleştirilmiş nesneyi altbenliğin zalim bir düşmanı gibi tasavvur eder çünkü benliğin dış dünyaya çevirdiği yıkıcı içgüdü, doğrudan bu nesneye yönlenmiştir ve bunun sonucunda beklenmesi gereken sadece altbenliğe beslenecek düşmanlıktır [..]. Ancak aynı zamanda böylesi erken ve yoğun bir kaygının temelinde filogenetik bir faktörün yer aldığı da söylenebilir [...].İlk kavimin babası, içgüdünün ketlemesini güçlendiren dış gücü oluşturur[1] [...]. Sadizm etkisinde kurulan üstbenlik ne kadar zalim olursa olsun, bu üstbenlik yıkıcı içgüdülere karşı benliğin savunmasını üstlenir ve bu ilkel evreden itibaren içgüdüsel ketlenmeleri devam ettirir."

3. "[...] Çocuğun dışarıya attığı, onun tarafından düşman olarak düşünülen ve dışkısı ile özdeşlik kurduğu şey onun nesnesidir. Bence, bu anda dışarıya attığı oral-sadistik evrede içe yansıtılmış ürkütücü üstbenliktir. Böylelikle, bu uzaklaştırma, benliğin üstbenliğe karşı korku etkisi altında kullandığı bir savunma aracıdır. İçselleştirilmiş nesneleri dışarı atıp onları dış dünyaya yansıtır.[2]"

Dolayısıyla sadizm yoğunlaştıkça, yansıtmalı özdeşleşmenin yoğun kullanımı, bölünmeye bağlı zulmedilme kaygılarını beraberinde getirir ve bu ilk içe yansıtmalar, acımasız Satürn tarzında yiyip bitiren bir üstbenlik yapılandırır. Dalgalanma ve karşılıklı düzelmenin keşfi kadar "depresif" ve "paranoid-şizoid" konumlarının kademeli keşfi de, Oidipus çatışmasının gerçekleşmesi gibi, üstbenlikte bir değişim meydana getirir.

Oral engellenme en başından itibaren ebeveyne yansıtılır. Çocuk, ebeveynin birbirlerine "karşılıklı cinsel hazlar" verdiklerine, onu bundan mahrum bıraktıklarına dair fanteziler kurar. Altıncı aydan itibaren depresif konumla birlikte gerçek Oidipus çatışması ve kısmi nesneden tüm nesneye doğru bir geçiş başlar. Çocuğun sütten kesilmesiyle kayıp (ya da ölü) anne fantezisi suçluluk duygusunu başlatırken, zulmedici üstbenlik, "içselleştirilmiş zulmediciler"den "iyi

[1] Bkz. Sigmund Freud, *Totem ve Tabou* (1912), Klein tarafından alıntılanmış. Türkçeye Kamuran Şipal tarafından çevrilmiştir, İstanbul, Say Yayınları, 2012.

[2] Bkz. "Oidipus Çatışmasının Ve Üstbenliğin Oluşumunun Erken Evreleri", *Çocuk Psikanalizi, a.e.*, ss. 181-214.

nesne"yi koruyamadığı için yas tutan "vicdan azabı" olarak kendini ifşa eder. Nesne ilişkilerinin kendisi bundan böyle benliğin üstbenlik ve altbenlikle ya da üstbenliğin benlikle olan ilişki modeli üstüne kurulur.

Klein teorisinin, Freudcu teoriyle arasındaki farklar oldukça açıktır. İkinci topografide (altbenlik/benlik/üstbenlik) görüldüğü üzere Freudcu üstbenlik, ideal benlikten ve benlik idealinden aslında o kadar bağımsız değildir. Genelde, üstbenliğin işlevini paranoid-şizoid konum içinde (bu konumdan sonra evrilse de) niteleyen Klein'ın korku bağlamından ziyade, Freudcu teoride idealleştirme bağlamı içinde tasavvur edilir[1]. Klein'in tüm gücüyle yaptığının tersine Freud, sanki kendi ölüm dürtüsü teorisinin sonuçlarını tam olarak çıkarmamış gibidir. Dahası, bu Freudcu üstbenlik daha geç araya girer, çünkü Oidipus kompleksinin, daha açık olmak gerekirse üstbenliğin buharlaşmış olduğu, ensest arzuların terkedildiği fallik evrenin (Klein buna genital demeyi tercih eder) sonucudur. Bu yüzden Klein'da üstbenlik, hem daha genç hem daha zalimdir: Gördüğümüz üzere her zaman Oidipus'la ilgilidir ancak bu, erken ve oral-sadizmden itibaren başlayan Kleincı Oidipustur.

Kızlar ve Erkekler Bundan Kaçmaz

Anne ve baba ile ikili yansıtmalı özdeşleşme, oral, üretral ve anal arzuları içine alan erken genital arzular tarafından taşınırken, libidinal evreler Klein'a göre, hayatın ilk aylarında ortaya çıkar. 1945'teki Oidipus kompleksiyle ilgili metin[2], zaman içinde "şizoid-paranoid-depresif" ismini alacak konum boyunca Oidipus kompleksi dalgalanmasını takip ederek, üstbenliğin oluşumunda cinsiyetlerin rolünü aydınlatır:

---

[1] Bkz. Sigmund Freud, "Le Moi et le Ça" (1923), *Essais de psychanalyse,* Fr. Çev. Payot, 1951, ss. 163-218. Türkçeye Ali Nahit Babaoğlu tarafından çevrilmiştir, *Ben ve İd*, İstanbul, Metis Yayınları, 2014.

[2] Bkz. Melanie Klein, "Le complexe d'Oedipe éclairé par les angoisses précoces", *Essais de psychanalyse, a.e.,* ss. 30 *vd.*

"Her iki cinsiyetten küçük çocukların anneleri ve babalarına yönlendirilmiş genital arzular hissettiklerini, penis kadar vajinayla ilgili bilinçdışı bilgiye sahip olduklarını düşünüyorum. Bu nedenle Freud'un ilk terimi olan 'genital dönem' bana, onun daha sonraki terimi olan 'fallik dönem'e göre daha yerinde ve uygun geliyor. [...]

İçe yansıtılmış ilk nesne olan anne memesi üstbenliğin temelini oluşturur. Anne memesiyle kurulan ilişki hem baba penisi ile olan ilişkiden önce geldiği, hem de onu etkilediği için, içe yansıtılmış anneyle olan ilişki üstbenliğin tüm gelişim sürecini birçok şekilde etkiler. Üstbenliğin en önemli özelliklerinden bazıları, seven, koruyan ya da yıkan ya da yiyip bitiren, üstbenliğin ilk anneliğe özgü unsurlarından kaynaklanır.[1]"

Üstbenliğin oluşumunu hadım edilme kompleksiyle ilintilendiren Freud, kadınların bununla erkekler kadar donatılmadığını düşünür[2]. Tam tersine Melanie, üstbenliği, zulmeden kötü memenin içselleştirilmesiyle ilişkilendirdiğinden, kız çocuklarına daha cömert davranır; üstbenlik kızlarda erkeklerden daha az gelişmiş değildir, sadece farklı bir biçimdedir. Sonuç itibarıyla gerçek cinsel ikilik, üstbenliğin en erken tezahürlerini yapılandırır ve her iki cinste de farklı biçimde tecrübe edilen Oidipus kompleksini üretir.

Daha açık ifadesiyle fallik dönem, çocuğun "bireysel tarih öncesi babayla birincil özdeşleşmesi" esnasında kendini özdeşleştirdiği babadan gelen hadım edilme tehdidine boyun

---

[1] *A.g.e.,* s. 421.

[2] "Hadım edilmiş olma" (kız çocuğunda) ve "hadım edilme tehdidi" (erkek çocuğunda) Freud'a göre Oidipus'un farklı iki kaderini buyurur. Erkek çocukta hadım edilme kompleksi, Oidipus kompleksini "yıkar", libidinal yatırımların terkini teşvik ederek, Oidipus kompleksinin gerçek mirasçısı olan katı *eril üstbenliğin* müjdecisi olur. Buna karşılık hadım edilme tehdidini yaşamayan kız çocuğu (çünkü onunkisi zaten olmuştur) erkek için dişil sevgi nesnesi konumunu takındığı zaman keşfettiği hadım edilme ile Oidipus kompleksine girer; bu kompleksi ancak yavaş yavaş terk eder veya hiçbir zaman terk edemez. Sonuç olarak "kadının üstbenliği hiçbir zaman erkekten talep ettiğimiz kadar acımasız, kişiliksiz ve duygusal köklerinden bağımsız olmaz". *Bkz.* Sigmund Freud, "Quelques conséquences psychiques de la différence anatomique entre les sexes" (1925), *GW,* c. XIV, ss. 19-30, *SE,* c. XIX, ss. 241-258, Fr. çev *La Vie sexuelle,* PUF, 1969, s. 131.

eğer. Buna karşın kız çocuğunun kaygısı, anne sevgisini kaybetme korkusunda köklenir, annenin ölümü korkusuyla da ilintili hale gelir[1]. Klein, bu fikirleri *Haset ve Şükran*'da tekrardan ele alır[2].

Zulmeden İdealleştirme ve "Somutlaştırma"

Bu bağlam içinde idealleştirmenin kendisi zulmeden bir tavır alır. "İyi" nesneden farklı olarak "idealleştirilmiş" nesne, genç ve hassas benliğin iyi nesneyi gerçekten içselleştirmedeki yetersizliğine karşı bir savunma olarak belirir:

"İyi bir nesneye sahip olmaktan mahrum bazı bireyler, nesneyi idealleştirerek –aşırı hasetten türeyen- bu yetersizlikle yüzleşmeliler. Bu ilk idealleştirme sağlam ve güvenilir değildir çünkü iyi nesneye karşı beslenen haset, zorunlu olarak idealleştirilmiş şekline doğru genişler [...]. Bu noktada açgözlülük önemli bir rol oynar, çünkü her zaman en iyi olana sahip olma ihtiyacı, seçme ve ayırt etme yetisine engel olur.[3]"

İdealleştirme sevme kabiliyetinden ziyade zulmedici kaygıdan türediği, "aşırı derecede iyi" bir anne memesinin var olduğuna dair "doğuştan gelen bir duygudan" ileri geldiği için bu idealleştirilmiş nesne sadece ikircikli olabilir[4]. Bir yandan kısmen zulmedici kaygılara karşı koyar ancak diğer yandan kendisi de zulmedicidir çünkü bölünmemiş, zorba ve güçlü öğeleri barındırır. "İdeal meme yiyip bitiren memeyi tamamlar". Ancak "güçlü sevgi yeteneğine kadir çocuklar", "zulmedilmenin temel dürtüsel güç olduğunu belirten[5]" aşırı bir idealleştirme ihtiyacını daha az hissederler.

---

[1] Melanie Klein, "Le complexe d'Oedipe éclairé par les angoisses précoces", *Essais de psychanalyse, a.e.,* ss. 420 *vd.*

[2] Bkz. Melanie Klein, *Haset ve Şükran, a.e .,* s. 42 vd.; buraya geri döneceğiz, *aş.,* 6. Bölüm.

[3] *A.g.e.,* ss. 35-36.

[4] Jean Bégoin bunun her zaman "ikili' olduğunu belirtir, *a.e.*, s. 65.

[5] Bkz. Melanie Klein, *Haset ve Şükran, a.e.,* s. 35.

Yalnız depresif konumun iyi bir derinlemesine çalışması – sürekli devam eden, hiçbir zaman tam olarak bitmeyen- bölünmüş parçaları bütünleştirmeye ve "iyi"yi oluşturmak için zulmedici ve ideali uzlaştırmaya ve üstbenliğin acımasızlığını hafifletmeye varabilir. *Self*'in (Klein'ın gitgide "benlik" teriminin yerine geçirdiği ve dış nesneye karşı ruhun bütününü tanımlamak için kullandığı terim) cinsel kimliği belirdiği anda çocuk, cinsel işlevlerini genital seviyede içe yansıtır ve nihayetinde ebeveyninden kopar. Bu yerinde ve yeterli evrimin ardından Donal Meltzer'in "üstbenlik ideali[1]" dediği şeyin oluşumu başlar.

Buna karşın psikotik yapılar aralıksız olarak Kleinci zulmeden üstbenliğin yükünü taşır çünkü birincil yıkıcılığa ve nesneyle kurulan ilk ilişkilerin başarısızlığa uğramasından kaynaklanan umutsuzluğa karşı dengeyi sağlamak için bu yapılar üstbenliğe ihtiyaç duyar. Aslında psikozun acımasız üstbenliğini içeren bu idealleştirilmiş zorba –sırası gelince de koruyucu-, eğer ruhsal hayatın ve yaşamın tamamen yok olmasına karşı ortaya çıkan umutsuz bir savunmaysa, ruhsal alanın gelişimine sekte vurmaya devam eder. Psikotik kişiliğin *biyolojik* bakımdan hayatta kalışı, can sıkıcı bir ketlenme ya da *ruhsal* hayatın çarpıtılması pahasına gerçekleşir.

Zihinsel alan kısmen "somutlaştırma" ile zarara uğradığı için bu anlamda içsel nesneler ve aynı zamanda üstbenlik, dış nesneler gibi hareket eder; yani içsel gerçekliği ve ikisi arasındaki bağı inkar eder. Bir *temsil* olan ruhsal alan, bu yüzden *cisimleşme* olarak, bir diğer deyişle somut şekilde algılanmış nesneleri, kapsayan olarak tecrübe edilir. Bu kapsayanın sembolleştirmeye set çektiğini ayrıca belirtmek gerekir[2]. Melanie Klein'ın Milton'un *Kayıp Cennet*'inden sürekli yaptığı

---

[1] Bkz. *Sexual States of Mind* (1972), Fr. Çev. *Les Structures sexuelles de la vie psychique,* Payot, 1977, 10. Bölüm: "La genèse du surmoi-idéal".

[2] Cléopâtre Athanassiou-Popesco'nun belirttiği üzere "varlık kendini korumak için bizzat yerleştirmiş olduğu mekanizmalar içinde kapalı kalmıştır", "L'apport de Melanie Klein et des auteurs post-kleiniens à la compréhension du fonctionnement psychique", *Psychoses I. Théories et histoires*

alıntı burada anlam bulur: "Ey mahpusların en merhametsizi/Kendi zindanın oldun!" Psikotik öznenin kısmen kabil olabildiği sembolleştirmenin yanı sıra, bir diğer "somut" gerçeklik buluruz. Bu gerçekliğin içinde kelime şeyken, şey ise kelimedir. Daha önceleri Klein'a yakın olan Joan Riviere ve Susan Isaacs gibi talebelerin tav olduğu bu süreç, özellikle Klein sonrası psikanalizler tarafından geliştirilir[1]. Ancak Klein, özellikle Dick[2] ve Richard vakasında, aktarımda zulmedici kaygıları yorumlamak ve bunları hem depresif kaygılara yöneltmek hem de sembolleştirmeyi ruhsal alanın geneline yaymak için, kişiliğin bölünmüş parçaları birleştirmeye muktedir sağlıklı bölümlerine dayandığı anda bu sürece zaten temas etmiştir. Bu bakış açısıyla Richard vakası, üstbenliğin şiddetini azaltmanın, bu şiddeti ortaya çıkarmaya ve aktarım yoluyla hasta ile paylaşılmış bir ifade ile etkisizleştirmeye yönelik yorumlar yapmanın, psikozların tedavisinde ne kadar mühim bir teknik olarak belirdiğini gösterir.

Richard Vakası: İyiliğe Karşı Hitler-Übü[3]

Richard'la (10 yaşında) yapılan klinik çalışma, Melanie Klein tarafından 1941 yılında tamamlanır. En üst seviyeye tırmanan Klein-Anna Freud tartışması ve İkinci Dünya Savaşının izleri Richard'ın hikayesinde yerini almıştır[4]. Ayrıca

---

des idées, Revue française de psychanalyse monografisi, J. Chambier, R. Perron, V. Souffir (ed.), PUF, 1999, ss. 88 ve 90 *vd.*

[1] Bkz. *aş.,* 8. Bölüm.

[2] Bkz. *aş.,* 8. Bölüm.

[3] Alfred Jarry'nin *Kral Übü* (1888) adlı tiyatro oyununda insanın korkutucu yönleri su yüzüne çıkarılırken burjuvazi yerilmektedir -çn.

[4] Bkz. Melanie Klein, *Narrative of a Child Analysis. The Writings of Melanie Klein,* c. IV, Hogarth Press, 1975, Karnac Books, 1992, s. 6; Fr. Çev., *Psychanalyse d'un enfant,* Tchou, 1973. Melanie Klein'ın, Tartışmalar esnasında yöneltilen sayısız saldırıyı kesin bir şekilde yanıtlamak için her seansın ayrıntılı klinik notlarını yazılı olarak sakladığı görülmektedir. Bu notlar, 1958 ile 1960 arasında teorik bir yorumla zenginleştirilerek Melanie Klein tarafından 1961 yılında yayınlanır. Yorumları ve bu notların

Narrative of a Child Analysis başlığı bunun bir analiz *öyküsü* olduğunu gösterir.

Her şeyden önce hayali bir eylem olan öyküleme burada, Kleincı çalışmanın yeşerme alanı olarak kendini belli eder. Richard, meselelerini anlatıp, Klein yorumlarını aktarırken ya da bu yorumları açıklamalarla aydınlatırken tüm analizin, katiyetle bir bilgi sistemi etrafında değil, bir öykü yapısında ortaya çıktığı görülür. Aslında burada Klein'ı cezbeden bir öykü kültüdür; Ravel'in *L'Enfant et les sortilèges* adlı eseri için Colette'in kaleme aldığı opera metni, Julien Green'in *Si j'étais vous* başlıklı romanı ve tüm bunların ötesinde Aiskhülos'un *Oresteia* isimli trajedisi ile kendini mite yaklaştırır[1]. Hakikatin bu hayali versiyonu onu beklenmedik bir şekilde, daha önceleri Hannah Arendt'te rastladığımız *anlatılan hayatın* övgüsüne bağlar[2].

Richard gizil döneminde kişilikle ilgili zorluklardan muzdariptir: samimiyetsizlik, ikiyüzlülük, yapmacık şirinlik. Aynı zamanda bazı ketlenmeler de mevcuttur: Richard, agorafobik ve klostrofobik kaygılar yaşadığı için artık okula gidemez durumdadır. Tedavinin başında gösterdiği korkular aşırıya kaçmamasına rağmen diğer çocuklardan korkar. Klein'ın yorumları bu kaygıları gün yüzüne çıkarır ve bu noktada zorba üstbenlik patlar. Bu, seansların daha sonraları göstereceği gibi çocuğun haşinliğinin ve ebeveynin bağnaz katılığının çok ötesine geçen gerçek bir sadistik zulme benzer. Richard'da *somut bir şekilde* yerleşik olan bu "paranoid nesne", bazen Bessie isimli, Alman-korkusu olan ve zehirleyen aşçı kadının; bazen de çocuğu ürküttüğü kadar büyüleyen ve zaman zaman çocuğun kendisini özdeşleştirdiği güncel zalimlerin en ünlüsü, Hitler'in tavrına bürünüyor.

---

içeriğinden başka, biçemini tekrar ele alması için Melanie Klein'a yardımcı olan Elliott Jaques, İngilizce baskının önsözünde, hastanede ölümünden birkaç gün önce analistin hâlâ kitabının dizin bölümü üstünde çalıştığını hatırlatır.

[1] Bkz. *aş.*, 6. Bölüm.

[2] Bkz. Julia Kristeva, *Kadın Dehası -Birinci Cilt- Hannah Arendt, a.e.*, 1. Bölüm.

Richard'ın toplamda on altı hafta sürecek tedavisinin dokuzuncu haftasında ilk olarak manik bir durum, sonrasında ise bunun çöküşü meydana gelir. Halbuki Richard, hem babasının gelişini arzulamakta hem de bundan korkmaktadır. Kleincı yorum, çocuğa baba penisini arzuladığını gösterir. Bu yorum hemen "eti leziz bir canavar[1]" üzerinde merkezlenmiş şiddetli bir malzemeyi kışkırtır ve bu yorumu Richard'ın, ebeveyninin odasına sıvışan farenin hikayesini anlatırken ısırdığı ve sürekli ağız, kulak ve burun gibi deliklerine soktuğu sarı bir kalemi eliyle hareket ettirmesi izler. Bir sonraki seans esnasında (Meltzer'in incelikle belirttiği üzere) Kafkavari bir dava rüyası anlatır: Bu rüyada Richard, itham edildiği suçu tam olarak bilmemesine rağmen mahkemeye çıkar:

"Mahkeme karşısındaydı. Neyle suçlandığı hakkında en ufak bir fikri yoktu. Bir anda hakim çıkageldi. Kibar birine benziyordu ama hiçbir şey söylemedi. Richard bir sinemaya girdi ve burası da sanki mahkemenin bir parçasıydı. Sonrasında mahkemenin tüm binaları çöktü. Richard bir anda bir deve dönüştü ve koca siyah ayakkabılarıyla yıkıntı halindeki duvarlara tekmeler savurmaya başladı, birden o duvarlar doğruldu. Yıkılan tüm koca binaları tekrardan inşa ediyordu.[2]"

Melanie, Richard'a yargıcın babası olduğunu açıkladı: Bazen kibar olan ama Richard babasının penisini ya da annesinin memesini çalmak istediği zamanlarda ise korkutucu – Richard tam da önceki gün gülleri topladığı için suçlanmamış mıydı? Mahkeme binasını yıkma suçlaması ise ebeveynine ilk olarak saldırmak, sonrasında da onları onarma arzusunu temsil eder. Richard'ın devleşmesinin nedeni, kendi içinde dev bir anne ve kötülük eden canavar-baba olmasıdır. Bu noktada sadece Hitler olma intibasını değil, Hitler'le savaşmak dolayısıyla ondan daha güçlü olmak fikrini ve tümgüçlü düşünce duygusunu sağlayan dev bir üstbenliği içe yansıttığını eklememiz gerekiyor. Siyah Hitler ayakkabısı,

[1] Melanie Klein, *Psychanalyse d'un enfant, a.e.,* kırk yedinci seans, s. 216.
[2] *A.g.e.,* kırk sekizinci seans, s. 223.

tıpkı ebeveynine zarar verdiği ve onları tekrar onarmayı umduğu gibi, bu yıkıntıları önce yaratıp yıktığı sonra da yeniden yaptığı anlamına gelir.

Ertesi gün Richard, rüyasında onu daraltan kaygının açıklanamaz suçluluğu üzerine eğilir: Oyun odasında gerçekten kırmış olduğu vitrinler yüzünden suçlanıyordu, ancak bu kabahat, Hitler'le özdeşleşmesi ile, ailesinin evinin kış bahçesini yıkan, ve zehirleyen aşçı Bessie'yi korkutan Alman uçağıyla ilişkilidir.

Klein'ın notları, yorumsal çalışmasının Richard'daki bölünmenin ve idealleştirmenin aşırılığı üstünde durduğunu gösterir. Analist, Richard'ın anne bedeninin içine, hatta annesinin kendisine zulmettiğini ve kendisine zarar verdiğini hayal ettiği baba penisine saldırdığını öne sürer. Richard'ın anlatılarında babayı temsil eden Mr. Smith, bir anda iyi ya da bir anda kötü bir kişiliğe sahip olabilir. Buna paralel olarak çocuk, anne ve babayı birbirinden ayırır, birini idealleştirip diğerini kötü nesne olarak addeder. Aynı şekilde, kendi *self*'inin içinde Richard bölünme-ve-idealleştirmeyi öyle yönetir ki, onun kötü yanı olan "Hitler" iyi parçalarına saldırır ve istila eder. Analist, genç hastasıyla yaptığı küçük çalışmadan yola çıkarak bir sentez önerir:

"Dışarıdaki düşmanlarına karşı yürüttüğü savaş, bu rakipleri, manik savunmalarla etkisiz kılmaya çalıştığı paranoid bir kaygıyı ortaya çıkarır. Bununla birlikte analistin, annenin ve babanın iyi ve kötü yönleri sentezi arttıkça, iyi ve kötü olduğuna inandığı şeyler arasındaki denge de bir o kadar kaybolur. Böylesi dışsallaştırma mekanizmaları ve nesnelerin sentezi, benliğin bütünleşmesini ve kendiliğin nesneleri ve parçaları arasında ayrım yapma kabiliyetiyle beraber yol alır. Bütünleşmenin ve sentezin ilerleyişi, hastanın kaygısını bir yandan tahrik ederken diğer yandan teskin eder. Richard 46. seansta gösterdiği uçak resimlerinde kendini, hem İngiliz uçağı hem de Alman uçağı şeklinde betimler: Yıkan ve sevgi besleyen bilinçdışı dürtülerinin bir arada var olmasını görme yeteneğini ima eder.[1]"

[1] *A.g.e.,* kırk sekizinci seansın II. notu, s. 226.

Melanie Klein, gittikçe "benlik" teriminden *self*'ya da "kendilik" terimine doğru kayar. Sonraları "kişiliğin bütünü sadece benliği değil, Freud'un altbenlik terimi ile nitelediği tüm içgüdüsel yaşamı kapsar[1]" görüşünü tanımlamak için kendilik terimini kullanır. Benlik ve kendilik kavramlarının diğer savunucuları nazarında çocuğun ruhsal aygıtının tüm gelişimi boyunca elde edilen ve yavaşça pekiştirilen ruhsal durumdan farklı olan Klein'ın *self* kavramı doğum sırasında vardır ve bölünmeyi önceler. Bu *self*, Klein'ın temel heterojenlik derken kastettiği şey olan öznenin temel birliğini temsil eder. Aynı anda anlam ve dürtü olan bu heterojenlik, altbenlik ya da benlikten, bedensel imgelerden, muhtelif nesnelerden ve indirgenemez somutlaştırmalardan alınan parçaların özümseme kapasitesine sahiptir. Richard'ın analizi, Klein'ın bu şekilde karıştırılmış ve bunun üstüne birleştirilmiş "kendilik" ya da *self* dediği kavramlaştırmaya şahit olur. Fritz, Hans, Trude, Rita, Peter, Dick ve diğerlerinin vakalarından farklı olarak burada ruhsal aygıtın dinamik ancak çeşitli birliği; üstbenlik ve nesneleri arasında yaşanan krizler içinde kendini yaratan ve yok eden *özne* (teorik anakronizme dikkat ederek bunu söyleyebiliriz) analist sayesinde gün yüzüne çıkar.

Richard'da "üstbenliğin somutlaşmaları", bir manik uyarımdan başka bir şekilde, onun düşünmesini engelleyen zulmedici ve dışsal nesneler gibi hareket eder. Sözleri, çenesi düşük olmasına indirgenir. Küçük hasta, yapılan bir yorum kendisine sunulduğunda, düşüncesi ve sözleri değişikliğe uğramaya başlar. Richard, sanki analitik faaliyetin anlamını ve aynı zamanda onda önceki zulmedici uyarımdan farklı bir doyum duygusu sağlayan analist tarafından ruhsal hakikatlerin üzerindeki örtünün kaldırılma yolunu anlamaya çalışıyormuş gibi Bayan Klein'a, birlikte yürüttükleri çalışmadan zevk alıp almadığını sorar:

[1] Bkz. "Les racines infantiles du monde adulte" ["Yetişkin Dünyasının Çocukluk Kökleri"] (1959), *Haset ve Şükran, a.e.*

"Richard düşüncelere dalıyordu. Bir anlık sessizlikten sonra psikanalizin gerçekten ne olduğunu bilmek istediğini açıkladı. Bu ona bir sır gibi geldi. 'Kalbine' inmek istiyordu.[1]"

Melanie Klein'ın bir diğer yorumu, Hitler'i kalemleriyle öldürdüğünü hayal etmesi gibi Bayan Klein'ı da (annesiyle beraber uyuyacaktı, böylelikle Pazar günleri analistini görebilirdi) en az annesi kadar baştan çıkardığını –o böyle olduğuna inanıyordu- düşünen Richard'ın zafer duygusuna odaklanır. Yorumun devamında; bir tarafta İngilizler diğer tarafta Almanlar, Japonlar ve İtalyanlar arasındaki deniz muharebesi "sadece dışarda değil, aynı zamanda Richard'ın içinde de devam eder", baştan çıkarmaya boyun eğdiği için annesinin itibardan düştüğüne inandığı anda çocuk, kendine anneyi öldürmek için izin verir, sanki anne, izin verilen ile verilmeyen, iyi ile kötü arasındaki sınırı unutmuş gibidir, öyle ki Richard, analistin kendisini cezbettiğine ve ona annesini, kendisi kadar arzulama hakkı verdiğine inanır. Meltzer'in de belirttiği gibi yorum, esas olan noktaya dokunduğu anda yani "çantası ve saati, arkasına saklanılacak ve oradan tüm dünyaya saldırılacak kayalar olan Bayan Klein için nesnenin ve aktarımın hor görüldüğü[2]" anda Richard'ın manik durumu sonlanabilirdi.

Richard'ı büyüleyen düşmanlıkların yorumu ve bunların, çocuğun iç dünyasında devam etmesi, üstbenliğin yumuşamasını ve Richard'ın bölünmesini derinlemesine çalışmayı kolaylaştırır. Aynı zamanda kayıp nesne (Anne, analist) sevgisine eşlik eden depresif duygular, manik uyarımı kontrol altına alıp üstbenliğin bileşenlerine iyilik ve şükran anlamını yükleyene kadar takviye edilebilir. Aslında analizin bu anında durmadan evrilen üstbenliğin işlevlerini tecrübe eden Melanie Klein analizin son haftalarında dönüşümlerle ilgilenir.

---

[1] Melanie Klein, *Psychanalyse d'un enfant, a.e.,* kırk sekizinci seans, s. 222.

[2] Bkz. Donald Meltzer, *Le Développement kleinien de la psychanalyse, Freud-Klein-Bion* (1972 ve 1973'teki konferanslar), Fr. Çev. Bayard Editions, 1994, s. 289.

Tedavinin on üçüncü haftasında Richard, Klein'a bazı sorular yöneltir: Klein, acaba içinde kötü baba Hitler'e mi sahiptir? Ya da tam tersine torunları, iyi kocası ya da içindeki iyi penisle mutlu mudur? Bayan Klein'a olan güveni geliştikçe içerdeki iyi anneye ve babaya olan güveni de artar:

"Çocuğa daha önce onun iyi ve iyi nesneye bağlı olarak gördüğü bir parçasının kendisinin kötü nesnelerle bağ kurmuş yıkıcı tarafıyla savaştığını anlatmıştım. O zaman benliği yaklaşmakta olan bu felaketle yüzleşecek kadar güçlü değildi. Richard'ın el çantamın (beni temsil eden nesne) arkasına yerleştirdiği lokomotif, kendisinin kontrol edemediği, analistinin –yani iyi bir nesnenin- kontrol etmesini umduğu yıkıcı dürtüleri ona simgeliyordu. Bu iyi nesne aynı zamanda arabulucu, yani yararlı bir üstbenlik olarak kabul ediliyordu.[1]"

Richard'ın tekrardan keşfedilen ve yaratılan iyiliği ruhsal alanını genişletir ve onu, şimdiki ve geçmiş çatışmalarını sembolleştirmesi konusunda daha becerikli kılar. Kurgusal olmayan, gerçek zulmediciler –aşçı Bessie, Hitler, annesi, babası ve hatta tedavinin başında analistin kendisi- şeklinde "somutlaşan", "canlanan" acımasız üstbenliğin gaspları tarafından dağıtılmaya karşı her geçen gün daha az dayanıksızdır. Artık ne mahkeme rüyalarına dadanır ne de o rüyalarda siyah koca ayakkabılarıyla koca bir deve dönüşür. Psikanalizin "kalbi" (ya da psikanalistin kalbi) Richard'ın "mahkeme"yi tanımlamak için çizdiği üstbenlik şeklindeki duvarlardan "şato"yu ele geçirir.

Sonuç olarak Kleincı yorumların ham, hatta zalim basitliği, Richard'ın ruhsal alanını güçlendirir. Bunun nedeni belki de terapistin, hastayı kendi klinik akıl yürütmesiyle buluşturarak, anlaşılmaz olanı olabildiğince anlamak için, dinleme nezaketini ve tükenmez bir gayreti zihninde kaynaştıran *iyilikten* kopmamasıdır. Klein'ın en sadık talebelerinden James Gammil, analistin şu sözlerini aktarır: "Her küçük çocuğun kendine has kelime haznesini bilmenin yanı sıra yorumların

[1] Bkz. Melanie Klein, *Psychanalyse d'un enfant, a.e.,* doksan ikinci seansın III. notu, s. 420.

anlaşılabilir ve kullanılabilir olması için onların kişisel tarzlarını ve ifade biçimlerini de tanımak gerekir[...]. Hastanın anlaşıldığını hissetmesi, Klein için yeterli değildir. İdeal olan, bu anlama sürecini mümkün kılan şeyin ne olduğunu hastanın kavramasıdır."[1]

Anlamak, sonrasında anlamanın nasıl ve neden olduğunu anlamak: Melanie Klein'ın aradığı teorilerin istiflenmesi değildir. Burada söz konusu olan, bilişsel üstbenlik ile analistin dürtü temelli mantığı arasındaki işbirliğidir. Eğer hasta şanslıysa ve Melanie Klein gibi asla pes etmeyen bir analiste sahipse bu belki de hastanın kendi ızdırabının dürtüsel mantığı da olabilir.

Eğer Klein bize fazla sistematik ve acayip basit görünüyorsa bunun nedeni, arzunun kendisinin akıl almaz derecede gözü kara olduğunu ortaya koymasıdır – bunu en çok günlük ve detaylı notlar sayesinde "Richard vakası" kanıtlar. Kaygılı arzu, sadistik aşırılıklarının üstesinden gelemeyeceğini anladığı zaman, bu aşırılıkları, görünürde koruyucu ve heybetli ancak gerçekte ufacık ve tahripkar bir üstbenlik üreten, tamamen ayrışmış ve tersine çevrilebilir içe yansıtılmış nesnelere yönlendirir. Bu noktadan itibaren yersiz mahkemeler içimize gerçekten yerleşir ve somut şekilde bizde yaşarlar. Zehirleyen Bessie-anne ve bombacı Hitler-baba dizisinin ardı kesilmez. Ancak Richard'ın Hitler'i sadece bir Übü'dür; çocuğun acı çektiği korkunç dava ise içsel sadomazoşist ters yüz olmaların karnavalından başka bir şey değildir artık. Ubu'yu bastıran bilhassa Jerry idi[2]. Melanie'nin bunda payı yoktu. İyi (ciddi mi? anaç mı?) niyetlerle Klein'ın bu aptallığı ortaya çıkarma cesareti vardı. Buna ek olarak ona göre Übü dışarda değildi. Übü aslında içerdeydi: Übü biziz, Übü sizsiniz. Böyle bir kanıta ulaşmaktan onu hangimiz alıkoyabilir ki?

---

[1] Bkz. James Gammil, *A partir de Melanie Klein,* Césura, 1998, s. 29.

[2] *Bkz.* Alfred Jarry, *Œuvres complètes,* Gallimard, kol. "Bibliothèque de la Pléiade", c. 1, 1972; c. 2, 1987.

Yalnız Olmamak Mümkün mü?

Akıl almaz gözü karalıktan memnun olmayan iç dünyamız, aynı zamanda tamamen yalnızdır. Üstbenlik bu durumun tek sorumlusu olmasa bile analist, "Se Sentir Seule" ["Kendini Yalnız Hissetmek"][1] adlı son metninde, "üstbenlik ne kadar sert olursa, yalnızlık o kadar yoğun olacaktır" der. Ancak Klein'ın yalnızlıktan kastı tecrit edilme değildir, bilakis arkadaşlıkta olduğu kadar sevgideki yalnızlaşma durumunu da içeren *içteki* yalnız olma duygusudur ve bu duyguyu burada tasvir ettiğimiz erken ve acımasız üstbenliğe yabancı olmayan iki temel faktöre atfeder.

Anneyle ilk söz öncesi ilişki eğer doyum veren bir ilişki ise, anneliğe özgü bilinçdışı ve çocuğunki arasında öyle bütünlüklü, öyle doyum veren bir iletişim sağlar ki nostalji ruhsallıkta bunun izini bırakır. Söz içermese de bu iletişim, tam anlaşıldığına dair öyle bir his yaratır ki yeri doldurulmaz bir kayba maruz kalmadan dolayı oluşan depresyon hissini tetikler. Daha sonraki ruhsal evrimin bağlamı öyle caziptir ki kaygıların ortaya çıkışı gecikmez. Üçüncü aydan itibaren şizoid ve paranoid kaygı, sonrasında depresif kaygı benliği tahrip eder, "yaşanılan en bütünlüklü deneyimi kuran[2]" bu

---

[1] Kendisi öldükten sonra yayınlanır (1963), bkz. *Haset ve Şükran.* Bu metin, Winnicott'un 1957'deki "La capacité d'être seul" ["Yalnız Olma Kapasitesi"] konferansına cevap havası taşıyor (*bkz.* Fr. Çev., *De la pédiatrie à la psychanalyse,* Payot, 1969, ss. 205-213). Winnicott, Oidipus sonrası olgunlaşmış benliğin yalnız olma yetisini "anne tarafından benliğe sunulan destek"ten fayda görmüş bebeğe özgü ilkel yalnız olma yetisinden ayırır. Genç benlik böylece "narsisizm" olmayan, fakat Klein'a göre "annenin içe yansıtılması"ndan daha ilkel olan bir "iç dünya"nın kurulumu olacak benlikle ilişkililiğe (*ego-relatedness*) ulaşır. Burada Klein ile Winnicott'un özgünlüklerini ve birbirlerine karşı yükümlülüklerini gösteren, iki analist arasındaki gel-gite dair güzel bir örneğimiz var. Winnicott yalnız olma yetisini zevk dünyasında tasarlarken, Melanie'nin elde edilen dinginliğin bağrında bile virane tavırdan hiçbir zaman ayrılmadığını görürüz.

[2] *A.g.e.,* s. 122.

mutlak iletişime geri dönüşü zorunlu kılan üstbenlikten destek arar. Bu kaygılara ilaç olması gereken benliğin bütünleşmesi, depresif konum esnasında tedricen gerçekleşmesine rağmen hiçbir zaman tamamlanmış değildir ve işte bu yalnızlık duygusunun ikinci kaynağıdır:

"Tam bir bütünleşme gerçekleşemeyeceğinden, duygularımızı, fantezilerimizi ve kaygılarımızı hiçbir zaman tamamen anlayamaz ve kabul edemeyiz: Bu durum, yalnızlık hissine neden olan önemli bir faktördür.[1]"

Benliğin bölünmüş ve anlaşılmaz parçalarını tekrardan bir araya getirerek eksiksiz kavrayışı bulma ümidi, Bion'un ortaya koyduğu üzere bir ikize sahip olma fantezisiyle ifade edilebilir. Bu umut, aynı zamanda sarsılmaz güven duygusunu talep eden idealleştirilmiş bir içsel nesne şekline girebilir. Fakat benliğin parçalarının bütünleşmesine erişilemediğinde bütünleşmeme ya da dışlama duygusu belirir. Buna bağlı olarak "aidiyet kurabileceğimiz hiç kimsenin, hiçbir grup ya da bireyin var olmadığı"na kendimizi inandırırız ya da dış nesneye olan büyük bağımlılığımıza karşı kendimizi iç nesneye itilme sayesinde savunabiliriz: Bazı yetişkinlerde bu durum, her tür arkadaşlık ilişkisinin reddiyle sonuçlanabilir.

Hafifleştirilmiş ve güz havasındaki nostaljik tonu içine sindiren Melanie Klein'ın bu son metni, tecridin paranoid-şizoid ve manik depresif belirtilerine değinir ve hepimizde ortak olan bir tecrübeyle sonlanır. Bu metnin sonunda yalnızlığın dramatik deneyimi; aslında bir cehennem olan, ancak üstbenliğimizin imkansızın arayışında olduğumuza bizi inandırmak için idealleştirmekten vazgeçmediği cennetten ayrılma ve kopma durumumuzun bilgisini hemen hemen ortaya çıkaran ve her daim varlık gösteren terk edilmişlik duygusuna dönüşür.

Erken ve zorba üstbenlik, şizoid-paranoid ve manik depresif yalnızlıktan kendi izlerini taşıyan mevcut yalnızlık duy-

[1] *A.g.e,* s. 124.

gusuna doğru kayarak esnekleşir ve "iyi" üstbenliğe dönüşür. Böylesi bir üstbenlik her zaman yıkıcı dürtülerin varlığını yasaklar. Aynı zamanda bölünmüş parçalarımızla birleşme ve iletişimin mümkün olmadığına bizi ikna eden depresif ve paranoid kaygıları körükler. En azından keyiflenmelerimiz kadar acı çekmelerimizin nedenlerini tanımamıza izin veren bütünleşme sürecinin iyi kötü harekete geçmesine neden olur. Kendini yalnız hissetmek "bütünleşme sürecine eşlik eden acı kadar bütünleşme ihtiyacı"nın da nihai ifadesi halini alır: Bunların her ikisi de "hayat boyunca güçlü olan içsel kaynaklardan[1]" gelir.

Melanie Klein, yalnızlığın kaçınılmaz kaderimiz olduğunu söylerken, bunun aynı zamanda bir şans olduğu sonucuna varır. Bunu kabul etmek bizi daha mutlu etmez, ancak kesinlikle dinginleştirir çünkü bizler yalnızlığı dindirmediğimiz sürece daha doğru belki de daha samimi oluyoruz. Yalnız kaldığımızda yalnızlığımızın analitik anlayışını paylaşabiliriz. Gaddar üstbenlik, Melanie'nin çok bahsetmediği ancak eserinin son sayfalarında "iyi meme" ve bunun içselleştirilmesiyle ilgili kendini gösteren ideal benliğe boyun eğer:

> "İyi bir memenin içselleştirilmesi... yalnızlık duygusunu yatıştıran en önemli etmenlerden biri olarak bahsetmiş olduğum bütünleşmenin temelidir.[2]"

[1] *A.g.e.*, s. 137.
[2] *A.g.e.*, s. 136.

VI

YA ANNE TUTKUSU YA DA ANA KATLİNE ÖVGÜ? EBEVEYNLER

Durmadan Yenilenen Meme

Birçok kez dile getirdiğimiz üzere Kleincı dünyaya anne hakimdir. Bu arkaik figürün tümgüçlülüğü tehdit edici ve korkutucudur. Peki anne ondan vazgeçmeyi ve ölümünü hızlandırmayı gerektirecek kadar tehlikeli midir? Dönüşmeye kabiliyeti yok mudur? Dönüşse, neye dönüşür? Annenin gerekli olan terki Freud ve Lacan'ın düşündüğü gibi babaya doğru bir yöneliş midir? Ya da sonunda, onarılmış, doyurmuş ve doyurulmuş bir anneyi bulmanın başlangıcı mıdır? Kuşkusuz! Çünkü yazarımız için cadısız beşik hasetsiz bebek olmaz. Sadece analist –tercihen kadın, ya da en azından kadınsı yanını kabul eden erkek- içimizde sonsuza kadar yaşayacak bebeği, şükranı hak eden perilerle karşılaşmanın imkansız olmadığına ikna eder.

Klein'ın çalışmasının sistematik olduğu fikri bütünüyle yanlış değildir. Freud'un teorisinde en alçakgönüllü yerin anneye verilmesi, Melanie Klein'ın da aralarında bulunduğu takipçilerini ters yönde bir polemiğe sürükler. Ancak Freud tarafından önemsenmeyen anneye çok fazla vurgu yapmak babayı unutma riski taşır. Sahiden Melanie'de babanın yeri nedir? Bu soruyu ilk soracakların başında kızı Melitta Schimdeberg gelir. Kendisi bu soruyu şiddetli bir dille yönelttikten sonra[1] Klein'ı yeren diğer kişiler onun peşi sıra gelir. Vaziyet, psikanalistin düşündüğünden çok daha karmaşıktır.

Meme asla yalnız değildir, çünkü fantezide penis her zaman onunla bağlantılıdır. Klein'ın, *Çocuk Psikanalizi*'nde yer alan ilk metinlerinden itibaren bastıra bastıra dile getirdiği bu

[1] Bkz. *aş.*, 9. Bölüm ve 10. Bölüm.

görüş, *Haset ve Şükran*'da daha belirgin ve kesin bir ifade edilir. Eğer haset, memenin mevcut olduğu andan itibaren ortaya çıkıyorsa, aynı haset memeyle bağlantılı olan penise de saldıracaktır. Öyle ki:

"Anneyle o ilk yoğun ve dışa kapalı ilişkinin geçirdiği dönüşümler [...] bu ilişkide çok erken bir aksama olursa babayla rekabet de erken oluşur. Annenin içindeki ya da anne memesinin içindeki penisle ilgili fanteziler babayı; düşman ve müdahaleci bir etkene dönüştürür.[1]"

Bir başka deyişle –bu nokta üstünde daha önce durmuştuk- Erich/Fritz ve Hans/Félix analizi üzerine kurulu klinik deneyiminin başından itibaren Klein, çocuğun ilk gece terörü ile kendini gösteren arkaik Oidipus çatışmasının varlığını gözler önüne serer. Böylesi ürkmeler, bastırmayı ve sadece Oidipus çatışmasından dolayı ortaya çıkan bastırmayı yansıtır. Böylelikle her ne kadar Oidipus kompleksi, altıncı aydaki depresif konumun başlangıcından önce tam olarak var olmasa da babayla rekabet, Oidipus öncesi dönemde erken oluşur. Daha sonraki bir noktada ortaya çıkacak Freudcu Oidipus'la çelişen bu erken oluşma kavramı, Freud'un genel teorisi ve özellikle ilk kavmin babasının ölümü-ve-özümsenmesi üzerine evrimsel olarak kurulan ödipal rekabet teziyle –Klein bunun sonuçlarını hemen ortaya çıkarır- uzlaşabilir. Ancak bu durumda şöyle bir soru belirir: Penis *zaten* memenin içinde midir, ya da *daha sonra* mı ortaya çıkar?

Klein, 1924'te gerçekleşen Salzburg Kongresi'ndeki sunumunda konuyla ilgili görüşünü biraz daha aydınlatır: Rita'nın analizi sonrasında, baba penisinin *olduğu haliyle* –annenin içiyle karıştırılmayarak- anne memesinin *yerine geçen* gıpta edilen bir nesne olduğu sonucuna varmıştır. İlk ödipal dürtüler oral ve vajinal olanı birleştirir: çocuklar, çiftleşmeyi bir oral eylem olarak arzular. Ağız ve vajina, aynı ölçüde alıcıdır; bu

[1] Melanie Klein, *Haset ve Şükran, a.e.,* s. 42.

durum oral libidonun genitale doğru yer değiştirmesini sağlar[1].

Depresif konumla birlikte sevgi ve nefretin birbiriyle bütünleştiği; benliğin anneyi kaybedebildiği ve onu tekrardan bir bütün nesne olarak fantezilerinde bulabildiği anda Klein'ın "ikinci nesneyle kurulan ilişki –baba[2]-" olarak adlandırdığı durum ve babayla paralellik kuran "çevredeki diğer kişiler" (erkek ve kız kardeşler) kendini gösterir. Bu ikincil işlev, zorla hoşa gitse de oldukça etkilidir. İlk evrelerinden itibaren ödipal çatışma, Klein'ı çocukluk fantezisindeki *ebeveynin* varlığını "birleşmiş ebeveynin[3]" imagosu olarak ortaya koymaya götürür. *Haset ve Şükran* bu meseleyi ele alır ve şu belirlemede bulunur:

"Oidipus kompleksinin ilk evrelerinde meydana gelen unsurlar arasında anne memesi ya da annenin baba penisini içermesi ya da babanın anneyi içermesi ile ilgili fanteziler de sayılır. Daha önceki yazılarımda önemine değindiğim 'birleşmiş ebeveyn' figürünün temeli budur. Hasetin gücü ve Oidipus kıskançlığının şiddeti, bebeğin *anneyle babayı ayırt etme*sine ve her biriyle iyi ilişkiler kurmasına izin veren birleşmiş ebeveyn figürü tarafından üretilmiş etkilerin üzerine yansır. Çocuk ebeveynin birbirlerine cinsel olarak doyum verdiklerini varsayar; böylece çeşitli kaynaklardan beslenen 'birleşmiş ebeveyn imgesi' fantezisi daha da pekişir.[4]"

Buna karşılık aşırı kaygı; zihin karmaşasını üretebilen, babayla olan ilişkiyi anneyle olan ilişkiden ayrıştırma yetersizliğiyle sonuçlanabilir.

Erkek çocuğun kıskançlık duyguları gün yüzüne çıktığı zaman bunlar, rakiplerindense ilk nesneye (meme-anne) daha az yönlendirilir. Erkek çocuk nefretini, güya annesine sahip olduğu için haset duyduğu babasına doğru çevirir: Burada

---

[1] Melanie Klein, *Essais de psychanalyse, a.e.,* s. 235, Jean-Michel Petot tarafından alıntılanmış, *Melanie Klein. Premières découvertes..., a.e.,* s. 207.

[2] Melanie Klein, *Haset ve Şükran, a.e.,* s. 41.

[3] Bkz. Melanie Klein, *Çocuk Psikanalizi, a.e.,* 8. Bölüm, ve Melanie Klein *ve ark., Développements de la psychanalyse, a.e.,* 6. Bölüm.

[4] Melanie Klein, *Haset ve Şükran, a.e.,* s.43.

klasik ödipal kıskançlığı görüyoruz. Kız çocuğu içinse tam tersine, "anne asıl rakip haline gelir". Freud'a göre merkezi olan[1] baba penisine duyulan dişil haset, Melanie Klein için ikincildir, çünkü bu haset sadece dişil eşcinselliği pekiştirdiği müddetçe önemlidir: "Bu, temelde bir kaçış mekanizmasıdır ve bu yüzden ikinci nesnelerle sabit ilişkiler kurmaya neden olmaz". Anneye duyulan haset ve nefretin güçlü ve sabit olduğu durumlarda, bunlar babayla olan bağa transfer edilir. Ya da bunlar öyle bölünür ki ebeveynin birinden nefret edilirken diğerine tapılır. Anneyle olan rekabete gelecek olursak, Klein Freud'un aksine, temelde baba için duyulan sevginin değil, "hem babaya hem de penise sahip olduğu" için anneye beslenen hasetin olduğu fikrini savunur. Baba ya da daha açık ifadesiyle babanın indirgendiği şey, sadece annenin sahibi olmasıdır. Bu ifade, *Haset ve Şükran* isimli metni dahil Klein'ın her eserinde mevcuttur. Zaten manidar bir şekilde Klein, bu konuyla ilgili *appendage* [eklenti] terimini kullanır:

> "Baba (ya da penisi) annenin bir *eklentisine* dönüşmüştür ve kız da bu yüzden annesini ondan yoksun bırakmak istemektedir. Böylece kızın daha sonra erkeklerle ilişkisinde yaşadığı her başarı, *bir başka kadına* karşı kazandığı bir zafer olur. Açıkça bir rakip olmadığında bile geçerlidir bu, çünkü o zaman da rekabet erkeğin annesine yöneltilmiştir (Kaynana-gelin çatışmalarını düşünelim) [...]. Anneye duyulan haset ve nefret bu kadar güçlü olmadığında [...] ikinci nesnenin (baba penisinin ve babanın) idealleştirilmesi daha başarılı olur.[2]"

Babanın olası bir idealleştirilmesine dair bu son hipoteze rağmen -kesin olmayan bir hipotez- baba sevgisinin etkisi altında dahi devam eden anneye karşı kadının nefretidir. Bu zemin üstünde eşcinsellik gibi dişil arkadaşlıklar, haset duyulan ilk nesnenin yerini dolduracak iyi nesnenin arayışı olarak belirir.

Aslında temel olarak diğer dişil patolojilerin altında yatan her zaman meme hasetidir:

---

[1] Bkz. *a.ş.*, 4. Bölüm.

[2] Melanie Klein, *Haset ve Şükran, a.e.,* ss. 44-45.

"Belirli seviyelerde ortaya çıkan cinsel soğukluk, penise karşı sabit olmayan bir tavrın sonucu olarak belirir, çünkü ilk nesne karşısındaki bir kaçış üstüne temellenmiştir.[1]"

Daha anlaşılır hale getirelim: Eğer kadın, penisten kaçıyorsa, aslında bu memeden kaçtığı içindir. Zevk alamaz, soğukluk duyar, çünkü zevk almak ilk olarak penis gibi davranan memeden zevk almaktır.

Buna paralel olarak erkek için, kadına karşı duyulan eşcinsel suçluluk, anneden nefret ederek onu çok erken terk etme, "baba penisi ve babanın kendisiyle müttefik olan anneye ihanet etme" duygusunda kökleşir. "Sevilen kadına ihanet" eril arkadaşlık ilişkilerini hasara uğratabilir, bunu takip eden suçluluk duygusu, kadına kaçmayı telkin edebilir[2] ve bu, eşcinselliğe kadar varabilir.

Birincil Dişil Evre

Klein'ın ilk fantezi fikri, memeye merkezi bir rol yüklemesine rağmen, meme içine penisi dahil eder. Daha da önemlisi oral dürtülerin genital dürtülerle birleştiğini fark ederek fantezinin dinamiği; benliği, penisi içeren memeyi ve sonrasında meme imgesindeki penisi emmenin bir oral eylemi gibi çiftleşmeyi arzulamaya yöneltir. Her iki cinsiyetin ortak noktası olarak bu tavır, erkek ve kadının *birincil dişil evre*yi tecrübe ettiği anlamına gelir –bu, Kleincı yeniliklerin en önemlileri arasındadır[3].

Oral yahut alıcı penis hasetiyle yerinden edilen birincil meme haseti, erkek çocukta kadınlık ve/veya annelik hasetini tecrübe etmesine neden olur. Hanna Segal bunla ilgili şu yorumu yapar:

---

[1] *A.g.e.,* ss. 45-46.

[2] *A.g.e.,* ss. 45-46.

[3] Bkz. Dominique J. Arnoux, *Melanie Klein,* PUF, kol. "Psychanalystes d'aujourd'hui", 1997, s. 62.

"Küçük kız çocuğu için penise doğru bu ilk oral hareket, genital durumu ve vajinada penisi içe katma arzusunu kolaylaştıran heteroseksüel bir harekettir. Aynı zamanda bu gelişim evresinde, oral arzunun içe katma ve özdeşleşmeyle bağlantılı olması ve penisle beslenen arzunun ona ait bir penise sahip olma isteğine eşlik etmesi anlamında bu hareket, eşcinsel eğilimlere katkıda bulunur.

Erkek çocuğu için anne memesinden vazgeçme olasılığı olarak baba penisine doğru bu hareket, her şeyden önce pasif eşcinselliğe doğru bir harekettir. Ancak diğer yandan baba penisini içe katma babasıyla özdeşleşmesini kolaylaştırırken, heteroseksüelliğini güçlendirir.[1]"

Gözlemlerine ve karşıaktarıma Segal'dan daha duyarlı olan Melanie Klein ise şunları yazar:

"Her iki cinsiyette ortak olan bu [dişil] evrede erkek çocuğun, aynı kız çocuğu gibi babasının penisi üzerinde *oral-emme* saplantısı vardır. Burada Freud'un *Leonardo da Vinci ve Çocukluğundan Bir Hatıra* (1910) adlı metnin sonuç bölümünde dile getirdiği gerçek eşcinselliğin köklerini görüyorum [...].

Erkek çocuğun fantezilerinde anne, baba penisini ya da onun çok sayıdaki penisini içe katar. Gerçek babasıyla veya daha doğrusu babasının penisiyle arasındaki ilişkiye paralel olarak çocuk, annenin içindeki baba penisiyle fantezi ilişkisi kurar. *Annesinin içinde* olduğuna inandığı penisi, onu yaraladığını düşünerek zorla ele geçirmek ister [...].

Erkek çocuk, birincil dişil evreyi aşma ve bunu normal olarak yaşama şartıyla kesin olarak heteroseksüel konuma erişir [...]. Bir penise sahip olma gururuyla, dişil evreden doğan nefret, kaygı, haset ve aşağılık kompleksi duygularını telafi eder [...]. Sadece bu şekilde; dişil öğelerinin yüceltilmesiyle ve genital üstünlük esnasında dişil evrenin sebep olduğu, anneye karşı duyulan haset, nefret ve kaygının aşılmasıyla heteroseksüel konumunu sağlamlaştırmayı başarır [...].

Öznenin içindeki yıkıcılık, saldırı ve kurgusal kavgalardan doğan kaygı verici durumlar, benzer fantezi süreçlerine taşınan ancak *annenin içinde yerleşik olan ve her iki cinsiyet için en eski tehlike durumlarını temellendiren* durumlarla karışır. Hadım edilme kaygısı, büyük bir önem taşımasına rağmen *vücudun tümünü* alakadar eden kaygı hallerinden sadece biridir; erkek çocukta bu kaygı büyük ya da küçük diğer korkulara göre daha ağır basar. Çocuğun *kendi bedeninin içinde hissettiği ve cinsel iktidarsızlığının en derin kaynakları arasında saydığı* bu kaygı, baskın bir konu haline gelir.[2]"

---

[1] Hanna Segal, *Introduction à l'oeuvre de Melanie Klein, a.e.,* s. 130.

[2] Bkz. Melanie Klein, "Erkek Çocuğun Cinsel Gelişimi Üzerinde

Klein'ın birincil dişil evre kavramı, çağdaş psikanalistler tarafından yaratıcı biçimde geliştirilir. Florence Guignard, Bion ve Winnicott'un en son teorilerini dikkate alarak *infant*'ın[1] hayatının ilk altı aylık dönemi sırasında birbirini hızlıca takip eden iki yakınlaşma alanını ayırt eder: Rahim içi yaşamı ve hadım edilmeden kaynaklanan fantezilerin dramasının üreticisi "birincil anne" alanı ve baştan çıkarma ve birincil sahne fantezilerini içeren "birincil dişil" alan.

"Birincil anne" alanında, yenidoğan bebek, dünyayla olan ilk bağını kendisinin güçsüz tümgüçlülüğü üzerine tesis eder. Ne var ki anne buraya, samimi iştiyak narsisizmini ve annelik mazoşizmini yerleştirir. Buna karşılık "birincil dişil" alan, kız çocukta olduğu gibi erkek çocuktaki ilk dişil özdeşleşmeleri, Klein'ın belirttiği gibi, sakınan meme için duyulan açgözlülük ve bu memenin kapsadığı penis için beslenen erken genital arzu vasıtasıyla düzenler. Meme ve penisin birleşmesi, birincil dişil alanı "ruhsal alanın özgül örgütlenme yeri[2]" yapar. Anne-bebek arasındaki "karşılıklı libidinal uyarım", ruhsal hayatın ve gerçeklik ilkesinin doğumunu bu şekilde başlatır. Bir başka deyişle çocuktaki ruhsal ve düşünce kabiliyeti bu çocuğun anneye özgü dişilik ile birincil özdeşleşmesine bağlıdır.

Kleincı düşüncenin modern gelişimi böylece, erken karşılıklı uyarımı "bilen-baba ile özdeşleşmesiyle bilinme arzusunun dile getirilmesi" şeklinde betimleyerek babanın ilgisinden yoksun olmayı telafi etmeye çalışır. Sonuç olarak ikili bir özdeşleşme söz konusudur: Çok erken bir evrede genç benlik, annedeki kadını ortaya çıkaran kendini bilinen yapma arzusu ve baba penisinin uyguladığı bilme penetrasyonuyla özdeşleşir. Freud'un dediği gibi eğer temelde eril tek bir libido

---

İlk Kaygı Durumlarının Etkileri", *Çocuk Psikanalizi, a.e.*, ss. 333-384.

[1] Bu kelime "süt çocuğu" anlamından daha genel bir anlam içeren ve "küçük adam"a doğru evrilen bir süreçten doğmuştur -çn.

[2] Bkz. Florence Guignard, *Epître à l'objet* içinde, *a.e.*, ss. 152 ve 149-154.

varsa, buna karşılık gelecek şekilde bilme arzusu dişil tarafta yer alacaktır[1].

Kadın analistler tarafından dişil cinselliği ile ilgili sunulan bu güncel gelişmeler sayesinde Melanie Klein'ın, genç hastalarının düşünce kapasitesini geliştirme ve onların bilme sürecini iyileştirme gayretleri yeni bir anlam kazanır. Bilme arzusu olarak betimlenen ve kadın ve erkeğin birbiriyle karşılaştığı ruhsal iç yaşamın kurulumunu destekleyen dişillik, özellikle Melanie Klein'da ve diğer analistlerde düşüncedeki ketlenmelerin üstesinden gelme yeterliliği ve arzusunu uyandırır. Dişillik aynı zamanda analitik sürecin işleyişiyle hastaların yaratıcılığını geliştirir. Sağlıksız varlığını emanet etmeye gelen hasta için kadın analistin ve analistin kadınlığının sunduğu dinlemenin mesajı: "Arzunu takip et!" değil, "Sendeki dişil tarafla iletişimde kalarak düşünceni yeniden ve yeniden yarat!" olacaktır

Dişil Cinsellik...

Klein, kariyerindeki erken bir dönemde dişil cinsellikle ilgilenmeye başlar[2]. Helene Deutsch'un çalışmalarına borçlu oluşunu kabul etse de aynı şekilde kendi fikirlerinin, meslektaşının fikirlerinden "daha öteye[3]" geçtiğini de dile getirir. Genital öncesi yatırım üzerine kurulu penis hasetinin gittikçe yerleşmesi üzerinde durarak kadının hadım edilmesine dair Freudcu görüşleri tartışan Karen Horney'i de yakından takip eder[4]. Bunun ötesinde Ernest Jones'un, baba penisini ele geçirmeyi ve onla özdeşleşmeyi amaçlayan kadın oral-sadizmi hakkındaki görüşlerine destek verir[5]. Son olarak bu seferlik

---

[1] Florence Guignard, "Le sourire du chat", *a.g.e.,* s. 144.

[2] Bkz. Melanie Klein, "Kız Çocuğun Cinsel Gelişimi Üzerinde İlk Kaygı Durumlarının Etkileri", *Çocuk Psikanalizi, a.e.*, ss. 275-332.

[3] *A.g.e.,* s. 240.

[4] *A.g.e.,* ss. 211, 226.

[5] *A.g.e.,* s. 227.

öz kızı Melitta Schmideberg'e[1] atıf yapar[2]. Böylelikle farklı kişilerden yardım gören Klein, dişilliğe dair kişisel bir bakış açısı geliştirir.

Klein'ın çalışmasının çıkış noktası görünüşe göre Freudcudur. Freud'un, eğer kadın *hadım edilme kompleksine* sahipse bile "hadım edilmenin zaten tamamlandığı bir durumda gerçekten *hadım edilme kaygısından"* bahsedemeyiz dediği *Ketlenmeler, Semptomlar ve Kaygı*[3] adlı eserine gönderme yapar. Düşüncesini ince eleyip sık dokumak adına Freud'a gönderme yapmak çarpıcıdır zira Melanie, kız çocuğunun Oidipus kompleksinin, hadım edilme arzuları ve endişesiyle gerçekleştiğine dair hipotezine katılmamaktadır.

Ona göre kız çocuğunun Oidipus'u genital dürtülerin eşlik ettiği oral arzular vasıtasıyla belirmektedir: Söz konusu olan, anneden baba penisini alma arzusudur. Kısaca dişil Oidipus kompleksi, Freud'un tasarladığı şekilde hadım edilme kompleksini takip etmemektedir. Yine de Freud'un gözlemlediği gibi kız çocuğu penise göz dikmekte, ona bunu yasaklayan anne gibi babadan da nefret etmektedir. Şu ifade çok açıktır:

> "Bana göre kız çocuğunun her şeyden önce dilediği şey, bir iktidar sembolü değeri olan penise sahip olmaktan ziyade oral doyum nesnesi olarak baba penisini içe katmadır.[4]"

Helene Deutsch'un öne sürdüğü üzere penis, anne memesiyle benzer kılınmakta, vajina, emen ağızın pasif rolünü benimsemektedir. Klein bu noktaya bir şerh düşer. Onun için bu fanteziler kız çocuğunun cinsel olgunluğu esnasında

---

[1] "Son olarak, kızım Dr. Melitta Schmideberg'e bu kitabın hazırlanışında sunduğu çok önemli, özverili ve değerli yardımlarından ötürü içtenlikle teşekkür ederim", satırlarını *Çocuk Psikanalizi* kitabının ilk baskısında Melanie Klein'ın yazdığı önsözün son kısmında okuruz. Aralarındaki çatışma ise 1933 yılında patlak verir (bkz. *aş.,* 9. Bölüm).

[2] *A.g.e.,* ss. 220, 229, 232.

[3] Sigmund Freud, *Inhibition, symptôme et angoisse, GW,* c. XIV, *SE,* c. XX, Fr. Çev. PUF, 1951 (1978).

[4] Melanie Klein, "Kız Çocuğun Cinsel Gelişimi Üzerinde İlk Kaygı Durumlarının Etkisi", *Çocuk Psikanalizi, a.e.,* s. 277.

meydana gelmemekte, ancak ilk çocukluktan itibaren memeyle ilgili yoksunluktan, engellenmeden kaynaklanmaktadır!

İlk olarak oral, sonrasında anal-sadizm himayesinde kendini ifşa eden bu erken gelişmişlik, kız çocuğunun Oidipus kompleksindeki sadizmin üstünlüğünü açıklar: Annesinin eklenti-penisine dair "nefretle dolup taşan fantezilerle" uğraşmak[1]. Küçük kız çocuğu, annesinin misillemelerinden ürker, aynı zamanda fantezileri ona babayla sadist çiftleşmede bütünüyle yok olmuş anneyi hayal ettirir. Bu bakış açısıyla *dişil mazoşizm* içe yansıtılmış tehlikeli nesnelerin korkusundan, özellikle baba penisinden, ileri gelir ve "kızın sadist dürtülerinin bu nesnelere yöneldiğini[2]" açıklar. Net bir şekilde söylemek gerekirse kızın içine yansıtılan penis, acı çekmekten keyif alan mazoşist kadını cezalandıran şeydir.

Anneye karşı geliştirilen yıkıcı dürtülerin yoğunluğu nedeniyle küçük kız çocuğu, erkek çocuğuna göre idrar ve dışkı fonksiyonlarına daha kuvvetli şekilde yatırım yapar: Bu fonksiyonlar, kız çocuğunun kendisi ve annesinin karmaşık içine karşı içsel saldırılar şeklinde harekete geçer. Kadındaki anallık yatırımı, "onun ve annesinin kendi içlerindeki saklı ve gizemli dünyanın doğasıyla uyum içinde" hareket eder. Aynı şekilde "kadının kaygıyı denetim altına alma şekli; iç dünyasıyla, saklı olanla ve böylece bilinçdışı ile ilişkisinin hükmü altında devam eder.[3]" Ancak bu dişil konum kaygıya karşı sıradan bir destek gibidir. Kız çocuğu vajinayı çok erken fark etmiş olsa da[4] klitorisin fallik yatırımı, vajinayla ilgili bu erken farkındalığı arka plana iter. Klein'a göre dişil cinsel soğukluğun sık görülüyor oluşu sadist fantezilerin tehdidi altındaki bir oyuk gibi tecrübe edilen vajinaya, klitoristen çok daha önce, savunma yatırımı yapılmış olduğunu kanıtlar.

---

[1] *A.g.e.*, s. 212.
[2] *A.g.e.*, ss. 216-217.
[3] *A.g.e.*, s. 220.
[4] *A.g.e.*, s. 224.

Klein, bazılarının ileri sürebileceğinin tersine, kız çocuğunun fallik evreyi tecrübe ettiğini reddetmez[1]. İçe yansıtılmış penise dayanan babayla kurulan özdeşleşmeyi "birçok evreyi içeren bir süreç[2]" olarak tahayyül eder. Bu süreç eril konumu idrarla ilgili işlevlerin erotikleşmesi yoluyla ifade bulan kız çocuğundaki narsisizmi ve düşüncenin tümgüçlüğünü pekiştirir. Ancak dişil cinsel gücün tüm karmaşasının altında yatan sadizm iken, skoptofili ve üretral erotizm, dişil arzuların bastırılmasına neden olur.

Anne/çocuk ilişkisi ve anne olma arzusu, bu bağlamda Freud'un düşündüğü gibi sadece penis hasetinin ifade edilişi değil, aynı zamanda "erkeğe daha az bağımlı, [kadının] kendi bedenine ve dışkılarının tümgüçlülüğüne ise yakından bağlı olan[3]" narsist bir ilişkinin de beyanıdır. Klein için fetus, babaya ait üstbenliğin ifadesine dönüşebilir: Annenin, sonraları çocuk için duyduğu nefret ya da korku, penisi kötü ya da zehirli bir dışkıya indirgeyen fantezilerin yerini doldurur[4]. Bundan dolayı, kadın için sıklıkla dillendirilen *onarım*, dışkı özelliği taşıyan penisi güzelleştirme arzusuyla kendini açığa vurur: *güzel* bir çocuk yaratmak, kendini *güzelleştirmek*, evi *süslemek,* vb. Tipik biçimde dişil olan bu yüceltmeler, tehlikeli dışkılarla ilgili sadistik fantezilere karşı tepki oluşumudur[5].

Bundan da anlaşılacağı üzere sadist tümgüçlülüğe tepki olarak ortaya çıkan dişil üstbenlik, erkek çocuğunkinden çok daha şiddetlidir. Annenin dişilliğinin görünür olmaması ve içinin tehdit edici olması nedeniyle, kendi cinsi olan ebeveyninin imgesinde üstbenliğini kuramayan kız çocuğu, üstbenliğini son derece tepkisel bir şekilde inşa eder. Böylece "dişil

---

[1] Bkz. Serge Cottet, "Melanie Klein et la guerre du fantasme", Nicholas Wright, *Madame Klein,* Seuil, kol. "Champ freudien", 1991, s. 110.
[2] Bkz. Melanie Klein, "Kız Çocuğun Cinsel Gelişimi Üzerinde İlk Kaygı Durumlarının Etkileri", *Çocuk Psikanalizi, a.e.*, ss. 275-332.
[3] *A.g.e.,* s. 239.
[4] *A.g.e.,* s. 240.
[5] *A.g.e.,* s. 241.

benliğin oluşumu, üstbenliğin irileşmesiyle [*hypertrophie*] nitelendirilir.[1]" Güçlü bir üstbenlik ve bilinçdışının iç dünyası arasında çekiştirilen ve bu anlamda çocuk gibi olan kadın, erkeğe kıyasla daha az sabit bir benliğe sahiptir. Neyse ki "gelişimi esnasında kadın, benliğin tam gelişimine öncülük edecek kendi Oidipus nesnelerini erkekten daha güçlü biçimde içe yansıtır ve üstbenliği, kontrol edip yenmek için yine ona dayanır.[2]"

Kadın cinselliği hakkında az çok muhalif olan talebelerinin çalışmalarını takip eden Freud, -1931'de annesinin ölümünden sonra- *Kadın Cinselliği* adlı eserinde kadınlıkla ilgili yeni bir düşünce tarzı öne sürer. Klein, *Çocuk Psikanalizi* kitabında ele aldığı "Kız Çocuğunun Cinsel Gelişimi Üzerinde İlk Kaygı Durumlarının Etkisi" isimle metne "*Ek*" iliştirerek buna tepkisini gösterir. Melanie, anne-kız arasında devam eden arkaik bağlılık[3] ve Oidipus kompleksini önceleyen "*Minoa-Miken*[4]" çekim fikrine karşı çıkar, Freud'un kadınlar arasındaki nirvana mutluluğu hipotezini katiyetle reddeder ve kadının bir diğeriyle kurduğu ilişkilerin en başından beri suçluluk duygusuyla yüklü ikircikliliğini vurgular:

---

[1] *A.g.e.,* s. 247.

[2] *A.g.e.*

[3] Winnicott bu düşünceyi tekrar ele alacaktır, ancak bunu kendisini Klein ve Freud arasına bir arabulucu olarak yerleştirerek yapar. Anne ve çocuk arasında, başlangıçta dürtülerden yoksun ("var olma" benzeri) daha sonra dürtü-temelli ("yapma" benzeri) bir ilişki tasavvur eder. (Bkz. Donald Woods Winnicott, *Conversations ordinaires* [1960], Gallimard, 1988). Aynı şekilde W. R. Bion'un zehirli olmayan ya da zehri yok eden anne ya da uyarılmaya hazır annesi (bkz. *Aux sources de l'expérience* [1962], PUF, 1979, *Eléments de psychanalyse* [1963], PUF, 1979, ve *Réflexion faite* [1967], PUF, 1997).

[4] Bkz. "Sur la sexualité féminine" (1931), *GW,* c. XIV, ss. 517-537, *SE,* c. XXI, ss. 225-243, Fr. Çev. *La vie sexuelle,* PUF, 1969, ve "La féminité" (1933), Fr. Çev. *Nouvelles Conférences sur la psychanalyse,* Gallimard, 1936, yeniden basım 1971, kol. "Idées", ss. 147-178; *SE,* c. XXII, ss. 112-135.

"O [Freud], kız çocuğuna has olan ilişkideki suçluluk duygusunun ve üstbenliğin etkisini kabul etmiyor. Böylesi bir konum bence savunulamaz[...].[1]"

Birincil kaygı nesnesi kadar birincil arzu nesnesine de yayılan bu arkaik anne işlevi, kadının *içkaynaklı eşcinselliği* üzerine tamamen yeni bir bakış açısı sunar. Melanie, bu konuyu Freud'un kadın cinselliği üzerine makaleler yazmasından önce ele almakla kalmayıp ondan çok daha fazla vurgulamıştır. Aslında Klein, çatışmayı baştan beri ozmozdan ziyade iki ana karakter arasında konumlandırır. Şunu bildiğimiz kesin: Kaygı ve suçluluk duygusu erken bir evreden beri hep mevcuttur ancak bu, anne ve kız çocuğu arasında daha erken dönemde ortaya çıkar. Kız çocuğunun, hayatının ikinci altı aylık döneminde babasını arzulamak için annesinden koptuğu doğru olsa da, baba sevgisi, ilk bağ olan ve her zaman çatışma içeren anne ile bağ üzerine kuruludur. Kız çocuğu nihayetinde yüzünü babaya çevirir ancak annesinin neden olduğu oral engellenmeden ya da ilkel cinsel teorilere göre çiftleşme esnasında ebeveynin birbirlerinden esirgemedikleri oral doyumdan dolayı annesini affetmediğinden, birincil haset el altından Oidipus kompleksinin içine işler. Bu durumda kız çocuğunun kaçamak ya da açık şekilde gösterdiği hıncı, diğer cinsle daha sonraki ilişkilerine nüfuz eder. Melanie, Freud'un "birçok kadın anneleriyle olan ilişkilerini erkeklerle tekrarlar[2]" düşüncesini kendisinden aldığını ima eder. Sonuç olarak bir kadının arzu nesnesi, bir diğer kadındır; her ne kadar bu arzu, heteroseksüellik kisvesi altına girmiş olsa da... Melanie Klein, Freud'un talebelerinin ve hasımlarının yapamadığı şeyi tüm gücü ve inancıyla yapmıştır: Bir kadının kocasında, annesini aramak[3].

---

[1] Melanie Klein, "Kız Çocuğun Cinsel Gelişimi Üzerinde İlk Kaygı Durumlarının Etkileri", *Çocuk Psikanalizi, a.e.*, ss. 275-332.

[2] *A.g.e.,* s. 250.

[3] Dişil cinsellikle ilgili psikanaliz düşüncesine eleştirel bir bakış için bkz. Julia Kristeva, "De l'étrangeté du phallus ou le féminin entre illusion et désillusion", *Sens et non-sens de la révolte,* Fayard, ss. 198-223.

Aynı şekilde Freud'un oğlan çocuğunda "Oidipus kompleksinin tarih öncesi, neredeyse bilinmemektedir[1]" dediği noktada Melanie, *erkeğin*, orallık üzerinden desteklenmiş *dişil edilgenliğe* sahip olduğunu öne sürer. Klein, eril heteroseksüelliğin mecburi bileşeni ya da eşcinselliğe teşvik şeklinde anlayabileceğimiz erkeğin dişil yanı ile ilgili araştırmalara öncülük eder. Özet olarak iki farklı dişillik buyuran arkaik annelik alanını teşhis eder: Kadının dişilliği ve erkeğin dişilliği[2].

... ve Eril Cinsellik

Annenin içi, kız çocuğunun yıkıcı dürtülerinin nesnesi olmaya devam eder. Bir kadın için bu bilinçdışı faaliyet, o kadının kendi içinde konumlanan ve kötü nesneleri ayırt etmeyi amaçlayan gerçekliğin zorlu sınamasını şart koşar. Buna karşın dışkıyla ilgili tümgüçlülüğün daha az geliştiği erkek çocuk, penisine çok erken bir zamanda yatırım yapar:

> "Aktif organı, penisi, bir taraftan nesnesine hakim olurken diğer taraftan gerçekliğin sınanmasına boyun eğebilir [...]. Sadist tümgüçlülüğün bu fallik yoğunluğu, oğlan çocuğunun eril bir konum alması için şarttır.[3]"

Penetrasyon organı olarak penis, oğlan çocuk için algılama organı haline gelir. Aynı göz ya da kulak gibi, keşfetmek için penetre eder, benliğin epistemofilik dürtüsünü ve bilgiye doğru olan yolculuğunu çabuklaştırır. Penis, hayalimize sığmayacak yıkıcılıkta bir penetrasyona kalkışır, ancak onarım fantezileri bu sadizme nezaret eder. Cinsel eylem yoluyla nesne bir kere tahrip edildiğinde erkek çocuk, fantezileriyle

---

[1] Bkz. Sigmund Freud, "Quelques conséquences psychiques de la différence anatomique entre les sexes" (1925), *La Vie sexuelle, a.e.,* s. 130.
[2] Bu sorunsallar, Fransa'da son yıllarda sabırla ve tüm özgünlüğü ile sürdürülen psikanaliz araştırmaları sayesinde geliştirilmiştir: bkz. Monique Cournut-Janin ve Jean Cournut, "La castration féminin dans les deux sexes".
[3] Bkz. Melanie Klein, "Erkek Çocuğun Cinsel Gelişimi Üzerinde İlk Kaygı Durumlarının Etkileri", *Çocuk Psikanalizi, a.e.*, ss. 333-384.

ve yetişkin bir erkek olduğunda cinsel tecrübesiyle sevgi üzerinden o nesneyi eski haline getirmeye çalışır.

Eril eşcinselliğin tercih edilmesi, bilinmeyen ve korkutucu olan her şeyi kadının içinde konumlandırma girişiminden kaynaklanır: Benlik, iyi olan için kadını terk ederek kendini korur. Ancak böylesi bir korunmanın ruhsal açıdan bir bedeli vardır. Eğer eşcinsel erkeğin bilinçdışı bu süreçten; uzaklaştırılmış, yatıştırılmış ve hatta güzelleşmiş biçimde çıkarsa, iç dünyasının kökünü kurutma riski taşır:

"Eşcinsel tutumunda, nesnenin narsisistik seçimi ile başka bir erkeğin penisine önem verilir ve bu penis şimdi içindeki penis ve bedeninin içi ile ilgili tüm korkularına karşı bir kanıt olarak hizmet eder. Böylece eşcinsellikte kaygıyı bir denetleme şekli de, benliğin gerçekliğe ve dış dünyaya ve bilinçte görünen, somut olan ve algılanan her şeye fazla vurgu yaparak bilinçdışını yadsıma, kontrol etme veya düzeltmeye çabalamaktır.[1]"

Freud'un, erkek kardeşlerin eşcinselliği üzerine kurulmuş sosyal bağ tezi, Klein'da radikal bir gelişim yaşar: Klein'a göre "birleşmiş ebeveyn"e, özellikle anneyi istismar eden babaya karşı birlik içinde olan erkek kardeşlerin gizli konfederasyonu söz konusudur. Klein ayrıca bu bağın, erkek çocuğun suç ortağıyla paylaştığı aşırı sadistik mastürbasyon fantezilerinden kaynaklandığına inanır[2]. İlk olarak anne-babaya karşı koruyucu olan erkek kardeşler arasındaki ilişki tersine döner ve paranoid karakteri üstüne geçirir. Bir yandan aşırı derecede yatırım yapılmış penis; baba penisi imgesinde ve hastanın kendi dışkıları imgesinde zulmedici bir nesne olarak belirir, diğer yandan ise iyi ve kollayıcı anne imagosunun tehlikeli hali benliğin değişkenliğini arttırır[3].

Eril benliğin içine yansıtılan kötü nesne, alkolizm kadar cinsel iktidarsızlığı da açıklar. Alkolikte (bu noktada Klein'ın bir kez daha kendi kızı Melitta Schmideberg'in çalışmalarına

---

[1] *A.g.e.,* ss. 359-360.
[2] *A.g.e.,* s. 360.
[3] *A.g.e.,* s. 367.

gönderme yaptığını belirtelim) içki, önce içselleştirilen kötü nesneyi tahrip eder, sonra da zulmedici kaygıyı hafifletir. Ancak bu içselleştirmenin ikircikliği nedeniyle alkol, teskin etme kabiliyetini çabucak kaybeder ve er ya da geç kötü nesnenin anlamını alır[1].

Erkek cinselliğiyle ilgili tabloyu tamamlamak istersek Melanie Klein'ın, fallik dönemde çocuğun babasıyla girdiği rekabeti tamamıyla reddetmediğini, erkek çocuğun saldırganlığını idare etmesi ve babanın iyi fallik imgesiyle özdeşleşmesi gerekliliği üstünde ısrarla durduğunu hatırlamamız gerekir:

"Eğer kendi penisinin tümgüçlülüğüne sağlam bir inancı varsa, erkek çocuk bunu babanınkiyle karşı karşıya getirebilir ve babasının hem ürktüğü hem de taptığı organıyla mücadeleye girebilir [...]. Eğer çocuğun beni, babaya karşı hissettiği yıkıcı duyguları hoş görüp dönüştürebilirse ve eğer 'iyi' baba penisi ona yeterince güven verirse, hem heteroseksüel konumun gerçekleşmesi için gerekli olan babasıyla arasındaki rekabeti hem de onunla özdeşleşmeyi devam ettirebilir...[2]"

"Birleşmiş" ya da Çift Olmuş Ebeveyn

Anne ve babanın çocuğun gelişiminde ya da psikozdaki rolüyle ilgili Kleincı kavramlar, Anna Freudcular, sonrasında farklı biçimiyle Lacan ve Lacancılar tarafından etraflıca tartışıldı. Oidipus üçgenine ve özellikle babalığın sembolik işlevine dair çalışmasındaki boşlukları farklı bir açıdan tekrardan ele almaya izin veren sembolleştirme teorisine geri döneceğiz.

Paradoksal olarak penisin, "ikinci" yere, ama daha çok annenin "eklentisi" görevine sürgün edilmesi Klein'ı, nesnenin (meme) içindeki penisin mevcudiyetinden yola çıkarak bölünme teorisini temellendirmekten ve *çift* üzerine kurulu bir cinselliğin psikanalitik modelini ilk kez ortaya atmaktan alıkoymaz. Klein'ın teorisi, babanın kendisinden veya ilk kav-

[1] *A.g.e.,* s. 365.
[2] *A.g.e.,* ss. 350 ve 355.

min babasından (Freud) veya Babanın-Adından (Lacan) destek görmez. Kaygının hem kaynağı hem de dizginleyicisi, bu sebeple de benliğin ve üstbenliğin çekirdeği konumundaki memesinin gücü ne olursa olsun, anne de tek başına bu görevi üstlenmez. Burada söz konusu olan *ebeveynin her ikisi*dir.

Ebeveyn önce sadist cinsel ilişkide "birleşir". İki partner arasında ayrım olmaması genç benlikte, saldırgan sadizme, hatta zihinsel karışıklığa sebep olur –"birleşmiş ebeveyn"in imagosudur bu. Depresif konumdan sonra genç benlik yine de farklı iki nesneyi, sonrasında tüm iki nesneyi (anne/baba, kadın/erkek) birbirinden ayırarak iki partneri birbirinden ayırt eder. Bu ayrılma haseti hafifletir ve bölünmelerin üstesinden gelmeye yardımcı olur. Bölünen kısımlar genital cinsellikte bütünleşebilir. Buradan itibaren benlik (ya da kendilik [*self*]) aynı cinsten ebeveynle cinsel özdeşleşmede baskın olanı seçme kabiliyetine sahiptir.

Anne kültüne rağmen Kleincı evren, özellikle depresif konum sırasında beliren Oidipus kompleksiyle beraber, ikili bir sistem olarak işler: kadın *ve* erkek, anne *ve* baba. Şüphesiz bu sezgi, hem talebeleri hem de hasımlarını harekete geçirmesi gereken boşluk, *dil* ve *birincil* teorileriyle yeterince desteklenmez[1]. Bütün bunlara rağmen iki yönlü paradigmaya doğru atılan bu ilk adımlar, ruhsal biseksüellik alanında ve bunun etik-politik sonuçları hakkında keşfedilmemiş zengin imkanlar ortaya çıkarır.

Klein, teorisini *Birleşmiş ebeveyn* ikilisi [*dyade*]üstüne kurmuş olsa da Melanie Klein'ın teorisi yalnızca kendi çocukları için kaygılanan bir annenin ampirik gözlemlerinin ürünü ya da Sigmund Freud'a ait Yahudi ataerkil kavramların hürmetkar bir tekrarıdır. Aslında Klein, Oidipus kompleksinin ışığında sembolizmin yeni ve yaratıcı bir yorumunu ortaya koyar. Klein'ın baştan beri bir bakıma annenin tarafını tutması aslında ebeveynin ikisini birden fark ettirir ve çifti, kendiliğin [*self*] biseksüel bağımsızlığının heterojen kaynağı haline getirir: Çünkü Melanie, babaya, Oidipus kompleksi öncesinde

[1] Bkz. *aş.*, Lacan'ın (8. Bölüm) ve Bion'un (8. Bölüm) tavsiyeleri.

(bir miktar) yer, depresif konum içinde ise büyükçe bir rol verir. Ancak en âlâ derecedeki anne kültü, Klein'da *ana katline* dönüşür. Annenin kaybı, ki bu hayali bakımdan onun ölümüne tekabül eder, öznenin sembolik kapasitesi için düzenleyici ilke haline gelir.

Tekrardan hatırlayalım; anne memesi, iyi ya da kötü, ancak yiyip bitirilip/tahrip edildikten sonra yapılandıran ilk nesne olarak ortaya çıkar. Tüm nesne olarak anne, depresif konum esnasında "kaybolursa" ancak paranoid-şizoid konumdan ötürü şiddetlenen sadizmi hafifletebilir. Çocuk, sütten kesildiğinde anne memesinden ayrılır, ondan vazgeçer ve onu "kaybeder". Fanteziler dünyasında ise bu ayrılık ya da kayıp *ölümle* eşdeğerdir. Paradoksal şekilde *Klein'a göre anne kültünün ana katli için bir mazaret olduğunu* görürüz. Ancak *sevgi yoluyla kaybı* kabul etmek, depresif konumun gelişmesine izin verir.

Hem anne kültü hem de ana katlinin kurtarıcı rolleri vardır. Bununla beraber ana katlinin rolü, anne kültünün rolünden çok daha fazladır. Ana katli olmadan, içsel nesne meydana gelemez, fantezi oluşamaz. Kendiliğin [*self*] içe yansıtılmasındaki husumetlerin aşılması kadar onarım da imkansızdır. Göreceğimiz üzere Kleincı olumsuzluk, dürtüyü fantezi yoluyla akla yönlendirir, anneyi hedef olarak gösterir: Düşünmek için öncelikle anneyi kaybetmek gerekir. Bu kayba giden yollar farklıdır: Bölünme yanlış bir menzildir; ayrılık ve/veya ölümü takip eden depresyon çok daha uygundur. Son olarak yine doğuştan gelen ve tam olarak sevme kabiliyetine hizmet eden saf olumlama varlık gösterir. Ancak bu lütuf, hasetin aşırılıklarına ya da anneye karşı beslenen hasetten kurtulma ya da daha dobra bir dille söylemek gerekirse anneden tamamen yakayı kurtarma kabiliyetine bağlıdır.

Sanat tarihinde ve özellikle Batı sanatında -Freud'un haklı biçimde gösterdiği gibi sadece kadının hadım edilmesinin değil, aynı zamanda çocuğun depresif konum boyunca meşgul olduğu arkaik anne kaybının imgesi olarak- *Medusa başı*, Batının ruhsal içselliği ve insan yüzündeki kişisel dışavu-

rumu keşfettiği zaman ortaya çıkar. Kafanın bu ilk koparılışını ya da Medusa'nın kayıp başını veya kesilen kafasını daha erotikleştirilmiş figürler takip eder. Bu figürlerden bazıları erkeğin fallik-sembolik gücünü (İsa'nın zuhurunu ilan eden Aziz Jean-Baptiste'in başının vurulması gibi) günyüzüne çıkarır, diğerleri de erkekler (Dâvut ve Câlût) ya da kadınlar (Judith ve Holofernes) arasındaki güç kavgasını açığa vurur[1]. Annenin "başının kesilmesi" –bu, aynı zamanda onun "öldürülmesi", hem ondan hem de ona doğru bir "kaçış" anlamına da gelir- öznenin ruhsal özgürlüğünün gerçekleşmesi için olmazsa olmaz bir şarttır: İşte Klein'ın kendi tarzında ve hiçbir kelime oyununa girmeden yapmaya cesaret gösterdiği açıklama.

Klein, olgunluk dönemindeki metinlerde, özellikle *Haset ve Şükran*'da çocuğun, iyi anneliğin kuvvetlendirdiği *sevgi* ya da *şükrana* karşı doğuştan gelen kabiliyetini vurgular. Depresif konumun bütünleşmiş kısmını oluşturan onarım kapasitesine ek olarak bu anne sevgisi, yazarımızın önceki yazılarında hakim olan, çocuktaki arkaik konumlara has ana katli eğilimlerini ortadan kaldırmaz mı? Bazıları bu yorumun arkasındadır. Geri kalanlar ise Kleinci düşüncenin sevgiye doğru ilerleyici yöneliminde *caritas*'ın[2] değişkenini ve hatta yeni bir Sosyalizm şeklinin nüvesini görürler[3].

Bununla birlikte bu kendini adamış uslup, Klein'ın bilinçdışına kulak vermesinde ve onu yorumlamasında hakim olan olumsuzluğun üstesinden gelemez. Onarım ve şükran, olumsuzluğun ancak geçici olarak berraklaşması ve diyalektik kısa süreli durulmalarıdır, çünkü ebedi olan ölüm dürtüsüdür. Ne var ki şükran kabiliyeti daima önemsenmeli ve özenle korunmalıdır. Modern kültürde sadece psikanalizin kabil olduğu bu ihtiyatlı özen; sevgiyi ve şükranı hasetin içine

---

[1] Bkz. Julia Kristeva, *Visions capitales,* Louvre Müzesi'nde gerçekleştirilmiş serginin kataloğu, Napolyon Salonu, Grafik Sanatları Departmanı, 27 Nisan - 27 Temmuz 1998.

[2] Latince *carus* kelimesinden gelen *caritas*, kıymet, aşk ve sevgi anlamlarına gelir -çn.

[3] Bkz. *aş.*, 10. Bölüm.

devirmeyi göze alarak – eğer ruhun parçalanması yoluyla onları yok etmiyorsa- yorulmadan çalışan yıkıcı kaygıya yönelik daimi dikkati zorunlu kılar. Onarım ise erken yansıtmalı özdeşleşmeyle bağlı olunan anneden ayrılarak mümkündür, böylece kendilik [*self*] onarımla nasıl uğraşacağını öğrenir. Bu noktada kendilik, anneyi tekrardan keşfedebilir, ancak anne, daha önce olduğu gibi değildir. Tam tersine kendilik, anneden ayrılma ile elde ettiği özgürlük üzerinden onu durmadan tekrar yaratır. Anneyi onaran olduğum için "ben" yaratıcıyım şeklindeki bir süreç ile kelimeler ve suretler halinde devamlı yenilenen kadındır.

Kayıp nesnenin onarımına eşlik eden merhamet ve vicdan azabı, bu onarımın durmadan çağrıştırdığı hayali ve sembolik ana katlinin izlerini taşır. Aslında paranoid-şizoid konumda benliği, meme-anneye bağlayan savaş durumuna has korku ve kızgınlık, depresif konumda annenin dönüştüğü öteki için duyulan sevecenliğe yerini bırakır. Bu sevecenlik ana katlinin bir yüz yarasından başka bir şey değildir: Anlamsız ama hatırası "ben"im aklıma "dadanan" ana katli ve "öldürme" pahasına da olsa, düşünmek ve var olmak için gereksinim duyduğum anne ile hayali olarak uzlaşmanın, eğer gerekli ise, son kanıtıdır. "Benim" rüyalarımda ve "benim" bilinçdışımda kelimelerin yüzeyinde öylesine ortaya çıkar ki "ben" kayıp zamanın arayışında bir maceraya atılırım...

Bir *Oresteia*

Oidipus miti Freud teorisini aydınlattığı gibi Klein da kliniğinde ana katli fantezisini teşhis edip mantığını gözler önüne serdiğinde Orestes miti üstüne eğilir.

"*Oresteia* Üzerine Düşünceler" metniyle psikanalist, Freud'un Oidipus'unu reddetmeden, öznel özerkliğe dair bir başka mantık sürecini değerlendirir. Bu Eski Yunan eserinde, annesinin ölümü Orestes için özgürlüğünün kaynağıdır. Ancak bu ölüm, Erinyelerin bitmek bilmeyen tacizini

temsil eden depresif vicdan azabı pahasına gerçekleşir[1]. Klein'ın oldukça karmaşık ve tamamlanmamış olan bu metni, içinde barındırdığı boşluklara rağmen ölümünden sonra yayımlanır. Metnin gene Klein'ın ölümünden sonra basılan "Se Sentir Seule" ["Kendini Yalnız Hissetmek"] isimli makalesi ile benzer bir zamanda kaleme alındığı görülür. Yalnızlık üstüne olan bu düşüncenin "iyi memenin" bütünleşmesine bir övgü ile sonuçlandığını görürüz. Miras niteliğindeki bu iki yazı, Kleinci düşüncenin antinomik çatallanmasını yansıtır: Bir yanda annenin onarımı ve nesneyle yapılan barış; diğer yanda annenin kaybı ya da onu öldürme ve sembolleştirilme. Bunlar, kendiliğin bireyleşmesi olarak bilinen karmaşık sürecin birbirinden ayrılamaz iki çehresidir.

Oresteia üzerine yapılan çalışma, Kleincı savların ışığında Aiskhylos'un eserinin üç bölümüne hitap eder. İlk olarak Orestes'in hikayesi anlatılır. Orestes, Yunanlıların, Neptün'ün gazabıyla hareketsiz bırakılan savaş gemilerini kullanabilmeleri için kızı İphigenia'yı Tanrılara kurban eden Agamemnon'un oğludur. Orestes, İphigenia'nın öcünü almak için, babayı öldürmeye teşvik ettiği gerekçesiyle annesi Klytaimnestra'yı öldürür. Orestes aynı zamanda Elektra'nın kardeşidir ve daha itidalli olsa bile ana katli hırsı, Elektra'yı da kardeşi kadar bürümüştür. Aslında Klytaimnestra'nın, Orestes'in kollarında ölmesini isteyen Elektra'dır. Bizim, zımnen ensesti, açıkça cinayeti gördüğümüz bu karmaşık sahnede Klein, libidonun ölüm dürtüsüyle emildiği kendi klinik dünyasının farkına varır. Klytaimnestra'nın ölümünden şu sonuçları çıkar: Ana katlinin Orestes'te suçluluk duygusunu beraberinde getirmesi; bununla birlikte çocuğun, bu davranışıyla olağanüstü özgürlük ve üstün bir sembolik kapasiteye sahip olması.

Klein, *Oresteia*'nin son sayfalarında benliğin, duygularının gerçek çıkış noktası haline gelecek sembolleri yaratmak için

[1] Bkz. Melanie Klein, "Réflexions sur l'*Oresteia*" ["*Oresteia* Üzerine Düşünceler"], *Haset ve Şükran*, a.*e.*

bütün yolları aradığını söyler. Bununla beraber şu soruyu sorar: Neden semboller? Cevabı basittir: Anne yeterli görülmez, çünkü anne, çocuğun duygusal gereksinimlerini karşılamaktan acizdir. Anneyi bir kenara bırak, zira artık ona ihtiyacın yok: Eğer semboller var olma nedenlerini açıklayabilselerdi, bize verecekleri son mesaj bu olurdu. Bu noktada psikanalistin ilk çalışmalarından birini hatırlarız: Küçük Dick ve onun sembollere sahip olma ve düşünceye erişimde yaşadığı güçlükler[1].

Orestes'in dramı, Klein'ın, sembollerin doğuşu hakkındaki düşüncesini ve onlara yaptığı övgüyü tanıtmaya mı yarar? Ya da bu mitolojik dolambaçla, sembolün annenin katili olduğu mu bildirilir? Ya da Klein, sembolün olabilecek en etkili ana katili olduğunu mu söyler? Psikanalizin tespit ettiği ve cesaret verdiği şekliyle bu cinayetin imgesel düzende yer aldığı su götürmez bir gerçektir; anneyi veya başka herhangi birini öldürmek gerçek düzende söz konusu değildir:

> "Gerçekliğin hiçbir durumu, çocuğun fantezi dünyasının çoğu zaman birbiriyle çelişen itki ve arzularını tatmin edemez.[2]"

Cinayet ya da diğer saldırgan eylemlerin ortaya çıkışı, sadece sembolün başarısızlıkları olup, tek başına düşünce yolunu açan imgesel ana katlinin sekteye uğramasını temsil eder. Diğer yandan düşünce oluşumu ve sonrasında belki de bir dâhinin eserini doğuracak üstün bir özgürlüğün ifası, başarılı ana katli fantezisini yansıtır.

Eğer bir ana katli varsa onun tek faili olan karşı-kahraman Orestes, aynı zamanda emsalsiz tanrısallığın da katilidir. Oidipus'un tersine bir arzu ve bastırma adamı, aynı zamanda tanrıların suç ortağı olan Orestes, Jüpiter'in insanda vücut bulmuş halidir. Enigmaların yaratıcısı ve yok edicisi olarak Oidipus, inanan kişinin profilini sergiler. Babaya, tanrılara ve

---

[1] Bkz. *a.ş.*, 8. Bölüm.

[2] Melanie Klein, "Réflexions sur l'*Oresteia*" ["*Oresteia* Üzerine Düşünceler"], *Haset ve Şükran, a.e.*, s. 218.

bilgiye inanmak: Bütün inanç tezahürleri hem hazzı tecrübe etme hem de ölme arzusunu tükettiği için bunlar arasındaki fark, bazılarının iddia ettiği kadar dramatik değildir. Orestes'e gelince o, karşı-çocuk ve karşı-kahramandır çünkü doğadışıdır. Klein tam olarak doğa-annenin öldürülmesinin Tanrıya karşı gelmekle eş değer olduğunu belirtir: Annenin öldürülmesi suçluluk duygusunu beraberinde getirir, der vicdan azabını yaratan depresif konum üzerine düşündüğünde. Ancak analist bu noktada bir adım daha ileriye atar ve cezalandırdığı için korkulan annenin "Tanrının ilkmodeli[1]" olduğu sonucuna ulaşır.

Bu yorum, Sartre'ın *Sinekler* adlı tiyatro oyununda yaptığı *Orestiea* okumasından çok da uzak değildir: Annesinin katili olan erkek çocuk, tartışmasız şekilde Tanrı katilidir[2]. Klein, burada inançsızlığını açıkça ilan etse de –aynı Fritz/Erich'in annesinin, "ateist[3]" olduğunun söylenmesi gibi-, ana katli yorumunun nihilist hiçbir işaret taşımadığını belirtir. Anneden kurtulmak, sembole ulaşmak için olmazsa olmaz şart haline gelir.

Sahiden de sembolleştirmeye erişim eksik olduğunda Orestes'in karanlık tarafı ortaya çıkar: Bu taraf aynı zamanda Oidipus'un –arzularının ve bastırmasının- başarısızlığının da tarafıdır. Özne bölünmeye, içinde psikozun nevrotik psikodramaya engel olduğu ruhun yıkımına tekrardan geri döner ve ruhsal alanı parçalara indirger. *Oresteia'*nın *izlerini* gösteren Klein'ın hastaları, günümüzün keyfi katillerinin, ruhsuz makinelerin veya *Otomatik Portakal*'ın[4] habercileri değil midir? Bugün parçalara bölünmüş bu kişiliklerin bazıları sanat sergilerinde ve diğer şizoid enstalasyonlarda kendilerine yer arıyor ve "avangart" olarak kabul edilen yayın evleri,

---

[1] *A.g.e.,* s. 195.

[2] Bkz. Julia Kristeva, "Sartre, ou 'On a raison de se révolter', 1. 'Moi, je suis libre' (Orestes)", *Sens et non-sens de la révolte* içinde. *Pouvoirs et limites de la psychanalyse, a.e.,* ss. 311 ve 335-341.

[3] Bkz. Melanie Klein, *Essais de psychanalyse, a.e.,* s. 35.

[4] Anthony Burgess'in aynı adlı yapıtından uyarlanan 1971 yapımı, yönetmenliğini Stanley Kubrick'in yaptığı Amerikan filmi -çn.

bunların minimalist müstehcenliklerini bağrına basıyor. Analistlere gelecek olursak onlar, yeni metropollerin bozguncu ve diğer *dealer*'ların sığındığı *Ruhun Yeni Hastalıkları* içinde Orestes ve sembolleştirme başarısızlığını arıyorlar.

Yine de Orestes'in aydınlık bir tarafı vardır. Klein'ın dehasına eşlik eden felsefi tutku orada, ilk bastırmanın kaynaklarında, (burada hem ruhsal alanın ve zekanın ilerleyişi ancak hem de boğulma tehlikesi de vardır) düşüncenin nihai koşullarını aramak için onu iyileştirmeyi içerir. Tanrılar yorulduğunda ya da uzlaşmaya vardıklarında bize düşen görev bu verimli kaynağa özen göstermek, onları iyileştirmek, korumak ve geliştirmektir.

Bu iğneleyici yorumların yanı sıra, Klein'ın ana katli övgüsü, insanların sembolik kapasitesini korumak için yapılan bir müdafaadır. Psikanalizin anası, insana has sembolizmi, zaten devamlı tehdit altında olan ve kaderi "ben onsuz yapabilirim"e kadar doğrudan ona bağlı kalan, belirsiz bir mucize olarak tasavvur eder. Libussa'nın kızı Melanie; anne tümgüçlü olmasına rağmen, onsuz da yapılabilir, onsuz da yapmalıyız, der. İşte sembolik olduğunu belirtmemiz gereken Kleincı "cinayet"in mesajı bu şekildedir.

Bu noktadan itibaren bazı feministler Klein'ı, anne-tanrıça modern mitinin yaratıcısı olarak görürler. Diğerleri ise aynı nedenden onu suçlar ve aşağılarlar: İnsanın kendi annesine haset beslemesi tahammül edilemez bir şey midir? Bunun dışında bir kısım ise ana katlini yüreklendirdiği için Klein'ı dışlar.

Belki de onu anlayanlar sadece kadın polisiye roman yazarlarıydı -Klein'ı okumamalarına ve okuma ihtiyacı duymamalarına rağmen. Onlar da Melanie'yle birlikte bu bilinçdışı bilgiyi paylaşırlar ki buna göre "ben" cinayetten bahsedersem, bunun sebebi fallus taşıyıcı erkeklere "kin gütmem" ya da "benim" onlardan kurtulmak istemem değildir, en azından bunlar tek sebep değildir. Tam tersine, çünkü, kız çocuğu ve anne (yahut kız çocuğu veya anne) farketmez, "benim" kurtulmam gereken bir nevi haseti "ben" bilirim –üzerinde de-

rinlemesine çalışılacak, kaybedilecek ve bir anlamda *öldürülecek* çok kuvvetli bir biçimde sadist bir arzuyu- ve böylece düşünmek için bir özgürlük zemini elde edebilirim. Polisiye roman, kültürsüz kişilerin hikayelerini ve nihayetinde ihlal edilen bastırmanın yavan cazibesini anlatan popüler edebiyatı aştığı ölçüde bize *gerçek* gözükür. Bu ucuz roman kraliçeleri, artık ruh ismini hak etmeyen feci ruhaniyetin içine dalarlar. Bölünmeler, parçalara ayrılmalar, tersine dönüşler, haset ve nankörlükler, yeniden canlanmış hayaletler, somut nesneler ve anne Melanie'nin acımasız üstbenliği az çok sakinleşmiş yasın yumuşaklığında başlayan, sonunda görülen ve açığa çıkan alanlara dadanırlar. Böylesi ucuz roman kraliçeleri–basmakalıp ve aşikar bir ifadeymişçesine bu argo tabirin dişil doğasını vurgulamalıyız- öldürülmüş olma ile uzlaşmış, başlangıçta var olanın hasetli sadizm olduğunu sanan ve anlattıkları sadizmden kendilerini tedavi etmeyi bırakmayan depresif kadınlardır.

Ben bu kadınları bir de, bir ana dile sahip ve sahici dedektiflik yahut analistlik mesleğini seçmemiş olup ucuz romanlar yazıyor olan yaşlı Bayan Klein'ın sakin şiddetiyle hayal ediyorum. Evet, Bayan Klein ucuz roman yazarı değildi, bir analistti; bazı enigmaların geride kaldığını unuttuğunda ve önceki araştırmalarıyla geliştirmiş olduğu hazır bir bilgiyi uygularken aceleci davrandığında bile ... Bununla birlikte sisteminin şablonlarına çok fazla yüklendiğinde dahi, –Richard'la olduğu gibi- kaygısını ortaya dökerdi ve bunların hepsini düşünce labirentinin daha etkin biçimde izini sürmek için yapardı.

VII

VÜCUT BULMUŞ METAFOR OLARAK FANTAZMA

Temsilden Önce Temsilci

Analist, çocuklukta ne kadar ilerlerse ilerlesin, fantezi kuran benliği bulur. Sözlü ve sözsüz temsillerden, duyulardan, duygulanımlardan, duygulardan, hareket ve eylemlerden ve hatta somutlaştırmalardan meydana gelmiş türlü bir varlık olarak Kleincı fantezi, klinikçileri, özellikle çocuklar, psikoz ve psikomatik bozukluklar alanında uzmanlaşmış klinikçileri hayran bıraktığı kadar püristlere meydan okuyan katışıklı teorik bir yapıdır. Bununla birlikte Melanie Klein, hiçbir zaman "fantezi" teriminin farklı kullanımlarını sistematik biçimde bir araya getirmez. Aslında onun izinden giden Susan Isaacs'ın metni bu konuya dair bakış açısını güvenilir kılar[1].

1941 ve 1945[2] arasında İngiliz Psikanaliz Cemiyetini çalkalayan meşhur Tartışmalar esnasında Kleincı kavramın orijinalliğine dikkat çeken Susan Isaacs, Melanie Klein'ın incelediği bastırmaya öncülük eden ruhsal faaliyeti tanımlamak ve bunu psikanalizde "fantezi" terimi altında sınıflanan bilinçli ya da bastırılmış gündüz düşlerinden ayırt etmek için "fantazma" yazımını ortaya atar. Isaacs'a göre "fantazma (her şeyden önce), dürtünün zihinsel neticesi, ruhsal temsilcisidir. Bilinçdışı fantazma olarak yaşanmamış hiçbir dürtü, dürtüsel ihtiyaç ya da tepki yoktur.[3]"

Freud, fantezilerin yaşamın ikinci-üçüncü senesine doğru üretildiğini savunur, bunu düşünürken de kendi rüya mode-

---

[1] Bkz. Susan Isaacs, "Nature et fonction du phantasme" (1943), Melanie Klein *ve ark., Développements de la psychanalyse* (1952), PUF, 1966, ss. 64-114.

[2] Bkz. *aş.,* 10. Bölüm.

[3] Susan Isaacs, *a.e.*, s. 79.

lini kullanır. *Rüyaların Yorumu* kitabında bir "yer" olarak tasvir ettiği ve imgenin oluştuğu bir "fotoğraf aygıtı" ile karşılaştırdığı ruhsal aygıtın şablonunu önerir[1].

Algının ve hareket kuvvetinin iki sınırı arasında ruhsal aygıt, üç tür hatıradan meydana gelir: bilinçdışı hatıraları (en derin ve en eski olanlar), önbilinç hatıraları (sözlü ve aracı olanlar) ve bilinçli hatıralar. Freud'a göre fantezi olarak bilinen gündüz düşleri gibi rüyanın da *gerileyen* bir karakteri vardır: Uyarım geriler, öyle ki aşırı hareket kuvveti yerine, aşırı duyusallığa doğru gerileyen bir yol izler. "Gerilemeyi, rüyada temsilin, türediği duyumsal imgeye geri dönmesi olarak adlandırıyoruz.[2]" Freud, *görü* [*vision*] ve *görsel* hafızanın bilinçdışındaki düşüncelere, bu düşünceleri ifade edebilmek için özel bir çekim uyguladığını vurgulamasına rağmen, *duyumsal alanların bütününün* rüyada ve daha geniş ölçüde fantezide hareketlenen şey olduğunu unutmaz. Hatta Freud, kendi rüyalarındaki "duyumsal öğe algısının diğer kişilerde var saydığı algıdan daha az zengin olduğunu[3]" söyleyerek üzülür: Belki de fantezi kavramının, bu duyumsal öğeleri dikkate almamasının nedeni budur.

Bilinçdışı arzularımızın sahnelenmesi vasıtasıyla Freudcu fanteziler, *doyum hatırasının* sanrısal yatırımı olan ilk arzuyla birlikte, *arzuların* (*Wünschen*) fantezisidir. Freud, bu fantezilere daha karmaşık ve insanın bizzat kendisinin yaşamadığı tarih öncesi gerçekliklerin taşıyıcısı olan ancak bireysel gerçekliğin boşluklarını (ve aynı zamanda birincil sahne, hadım edilme ya da baştan çıkarma fantezilerini) doldurmak için bilinçdışı olarak kendisine geri dönen "birincil fanteziler"i ekler.

Freudcu bakış açılarının çok anlamlılığı ve zenginliği birçok farklı mecraya yayılır. Lacan, fantezinin görsel çehresine kapılmıştır, ayna evresiyle birlikte, Freud'la çelişmediğini söyleyen ve aynı zamanda kendi fantezi teorisini de kuşatan

---

[1] Bkz. *GW,* c. I-II, *SE,* c. V, Fr. Çev. PUF, 1927 ve 1967, s. 455.
[2] *A.g.e.,* s. 461.
[3] *A.g.e.,* s. 465.

optik modeli geliştirmiştir. Bunun yanı sıra Klein'ın eserinin yorumlanması ve eleştirilmesine adanmış bir seminerde dolaylı olarak Kleincı fantezi teorisine karşı gelir[1]. Lacan gözü, benliğin doğumundan *önce* ortaya çıktığını söyleyerek, "öznenin sembolü" olarak ele alır. Küçük Dick vakasında Kleincı yorumları üreten fantezi saldırılarını, analistin söylemiyle gerçekleştirilen "nakiller" olarak yorumlar: Eşdeğerlilikleri ("tren senin babandır") sunan Bayan Klein'ın "gösteren"i, Dick meselesini faydalı kılan ve ona bilinçdışı arzularını *görmesine* ve söylemde seyahat etmesine izin veren şeydir.

Bu Lacancı eleştiri, Kleincı metodun etkili olduğu yönlerden birini aydınlatmak açısından yararlıdır: Bilinçdışı fantezisi üzerinde söze dökme etkisini bilmek. Dili anlayan ama konuşamayan, *dil yetisi* olan ama *söylem gücü* olmayan bir çocuğun fantezilerinin analist tarafından tasvir edilmesi, *özdeşlikler* (oyun sırasında Dick'in hareketlerinin anlaşılır kıldığı üzere baba ve tren arasındaki özdeşlik) üzerine kurulu zihinsel bir dünyadan *benzerlikler* (analistin düşündüğü ve söylediği gibi penis ve baba arasındaki benzerlik) üzerine kurulu bir dünyaya geçmeye ve böylece çocuğu imgesel alana yerleştirmeye ön ayak olur[2]. Bu alan değişikliği (özdeşlikten benzerliğe geçiş) analistin söylemi sayesinde tedavide vuku bulur. Lacan'a göre Klein'ın söylemi Dick'in bu noktaya kadar gelişmemiş olan oyuna yaklaşımını, kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir; öte yandan Klein, Dick'i sembolik alana, yani analist tarafından anlatılan düşünce alanı içine sokmayı da

---

[1] Bkz. "La topique de l'imaginaire", 24 Şubat 1954, *Les Ecrits techniques de Freud, Séminaire 1,* Seuil, 1975, ss. 87-103.

[2] Alain Gibeault ile Freud için psikozun "yaygın dili"nin, Schreber'e göre arkaik kimliklerin kalıntıları olan sembolik ilişkiler kurduğunu hatırlarız. Gibeault ayrıca Freud'un cinsel kelimeler ve çalışırken kullanılan kelimeler arasına bir "kimlik" yerleştiren dilin kökenine dair bazı teorilere tekrar dönmekten keyif aldığını da söyler. "Bugüne sembolik olarak bağlı olan şeyler, muhtemelen tarihöncesi zamanlarda kavramsal ya da dilsel kimlikle birleşiyorlardı". Sigmund Freud, *Düşlerin Yorumu* (1900), *GW,* c. II-III, *SE,* c. IV-V.

başarır. İmgesel ve sembolik olan, genç hastanın dürtü temelli gerçekliğine erişebilir –optik alanın matematiksel mantığında açık bir şekilde belirtilmesi gereken imgesel ve gerçek olanın birbirine geçmesi gibi... Bu öngörülü yorum, derin ve etkileyici olmasına rağmen, Klein'ın belli bir şekilde –mitsel tarzda yahut dürtülerle aşırı yüklü tarzda- adlandırmadan önce kendini *geriye yönelik* bilinçdışına yansıtarak fark ettiği fantezi kavramının karmaşık doğası için hiçbir şey söylemez.

Buradaki "yansıtma" teriminin, Lacan'ın fantezide dürtünün ortaya çıkışında *eidos*'a –fikre- ait rol (kendisinden önceki analistlerin naif ampirizmi tarafından göz ardı edilen rol) üzerindeki vurgusunun bir parçası olan optik aşırılığı ifade ettiği doğrudur. Buna karşın Lacan'ın, temsilin metafizik temellerine yeniden yönelmesi, Kleinci fantezi/fantazma alanının daralması pahasına ortaya çıkar.

"En başta, arzunun ve fantazmanın tüm ağırlığı duyumun ve duygulanımın üzerindedir", şeklinde özetler Susan Isaacs[1]. J.-M. Petot'nun yaptığı gibi Klein'ın *Çocuk Psikanalizi* metninde bahsettiği ilk çocuk analizlerini yakından okuyacak olursak, Isaacs'ın vardığı sonucu kabul edebiliriz. Fantezinin, "fantezi senaryoların etkin mevcudiyeti" olduğu noktada bilinçdışı ya da önbilinçteki fantezi, ruhsal her faaliyete ya da davranışa yerleşmiştir: Doğru biçimde dile getirecek olursak bu fantezi; hareket kuvveti, tat ve besinle ilgili tiksinmeler, birincil sahneye dair algının (özellikle görme algısının) keskinliği, beden imgesi, ses-ezgi-ve-söylem, sportif aktiviteler, konser-gösteri-sinemaya sık sık gitme, entelektüel ve eğitsel aktiviteler, nevrotik belirtiler ve nihayet kişiliğin örgütlenmesine bağlıdır[2]. Fanteziler, sadece ruhsal hayatın *bütününe işlememiştir* (genellikle psikanalizin savunduğu görüş budur), Klein'ın dinlediği ve analiz ettiği çocuklarda da, bastırmadan önceki fantazma, ruhsal hayatla *birleşir* çünkü bu fantezi ve bu hayat, başka bir deyişle "arzu ve sal-

[1] Bkz. Susan Isaacs, *a.e.*, s. 88.

[2] Bkz. Jean-Michel Petot, *Melanie Klein. Premières découvertes, a.e.*, ss. 75-79.

dırganlığın ilk dürtülerinin temsilcileri, bilinçli akılcı düşünceden ve *kelimelerden çok uzaktaki ruhsal süreçle* kendilerini ifade ederler.[1]"

Psikanalitik teoride enzor sorunlardan biri kabul edilen ancak Klein'ın, kavramı olduğu gibi kuramlaştırmadan klinik bakış açısıyla yaratıcı biçimde geliştirdiği ve bu yolla güncel psikanalitik araştırmaların merkezi sayılan konuyu halefl erine bıraktığı bir noktayla karşı karşıyayız: Bir *ruhsal temsil* nedir? Ya da ruhsal temsiliyetler nelerdir?

Klein, birincil fantazma içindeki "duyuların ve duygulanımların ağırlığı"nı iyileştirdiği için, Freudcu düşünceye sadık kaldığı ile ilgili kendiyle gurur duyabilir. Freud, *Rüyaların Yorumu*'nda ruhsal aygıtı fotografik aygıtla karşılaştırdıktan birkaç sayfa sonra duyunun geriye yönelik "izini" sürmemiş miydi? Aynı şekilde Kleincı "fantazma", ruhsal ibareleri, *Notes sur le Bloc-notes magique*'te [*Sihirli Bloknot Üzerine Notlar*] (1925)[2] tasvir edilen bellek izleri gibi ama onlara indirgenmeden, zımnen tutar ve bu izleri ruhsal temsil modeli olarak "fotografik aygıta" ekler. *Farklı temsil alanları* karışımı olan Kleincı fantazmaya (duyular, duygulanımlar, işaretler, eylemler, sözlü ve sözsüz temsiller, fantazmaların ve psikotik çilelerin indirgendiği somut nesneler –bu liste saymakla bitmez), nispetle Freud'un ruhsal aygıttaki dürtünün "temsili" kavramı, Klein'da olduğundan çok daha "diplomatik[3]" bir anlamı akla getirir. Diğer bir ifadeyle Kleincı fantazma, Klein'ın takipçilerinin kavramlaştırmaya çalışacağı temsil öncesi ya da temsili olmayan öğelerden meydana gelir. Yunan yaklaşımıyla Lacan ise ruhsal temsili görünüşe, *eidos*'un görünürlüğüne doğru çeker. Bugünün psikanalizi, Klein'ın dikkatimizi yönlendirdiği, ideal ve görsel temsili maskeleyen,

---

[1] Bkz. Susan Isaacs, *a.e.,* s. 85; vurgular bana ait.

[2] *GW,* c. XIV, ss. 3-8, *SE,* c. XIX, ss. 227-232, Fr. Çev. *Résultats, idées, problèmes,* II, PUF, 1986, ss. 119-124.

[3] Jean-Michel Petot'ya ait bir nitelendirme, *Melanie Klein. Le moi et le bon objet, a.e.,* s. 204.

sözötesi arkaik alanın klinik ve kavramsal keşfi üzerine odaklanır[1].

Klein gibi Isaacs da etimolojisi görünüş-mevcudiyet-vegörüyü hatırlatan "fantezi" terimini kullanır, ancak onlar bu terim ile etimolojik ve metafizik açısından Yunan kökenleri arasına mesafe koyarlar ve kelimeyi dürtüsel gerçeklik, arzu ya da açgözlülük gibi birincil muhtevalarla doldururlar. Ruhsal aygıttaki bir *dürtünün duyusu*, *nesnenin* atfedildiği fantazmayla ve kendine uygun düşen bir fantezisi bulunan dürtünün her bir tahriki ile (örneğin yeme arzusu, açlık duygulanımı ve meme nesnesiyle bağlantılandırılır) kendiliğinden ilintilendirilir. Doğumdan itibaren dürtü, ikili bir ifadeye sahiptir: Duyu/duygulanım[2] *ve* nesne, nesnenin arzı duyuya tutunur. Kleinci fantazma bu birleşme noktasının, dürtünün hem içerde hem de dışarda olma kaderinin mekanizmasıdır: Bir "nesne-arayan[3]" dürtüdür.

Fanteziler, dürtüleri kışkırtmakla yetinmezler çünkü onların aynı zamanda, gerçeklikten bağımsız ve hatta o gerçekliği yıpratan doyum duyguları üreterek, bir savunma işlevi daha vardır. Bu duygular, benliğin tümgüçlülüğünü pekiştirirken kendi yıkımına karşı kendini savunmasına olanak sağlar (bu

---

[1] Bkz. Bion ve *alpha ve beta* öğeleri, *L'Attention et l'Interprétation* (1970), Payot, 1974; Piera Aulagnier et les pictogrammes, *La Violence de l'interprétation* içinde, PUF, 1975; bkz. semiyotik ve sembolik arasında yaptığım ayrım, Julia Kristeva *La Révolution du langage poétique,* Seuil, 1974.

[2] Freud'un "Le refoulement" (1915) metnine göre duygulanım, dürtüsel enerji miktarının öznel bir dönüşümüdür ve genelde "duygulanım payı"nın eş anlamlı ifadesine denk gelir. Duygulanım özbilinç ile o kadar bağlı görünür ki, Freud bilinçdışı bir duygulanımdan bahsetmenin uygun olup olmayacağını merak eder. Bilinçdışı temsiller bilinçdışında bastırılmış olarak kalırken, bilinçdışı duygulanım (mesela bilinçdışı suçluluk duygusu), tek bir "temel bilgi"ye tekabül eder (*Métapsychologie* içinde [1915], *GW,* c. X, ss. 248-261, *SE,* c. XIV, ss. 141-158, Fr. Çev. PUF, 1972, ss. 114-115). Diğer bir yandan Melanie Klein fantazma kavramını bu temel bilgiyi kapsayana kadar zorlar gibidir. Bu konu hakkında Klein'ın eserini dikkate alan duygulanım teorisinin modern gelişimine bakılabilir, André Green, *Le Discours vivant, La conception psychnalytique de l'affect,* PUF, 1971.

[3] Hanna Segal, *Introduction..., a.e.,* s. 18.

sayede "kötü" meme tarafından saldırıya uğrama fantezisi, "iyi" memeye saldırarak kendi kendini yok etme duygusuna karşı bir korunma şeklidir).

Fantezinin ve bununla birlikte benliğin bu ön-mevcudiyetleri nedeniyle dürtünün kaderi, dışsal gerçekliğin şartlarıyla kısıtlanmaz. Bu nokta Kleincı teorinin merkezidir: Ruhsal hayat için fantastik korku ve kaygı, anne ve çocuk arasındaki *gerçek* ayrılıktan, uzun süreli, dramatik ya da dramatik olmamasına göre, daha çok etkiye sahiptir. Gerçekliği değil de "dürtü *ve* içsel nesne", "duyu/duygulanım *ve* nesne" ikililerini temsil eden ve geleceği, vazettiği tehditleri gözünde büyüterek sezen fantazma, *yoksunluğu engellenmeye* dönüştürür. Bu noktadan sonra bir derece olumsuzluk, dil ve düşünce sayesinde sembolleştirme yetisine erişmeden önceki birçok evreden geçecek olan fantezi şeklindeki faaliyetin haberini verir. Bu pekiştirilmiş olumsuzluk, nesne ilişkilerinin risklerini takip edecek bir *fanteziler serisi oluşturur:* Derinlemesine çalışma yani bölünmüş nesneleri ve pekiştirilmiş benliği bütünleştirerek dürtülerin en uygun temsilinin önünü açan sadist, paranoid-şizoid, manik ve depresif fanteziler. Klein'a göre fantezi hâlâ, kaygı, açgözlülük ve şükran gibi bilinçdışının değişmezleriyle sıkı bağlarını korur.

Fantezi bir metafor mudur? Bir nesnenin yerini diğeriyle doldurmak ya da bir ifadeyi diğeriyle yoğunlaştırmak anlamındaysa şüphesiz öyledir. Melanie Klein, bu noktada sadece metaforun basit retorik figürüne ya da kelime oyunlarına tutunmaz: O, fantezide metaforik tarzda ikamenin oluşmasına (mesela "tren", "baba" ve "penis"in yerini alır) meydan veren benzerlik ekseniyle ilgilenir. Terapist, benzer bir yıkıcılık kaygısının bastırılmış bir libidoyu izlediğini fark eder: Aynı kaygıyı "baba", "tren" ve "penis"le de ilintilendirir ve çocuğun hayal dünyasında birbirleri ile değiştirilebilir olan nesne ve kelime serilerinin bütün zincirine ve yoğunluğuna nüfuz eder. Bu mantık, anneye duyulan arzu ve babaya karşı beslenen rekabet duygusunun ölüm dürtüsü nedeniyle

kaynaştığı Oidipus çatışmasının her daim varoluşundan ileri gelir[1].

Bunun ötesinde, çocuk olsun olmasın, hastalarının fantezilerini yorumladığında Melanie Klein'ın yaptığı tek şey, onlara ilkel ve yıkıcı bir sadizmle süslenmiş Oidipus mitini anlatmaktır. Sonuç olarak onlara "naklettiği" fantezi anlamı, dürtüleri dilbilimsel işaretlerin üçlü yapısıyla yüzleştirerek aynı dürtülerin az çok ikiye bölünmüş kaosunu simgeleştirecek herhangi bir "gösteren" değildir. Tam tersine –bu nokta çok önemlidir- fanteziyi, öznenin özerkliğini kuşatan *ödipal kapsayan*a ve aynı zamanda açık biçimde yıkıcı fakat bazı şartlar altında yüksek derecede yapıcı olduğu için muğlaklığı hiçbir zaman Klein'ın gözünden kaçmayan *ölüm dürtüsünün* yaygınlığına yerleştirmek söz konusudur. Bu nedenle teorisyenin "birincil fanteziler"den bahsetmemesi bizi şaşırtmaz: Kleincı fantazmaların yansıttığı "konumların" çeşitliliği ne olursa olsun bunlar, doğası gereği "birincil"dir ve aşırı erken Oidipus kompleksi ve ölüm dürtüsünün egemenliği ile meydana gelirler.

Analistin aktarım ve karşıaktarım esnasında yaptığı yorumlar şüphesiz analiz sırasındaki fantezinin tamamlayıcı bir parçasıdır. Yorum, fantezinin en üst ruhsal çehresi ve (mitler, bizim arkaik bilgilerimiz olduğundan ve insanın özünü ilgilendiren bilgilerimiz mitlerden asla ayrı tutulamayacağından) bu fantezinin *mit* ya da *bilgi* içinde sembolik bir detaylandırılmasıdır. Nihayetinde çocuğun fantezi-oyunu (veya yetişkin hastanın çağrışıma dayalı fantezisi) *ve* Oidipus kompleksine ve ölüm dürtüsüne demirlenmiş analitik yorum arasında tedavi esnasında vuku bulan bu tekinsiz karşılaşmayla, fantezi *vücut bulmuş* bir metaforun tüm özelliklerini benimser.

[1] Bkz. *aş.*, 8. Bölüm.

Kaygı ile Dil Arasındaki "Anlatı-Öncesi Zarflar"

Bilişsel bilimlerden esinlenen son dönem çalışmaları, fobik ve sadist genç benliğin hayatta kalışını güvence altına almak için nesneye (anne memesi ve anne) odaklanan ve dürtü ile arzuyu dile getiren bir yarı-anlatı şeklinde, bebekteki ön-fantazmayla ilgili Kleincı tezi kanıtlar gibidir.

Sonuç olarak bir yaşından küçük çocuklarda baştan beri "anlatı-öncesi zarf" şeklini alan "genelleştirilmiş olay temsilleri", "öykü şeması" ya da "bilişsel duygulanım modelleri"ni gözlemlediğimiz doğrudur[1]. Böylesi bir zarf, temel olarak dürtünün mantıksal özelliklerini ve duygulanımı içeren öznel gerçekliği yansıtır: Arzu (ya da güdülenme), amaç, doyum, zaman içinde akış, tekrar, anıların çağrışımı, ilkel bir hikayeye eşdeğer dramatik bir gerilim eğrisi, vs. Kişilerarası bağlamdaki dürtülerin üzerine kurulu olan duygusal, fiziksel ve öznel deneyim olarak bu anlatı-öncesi zarf, "gerçek" dünyadan ortaya çıkan zihinsel bir yapıdır: Düşüncenin "ortaya çıkmakta olan mülkiyeti"dir. Bu çerçeve altında zihinsel birçok olayı (duyular, içgüdüsel gereklilikler, hareket kuvveti, dil, yer, zaman, vs.) kontrol altında tutma görevi olan farklı "merkezler" -bunlar *Parallel Distributing Processing* (PDP) olarak da bilinir-; yapısı, anlatı yapısına yakın olan birleştirilmiş bir olayla bütünleşmeleri şeklindeki daha üst bir seviyede kendi aralarında işbirliği yapmayı başarırlar.

---

[1] Bkz. Daniel N. Stern, "'L'enveloppe prénarrative'. Vers une unité fondamentale d'expérience permettant d'explorer la réalité psychique du bébé", *Journal de la psychanalyse de l'enfant,* 1993, n° 14, ss. 13-65. Bkz. K. Nelson ve J. –M. Greundel, "Generalized event representation: basic building blocks of cognitive development", M. E. Lamb ve A. L. Brown, *Advances in Developmental Psychology,* c. 1, Hillsdale, N. J. Erlbaum, 1981; J. M. Mandler, "Representation", J. H. Flavell ve E. M. Markman, *Cognitive Development,* P. Mussen c. 3; *Handbook of Child Psychology,* 4. baskı, New York, Wiley, 1983, ss. 420-494; ve G. Cellérier, "Le constructivisme génétique aujourd'hui", B. Inhelder ve G. Cellérier, *Le Cheminement des découvertes de l'enfant,* Lausanne, Delachaux ve Niestlé, 1992.

Tıpkı, daha sonra belirli bir dilin kurallarını izleyen dilbilgisi *edimleri* şeklinde zuhur edecek doğuştan gelen dilbilimsel *yetkinliğin* olduğunu (her bir söylem için özne-tümleç-yüklem anayapısı sınırlılığıyla) varsayan üretici dilbilgisi teorisi gibi, doğuştan olmasa da temel anlatı yapısının yenidoğan bebeğin ilk dürtü temelli etkileşimlerinde şekil aldığı görüşünü paylaşmaktayız. Bu bakış açısından "anlatı-öncesi zarflar"; saf tecrübe ya da saf soyutlama değil, ikisi arasında aracı olan "bilişsel temsiller"e eşlik eder. O halde fantazma, gerçek zamanda tecrübe edilen anlatı zarfının bilişsel temsilidir.

Bu teorik bakış açısı oldukça çekicidir ancak kullanacağı analitik deneyimin, fantazmanın (anlatı zarfının kendisinin de), fantazma dizisinin gerçekleşmesini öncelemek zorunda olan duygusal bağlama yerleştirildiği olgusunu nasıl gösterdiğini akılda tutmamız gerekir. Özellikle fantazma, ayrılamaz derecede bağlandığı oral-anal-genital yıkıcı dürtüler vasıtasıyla bu şekilde hareket eder. Bir başka deyişle fantazmanın yapısal mantığını canlandıran anlatı öncesi dizi, bu yıkıcılığı ifade etme –ya da etmeme- olasılığına bağlıdır: Bir yandan çocuk, bu yıkıcılığı açığa vurur, diğer yandan anne, ölüm dürtüsü olan kanal aracılığıyla bu yıkıcılığın farkına varır. Meşhur olan küçük Dick vakası bunun besbelli göstergesidir.

Anlatı düşüncesinin, ön-fantazma tarafından kapsandığını gösteren Kleincı ve Klein-sonrası klinik uygulamalar, erken anlatısal mantığın odağı üzerine değil, düşüncenin (şayet anne veya analist yoluyla nesne, bu düşünceyi kabul edip ondan faydalanırsa) önşartı olan *birincil kaygı odağı* üzerine kurulmuştur.

İster hastanın serbest çağrışımında, ister anlatıcının tekniğinde, temel anlatı şemalarındaki değişimleri fark ettiğimiz zaman bu *aşırı kaygıya da* şahit oluruz. Hatta bununla birlikte psikanalitik deneyim, "gelişmekte olan özelliği"nin bir "anlatı-öncesi zarf"ı olarak ön-fantazmanın, fantazma olmadan önce *ötekinin söylemine* ihtiyaç duyduğunu gösterir. Eğer Klein'ın fantazma olarak bilinen anlatısal zarfının duygulanım ve söz-öncesi yönünü vurguladığı doğruysa bunu –tam

da analitik çerçevenin müdahalesi üzerinden-, sırası geldiğinde analistin, kendi kelimelerinin yardımı aracılığıyla anlatı öncesini, anlatılan fanteziye doğru yönlendiren sözel yorumuyla bağlantılandıracaktır. Çocuğun harekete geçen önfantazmasını yorumlayan ve terapistin fantazma olarak adlandırdığını içeren bu anlatı, çocuğun gelişmekte olan düşüncesini üçüncü seviyeye çıkarır: Yorumun anlatısında olduğu gibi tanınan ve onarılan birincil kaygının yer aldığı ve *sembolik* olarak tanımlayacağımız bu seviye, çocuğun anlatısının diğer düşünce biçimlerinden önce tek başına galip gelmesi için en iyi şartları sağlar.

Klein'ın, vücut bulan metafor olarak fantazma kavramı, gördüğümüz üzere, hem çocuksu fantazmanın hem de psikotik fantazmanın biricikliğini kabul etme ve bunların heterojenliğinin –temsillerinin ve "somutlaştırmalar"ının- kavramamıza imkanı sağlamasına rağmen kendi içinde bazı tehlikeleri barındırır. Örneğin tedavi esnasında fantazmanın metaforik anlamını hafife almak, sadece doğruluğu ispat edilmiş nesnelerin gerçekliğini görmek, metafor rolünü dahil etmemek yani bu imgesel metafor durumunu reddetmek ve psikolojik realizm içinde takılıp kalmak. Bu durumda analist, psikozun sembolik eşleşmelerine boyun eğecek ve belki de bu eşleşmeleri etkili bir sembolleştirmeye dönüştürmek için gerekli araçlardan mahrum kalan psikozun kendisini destekleme riskine girecektir.

Büyük Tartışmalar[1] bu gizli tehlikeler üzerinde durur ve Klein'ın mukabil delillerinin dikkatli okuması, Melanie ve onun takipçilerinin böylesi bir olasılıktan haberdar olduklarını belirtir. Kleincılar, hastanın ve analistin imgelemlerini birbirinden ayırır, çünkü bu imgelem, bir yandan psikotik somutlaştırmaların, diğer yandan normatif gerçekliğe ayak uydurma eğilimlerinin sınırları arasındaki şükran seviyeleriyle, analitik çalışmanın öncelikli malzemesidir. Her ne kadar bu tehlikeler halen devam etse de, birçok pratisyen hekim hâlâ büyük bir ısrarla Lacan'ın ayırt ettiği gerçek, imgesel

[1] Bkz. *aş.*, 10. Bölüm.

ve sembolik alanları birbirine karıştırsa da Büyük Tartışmalar, bu aydınlanmayı mümkün kıldığı için tam vaktinde yetişmiş görüntüsü verir[1].

Diğer analistler, dürtü ve duyulara doğru geriye yönelik ruhsal hareketin ışığında, analitik tedavinin farklı yorum alanlarını birbirinden ayırt etmek için önlem almışlardır. Bu ihtimam gerekliliği, ruhsal gerçekliğin betimleyicisi metaforik dildeki analitik teoriyi destekleyen Bion'un çalışmalarına yansır. Bion, böylesi bir dilin insanların zihninde alan karmaşası yaratacağını düşünür, bu yüzden L, H, K gibi soyut imlemeler üretir: "X, Y'yi seviyor (*love: L)*; X, Y'den nefret ediyor (*hate:* H); X Y'yi tanıyor (*know:* K).[2]" Benzer bir sorunda, isim-fiil biçimlerine zarar verme riskine rağmen Winnicott, ruhsal fenomenlerin süreçler olduğuna vurgu yapar: *being* [olmak], *living* [yaşamak], *dreaming* [hayal kurmak], *fantasizing* [fantezi kurmak]... Ancak kök bakımından her iki kişi de, "ilkel intikam" (Winnicott), "isimsiz dehşet" (Bion) ya da her iki yazarın şekilsizlik [*formlessness*] veya "şeyin bizzat kendisi" tasavvuru üzerinden çocuğun ve psikotiğin zihinsel deneyiminde açığa çıkan –ilkel veya kökensel olmasa da – Klein'ın birincil ruhsal işlev kavramına sadık kalır.

Bu fantastik birincil evrenle karşılaşma, psikanalistin gerilemesinin ürünü müdür? Söze dökmeye direnen bir psikotik ya da bir bebeğin enigmatik işleyişiyle zor duruma düşen terapistin teorik yetersizliğinin hayalgücü ile telafi edilmesinden mi kaynaklanır? Ya da tam tersine, fantazma, her analistin doğru tek nesnesi olduğu için, Klein'ın deneysel girişimi, analitik dinlemeye içsel bir ihtiyaç mı duymaktadır? Analistin, asla tamamlanmayan ruhsal hakikat yönünde hastaya rehberlik etmesi ve onun gerçekle karşılaşmasını sağlaması ancak kendine has fantezisi ve onun imgesiyle birlikte mümkündür. Bu süreç, insanın deneysel bilgisi hakkında kuşku-

[1] Bkz. *a.ş.*, 10. Bölüm.

[2] Bkz. *Aux sources de l'expérience* (1962), Fr. Çev., PUF, 1979, s. 60.

culuğu değil, daha çok düşlemsel olanın gerçeklik odağı olduğunu ve onsuz bütün hakikatlerin bastırmaya bağlı kalacağını akla getirir.

Öte yandan fanteziyi, yozlaştırarak yahut daraltarak ya da imgelemi hafife alarak, görmezden gelmeye çalışanlar, tek zuhur etme aracı fantezi olan bilinçdışı malzemeyi duymama aczine mahkum edilirler. Böylesi analistler, malzemeyi en iyi şartlarda kliniklerinde dinlerler, ancak dindarca arındırılmış teorileriyle buna da direnç gösterirler. Sembol aracılığıyla imgelemi zapt etme kaygısı Bion, Winnicott ve kendine has tarzıyla Lacan gibi erkeklere kalsın; bu tartışmada bilme süreci esnasında fantezinin rolüne vurgu yapma cesaretini gösterenler kadınların (Klein, Isaacs, Heimann) ta kendisidir. Klein, sadece çocuğun imgeleminin *üstünde* ve (analistin) imgeleminin *içinde* çalışmaz, onun gayreti öyle yoğun ve derindir ki bedenler ve hareketler üzerine odaklandıklarından çocuk ve analiste ait imgelemler arasındaki etkileşimin, Lacan'ın "dahi cellat" ironisini hatırlatan, bağırsaklara kadar deşme fiilinden başka bir şey olmadığı izlenimini uyandırır.

Melanie Klein'ın, fantazmalar üzerinde gösterdiği bu fantastik cürete daha anlayışlı şekilde yaklaşmaya çalışalım. Klein, doyumdan ziyade *engellenmenin* sanrısal algısına olabildiğince yakın konumlanarak, belirli bir bakış açısından suçlandığı üzere bilinçdışını doğrulamakta başarısızlığa uğramaz. Aksine bedenin ruha, duyular ve duygulanımların işaretlere ve bunların da tam tersine dönüşmesini ister - Dönüşmek için "imgelem" kelimesi burada tek boyutlu kalır ancak bunun için Hıristiyanlık, *vücut bulma* [*incarnation*] ifadesini üretmiştir. "Melanie Klein bilinçdışına hayat vermeyi başarmıştır, metafor da onun vücut bulan özelliklerini özümsemiştir.[1]"

Bedeni ve cinselliği ruhaniliğin yararına bastırmak için vücut bulma mantığını kullanan, Hıristiyanlığı idealleştiren ve

[1] Bkz. Nenunca Amigorena-Rosenberg, Leopoldo Bleger ve Eduardo Vera Ocampo, "Melanie Klein ou la métaphore incarnée", *Psychanalyse: cent ans de divan, Panoramiques,* Arléa-Corlet, 1995, n° 22, s. 101.

idealist tavırların aksine, Melanie bedeni söz içinde iyileştirir, hastaların fantazmalarını dokuyan imgelem ve sembolizm içindeki dürtüsel ve tutkulu bedeni ayrıcalıklı kılar.

İsa'nın gelişinin üç bininci yılı için Hıristiyanlığın ruhani varlıklarına yönelttiğimiz sayısız şükür arasında birini unuttuk: Sözün vücut bulduğu (ya da tam tersi) yerde konumlanırken, şeylerin ve kelimelerin birbirine karıştığı yerde Hristiyan deneyim gecenin sonunda yolculuğunu tamamlar. Anlaşılmaz olanın gizemi ya da psikozu tanımak... Daha sonra, hakkında düşüneceğimiz sınır üstüne kurulduktan sonra Hıristiyanlık evrensellikten bahsedebilir ve diğer dinleri kapsayabilir. Aktarım sevgisiyle hareket ederek ve cinselliği kapsayarak ruhsal aygıt modeli üzerine kurulu olması itibarıyla belki de psikanaliz bu meydan okumayı anlayacak tek şeydir.

Freud'un "Kopernikçi" ismiyle anılan devrimi, arzunun bilinçdışı mantığı ile bilincin efendisini tahttan indirerek, sadece Freud'un insan-Tanrının kalbine taşıdığı yarada yer almaz. Bu devrim, biyolojik temeline kadar dili ve düşünceyi cinsel dürtünün içine yerleştirmeyi kendi içinde barındırır. Kleinci fantazma beden/ruh ikiciliğinin başka şekilde ifade edilişini arttırmıştır. İnsan kalbine beden-ve-ruh engelini koyarak, psikanaliz, bazen aşırı derecede ideolojik olan, alanının katı şekilde klinik çerçevesini aşar. Her ne kadar bunu kabul etmekte zorluk çeksek de, bir yüzyıldan uzunca bir süredir ikiye bölünmüş kategorileri (beden ve ruh, özne ve nesne, mekan ve zaman, vs.) vasıtasıyla başlamak üzere metafiziğin riskli ve sebatlı bir tahribine girişen modern düşüncenin esas akımına katılır. Bu şekilde Melanie Klein'ın fantazmayı dinleme ve bunu yorumlama tarzı, psikanalizin metafizikle girdiği post-katolik tartışmayla özellikle ilgilenen metafizik yıkıcılığı kanıtlamak üzere ortaya çıkar. Hıristiyan vücut bulma/cisimleşme mitinin metafizik bir ikiliğin değişimi yolunda oluşunu kabul etme şartıyla: Acıların insanının bedeni bir ruhtur; ruh, maddeleşme ötesinin dinamiğinde bir bedendir. Klein, Freud'u radikalleştirerek bu miti ve yıkımı ötekinin tedavisine ve bakımına aktarmak için tüm tedavi edici açık görülülüğünü kullanır. Fantazma, bir yandan da bu

deneyimin nesnesi (hasta fantazması) ve Arşimet manivelası (analist fantazması) gibidir.

Psikanalitik ve felsefi ilerlemelere rağmen, aktarım/karşıaktarım yoluyla paylaşılan analistin sözle ifade edilmiş fantezisinin, anlatı-öncesi zarfı oyuncu ve yönlendirilmiş bir fanteziye dönüştüren nihai bir değişime nasıl yönelttiğini belirlemek için kat edecek çok yolumuz var. Ve tabii çocuğun anlattığı anı aracılığıyla, anlatıya has içsel mantık yeterlilikleri, aynı zamanda anlatısal olmayan, bilimsel ve teorik mantıksal yeterlilikleri nasıl özgür bıraktığını anlamak için...

Kadınların Arkaik Olana Doğru Bir Eğilimi mi Var?

Daha önce gördüğümüz gibi fantazma dürtünün ruhsal temsili ise, Klein ve takipçilerinin kullandığı bu terimi çift anlamlı düşünmek gerekir. İlk olarak, dürtünün bir temsilidir, çünkü dil ve düşünceden önce olan ve Freudcu *Reprasentant* terimine tekabül eden bir "yer değiştirme"dir –ya da daha çok "bir başka şeyde gelişme". Ancak daha sonra aslında Freudcu *Vorstellungsreprasentant*[1] terimine tekabül eden ideal bir temsil olur. Kleincı fantazmada, Freud ve diğer yazarlardan daha çok, söz öncesi temsilin ilk anlamının dikkate alındığını –hatta desteklendiğini- görmüştük.

Bu birincil ve organik olana eğilim Melanie ve talebelerinin ayrıcalıklı oldukları tek alan değildir. Psikanaliz ve birçok kadın terapistin tarihinde ruhsal yaşamda organik deneyimin etkisi üzerinde durulmuştur: sadece Fransa'da en çok öne çıkan analistleri saymak için Eugenia Sokolnicka ve Marie Bonaparte'ı, aynı zamanda onları izleyen modern psikosomatik hastalıklar uzmanlarını da düşünebiliriz. Özellikle dişil

[1] Bkz. "Le refoulement", "L'inconscient", *Métapsychologie* (1915), Fr. Çev., Gallimard, 1952, ss. 67-90 ve 91-161.

bir tema olmasa da, kadınların güçlü karşıaktarım dürtülerinin eşlik ettiği organik olana ilgileri dikkate değerdir[1]. Klein'ın hem dişil cinsellik ile hem de fantezi ile ilgili anlayışımıza katkılarını düşünürsek ve ondan sonra gelen katkıları tekrar değerlendirirsek, neden dişil cinselliğin -ve sadece yumurtlama döngüsüne ve anneliğe tâbi olan dişil vücudun değil- kadınlarda arkaik olana ilgiyi tetiklediğini daha iyi anlayabiliriz. Aynı zamanda, maalesef çok bilindik şekilde organikçilerin kolayca uyumlu olmalarından açmaza sürüklenmezse şayet, bu çekicilik ruhsal doğuma gebe bir analiz için itici güç olarak hizmet eder.

Küçük kız öncelikle annesine bağlanır ve onun tarafından baştan çıkarılır. Çocuğun kapsayan annesinin ve babanın sevdiği kadının, bu başlangıçtaki şekilde var olma durumu, kız çocuk için, 'Oidipus I' diyeceğimiz bir Oidipus çatışmasında kazınır. Freud bu birincil bağlanmayı neredeyse erişilemez, klasik Yunan'dan önceki Minos-Miken dönemindeki gibi, kayıp bir arkeoloji olarak düşünüyordu, bu bağlanma bir çeşit huzurlu ve fedakâr ozmoz olarak yaşanırdı. Fakat Melanie ve sonraki gözlemlerden beri Oidipus I'in güven verici bağlılık ve koruma duygulanımlarına bedensel ve ruhsal yıkım korkusunu eklediğini ve ölüm dürtüsü etkisi altında, kız çocuğu için olduğu kadar anne için de, ne kadar saldırganlık ve kaygı yüklü olduğunu biliyoruz. Her zaman dil ekseninde, fakat sözsüz olarak "Oidipus I" e duyu tarafından hükmedilmiştir: ağızdan meme ucuna, ağızdan ağıza, tenden tene, kalıcı izler bırakan "kadınlar-arası" nı yıkayan ses ve kokular. Öncelikle orallık, ama aynı zamanda anallık, üretral dürtülerle ve vajinanın erken bir algısı ile birlikte, henüz bir nesne değil ama *abjet*'ye doğru bir ikircilikte yer alır: doyum ve tiksinme kutupları. Aynı zamanda, annenin ilgisi en doyurucu halinde olduğunda, duyusal yoğunluk duygulanımla-

[1] Bkz. Julia Kristeva, "Psychanalyser au féminin. De quelques contributions féminines à la théorie psychanalytique", Psikanaliz Tarihi Konferansı bildirisi, Temmuz 1997.

rın erotik ve tanatozla ilgili hedeflerini ketleyen ve onları duyarlılıkla yumuşatan yüceltmeye dönüşür. Dişil cinsellik ve sevgi ya da estetiğin idealleştirilmesi eğiliminde kendini bulan bir yüceltmenin sıfır seviyesi, şefkatle süzülmüş şehvet ve duygulanım bastırmanın başlangıç noktası olabilirler. Bu bastırma histerik uyarılmışlık halinin bir özelliğidir: şehvet ve aslında duygusallık ile dolu, hassas bir bastırma.

Depresif konumla birlikte, küçük kız kayıp bütün nesne gibi annenin yokluğunu hayal edebilir. Fallik evre sırasında, nesneyi değiştirir ve "Oidipus II" başlar. Ya da Klein'ın yeterince bahsetmediği şey bu süreç içinde küçük kızın tıpkı erkek çocuğunda olduğu gibi, ama farklı bir biçimde, baba ile özdeşleşmeye gereksinim duyacak olmasıdır. Burada bir bölünme gerçekleşir.

Bir taraftan kız çocuğu kendini bir fallus olarak baba ile özdeşleştirir: annenin varlığı/yokluğu ile anne üzerinde güç uygulayabilen, aynı zamanda çıkarılıp, takılabilir ve görünür bir organın (penis) taşıyıcısı olan simgesel oluşum. Küçük kız penisi babasında ya da bir erkek kardeşte görür ve penis bir arzu nesnesi haline gelir. Bundan böyle penis annenin içinde olmayan, annenin ve kızın dışsal arzu nesnesidir. Bu anneden kopma yolculuğunda, kız çocuğu bu biyolojik organ ile donanmamış annesine –hadım edilmiş anne- nefret duygusunu yöneltir. Anne ile bağını depresyonla lekeleyerek dişil olanı değersizleştirme fallik özdeşleşme yararına bir arzu nesnesi olan anneden vazgeçmeyi teşvik eder.

Oidipus I sırasında kız çocuğun anneye karşı duyduğu haset ve sevgi ile fallisizm hazırlanmış olur: şimdi bu fallisizm fallik evrede, depresif konumu izleyen anneden kopmadan faydalanarak işaretlerin ve düşüncenin bir yatırımı şeklini alacaktır. Kız çocuğu, otoritesi günlük yaşamın duyusal alanının ötesine yerleşen babanın işlevini kavrar ve sonuç olarak eril ebeveynini görünmez gücün, düşünce gücünün birincil göndergesi olarak görür. Şaşırtıcı bir karşılaşma, fallik evrede, babanın bu simgesel otoritesinin, dilin sembolizminin ve eril organın takılıp çıkarılma, "suçluluk", kaybolabilme, var/yok, şişkin/gevşek gibi özelliklerinin algılanması

arasında gerçekleşir. Binom dağılımı 0/1 üzerine, var/yok üzerine kurulu sembolizm mantığı, erotizm ve aynı zamanda temsil seviyesinde, anlamlı olan bu ayrımın destekçisi haline gelen penis ile, yani psikoseksüel bilgisayarımızın organik faktörü ile test edilir. Çocuk nesneden ayrıldığında özne haline gelir: burada, depresif konumu güçlendiren Oidipus çatışmasının fallik evresinde, bir "özne" için bir "nesne" den gerçekten bahsedilebilir, çünkü tüm nesnelerin belirttiği bir özne vardır. Aynı zamanda babanın işlevi otorite ve yokluk ile ilintilidir ve fallusun işlevi güç ve hadım edilme arasındaki savaşla ilişkilidir. Bu şekilde fallik evre özne için arzunun ve araştırmanın yapısının, libidinal doyum ve düşünmeye değer merak arayışı şeklindeki yapının birliğini sağlayarak, cinsellik ve düşünce arasındaki bağlantı noktasını oluşturur.

Ancak, gelecek öznesi için belirleyici olan fallik özdeşleşme oyununu oynayarak, küçük kız çocuğu, erkek çocuğun aksine, bu dinamiğe kendini yabancı hisseder. Düşünen öznenin yapılaşması için belirleyici olan fallik karşılaşmanın gerçekleştiği penise kız çocuğu sahip değildir: klitoris penisin sadece daha küçük eşdeğeridir ve ne kadar haz verse de görünmez kalır ve fark edilmez. Sonuç olarak, depresif konumun gelişmesine neden olan bu fallik-sembolik evrede, küçük kız –kadın- sürgün olarak kalır. Kendini bu dünyaya yansıtır, ama "ona ait değildir": ona inanmaz, ya da daha doğrusu "ona aitmiş" *gibi yapar*. Tüm bu "aidiyet" ya da "inanç" ı bir çeşit kılık değiştirme, karşı cinsin kıyafetlerini giyme, makyaj yapma, var olmama durumu olarak yaşar. Fallik-sembolik evrene yabancı olarak, bastırılmış olduğundan gitgide bilinçdışı hale gelen Oidipus I'in anısına, annelikle ilgili *abjet*'ye karşı sevgi-nefretin bir Minos-Miken anısına bel bağlar. Babaların dünyasına, simgesel bir bağ olan toplumun sosyal bağına yabancı olarak, Hegel'in belirttiği "toplumun sonsuz ironisi", hemen hemen açıkça ilan edilmiş bir inançsız, büyük olasılıkla bir mistik, sadık ve aynı zamanda sadakatsiz olacaktır. Ayrıca, muğlak ve ona yabancı aidiyetini sado-mazoşizm ile sınayarak, babaların fallik-sembolik yasasına, bir parçası olmadan katılır.

Ancak ve buna ek olarak diğerleri gibi konuşan ve düşünen bir özne olmak için (ve çoğu zaman babası ile rekabetleri yüzünden yavaşlatılmış erkek çocuklardan daha güçlü şekilde) fallik-sembolik tarafa bağlı kalarak, kız çocuğu nesne değiştirir. Fallik yasanın, dilin, düşüncenin öznesi olsa da, penisi arzu nesnesi olarak seçer. Tercihi artık penisi kapsayan anne (Oidipus I sırasında olduğu gibi) değil, ama erkeğin kendi penisidir (Oidipus II'yi işaret eder). Bu *yeni* seçimin sonucu heteroseksüelliktir ve eğer anne haseti aşılmış ve Oidipus I'den kopabilmişse bu seçime ulaşır. Böylece Oidipus II'de annenin yerini almayı, annenin geçmişte edindiği gibi o da babadan bir çocuk edinmeyi umar.

Oidipus II'nin ikili hareketinin takip ettiği (babanın penisi için duyulan arzu ve fallik-sembolik özdeşleşme) Oidipus I (penise sahip anne için duyulan sevgi-nefret): Freud'un ruhsal biseksüellik dediği, erkeklere göre[1] daha çok kadınlarda görüldüğüne inandığı şey kadının gelişimi sırasındaki bu ruhsal durum değişimlerinin ikircikliği *tarafından* açıklanır ve *içinde* şekillenir. Bu karmaşık hareket, annelerine bağlı kalan erkeklerin gelişmemişliklerine karşın, ruhsal biseksüelliğe ulaşmayı başarmış bazı kadınlar tarafından sergilenen garip olgunluğu açıklamaya yardımcı olur. Fakat aynı zamanda çoğu kadının karşılaştığı psikoseksüel zorlukları ve onları histerinin uyarılmışlık haline, depresyonun sancılarına ya da sıklıkla cinsel soğukluğa saplayan birçok başarısızlığı açıklamaya da yardım eder. Şaşırtıcı bir şekilde Freud, şu soruyu sorar: "Bir kadın ne ister?" Aslında anneliğe özgü *abjet*'den fallik-sembolik özdeşleşmeye geçerek, ona erotik eş olarak annenin yerine babayı seçtiren nesne değişikliğine varır: kadının arzu nesnesi nerededir? Melanie, kendine bu soruyu sormaz: onun için dişil arzuya, diğer her arzudan fazla, eğer böyle bir şey yine de mümkünse, kaygı tarafından hükmedilir.

[1] Bkz. Sigmund Freud, "Sur la sexualité féminine" (1931), *La vie sexuelle, a.e.,* s. 141.

Annelik, kadını yeni bir nesne deneyimiyle karşı karşıya getirir: sonunda gerçek bir varlık olarak çocuk ne bir *abjet* (Minos- Miken anne), ne de bir arzu nesnesidir (penis/fallus). Fakat *birinci ötekidir* ya da olabilir. Çünkü amacına göre dürtüyü ketleyerek ve dürtüyü kültürün ve dilin işaretlerine doğru yönelterek, fallik dönemin sembolik tarafını öne çıkarmış olan yüceltme eğilimlerini uyarır. Buradan itibaren çocuk, içinde dişil narsisizmin kendisi ve annesi üzerine yönelmemesi için son bir şans bulduğu ötekiliğin başlangıcıdır: anneliğin neşe ve kederleri. Aslında anne, sonunda şüphesiz "kendini gerçekleştirmesine" izin vereceği hassas çocuk üzerine uyguladığı güç yüzünden nihayetinde tamamlandığını hayal eden çift cinsiyetli bir ana kadın tümgüçlülük içinde (çocuk yapmak için baba penisini ele geçirmek ve hele bu çocuk erkekse!) hapsolma tehlikesini sürdürür. Fakat sonunda ruhsal biseksüelliğini açığa vurduğunda (kusurlu olmaktan farksızdır, çift cinsiyetlilikten farklıdır) kendini sonsuza dek güçsüz bir halde de bulabilir: devamlı olarak dünyaya havale ettiği Öteki ile ilgili hassasiyet yaşayarak, başından itibaren ayrılmış olan Öteki ve doğası gereği zapt edilemez olan, çocuğu, aşkı. Bu annelik tutumunun hazin hali bizi uygarlaşma eğilimlerini ayırt etmekten alıkoymamalı: ötekine karşı duyduğu bu merhametten dolayı dürtünün hedefi olan doyumdan vazgeçer, bir başka amaca değil bir *başkasına* kendini vakfeder: basitçe ötekini ortaya çıkarma endişesi. Çocuk birinci ötekidir ve annelik deneyimi kesinlikle gerekli bir öğrenimdir. Bitmez tükenmez, başarısızlığa uğraması kesinlikle mümkündür ve sırf bu yüzden tamamen yüceltilmiştir.

Annelik işlevini tamamladığında kadın, Oidipus I'e olduğu kadar, annesi ile arkaik bağının da hatırasına geri döner: diğer kadına olan bağlılığını ve onunla rekabetini hatırlar ve suç ortaklığı içindeki erotizm ve kaygının hemen yönünü değiştiren birincil yüceltmesini ve duyusal iletişimi hatırlar. Annelik ve daha genel olarak ebeveynlik işlevi olan ilgi gösterme tutumunun temelinde erotik-tanatozla ilgili dürtüyü ve bizi ötekine doğru savuran tamamen sadistik arzuyu, birinin huzur içinde *yaşamasına olanak sağlamaktan* başka amacı

olmayan –başka da amacı olmaması gereken- bir düşünceye dönüştürme vardır[1].

İnsani sefaletin tüm terapistleri arasında psikanalist, bu annelik görevini en çok anlatandır, çünkü ıstırap içinde olan nesnenin ruhsal acısını anlar. Bir soyutlama olmaktan çok uzak, psikanalitik deneyimde ortaya çıkan ruh, nefret eden ve arzulayan bedenin ruhudur. Onu anlamak için, dinleme, arzu ve kaygıyla ortaklık yapmalıdır. Ancak, ötekini yaratmak için arzu ve kaygının taşıyıcısı olan analiz edilen kişiyi erotikleşmeden uzaklaştırmalıdır: hasta, benim farklı olanımdır, onun doğrularıyla birleşmek yerine bunlar hakkında düşünmesini sağlayan umursamazlığın sınırındaki bir farklı olandır. Yaratım ötekiliği devam ettirir, psikanaliz de kaygılı erotizmi şefkate dönüştüren bir simyadır. Neye karşı şefkat? Kendimi yansıttığım ve aynı zamanda yine de kendimi geri çektiğim ötekinin hakikatlerine karşı, çünkü bu hakikatler ötekidir. Bilim ve kanun adamı Freud, "şefkat" değil, fakat "yardımseverlik" der. Melanie ise aklı özgür bırakan yüceltmeyi ortaya koyar ve düşünceye erişmek için dürtüsel mantıkları dolambaçlı yollara sapmadan formülleştirir.

Bu dinamikte, dişil cinselliğini denetlemeyen kadın analist Oidipus I ve Oidipus II'nin komut verdiği ruhsal biseksüellik tarafından tüketilmiş şekilde kalır. Böyle bir analist, fallik özdeşleşme tarafından ve aynı zamanda bir çocuk elde etmek için babanın penisini içine alan dişil bir konuma dönüşüm ile dayatılmış olan erotizm/düşünce ve annenin şehvetinin karmaşık bir karışımını kendi içinde harekete geçirir (ve analiz edilen kişide duyar). Anneliğe özgü arkaik olan -anneliğe özgü *abjet* ile ilişkisinin arkaik olması ve çocuğuna karşı annelik konumunun arkaik olması- ruhsal yaşamın karmaşıklığına ve aynı zamanda dürtüler ve kelimeler ve düşünce ve anlam arasındaki aralığa onun erişimini sağlar. Bu şekilde

[1] Bkz. Julia Kristeva, "De l'étrangeté du phallus ou le féminin entre illusion et désillusion", *Sens et non-sens de la révolte,* Fayard, 1996, özellikle s. 203 *vd.* ve "La fille au sanglot. Du temps hystérique", *L'Infini,* n° 54, bahar 1996, ss. 41-42.

oluşmuş bir kadın hastasını dinlediğinde ya da "düşündüğünde", ne bir sistem uygular ne de bir hesaplama yapar. 0/1 örgüsü ile bize sembolik ve fallik bilgisayar gibi görünenin mantığı burada baskın konumda değildir, fakat çarpıcı bir hayali boyama olarak aktarım ve karşıaktarım bilgimize yayılır. Ancak böylece analist tekrar canlanır ve analiz edilen kişiyi de tekrar canlandırır. Bir yeniden doğum olarak ruhsal deneyim söz ötesi anneliğe kadar ruhsal aygıtın tüm alanlarına böylesi erişimi gerektirir.

Arkaik gerileme? Daha doğrusu şöyle diyelim: birincil dil ötesi özelliğe erişim. Ruhsallığı sistem ya da yapı şeklinde değil de ötekinin *ruhsal yaşamı* şeklinde yeniden kurduğunu iddia eden psikanalist – erkek ya da kadın- zorunlu olarak ondaki anneliğe kadar kadınlık -bir vücut bulmuş "metafor" olarak heterojen biçimi nedeniyle Kleincı fantezinin sabit şekilde analisti maruz bıraktığı dişilik ve annelik- ile yüzleştirilmiştir. Melanie'nin arkaik olana karşı deneysel girişimleri bu zorunluluğu ortaya çıkarmıştır ve en yaratıcı öğrencileri da bunu anlamıştır: Bion, Winnicott ve diğerleri onlardaki ve aynı zamanda bizlerdeki dişil ve duyumsal olan için tetikte değiller miydi?

VIII

SEMBOLİZMİN İÇKİNLİĞİ VE AŞAMALARI

Eşleşmelerden Sembollere: Dick

Benliğin ve üstbenliğin ve aynı zamanda Oidipus kompleksinin ve vücut bulmuş fantezilerin ilk ortaya çıkışı ışığında, Melanie Klein'a göre bebeğin ruhsal evrenini başlangıcından itibaren birincil- ancak olgunlaşmamış da olabilir- bir çeşit sembolleştirme tarafından ele geçirilmiş olarak görürüz. Savunucu ve ketleyici olduğu kadar, sosyal bağların yaratıcısı da olan böyle bir sembolleştirme, en kesin anlamıyla düşünce seviyesine erişmeden önce dönüşmeye mecburdur. Bazı insanlarda bu seviyeye ancak psikanaliz ile ulaşılabilir. Freud'un bazı metinlerini çıkış noktası olarak kullanarak, Klein dürtülerin sembolleştirilmesinin var olma öncesi ile ilgili kavramını yeni bir tarzda geliştirmiştir, öyle ki ne kendisi ne de talebeleri ustanın mirası ile bağlarından bahsetmekten hiç vazgeçmeseler de kurucu ile ilişkisini kesmiş gibi görünür. Böylesi bir yenilik ile birleşmiş sadakat Melanie Klein'ın çalışmasında bir değişmezdir ve en belirgin şekilde (sıklıkla doğrudan yerine dolaylı şekilde) Klein'ın daha sonra ayrıntılarıyla açıklayacağı bir kavram olan sembolizm ve aşamaları hususunda görülür.

Bu gelişimi izlemede Klein'ın Dick vakası yardımcı olacaktır.

Dick dört yaşında, rasgele bir deyişle "yavaş" bir erkek çocuktur: Zorla konuşur, annesinin ve bakıcısının varlığına ve yokluğuna karşı kayıtsız görünür, kendini incittiğinde hiçbir duygu açığa çıkarmaz, bıçak ve makas kullanımında oldukça zorlanır ve zeka seviyesi on beş ile on sekiz ay arası bir çocuğunki kadardır (bu şekilde bir değerlendirmeye ne kadar güvenebilirsek). Analist onun ve Dick'in annesinin "güçlü

şekilde olumsuz tavır[1]" olarak değerlendirdiklerini "otomatik itaat belirtilerini izleyen olumsuzcu davranış[2]" olarak tanımlamıştır. Oyunda bir şekilde ketlenmiş ancak yine de nesnelerle ilişkisini sembolleştirme yetisine sahip olan (Fritz vakasını hatırlayabiliriz[3]) nevrotik çocuktan farklı olarak, Dick etrafındaki nesnelerle ilişkisinde hiç duygu açığa vurmaz; kimseye "seslenmez" ve etrafı ile ilişkileri "fantezi ile renklenmiş değildir". Analistin teşhisi, bir "gerilemeden" çok "gelişimde ketlenme" göstermesine dayanarak, şizofrenidir (çocuklarda genelde düşünüldüğünden daha yaygın olduğunu iddia eder). Çağdaş klinisyenler burada büyük olasılıkla otizmle ilgili özellikler fark edeceklerdir, ancak Klein'ın belirtmiş olduğu gibi "teşhisle ilgili bir tartışmaya girmeye" gerek yoktur. Önemli olan, Klein'ın gözlemlerinin çarpıcılığını, Dick'in zihinsel durumu ve gelişimi ile ilgili elde ettiği sonuçları, ancak aynı zamanda bu vakadan çıkardığı sembolizmin doğuşu hakkında temel kavramları izlemektir.

Bildiğimiz gibi Ferenczi'nin analiz ettiği kişi ve aynı zamanda öğrencisi olan Klein onunla birlikte sembolizmin temelinde *özdeşleşmenin,* yani her dışsal nesnede kendi organlarını ve bunların işlevlerini ortaya çıkarmak için küçük çocuğun verdiği çabanın bulunduğunu hatırlatır. Ernest Jones, bu özdeşleşmeyi mümkün kılanın *haz ilkesi* olduğunu belirtmiştir. Özdeşleşmenin kendisi sembolizmin habercisidir: Birinin diğeri ile özdeşleşmiş olduğu içteki ve dıştakiler arasındaki *benzerlik,* elde ettikleri *benzer haz*ın üzerine kuruludur. Ancak Klein, Jones'dan bu noktada uzaklaşır: Özdeşleşme mekanizmasını harekete geçirenin esasında haz değil *kaygı* olduğunu söyler.

"Çocuk nesneleri temsil eden organları tahrip etmeyi dilediğinde, bundan korkmaya da başlar. Bu kaygı, çocuğu bu organları başka şeylerle temsil etmeye iter; böylesi bir *eşdeğerlilik* yüzünden bu şeyler bu sefer

---

[1] Bkz. "L'importance de la formation du symbole dans le développement du moi" (1930), Melanie Klein, *Essais de psychanalyse, a.e.,s.* 266.
[2] *A.g.e.,* s. 275.
[3] *Bkz. yuk.*, 2. Bölüm.

kaygı nesnelerine dönüşür ve böylece çocuk yeni nesnelere karşı ilgisinin ve sembolizmin temelini oluşturan yeni *eşleşmeleri* kurmaktan korkar.[1]"

"Eşleşme" ve "eşdeğerlik" kavramlarını hatırlayalım: Hanna Segal bu kavramlara iki aşamada sembolleştirme sürecinde kesin bir anlam yükleyerek onları birbirinden ayrıştırmak için tekrar ele alacaktır[2].

Böylece yine de tanımlanamaz olan ve eğer savunma şeklinde ketlenmiş ise düşlemsel faaliyeti engelleyebilecek bir ön-sembolleştirme, ilk ve bazı öznelerde (Dick gibi) güçlü şekilde vurgulanmış sadizm ile birlikte yer alacaktı: Aslında, Dick "seslenmez" ve "oynamaz"dı. Analist yalnızca sadizm öncesi fantazmalara işaret eder – onda Winnicott'un "ilkel ıstırap" ve Bion'un "isimsiz korku" diyeceği şey görülür. Melanie daha basittir: "Savaş durumu" ve "ayni misilleme yasası[3]" ölüm dürtüsünün dayattığı, ona göre aşırı olduğunda her durumda ve daha acımasız şekilde bu birincil şiddet evrenine hükmeder. Kuşkucu bir okuyucu sadece şunu sorgulayabilir: Kendini mi kandırıyor yoksa kendisi hakkında hayal mi kuruyor? Ya da Dick varsayımlarını doğrulayacak mı? Ve eğer öyleyse, böyle bir "doğrulama"nın anlamı ne olabilir?

İşte Melanie Klein'ın ikinci tespiti:

"Anne vücudunun içine dair sadist fanteziler ilk ve temel ilişkiyi dış dünya ve gerçeklikle birlikte içerir.[4]"

---

[1] Bkz. "L'importance de la formation du symbole dans le développement du moi", *a.e.*, s. 265.

[2] Bkz. *aş.,* ss. 219-220.

[3] "Dişe diş, göze göz" kuralına dayalı yasadır: Üstbenliğin buyruklarına uyulmamasının, ihlalle aynı türden cezaya çarptırılacağı görüşünü içerir. Örneğin röntgenci kişinin gözleri bozulabilir; annesine yönelik ensest arzular besleyen bir erkek çocuk, babası tarafından hadım edilmekten korkabilir; birisinin ölümüne yönelik bilinçsiz bir arzu, kişinin kendisinin öldüğünü hissettiği histerik bir nöbet başlatabilir –çn [kaynak: TermBank].

[4] Melanie Klein, *Essais de psychanalyse, a.e.,* s. 265.

Buradan anlaşılıyor ki: Eğer bu fanteziler dil ve oyunda kendini göstermeye başlarsa, önce dış dünyayla bir fantastik gerçeklik, bir "gerçekdışı gerçeklik[1]" oluşturacaklardır. İkinci olarak, bu gerçekdışı gerçeklikten itibaren ancak yavaş yavaş "gerçeklikle hakiki ilişki" kurulabilecektir.

Böylece Klein'a göre, Dick'in analizi ile açığa çıkan sembolizmin iki aşamasını ayırt etmek mümkündür. Öncelikle ilkel ve dürtüsel ama yine de "eşleşmeler"in mantığına uyum sağlamış olan *birincil sembolizmin* doğruluğu 1946'da Klein'ın yansıtmalı özdeşleşme mekanizması kavramı ile kanıtlanmıştır[2]. Daha sonra, *yönlendirilmiş fantezinin sembolizminde,* ilk kaygıyı etkisiz hale getirmek (*Verneinung,* azaltılması, bastırılmasının başlangıcı) ve aynı zamanda bu kaygıya eşlik eden ve çocuk için bu zamana kadar bunaltıcı olmuş olan "gerçekdışı gerçeklik"in yerini alacak "gerçeklikle gerçek bir ilişki"yi kurmak amacıyla, üçüncü kişinin (analist) söze dökmesi kullanılır. Sabırla ve özenle hazırlanmış bu mantık, 1934'te depresif konumu, daha doğrusu "eşleşmeler"i "gerçek simgeler" olarak işlemeyi gerçekleştirecektir.

1930'da Klein'ı bu sonuçlara götüren neydi? Dick oyun oynamazdı ve etrafındakilere karşı da kayıtsızdı. Analist teknik değiştirmenin ve öncelikle "çocukla temas kurmak için bu temel engeli[3]" aşmanın önemli olduğu sonucuna vardı. Önceki deneyimlerine (özellikle Fritz ile olan) dayanarak Melanie *kendisi* sanki *oymuş* gibi oyuna dahil olur: Dick'in varsaydığı ama söze dökülmeyen fantezisini onun yerine açık ve kesin bir şekilde ifade ederek, (Lacan'ın deyimiyle) ona "nakledecektir":

---

[1] *A.g.e.*

[2] Freud'un bahsettiği ve mantığı *benzerliğin* tersine *kimliğin* mantığı olan şizofrende, bu Kleincı "organların dili"nin birincil sembolizmi hipotezine yaklaşılabilir: "İkame etmeyi buyurmuş olan, tasarlanmış şeylerin benzerliği değil, sözel ifadenin kimliğidir." ("L'inconscient" [1915], *GW,* c. X, ss. 264-303, *SE,* c. XIV, ss. 159-215, Fr. Çev. *Métapsychologie,* Gallimard, kol. "Idées", 1968, ss. 117-118; bkz. *yuk.,* 7. Bölüm.)

[3] Melanie Klein, *Essais de psychanalyse, a.e.,* s. 269.

"Büyük bir tren aldım ve onu daha küçük bir trenin yanına koydum ve bunları 'baba treni' ve 'Dick treni' olarak adlandırdım. Bunun üzerine o, 'Dick' demiş olduğum treni aldı, onu pencereye kadar ilerletti ve 'gar' dedi. Ona 'garın anne olduğunu; Dick'in annenin içine girdiğini' açıkladım. Treni elinden bıraktı, iç ve dış kapı arasındaki alana doğru koştu, kendini 'karanlık' diyerek kapadı ve hemen ardından koşarak oradan çıktı. Bu dolaylı anlatımı birçok defa tekrarladı. Ona 'annenin içinin karanlık olduğunu, Dick'in annenin karanlığında olduğunu' açıkladım. Bu sırada, treni tekrar eline aldı, fakat çok hızlı şekilde iki kapı arasına doğru yeniden koştu. Annenin karanlığına girdiğini ona söylediğimde, iki kere soru sorar bir tonla 'Dadı![1]' diye tekrarladı."

Üçüncü seans boyunca Dick nesnelere ilgiyle bakar. Analist burada saldırgan bir tavır yakalar, ona makas verir, fakat Dick makas kullanamaz. Melanie, "bana attığı bir bakış üzerine" arabaya takılı odun parçalarını koparır. Dick burada parçalanmış arabayı yere atar ve "gitti" der.

"Ona bunun, Dick'in anne içindeki dışkıları çıkardığını gösterdiğini söyledim.[2]"

Olağanüstü bir klinik ilgi ile, Klein "gitti"nin özel ya da olumsuz anlamını anal erotizme ve anne bedeninde hayal edilen, dışkılarla benzer olan fetüsün yıkımına bağlar. Çok hızlı şekilde, çocuk saklandığı yerden çıkar ve diğer oyuncaklara, lavaboya vb. fazla ilgi gösterir. Her şey birbirine zincirlenmiştir, bu sonsuza dek devam eder; eşleşmeler eşleşmeleri, eşdeğerlilikler eşdeğerlilikleri izler. Çözümlemek için Segal'i beklemek gerekecek...

Sonuçta analistin zihninde gözlemlediği çocuğun zihninde neler olmaktadır?

Dick'in apatisi karşısında, Klein Dick'in kendisini ifade etmese de, onun dilini anladığını iddia eder. Böylece konuşan özne rolünü almayı seçer ve Dick'in iki yeterliliğe sahip olduğuna işaret eder: Dilin pasif bir bilgisi ve fantastik sembolizm öncesi, diğer bir deyişle Melanie'nin sözleri tarafından

[1] *A.g.e.,* s. 270.
[2] *A.g.e.*

iletilen fantazmalar ile bağdaşan bir dil ötesi fantezi kurma yetisi. Klein tarafından var olduğu farz edilen bu söz öncesi fanteziler kesinlikle masum değildir: Bunlar ödipal fantezilerdir (oyun oynayan ve konuşan çocuklarda gözlemlediği ile aynıdır ve Freud'un varsayımı ile uyumludur), ancak Dick vakasında şiddetli bir sadizm ile pekiştirilmişlerdir.

Genç hastası ile ilgili bildiklerine dayanarak Melanie, babanın penisini ve diğer çocukları temsil eden dışkıları boşaltmak için anne bedenine saldırmayı arzuladığından, anne bedeninin Dick'te büyük bir korku yarattığına dair hipotezini (daha sonra bir karşıaktarım işlevi olarak bahsedeceğiz) öne sürmüştür. Oral-sadizm (üretral, müsküler ve anal-sadizm ile bağlantılı olan) Dick'te abartılmış bir yoğunluk almıştı ve ilk zamanlarda genitallik yerine geçmişti. Bu anne ile ilgili nesneyle sadist ve genital birleşme (Dick meme emerken sıkıntı yaşadı ve erken dönem sindirim sorunlarından, rektum sarkması, hemeroidden şikayetçiydi, bağırsak hareketlerini kontrol etmeyi öğrenmede sorunları vardı.) annesinin depresyonu ile ve daha genel olarak ailesindeki sevgi eksikliğinden dolayı kötüleşmişti. Sevgi eksikliği yalnızca kısmen bakıcısının ona gösterdiği şefkat ile telafi edilmişti. Ancak bir keresinde çocuğun mastürbasyon yaptığını keşfettiğinde, bakıcısı onu azarlamıştı ve bu küçük çocukta bir suçluluk duygusunun oluşmasına neden olmuştu. Klein Dick'te sadizmin ketlenmiş olduğu sonucuna vardı: Dick herhangi bir saldırganlığı ifade etmekte yetersizdi, yemeğini çiğnemeyi bile reddederdi.

"Dick'in sonraki gelişimi kötüye gitti, çünkü çocuk anne bedenine dair sadist ilişkisini fantezilerinde ifade edemiyordu.[1]"

Dick'in babanın penisi için duyduğu oral arzusunun çok erken belirmiş olması Melanie tarafından kaygının asıl kaynağı olarak görüldü:

[1] *A.g.e.*, s. 269.

"Bu hayali penis ve artan saldırganlık arzusunun çeşitli şekillerde hayata geçtiğini açıkça gözlemleyebiliriz; onu yeme ve tahrip etme arzusunda açıkça belirir. Bir keresinde örneğin, Dick küçük bir oyuncak bebeği ağzına götürdü ve dişlerini gıcırdatarak, 'babayı yemek[1]' demeye çalışarak 'Çay baba' dedi. ['Çay baba' İngilizceye '*Tea daddy*' olarak çevrilir, buradan yola çıkarak 'babayı yemek'in karşılığı olarak '*Eat daddy*'ye ulaşılır]. Daha sonra biraz su içmek istedi. Baba penisinin içe yansıtılması korkuyu iki şekilde ortaya çıkarır: İlkel ve zarar veren bir üstbenlik olarak penisten korku ve soyulmuş olmasından dolayı onu cezalandıran anneden korkü. Bir diğer deyişle, içselleştirilmiş nesne gibi dışsal nesneden de korkmaktadır. Daha önce açıkça bahsetmiş olduğum ve bu çocuğun gelişiminde belirleyici bir etmen olan bir olguyu bu sırada gözlemleyebildim: genital evre onda çok erken harekete geçmişti. Bu, sadece kaygının değil, aynı zamanda vicdan azabı, acıma ve çalmış olduklarını eski haline getirmesi gerektiği duygusunun da bunun gibi temsilleri izlemesinde kendini göstermişti. Kaygının üstesinden gelme yetisinin yanında, olgunlaşmamış empati tüm yıkıcı eğilimlerini defetmesinde kesin bir etmendi. Dick kendini gerçeklikten kopardı ve karanlık, boş anne bedeni ile ilgili fantezilere sığınarak fantezi yaşamını duraklattı.[2]"

Melanie Klein önce çocuğun baba için arzusunu, ağzı ile erkeğin cinsel organını özümseyen küçük erkek çocuğun dişil konumunun ve rakibini (babası) öldürmeye dair ödipal hasetinin bir karışımını çözümleyerek doğruladı. Bundan sonra, Dick'in anneyi kendini savunmak için girdiği "karanlık iki kapı arası"na indirgediği sonucuna vardı:

"Bu şekilde anne bedeninin içeriklerini temsil eden –babanın penisi, dışkılar, çocuklar- dış dünyanın çeşitli nesnelerinden ilgisini koparmayı başarmıştı. Kendi penisinden, sadizminin organından ve dışkılarından kurtulması (ya da onları inkâr etmesi) gerekiyordu, çünkü bunlar tehlikeli ve saldırgandı.[3]"

Analist her şeyden önce kendisi için, anneye ve babaya karşı bu yamyamsı saldırganlığın fantazmasını formülleştirir ve daha sonra onu çocuğa, ona uygun olduğunu varsaydığı

---

[1] Bkz *yuk.*, 2. Bölüm.
[2] Melanie Klein, "L'importance de la formation du symbole...", *Essais de psychanalyse, a.e.,* ss. 271-272.
[3] *A.g.e.,* s. 272.

sözel ve oyunla ilgili araçlarla geri verir. Bu, ona kapılar arasındaki karanlığın anne olmadığını, fakat yalnızca ona *benzettiğini,* bunun bir "gösteren" olduğunu anlamasını sağlamayı da içerir, diyecektir Doktor Lacan. Dick ifade etme yetisi edinmeye başlamıştı ve böylece benzerlikler ve gösterenlerden oluşan, özdeşliklerden oluşmayan bir dünya, bir oyun ve söz dünyası nihayetinde kurulabilirdi:

"Dick'in analizinde ortaya koymuş olduğu fantezi yaşamı ve sembol oluşumunun böylesi temel bilgileri ile temasa geçerek bilinçdışına erişmek benim için mümkündü. Bunu gizil kaygısında bir azalma izledi ve böylece bir miktar kaygı görülür hale gelebilmişti.[1]"

Sadist "ön-fantazmalar" mevcuttur, ama fantazmalar kadar ifade edilmiş değiller midir? Bunu Melanie ortaya koyar: trenler baba ve Dick'tir; gar, içine girilen anneden başkası değildir; arabayı tahrip etmek karın bölgesinden kirli nesneleri kaldırarak anneye zarar vermektir –bu tarz fikirler için kendisine ve Freud' a itimat eden psikanalizin kutsal kitabından belirli sayfaları nakleder. Fakat Dick'i saklandığı yerden (Melanie'nin "karanlık karın" olarak yorumladığı "iki kapı arası") çıkaran açıkça bu söze dökmelerdir, başkaları değil. Dick diğer insanlara *seslenmeye* (başlangıç olarak dadıya) başladı ve oyuncaklarını *aradı* ve kendi ve annesinin bedeni olmaya devam eden lavaboda *kendini ıslattı.* Terapist ve çocuk arasındaki alışveriş ile açığa çıkan eşleşmeler serisi tarafından yaratılmış bir dünya var olmaya başladı. Dick sonunda oyun oynayabiliyordu: İfade edilemeyen gerçek rahatlatan bir hayale dönüştü. Bu analistin sözleri ile oldu. Ancak herhangi birinin sözleri ile de olabilir miydi?

Kesinlikle olmazdı.

Öncelikle, *üçüncü şahıs* konumunda – çocuğun bu zamana kadar depresyonda ya da hayal kırıklığına uğramış bir anne ile yaşadığı gibi kayıtsız, ozmotik, çok kapalı ya da "empa-

[1] *A.g.e.*

tik"(Klein'a göre) ikili olmaktan uzak anlamında- bir kişi olmalıydı. Ne bakıcı, ne baba, ne başka bir kişi böyle sözleri beyan edebilirdi.

Ancak hepsi bu değil. Bu "bildiği varsayılan özne"nin en büyük ötekiliği –analist- özgül bir içeriğe sahip bir konuşma aracılığıyla gerçekleşir: Bu konuşma güçlü saldırgan ifadelerle ödipal bir miti anlatmakta ve yeniden anlatmakta, "anne bedenindeki baba"yı hedefleyen ödipal bir sadizmi açıklamaktadır. Dick, "Babanın-Adı"nın soylu "gösteren"iniymiş gibi babanın penisine imrendiği bir Oidipus çatışması yoluyla anne içindeki babayı yemeyi arzular: İşte Melanie'nin "vahşi içgüdü" ile ortaya koyduğu şey. Ancak, bilmeden gösterende devam eden –ama yamyamsı dürtüyü de unutmadan- analistin sözlerinin şiddeti sayesinde Dick'in oral ve genital sadizmi erişilebilir hale gelir: Olduğu haliyle inkâr edilmiş, ama sonunda ruhsal meraka ve düşünceye dönüşmüş olarak.

Her zaman herhangi bir söylemin yeterli olabileceği varsayılabilir[1], çünkü biçiminden bağımsız olarak söylem gösterenin doluluk ve boşlukları ile (simgenin vuruşunu biçimlendiren varlık/yokluk değişimi) çocuğun saklandığı iki kapı arasındaki çarpmaları vurgular. Aslında bu ihtiyatsız bir sav olacaktır, çünkü Melanie'nin duyduğu herhangi bir gösteren değildir, daha az boştur, ama ödipal cinsellik ve yamyamsı ölüm dürtüsünün ağır yüküdür: *"Tea daddy"* için *"Eat daddy"*. Bunları bilerek ve Dick'in oyununa naklederek analist, çocuğu kaygıyı tanımaya ve özgül yorum konuşmasının alanı olan aktarımın açık alanında bunu temsil etmeye ulaştırır[2].

Dick böylece ölümcül ödipal kaygıdan kurtulur, çünkü bu Öteki tarafından sunulmuştur. Eğer isterse temsil edebilir, sanrılayabilir. Bu, *doyum sanrısı* anlamında değil (Freudcu "sanrı" terimi anlamındadır), fakat bir *yoksunluk* sanrısı –

---

[1] Bkz. *yuk.*, 7. Bölüm ve *aş.* 9. Bölüm, Jacques Lacan'ın yorumu.

[2] Bkz. bu perspektif içinde Alain Gibeault'nun yorumu "Variations sur un thème ancien: construction et/ou reconstruction du psychisme de l'enfant", *Les Textes du Centre Alfred Binet,* n° 15, Aralık 1989, ss. 1-21.

daha doğrusu fantazması- anlamındadır. "Annenin içine giremem ve annedeki babayı öldüremem, bundan yoksunum, bu bir oyun, bu sadece Bayan Klein ile oynadığım bir oyun, oynuyorum, öyleyse düşünüyorum, öyleyse varım."- Bunlar oyun/yorumlama zincirinde hareket eden Kleinci akıl yürütmelerin güzergâhı olacaktır.

Ödipal kaygının *sözel* değerlendirmesi ruhsal aygıttaki "farklılığı" gösterir. Bir çeşit kesinti anneye karşı korkutucu düşkünlüğünde çocuğu donduran ozmozu parçalar. Çocuk ile anne arasında devamlı tehditkâr bir entropi durumunu doğrulayan haz ile beraber kaygının söze dökülmesidir. Yorumlama hazza ve hoşnutsuzluğa dayalı erken özdeşleşmeye, anne ve çocuk arasında var olan bir özdeşleşmeye eşlik eden ayrımlaştırma eksikliğinde bir boşluk yaratmıştır. Organizmanın olduğu gibi benliğin de dağılması riski uzaklaştırılmıştır. Analistin konuşması, Dick'in hapsolmuş olduğu kelimelerle ifade edilemez sanrısal senaryolarının devamlılığını noktalayan bir veznini bulmadır.

Klein'ın yaptığı gibi, Dick'in anne ve babaya yaptıkları ile ilgili sanrıladıklarını konuşmak seyirciler için özel bir fanteziye dönüştürmekle aynı şey değildir. Tek başına ve kelimelerle ifade edilemez bu dilsiz fantazma çocuğa ket vuran bir doyum sağlar. Analistin konuşması, söz ve oyun ile ona kendinden uzaklaşma fırsatı sunarak genç hastanın kaygısını ve saldırganlığını hafifletir. Ötekinin *söyledikleri,* dünyadan kopmuş "gerçekdışı gerçekliğin" kelimelerle ifade edilemez fantezisinin –sembolleştirme öncesi- altında yatan iyi/kötü, özdeşleşme/yansıtma ikililerini ortadan kaldırmak için, ona ruhsal bir yaşam konumu sunmak için çabalar. Ayrılmış ve bütünleşmiş iki kişi arasında, fantezi sahnesinin dışında olan ve aynı zamanda aralarında bu sahneyi aktarabilen iki özne (Dick ve Bayan Klein) arasında iletildiğinden aslında yaşam bundan böyle ruhsaldır. İşte Dick'e belli bir otonomi sağlayan ve oyunun hayali tarafı içinde yer aldığı bir "otantik gerçekliği" onda işleyen de budur. Analizinden önce, bu *yer değiştirmeler, eşleşmeler* tarafından ketlenmişti: Dick oyun oyna-

mazdı, fantazmalarını dile getirmezdi. Bundan böyle, yer değiştirmeler çoğalacaktır, çünkü çocuğun içinde yer aldığı analistin sözlerinin sembolleri tarafından taşınacaktır. Bu *özdeşlikler benzerliklere* dönüşürler ve gerçeklikle bağlantılı bir oyun merakı –ve nihayetinde düşünsel bir merak- haline gelirler.

İki şekilde müdahale edilerek – *üçüncü şahsın* sözleri ve *sadist ödipal kaygının* farkındalığı ile-, yorumlama o zamana kadar çocuğun ruhsallığını oluşturan savunmaları ve bölünmeyi yumuşatır. Söze dökme ile yıkıcı dürtüler fark edildikçe, Dick'in bu dürtülere karşı oluşturduğu ketleyici savunmaları artık ne eskisi kadar güçlüdür, ne de gereklidir. Çocuk önce kendini bir bastırma modeli üzerine değil, bir bölünme üzerine yapılandırır. Saldırgan Oidipus çatışmasının ve bunun analiz yoluyla söze dökülmesinin kabulündeki bu ikili hareketi fantezilerinin konumunu değiştirir. Başka bir deyişle, Dick'in eriştiği sembolleştirme aşaması Bayan Klein'la birlikte, yavaş yavaş da anneye paranoid-şizoid tutkusunda sıkışmış benliğin yerine geçen bir arzu öznesi konumu verir.

Klein'ın burada Dick'e eşlik etmesi bir *olumsuzluğun* yolu üzerine kurulmuş gibidir: Bu, Dick'in yıkıcılığını göstermek için çalışmasında iki olayda analistin üzerinde durduğu bir kavramdır. Fakat daha geniş anlamıyla ve teoriden çok ampirik bir şekilde, müdahaleleri kapsamında hastanın olumsuz yıkıcılığını saklandığı yerden çıkarmak için bu kavramı kullanır. Aslında izlediği yol Dick'in olumsuzculuğunu ortaya çıkarmayı ve konuşma ile olumsuzculuğu yoğunlaştırarak olumsuzluğu olduğu gibi kendini de inkâr etmesi şeklindeki yeni bir üst seviyeye çekmeyi içerir ve bir çeşit kendilik bilgisine dönüşür. Düşünme imkânının gerçek bir oluşumu, olumsuzluk spiralinin olumluya doğru evrilmesi bu analizde gerçekleşir: Doğuştan gelen yıkıcılıktan fantazma öncesine kadar, olumsuzluk analist tarafından söze dökülür ve bu haliyle hasta tarafından edinilir ve oyunla ilgili ve bilişsel bir yaratıcılık üzerindeki ketlenmenin ortadan kalkması şeklindeki bir etkisi olan fantazmalardan oluşan oyun alanına (daha sonra Winnicott'un "geçişken alan" diyeceği) ulaşır.

Klein'ın arkadaşları ve talebelerinin katkıları, özellikle Dick'in analizinde psikanalistin tanımlamış ve ilerletmiş olduğu "olumsuzun çalışılması"nın[1] mantıksal içeriklerini, kendi klinik dehasının yapmış olduğundan daha teorik biçimde geliştirmiştir. Şöyle mi denmelidir: Dick ile *doğmuş olan* olumsuzun çalışılması, yani sembolleştirme sürecinin çalışılması mıdır? Çocuğu sembollerin basit bir *kullanıcısından* çok sembollerin bir *yaratıcısı* haline getirdiği için mi bu böyledir?[2]

Bu çalışmalar[3] olumsuzun genç çocuğun ruhsal deneyimindeki farklı yönler üzerinde yoğunlaşır. 1941-1945 Tartışmaları sırasında öne sürülen tezleri tekrardan ele alan Klein'ın talebeleri genç benliğin yaşamında ölüm dürtüsünün alametleri üzerinde durdular: "ölüm gibi şeyler", "yoğun hoşnutsuzluk", "saldırgan kaygının patlaması", "intikam arzusu", "düşmanlık", "sevgi öncesi nefret", "zorlu sınamalar", "kaygıya karşı korunma", "birincil narsist kaygı", "nesneye güvensizlik", "umutsuzluk" vb. Hal böyleyken gerçekçi savlarla yetinmeksizin, yazarlar gözlemlenen olumsuzluğun özünde fantastik ve böylece "öznel" olan bir ruhsal gerçeklik olduğunun ve bu öznelliğin zorunlu olarak gözlemlenen nesnenin (çocuk) olduğu kadar gözlemin aracısının (analist) da öznelliği olduğunu vurgularlar[4].

---

[1] André Green'in ifadesine göre, *Le Travail du négatif,* Minuit, 1993.

[2] Hanna Segal'in belirttiği üzere, Freud'un bazı metinleri insanın "sembol kullanıcısı" olduğunu anlamamız yönündedir (rüyanın rüyayı gören kişiden bağımsız olarak kolektif, bir kere yapılmış ve herkes için her zaman hazır olan sembolik yaratımlar bütününü kullandığını önererek); Melanie Klein ise bunun tersine "semboller yaratıcısı insanı keşfeder". Bkz. Hanna Segal, "Psychoanalytic dialogue: Klenian theory today", *Journal of the American Psychoanalytic Association,* New York, International Univ. Press, 1977, c. 25, n° 2, s. 365, Alain Gibeault tarafından alıntılanmıştır, "Symbolisme primitif et formation des symboles", *Nouvelle Revue de psychanalyse,* n° 26, Bahar 1982, *L'Archaïque,* s. 299.

[3] Bkz. Paula Heimann, Susan Isaacs ve Joan Riviere'in katkıları, Melanie Klein *ve ark., Développements de la psychanalyse,* PUF, 1966, yeniden basım, 1995.

[4] Bkz. Paula Heimann, "Septième discussion de controverses scientifiques", *Les Controverses, Anna Freud-Melanie Klein, 1941-1945,* Pearl King

Bu açıdan bakıldığında, – ve bu Klein'ın ikinci önemli katkısıdır- sembolizmin ve yargının yaratılma *aşamalarının,* teorik açıdan, gerçekliğin oluşumu ve onun tanınmasına kadar ulaşmak için fantazmadan ayrılarak kurulması söz konusudur. (Anna) Freudcular tarafından zamanında az ilgi görmüş olan Freud'un iki çalışması bunu destekler: *Haz İlkesinin Ötesinde* (1920) içindeki *Fort-Da*[1] ve "La (dé)négation" (1925)[2]. Böylelikle Kleincı grubun bütünleşmiş çabalarıyla –kadın teorisyenler o dönemin en önemli teorisyenleridir- sembolün, daha doğrusu sonraları Hanna Segal tarafından sistemleştirilen "nesnenin temsili olarak yaşanmış" sembolün, ortaya çıkması için yansıtmalı özdeşleşme fantezilerinin ötesindeki aşamalar açıklığa kavuşur[3].

Melanie Klein'a Göre Olumsuzluk

Freudcu *Fort-Da* ile sembolizme doğru ilerleyen bir sembolizm öncesi üzerine Kleincı düşünceyi değerlendirmeye alan Susan Issacs'tır[4]. Freud'u tekrar okuyarak, sabırla çocuğun nasıl annesinin varlık/yokluğunu makaranın ileri/geri hareketi ile tanımladığını fark eder: Çocuk bu oyunu o-o-o-o sesi ile ("Fort" = Almanca "uzak"), ardından neşeli bir "Da" (= "işte!") ile ifade eder. Bu hükmün gücüyle çocuk

---

ve Riccardo Steiner tarafından toplanmış ve not edilmiştir (1991), PUF, 1996, ss. 511 *vd.*

[1] Freud'un torununun annesinin ve hatta kendisinin gözden kaybolmasını tekrar takrar sahnelendirdiği bir tür oyun -çn.

[2] Bkz. Paula Heimann, Melanie Klein ve ark., *Développements de la psychanalyse*, a.e., s. 117; Susan Isaacs, *a.g.e.,* s.69 *vd.* ve s. 100: bu metin *Les Controverses*... içinde "Sixieme discussion de controverses scientifiques" adı altında Susan Isaacs tarafından yeniden ele alınır, *a.e.*, s. 745.

[3] Bkz. "Notes on symbole formation", *International Journal of Psychoanalysis,* c. 37, 1957, 6. Bölüm, Fr. Çev. *Revue française de psychanalyse,* 1970, n° 4, ss. 685-696.

[4] Susan Isaacs mantık ve psikoloji dersleri verir, 1933'ten beri Londra Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Çocuk Departmanını yönetmektedir; bkz. kendi çalışması "Nature et fonction du phantasme" (1952), *Développements de la psychanalyse, a.e.,* ss. 64-114.

kendini yok etme yolunu bulur: Yere kadar olan büyük bir aynanın önünde, kendi görüntüsü yok olana kadar çömelir ve bunu "Bebek, o-o-o-o[1]" takip eder. Isaacs dilin ortaya çıkışının doğrusal olmadığı, çocuğun görüntüsünün görünür oluşu ya da kayboluşu ile ilgili hüküm sonucunda nesnenin varlık ya da yokluğu ile ilgili hükmün dilin anlaşılması için olmazsa olmaz bir şart olduğu (dilin aktif kullanımdan çok önce gelişen) ve bunun genel bir mantıksal bağ tarafından hazırlanmış olduğu sonucuna varır[2]. İşte bu gelecekteki Lacancı "ayna evresi"ne bir giriştir, ama burada kendini jestlerden, fantezi benzeri eylemlerden, söze dökmelerden ve nihayetinde yalnızca skopik imgelerden oluşan heterojen olumsuzluğun bir süreci olarak kendini gösterir.

Freud'un "La (dé)négation[3]" adlı metninin üzerine yorumunda, Susan Isaacs erken dönemde bedensel ve fantastik deneyimlerdeki bu sembolik yeti dizgesini daha da geliştirir. Şunları belirtir:

> Muhakeme ve gerçeğin sınanması ile ilgili düşünsel işlevler, "'*birincil güdüsel dürtüler*'in [vurgu S. Isaacs'a aittir] etkileşiminden kaynaklanırlar" ve yansıtma *mekanizmasına* dayanırlar...: Freud bize aynı zamanda *fantazmanın* bu kaynakta oynadığı rolü de gösterir. Bir şeyin belirli bir niteliğe sahip olduğunu onaylayan ya da inkâr eden muhakemenin bu yönünden bahsederken şöyle der: "En eski dürtüler, yani oral dürtüler dil ile ifade edilmiş olsa, bu ya 'Bunu benliğime almak' ya da 'onu benliğimden uzak tutmak isterdim' olurdu. Yani: bunun ya *benliğimin içinde* ya da dışında olması gerekir." Böylece ifade edilmiş arzu bir fantazmadan başka bir şey değildir.[4]

---

[1] Bkz. Sigmund Freud, " Au-dela du Principe de plaisir" (1920), GW, c. XIII, ss. 3-69; SE, c. XVIII, ss. 1-64, Fr. Çev. *Essais de psychanalyse*, Petite Bibliithéque Payot, 1981, s.53. Türkçeye Ali Nahit Babaoğlu tarafından çevrilmiştir, *Haz İlkesinin Ötesinde*, İstanbul, Metis Yayınları, 2014

[2] Susan Isaacs, "Nature et fonction du phantasme", *Développements..., a.e.,* ss. 69-71.

[3] Sigmund Freud, "La (dé)négation" (1925), *GW,* c. XIV, ss. 11-15; *SE*, c. XIX, ss. 233-239; bkz. "La négation", Sigmund Freud, *O C,* c. XVII: *1923-1925,* PUF, 1985, ss. 165-172.

[4] Susan Isaacs, *a.e.,* ss. 100 *vd.,* ve *Les Controverses..., a.e.,* ss. 499 *vd.*

Ve Susan Isaacs Freud'un "resim gibi ...oral dürtünün dili" ya da başka bir yerde "bir dürtünün ruhsal ifadesi" dediğinin Klein ve talebelerinin bakış açısında "bedensel bir amacın ruhsal temsili[1]" şeklindeki fantazma olduğu sonucuna varır. Ona göre ve daha önce kısaca bahsetmiş olduğumuz Klein tarafından analiz edilmiş çocukların farklı vakalarına dayalı olarak, bu erken ve ifade edilemez sembolizm kendini "tat, koku, dokunma (dudak ve ağzın), iç organlarla ilgili kinestetik duyular ve diğer somatik duyulara bağlı oral dürtüler" üzerinden kurar. Çünkü bu dürtüler başlangıçta, her şeyden öte, "şeyleri içeri alma", emme ve yutma deneyimi ile ilgilidir:

"Görsel öğeler görece zayıftır... Algının görsel öğesi yavaş yavaş önemini arttırır, dokunma deneyiminde çözülür ve uzamsal olarak farklılaşır. İlk görsel imgeler çok "fotografik" [*eidétique*] nitelikte kalır – büyük olasılıkla üç ya da dört yaşına kadar...: canlı, somut, sıklıkla algılarla karıştırılırlar...: Uzun zaman yoğun şekilde somatik tepkilerle bağlantılılardır.[2]"

Daha sonra, gelişim sürecinde, görsel olan "somatik öğeden ağır basmaya" başlar, bedensel öğeler "bir bastırma kuvvetinden muzdariptirler", bu sırada dışarıya atfedilmiş, kolayca cinsellik ve duygulardan arındırılmış görsel öğeler, tam anlamıyla "ruhsallık"taki temsilin bir "imge"si haline gelir – benlik dışsal nesnelerin var olduğunu ve imgelerinin "ruhsallıkta" olduğunu "fark eder.[3]"

Paula Heimann[4] kendi açısından Freud'un inandığından daha "sessiz" olan ölüm dürtüsünün, ayrıcalıklı bir şekilde

---

[1] Susan Isaacs, *Développements...* içinde, *a.e.*,s.100.

[2] *A.g.e.,* ss. 100-101; vurgu bana ait.

[3] *A.g.e.,* s. 101.

[4] Paula Heimann psikanaliz eğitimini Theodor Reik tarafından analiz edildiği Berlin'de alır. Nazilerden kaçmak için 1933 yılında İngiltere'ye göç ettikten sonra, memnuniyetsizliğini dile getirmeden ve "Bağımsızlar"a katılmadan önce Klein'ı bir süre takip eder.

ortaya konması için tekrarlama zorlantısı üzerinde durur[1]. Aynı zamanda bir yandan "sanrı" –birincil sembolleştirmenin aracı ve fantazmanın modeli, ama aynı zamanda düşüncenin kaynağı[2]- ve diğer bir yandan kelimenin tam anlamıyla benlik kendini altbenlikten kurtardığında gerçekliği algılayabilen düşünce arasındaki farklılığın *ve* devamlılığı vurgular[3]. İki sürecin benzerliklerini belirttikten sonra (mesela algının etkisini tasvir eden Almanca *wahrnehmen* ya da "anlamak" ve "kavramak" gibi kelimelerde yansıtılmış olan dilin dehası ile doğrulandığı gibi), Heimann da muhakemeyi "uyarıcıların reddi"nde temellendiren Freud'a döner. Başka bir deyişle, algı basit bir kabul değildir, fakat zaten uyarıcılara karşı "engel oluşturan" bir çeşit muhakemeyi içerir. Bu Freud'daki *Verneinung* [inkâr] mekanizmasının ortaya koyduğu şeydir: Hasta inkâr ederken ("hayır, sevdiğim annem değil"= "evet, o") cinsel uyarıcıyı yönlendiremez ya da itiraf edemez. Ancak analist daha somatik, daha birincil bir olumsuzlamayı tat almanın dilinde saptar. Ve Paula Heinmann, Susan Isaacs gibi Freud'un "La (dé)négation" adlı metninde aynı bölüme[4] işaret eder.

Zaten temel metinlerde olduğu gibi düşüncenin gerçek bir teorisini geliştirerek, Freud'un eserindeki özgünlüğünü köklendirdikleri için Klein'ın arkadaşlarının çabalarına sadece hayran olabiliriz. Bu yaklaşımın yeniliği şaşırtıcıdır ve Lacan'ın on yıl sonraki analizleri ile karşılaştırarak sınırlılıkları kadar cesur yanlarını da değerlendirebiliriz[5].

---

[1] Bkz. Paula Heimann, "Notes sur la théorie des pulsions de vie et des pulsions de mort", Melanie Klein *ve ark., Développements..., a.e.,* s. 306.

[2] Paula Heimann, "Certaines fonctions de l'introjection et de la projection dans la première enfance", a.*e.,* s. 138.

[3] *A.g.e.,* s. 117.

[4] Bkz. *yuk.*, ss. 210-212.

[5] Bkz. Jacques Lacan, *Les Ecrits techniques de Freud, Le Séminaire,* kitap I, Seuil, 1975, 24 Şubat 1954'teki seminer, 7. Bölüm, ss. 87-102; "La (dé)négation" ile ilgili Lacan ve Jean Hyppolite'in yorumu, Jacques Lacan, *Ecrits,* Seuil, 1966, ss. 879-888 ve ss. 369-400.

Kleincıların vurgusu görünün altında yatan dürtüsel deneyim üzerinedir: Skopik veriden önce olan *ve* bakıştan önce, tat alma duyusuyla derhal ortaya çıkan muhakemenin *Behajung*'una delalet eden, Freud'un terminolojisini kullanmak gerekirse, *Ausstossung* ya da *Verwerfung* üzerine[dir][1]. Klein'ın talebeleri zaten sembolleştirmenin (Jean Hyppolite'in diyeceği gibi) iki asimetrik aşamasından sıkça bahseder: Dürtüde demir almış fantazma ve gerçekliğe odaklı varlık muhakemesi. Kleincılar ne gerçek sembolik olanın ortaya çıkış şartlarını belirtirler (Hanna Segal 1957'deki metninde bu yolu izler), ne de insandaki sembolik işlevin önceden var olmasını ve karakterini felsefi açıdan incelerler. 1952'de yayımlanan *Développements de la psychanalyse* [*Psikanalizdeki Gelişmeler*] adlı eserin ardından ve bu "yeni psikanaliz takipçileri"ne[2] gizlice yaklaşarak, Jacques Lacan ve Jean Hyppolite 1954'te Klein'ın boşluklarını doldurmayı felsefeyi analitik alana taşıyan dikkat çekici düşünsel bir cesaret gösterisi ile denediler. Ancak bunu "mitlere özgü" olarak düşündükleri birincil sembolleştirmenin alanını çözülmemiş bırakarak ve erken Oidipus çatışmasının tümgüçlülüğünden şüphe duyarak yaptılar. Bu şekilde Freud'un Oidipus kompleksini, yeni oluşturdukları Babanın-Adı teorileri ile yeniden ele aldılar.

Hegelci Hyppolite, Freud'daki inkârın *somut* bir tavrı (psikozun olumsuzluğunda artan *Verwerfung, Ausstossung*) ve inkarın *sembolü* arasındaki "asimetri"yi ayırt etmesiyle Kleincılara daha yakın gözükür. Freud'da düşünsel alanın duygulanımsal olandan nasıl ayrıştığını ve aynı zamanda duygulanımsal olanın, insanlar "temel bir tarihsel gerçeklik" içinde derhal kayda alındığından, nasıl yalnızca "mitlere özgü" ol-

---

[1] Tamamen başka bir yolla olsa da Hannah Arendt, "tat alma"nın ve "muhakeme"nin buluştuğu bu derin mantığa değinmişti. Bkz. Julia Kristeva, *Kadın Dehası – Birinci Cilt- Hannah Arendt, a.e.* s. 234.

[2] Bkz. Jacques Lacan, *Ecrits, a.e.*, s. 383. Kleinci "yeni psikanaliz" Klein'ın 70. Yaş gününe adanmış *International Journal of Psychoanalysis*'in Mart 1952 sayısında da kutlanmış olmalı: Ayrıca *New Directions in Psychoanalysis* (1955) içinde de alıntılanmıştır. Bkz. *aş.*, 10. Bölüm.

duğunu belirtir: Birincil sembolizmde düşünce çok daha öndedir, ama düşünce şeklinde değildir[1]. Asimetri aynı zamanda yüklem yargısı ("bu, iyi ya da kötü*dür*") ve var olma yargısı ("bu, benim temsilimin dışındaki gerçeklikte *vardır*": temsil/algı, sanrı/gerçeklik arasındaki ayrım) arasında geçerlidir. Var olma yargısı, "ben" bir nesneye *ait olan* ve "benim" dönüştüğüm özne için var olmayan bir nesneyi *gösteren*, "benim" hafızamdaki bir temsili yeniden keşfediyorum"u (böylece "ben" kendimi "bana" atfediyorum –bu şekilde "özne" haline gelir) varsayar. Başka bir deyişle, kayıp bir nesne olmaksızın yargılayan özne var olamaz: hafızayı kullanarak, "ben" böylesi bir nesneyi, yani bu kayıp nesne yüzünden "özne" olmayı sürdüren "benlik" için kayıp olan nesneyi, sadece gösterebilirim. Var olma yargısı ve yüklem yargısı arasındaki etkileşim fantazma ya da düşlemden uzak sembolik bir düşünce olarak zekayı oluşturur.

Düşünce her zaman birincil olumsuzlamayı inkar eden *Verneignung*'un kalkanı altında ortaya çıkar: "olumsuzlamanın olumsuzlaması", böylece sanrıdan uzak olan bu düşüncedir, ve bu temeller üzerine kendini geliştirir; "diyalektik" olumsuzlama *Verneinung* "zekanın da temeli olabilir[2]", fakat zihin alanı farklı bir çeşit olumsuzluğu yansıtır: "Yüceltme teriminin uygun olmayacağı [...][3]" bastırılmış içeriğin bir "ertelemesi". Burada Hyppolite, aslında sembolün doğumu hakkında Kleincılar tarafından öne sürülmüş fikir ile uyumlu olan Freud'un bir incelemesini ileri sürer: Yargı yoluyla doğrulama *Verneinung'a eşdeğerdir* (ikamesidir [*ersatz*]), ancak yargı yoluyla olumsuzlama yıkıcılık içgüdüsünü (*Destruktionstrieb*) *takip edendir* (*Nachfloge*). Burada bahsedilen iki mekanizma, "eşdeğerlik" ve "takip etme"dir ve ikincisi "erteleme" olarak da tanımlanır: "İtme ve çekme içgüdülerinin hâkimiyeti altında olmak yerine" bastırılmış olan "bir erteleme şeklinde geri alınmış ve yeniden kullanılmış" olabilir. Bu durumda

[1] *A.g.e.*, s. 883.
[2] *A.g.e.*, s. 880.
[3] *A.g.e.*, s. 881.

"var olmama şeklinde varlığın bir ortaya çıkışı... düşüncenin bir ucu" üretilir[1] .

Hegelci eğilimleri olan Lacan'ın incelemesi böylesi sembolleştirme aşamaları ile ilgilenmemiştir. Onun yerine Lacan daha genel olarak "gerçeklikten doğan ve kendini varlığın açığa vurulmasına adayan herhangi bir şey için en eski şart"ın[2], *Verneinung*'un yerleşmesi olduğunu öne sürer. Bu felsefi görüşün yanında ve analitik çerçeve üzerinde Lacan anal itme –dışşallığın ve bir nesnenin dışardan oluşumunun bir aracı- üzerinde durur ve Kurt Adamın arketip örneğini (anallığın pasif yatırımı yoluyla dişil özdeşleşmesi ile birlikte) sunar. Lacan Kleincılara bağlı olarak *oral* alanı Beyin Adam vakası ile, en ilginç biçimde, yeniden canlandırır. Lacan bu klinik örneği analist Ernst Kris'ten ödünç alır. Bir eser hırsızı olan bu hasta, beyinleri yeme şeklinde bir zorlanım gösteriyordu; ilk analizlerinde Melitta Schmideberg'in, Melanie Klein'ın öz kızı tarafından analiz ediliyordu[3].

Lacan'ın epistemolojik sağduyusu, yorumunu öznenin oluşumundaki sembolik rol üzerine odaklayarak, dili ve söze dökmeyi vurgular. Sadece sözü değil, özellikle analizde özneyi yapılandırır ve algısal hafızasını (algısal hafızanın arkaik niteliği, "gösteren eğilimi"ni konuşma yetisine kadar kaybettiği sanrıda ortaya çıkar) yeniden oluşturur. Ancak somut olarak, psikanalitik tedavide ilk algı üzerinde hakkı olan her şey sadece mite özgü bir özelliğe sahip olabilir[4]. Yokluk dışında onun için hiçbir şeyin var olmadığı [*ek-siste*] sembol

---

[1] *A.g.e.,* s. 886; bkz. Jacqueline Rose, "Negativity in the work of Melanie Klein", *Reading Melanie Klein, a.e.* Hanna Segal'i ve "eşleşmeler"den "gerçek sembollere" bölümüyle ilgili yorumunu okurken bunu hatırlayacağız, bkz. *aş.,* ss. 285 *vd.* ve s. 292. *Verneinung*'un *eşdeğeri* yıkıcılığın *ertelemesi*nden destek alır ya da buna eşlik eder: "Eşdeğer" ve "erteleme" düşünceyi belirtir ve arkaik fantezilere özgü "eşleşmeler" sisteminden kendini uzaklaştırır.

[2] Jacques Lacan, *Ecrits, a.e.,* s. 388.

[3] *A.g.e.,* s. 396. Jacqueline Rose incelikle bu kesişmeleri ve farklılıkları "Negativity..." isimli yazısında ortaya çıkardı, *a.e.,* ss. 137-138.

[4] Jacques Lacan, *Ecrits, a.e.,* ss. 390-392.

üzerine odaklanarak, mitlere özgü imgelemlere dikkat ederek, bu görüş Freudcu metinlerin tam olarak işaret ettiği ve Kleincı ekolün vücut bulmuş imgeleme tüm ağırlığı vererek keşfettiği sembolleştirmenin öncülerini unutma riskini göze alır. Kleincılar bunu, hastanın imgelemi ile çalışmalarını vurgularken– ancak aynı zamanda analistin imgelemi ile çalışmalarına da vurgu yaptılar ve böylece karşıaktarımdan ayrılmayan aktarıma ilk klinik yaklaşımı yarattılar- yapmışlardır.

Ancak Kleincı olsun olmasın birçok analist bilinebilir imgelem ve gerçeklik alanlarını karıştırmaya devam eder. Gerçek, imge ve sembolik olanı birbirine daha iyi bağlamak için ayrıştıran Lacancı düşünce çizgisi böylece önemli bir mantıksal hüküm sunar. Yine de ondan önce Tartışmalar, daha klinik ve ampirik tarzda olsa da, tedavide bir yandan imgelemin kullanımı ile diğer yandan nesnel ve bilinebilir gerçekliğin değerlendirilmesi arasındaki bu ayrımın açıklığa kavuşmasına çok katkıda bulunmuştur.

Analistin fantazmasının analitik nesnenin oluşturulması üzerindeki etkisi (ya hastanın çağrışıma dayalı konuşması ya da hatta daha fazla arkaik, isimsiz ve varsayım şeklindeki fantazma) bilindiği gibi bundan sonra karşıaktarım olarak anılır. Klein'ın da bu kavramla[1] ilgili bazı tereddütleri vardı, fakat karşıaktarım dinamiği üzerine dikkat çekmiş olması ekolünün daha az özgün olması demek değildir: 1941-45 arasındaki Tartışmalar sırasındaki Paula Heimann'ın çalışmaları sayesinde itibar kazanır. Bazı önemli epistemolojik savlarla sonuçlanan hayli bilimsel bir tartışma esnasında, Marjorie Brierley, Heimann'ı şu şekilde eleştirir:

"Öznel yorumlamalarımızla zihinsel işlevler arasında özdeşlik kurmakta ısrar edersek, bilimle ilgili amaçlarımızdan vazgeçeriz ve güneş tutulmasını güneşi yutan dragon şeklinde yorumlayan Çinli köylünün ilkel durumuna geri döneriz."

[1] Bkz. *MK,* s. 497.

Heimann böylece Doktor Brierley'e karşı psikanaliz adına başka bir ussallık yöneltme cesaretini gösterir: "Üzerinde çalıştığımız güneş sistemi değil, Çinli köylünün ruhsallığı; güneş tutulması değil, güneş tutulması ile ilgili Çinli köylünün inancı. Bu inançlar nasıl meydana gelir, bunların ruhsallık adına işlevleri nelerdir?[1]"

Paula Heimann, sonraki bir metinde[2] olduğu gibi 1950'den itibaren sadece karşıaktarımın ilerleyişini ve hastaya yapılan tedavide kaçınılmaz olan yorumlamayı doğrulamaya çabalamaz, aynı zamanda bu karşıaktarımı empati ve sezginin eşanlamlısı olarak düşünmeyi de önerir[3]. Analist, hastaların yansıtmalı özdeşleşmelerini ayırt etmeden önce bu hastaların yansıtmaları ile ilgilenir. Ancak kendi özdeşleşmesini de fark eder – özellikle ötesine geçebilmek adına. Aslında, kendi bilinçdışı kaynaklarını harekete geçirerek analist, üstbenliğe dayalı ya da sadece bilince ait bir dinlemeden kurtulabilir ve böylece bilinen ve yine de anlaşılmaz olan, uzaktan yürütülen ama her şeyden öte özdeşleşme, sezgi ve empatiden doğan "içten dinleme"yi benimser[4].

Sonuç olarak, Hanna Segal'in "Notes on symbol formation[5]" isimli metindeki Dick vakasında ustalıkla gösterildiği

---

[1] Bkz. *Les Controverses, a.e.,* ss. 511-512.

[2] Bkz. "On countertransference", *International Journal of Psychoanalysis,* 1950, c. 31, n° 1-2, ss. 81-84, ve "Further observations on the analyst's cognitif process", *Journal of the American Psychoanalysis Association,* 1977, 25, ss. 313-333.

[3] Winnicott'un İngiliz Cemiyetine 5 Şubat 1947'de "karşıaktarımda nefret" üzerine sunduğu bildiride, analizin belli anlarında hastanın analistine karşı duyduğu nefreti aradığını, nefretine bağlı olarak analizin etkili bir şekilde devam edebilmesi için analistin bu hataları tanıması gerektiğini belirtir. Konuyla ilgili olarak Margaret Little'ın yaptığı önerileri takiben Heimann, aynı çizgide, 1949'daki Zürih Kongresinde analistin "hastanın aynadaki imgesi" olarak işlev gördüğü üzerinde durur. Bkz. *MK,* ss. 489-490 ve s. 530.

[4] Bkz. Julia Kristeva, *Les Nouvelles Maladies de l'âme*, Fayard, 1993, ss. 123-133. Türkçeye Nilgün Tutal tarafından çevrilmiştir, *Ruhun Yeni Hastalıkları,* İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2007.

[5] *International Journal of Psychoanalysis,* c. 37, 1957, 6. Bölüm, ss. 391-397, Fr. Çev. *Revue française de psychanalyse,* 1970, c. 34, n° 4, ss. 685-696.

üzere sembolizmin Kleincı teorisine önemli bir açıklama getirilir.

Yansıtmalı özdeşleşmenin etkisi altında, Segal'in işaret ettiği gibi, benliğin bir kısmı nesneyle özdeşleşmiştir, öyle ki bir sembol ve sembolleştirme haline gelir. Bu şartlar altında, tam anlamıyla bir sembol yoktur, var olan ancak "sembolik eşleşme"dir (paçavra, annedir; yine de "paçavra, anneye *benzer*" ya da "paçavra, kaybettiğim, burada olmayan annemin *yerini alır*" değildir). Bir başka deyişle, içsel nesne *eşdeğer olan* dışsal nesnenin yerine geçer. Bu arkaik mantık aynı zamanda, ideal nesneyi inkâr etmeyi ve zulmedici nesneyi kontrol etmeyi amaçlayan şizofren düşünceye özgüdür. Bununla birlikte depresif konum ve yasın çalışılması sayesinde, nesne kaybı deneyimi mümkün hale gelir. Daha önce de görmüş olduğumuz gibi kayıp nesneden ayrılmış ve ondan farklılaşmış olarak içsel ruhsal gerçeklik meydana gelir: *eşleşme* bozulur, *anlam* ortaya çıkar. Ancak bundan sonra sembolü, kayıp bir gerçeklikle ilişkili, sadece bu sebepten gerçek olarak bilinen ruhsallığın bir ürününü görürüz. Yüceltme-sembolleştirme, fantazma-düşünce, bölünme-bastırma süreçlerinin devamlılığı bu şekilde sağlamlaşır: Kaybetme olasılığı üzerinde odaklanılır. "Sembolik eşleşmeler" bu yeni görüş açısında basit gerilemeler olarak artık ortaya çıkmazlar, fakat dahası ilkel semboller olarak, yaşamın başlaması ile eşzamanlı olan ve nihayetinde düşünce matrisini yapılandıran gösteren/gösterilen/göndergenin ortaya çıkışından önce gelen birincil sembolleştirme olarak bir "genetik zincir"de[1] rol oynarlar.

Kleincı ve geç-Kleincıların sembolizm evrimini izlediği dikkatli yol hâlâ Melanie'nin her zaman hafife aldığı babanın rolü ile ilgili soruyu cevapsız bırakır: Bu eksiklik "eşleşmeler"i izleyen bu "gerçek" sembolik işlev için daha ayrıntılı bir klinik ve teorik sisteme ihtiyaç duyar. Nesne öncesi ilk ilişkilerden itibaren "kişisel tarih öncesi baba" ile birlikte "birincil

[1] Alain Gibeault'un terimine göre "Symbolisme et formation des symboles", *a.e.*, s. 302.

özdeşleşme"nin rolü Kleincılar tarafından görmezden gelinmemiş miydi? Baba ile birincil özdeşleşme "eşleşmeler"den itibaren, depresif konum aracılığıyla sembolleştirme sürecinden önce etkin halde değil midir? İki cinsiyette de kendini farklı şekillerde gösteren, ama ikisinde de kaçınılmaz olan fallik hadım edilme çilesi kendi kalıcı etkisini özdeşlik ve benzerlik, eşleşmeler ve semboller, fantezi ve düşünce arasındaki bu geçişlerin pekiştirilmesi üzerinde göstermez mi? Burada sorduğumuz sorular psikanaliz araştırmasının gündemini gösterir[1].

Geç-Kleincılarda Arkaik ve Birincil

Klein'ın birçok talebesi onun çalışmalarını takip ederek ve psikoz ve otizm üzerine klinik yaklaşıma odaklanarak sembolleştirmenin arkaik durumları ile derinlemesine ilgilenirler. Bazıları bu durumların ilkel ya da kökensel bir sembolizmin varlığını yansıttığı sonucuna varır. Bu hipotez tehlikeli ve felsefi açıdan cesurca görünür, ancak buna eşlik eden klinik çalışmalar da oldukça ufuk açıcıdır. Hanna Segal'den sonra W. R. Bion genç çocukta sembolik yetinin kökenine geri döndü, fakat depresif konum öncesine kadar ilerlemiş ve paranoid-şizoid evrenin ilkel düşüncesini tanımladı: Yansıtmalı özdeşleşme ilk "düşünce"dir. Bunu, tam anlamıyla kişisel, çeşitli duyusal etkiler arasındaki bağlardan, "görme duyusuna bağlı idiyografi"den, "idiyografinin ilkel kalıplar"ından meydana gelmiş bir söz öncesi düşünce olarak düşünür. Bu duyusal veriler, benlik ve nesne tarafından "*alfa* elementleri"ne dönüşürler. *Alfa* elementleri böylece "uyanık bilinçdışı düşüncede, rüyalarda, ilişki engelinde, hafızada kullanılması olası"

[1] Bkz. Julia Kristeva, *Histoires d'amour, a.e.,* "ilk özdeşleşme" üzerine, ss. 36-65; ve *Sens et non-sens de la révolte, a.e.,* kastrasyon denemesi üzerine, ss. 198-236.

hale gelir[1]. Kişinin psikotik kısmı tarafından saldırıya uğrayan, bölünme ve parçalanma tarafından harekete geçerek "birleşme" yetisini tahrip eden tam da söz öncesi düşüncenin bu elementleridir.

Sonucunda sadece yansıtmalı özdeşleştirmede kullanılabilir olan ve aralarında bağ olmayan elementler, yani "*beta* elementleri" ya da "duyuların etkisinin karşılığı olan şeyin bizzat kendisi" meydana gelir. Bunlar psikotik parçalanmanın "tuhaf nesneleri"ne, aynı zamanda sanrısal imgelere, bir korku kaynağına benzer. Saldırılar sadece nesneye yönelik değildir (Klein'ın düşündüğü gibi), aynı zamanda genel olarak bir birleştirme süreci olan düşüncenin kendisini hedefler –ya da tercih eder. Klein'ın paranoid-şizoid konumdan depresif konuma geçiş üzerine nihai düşüncelerine geri dönerek Bion, dağılmadan bütünleştirmeye kadar giden ve "deneyimle öğrenme[2]" olarak adlandırdığı şeyin temeli olacak bir eylemi açıklar. Bu eylemde ve nesne tarafından ilerleyerek kişinin duyusal ve duygusal verilerden, bunları "sindirim" esnasındaki gibi "özümseyerek", "beslendiği" fikrini savunur –"*düşünme*" "*birleştirme*"den başka bir şey değildir.

Bu birleştirme faaliyetinin başlangıcı sanrısal bir deneyim ya da çocuğun memeyle karşılaşmasını hatırlatan "duygusal-deneyim"dir. Kleincı teorilerin yankısı, yeni bir açıdan gelişirken burada duyulur hale gelir. Bion, memenin *içkin bir ön kavrayışını* ya da Kant'ın "tamamen a priori bilgi" kavramını çağrıştıran memenin *a priori* bir bilgisini ileri sürer. Meme tarafından doldurulmayı bekleyen böylesi "boş düşünce"nin yeri memenin *gerçekleştirilmemesi* ile değiştirilmiş olacaktır: Bir başka deyişle, anne-bebek arasındaki etkileşimdeki gerçek bir karşılaşma ihtiyacı, bebek tarafından daha önce var olan

---

[1] Bkz. Wilfred Ruprecht Bion, *Aux sources de l'expérience* (1962), Fr. Çev. PUF, 1979, s. 43. Bkz. aynı yazar, "Différenciation de la part psychotique et de la part non psychotique de la personnalité" (1967), *Nouvelle Revue de psychanalyse, 1974,* n° 10 ve "Théorie de la pensée" (1962), *Revue française de psychanalyse,* 1964, n° 1.

[2] Bkz. ikinci kitabının başlığı, *Learning from Experince* (1962), Fr. Çev., *Aux sources de l'expérience*, PUF, 1979.

bir memenin *a priori*sinden itibaren –bir engellenme- bir olumsuzluk olarak yaşanır. Freud, ilk olarak meme aracılığıyla gerçek bir ilk doyum, sonrasında ise sanrısal doyum devrini öne sürer. Bion, daha önce burada olanı, yani nesnenin yine doğuştan olan bir ön kavrayışı ile ya da "şeyin bizzat kendisi" ile bezenmiş bir ilk dürtünün ötesini ileri atarak, bu sırayı tersine çevirir. Ön kavrayışın ve gerçekleştirilmemenin birleşmesi "*beta* elementleri"nin niteliklerine sahip olan bir "düşünce-öncesi"ni yaratır: Gerçekten karşılaşılmış kötü meme ve bir "şeyin bizzat kendisi" olarak hissedilmiş bir meme ihtiyacı arasındaki bir çeşit birleşmedir bu. İkinci olarak sadece "memenin gerçekleştirilmesi" ya da süt çocuğu ve annesi arasındaki etkileşimde memenin gerçek deneyimi meydana gelir.

Buradan itibaren her süt çocuğu için düşüncelerine özgü engellenmeye dayanma yetisi ve annenin verdiği bakımın (az ya da çok mutlu eden) gerçek deneyimi arasında özel bir karışım oluşur. Ardından gelen bireyin haset ve nefret derecesi ya aşırı ya da katlanılabilir olacaktır.

Bion, Klein'a göre yansıtmalı özdeşleşmeyi değiştirerek aynı zamanda çocuğun kendisinde olmasını istemediği şeyi annesine yansıttığını da ileri sürer. Bu "gerçekçi" ilkel iletişim şekli, dış dünyadan gelen uyarıma bir şekilde kontrol uygulayabilen bebek tarafından gerçekleştirilmiş bir yaşantıyı içerir. Ancak içsel dürtüsel uyarımlar karşısında savunmasız kalır. Çok küçük olan çocuk Bion'a göre, çocuğun *temsilini* bir *uyarım*dan ayırt edebilmesi için en iyi koşulları sağlayarak, "*beta* elementleri"ni özümsemeye ve onları "*alfa* elementleri"ne dönüştürmeye gücü yeten – ya da yetmeyen-, "annenin düşlem yetisi" ile karşılaşır. Bu şekilde memenin soyutlanmasının, "şeyin bizzat kendisinin temsili"nin ve meme fikrinin ortaya çıkması için gerekli ortam, ikincil narsisizmin ya da kendine yönelik erotizmin doyumunun gerçek sembolü yaratılır.

Anneyle ilgili ortamın gerçekliğini tam olarak ele almadığı için sıklıkla eleştirilen Kleincı fantazmanın tümgüçlülüğü-

nün, Bion'da annenin müdahalesinin gerçekliği -bilinçli olduğu kadar bilinçdışı da- ile nasıl tamamlanmış olduğunu görüyoruz. Fransız psikanalistler tarafından geliştirilmiş bir kavrama göre[1] bir sevgili olarak anne, aynı zamanda çocuğun sembolizminin ortaya çıkışı ve gelişimini kolaylaştırmak adına, yeterince uygun ve yeterince mesafeli olan ve hatta belki de çocuk ve annenin karşılıklı etkisini baskılayıcı olan bu düşleme kabildir. Depresif konum sırasında gerçekleşen benliğin bütünleşmesi ile "*alfa* elementleri", bilinç/bilinçdışını ayıran bir "zar" ya da "ilişki bariyeri" gibi düzenlenir. Sembolleştirme uyarım miktarını engelleyerek ve *beta* elementlerinin *alfa* elementlerine dönüşmesini kolaylaştırarak bir antidepresan gibi işlev görür. Sindirim sistemi ile ilgili tepkileri gösteren bir *kapsanan,* bir *kapsayan* üzerine yansıtılmıştır; yani ilk olarak anne olan bu kapsayan ve sonunda bir "düşünceyi düşünmeye yarayan aygıt" olarak şekillenen nesnedir. Annede yaratılmış olan bu düşünceyi düşünmeye yarayan aygıt, çocuktakine benzer bir "düşünceyi düşünmeye yarayan aygıt"ın oluşmasını kolaylaştırır, bu şekilde ruhsal ve varoluşsal verilerin iletişimi (aşk, güvenlik, mutluluk, vb.) bebek ve annesi arasında mümkün hale gelir.

Bion'un kavramları, her ne kadar duygulanım ve temsil arasındaki çok şematik bir ayrımı yansıtmasa da ve sanrısal bir duyarlılık ile ve "hafızanın, arzunun [ve] kavrayışın ertelenmesi[2]" ile bezenmiş ruhsal bir gerçekliğin mistik anlayışında sıkışmış kalmasına rağmen, Bion'un çalışmaları psikoz ile ilgili anlayışımızı hatırı sayılır derecede geliştirir[3].

---

[1] Bkz. Michel Fain ve Denise Braunschweig, *La Nuit, le jour, essai psychanalytique sur le fonctionnement mental,* PUF, 1975, ss. 147-150 ve ss. 175-176.

[2] Bkz. Wilfred Ruprecht Bion, *L'Attention et l'Interprétation* (1970), Fr. Çev. Payot, 1974, s. 90.

[3] Bkz. aynı zamanda Herbert Rosenfeld, *Etats psychotiques* (1965), Fr. Çev. PUF, 1976, ve "Notes sur le traitement psychanalytique des états psychotiques" (1972), *Traitement au long cours des états psychotiques,* Privat, 1974, ss. 125-127: Kendinin kötü kısımlarını vücuttan atan yansıtmalı özdeşleşmeyi ve analistin onunla ilgili sahip olduğu anlayışa karşı hastayı alıcı kılan ve nesnelerle iletişim sağlamaya hazırlanmış bir diğer özdeşleşmeyi

Sonuç olarak, otizmin klinik açıdan incelenmesi Kleincı teoride bazı değişimlere ya da düzeltmelere neden olmuştur. Yansıtmalı özdeşleşmenin otizmli çocuklarda mümkün olmadığı görülür. Bu çocuklar içeri ve dışarda olan arasında ayrım yapmazlar ve nesne ile bir ilişkileri varmış gibi görünmez. Bu nesne ilişkisinin başlangıcından önce görülen bir kendine yönelik erotizm midir?

Donald Meltzer otizmli çocuğa farklı bir açıdan bakar: Sadece kaygıya karşı bir savunma değil, fakat bir yandan "elverişsiz donanım" (nörolojik yetersizlik) ve diğer bir yandan "bağımlılıktaki başarısızlık" nedeniyle gerçek bir "duyuların saldırısı" söz konusudur. Bu çocuk için meme bir kağıt parçası gibidir, Klein'ın dediği gibi "nesne"dir, ama iki boyutludur; yani "fantazma coğrafyası" için gerekli üç boyutlu nitelik eksiktir. Meltzer ve takipçilerine göre psikozda algısal yetilerin erken bölünmesi, Klein'ın ilkel bölünmesine göre daha şiddetlidir. Anlamlar birbirine benzemez, farklıdır: Bion'un üzerinde durduğu ilgi ertelenmiştir, zaman akmaz ve bu dağılmaya bağlı olarak kendilik "parçalara ayrılmış[1]" olma hissine kapılır.

Esther Bick ise bir *bağlayan özdeşleşme*den bahseder: Kimliğini kaybetme korkusu o kadar büyüktür ki, bir tane bulmak için kendini anneye yapıştırır. Klinisyenler bundan sonra öznenin yansıtmalı özdeşleşmeden hemen önceki birincil yaşamını keşfederler ve burada tenin ruhsal işlevi üzerine kurulan, narsist bir özdeşleşme şeklini alan ilk bağların gerçek bir fenomenolojisini öne sürerler[2].

---

ayırt eder. Bu perspektifte Hanna Segal'in *kapsayan ve kapsanan* arasındaki karşılıklı olumlu ilişkinin sembolün oluşum ve depresif konumun hazırlanmasını sağladığını kabul ederek, sembol üzerine yaptığı 1957'deki kendi çalışmasıyla ilgili eklemeyi hatırlayalım. Bkz. Hanna Segal, "On symbolism", *International Journal of Psychoanalysis,* 1978, 59, ss. 315-319.

[1] Bkz. D. Meltzer, J. Bremner, S. Hoxter, D. Weddell, I. Wittenberg, *Explorations dans le monde de l'autisme,* Payot, 1984.

[2] Bkz. Esther Bick, "L'expérience de la peau dans les relations d'objet précoces", *International Journal of Psychoanalysis,* 1968, 49, ss. 484-486.

Fransa'da bir grup psikanalist otizm hakkındaki araştırmalarda, aralarında Annie Anzieu, Cléopâtre Athanassiou, Bernard Golse, Geneviève Haag, Didier Houzel'in isimlerini sıralayacağımız geç-Kleincıların bu ilerlemelerini geliştirerek son zamanlarda dikkat çekmişlerdir[1]. Bu şekilde psikanalizin yeni bir kıtası Freudcu bulguların ardından ortaya çıkmıştır. Ancak Melanie Klein'ın dehası olmadan bu imkânsız olurdu. Dahası, zaman zaman dogmatizm mağduru olmaktan kaçamayan Kleincı yenilikler, tam tersine destekçilerinde bir verimlilik ve ender rastlanan bir farklılık ortaya çıkarır ve otizm ve çocuk psikozu ile ilgilenen klinisyenler hastanın dinlemesi ile ilgili sundukları yenilikler ile Klein'ın özneye yönelik ilk girişimlerini bağdaştırırlar.

Böylece, diğer klinisyenler ve özellikle Frances Tustin birincil ya da normal bir iç kaynaklı otizm fikrini geliştirir: Ayrımlaşmamış kendine yönelik şehvetin ilkel bir hali, dış dünyadan ayrılmış bir *kendilik* fikri kurmayla başlayan narsist evrenin yerine geçen bir çeşit "dış gebelik". Tustin, Freud'un

---

[1] Bkz. özellikle: P. Mazet ve S. Leibovici, *Autisme et psychose de l'enfant. Les points de vue actuels,* PUF, 1990; J. Hochmann ve P. Ferrari, *Imitation, identification chez l'enfant autiste,* Inserm Konferansı, Lyon, 1989; R. Perron ve D. Ribas, *Autismes de l'enfance,* PUF, 1994; P. Pivat ve F. Sacco, *Groupes d'enfants et cadre psychanalytique,* Toulouse, Erès, 1995; C. Athanassiou (önsöz G. Haag), *Bion et la naissance de l'espace psychique,* Popesco, 1997; B. Golse, *Du corps à la pensée,* PUF, 1999; G. Haag, "De la sensorialité aux ébauches de pensée chez les enfants autistes", *Revue internationale de psychopathologie,* 1991, n° 3, ss. 51-63; A.g.y., "Autisme infantile précoce et phénomènes autistiques. Réflexions psychanalytiques", *Psychiatrie de l'enfant,* XXVII, 22, 1984, ss. 293-354; A. Anzieu, "Les liens originaires du moi à l'objet concret", *Journal de la psychanalyse de l'enfant,* 1993, n° 14, ss. 338-364; A.g.y., "Concrétude de l'objet et construction du moi", *Journée d'étude: l'objet et l'enfant,* Arles, Hôp. J. Imbert, 1990, ss. 39-52; D. Houzel, "Aspects spécifiques du transfert dans la cure d'enfants autistes", *Hommage à Frances Tustin,* Audit, 1993, ss. 77-128; id., "La psychothérapie psychanalytique d'un enfant autiste" ve "Ce que la psychanalyse peut apporter aux parents d'enfants autistes", R. Mises ve P. Grand, *Parents et professionnels devant l'autisme, Flash Information,* seri dışı numara, n° 220, 1997, ss. 179-189 ve ss. 167-177; A.g.y., "Les formations archaiques", D. Widlöcher, *Traité de psychopathologie,* PUF, 1994, ss. 393-419.

narsist evre fikrini tekrar ele alır, fakat bunu Klein'ın peşinden giderek, bu evrede ortaya çıkan, nesneye dayanan ve ayrılma travmasına maruz kalan anne bebek ilişkisini yakından inceleyerek geliştirir. Ayrılma travması bazı süt çocukları için katlanılamazdır, öyle ki bir "kara delik"ten başka bir şey olmayan korkutucu bir dünyaya karşı küçük çocuğu rahatlatan emziğin eksikliği ile bağlantılı idrar, gaz, dışkı, salya ve diğer özlerin "yansıtmalı bir patlaması" gibi yaşanır. Anne sembolleştirmeyi başlatmak için süreksizliği öne sürmeye ve bu patlamayı kapsamaya çağrılır: Başarısız olursa, çocuk boşluğu ve düşman kara maddeden kurtulmak için yalnızca "kendi bedeninin duyumlarını" gittikçe daha fazla kullanarak kendini ifade edebilir. Terapist ya da anne tarafından kurulmuş olan bedenin ilkel bir yansıma özelliği için, "en eski duyumsama" için gerçek bir yas tutma gereklidir.

Her öznede ortak olan otistik birincil sembolizmin bu yeni biçimi, dünyadan sessiz bir şekilde geri çekilme eğilimi şeklinde, gerçekten narsist olmayan ve her tür öznelliği reddeden birincil olana doğru bir kaçış şeklinde, "normal", otistik olmayan ruhsallıkta kendini gösterir[1]. Tersine, olumsuzun başlangıcı, çocuk onu formülleştirdiğinde, iki boyutlu olarak duyumsandıktan sonra, üç boyutlu dünyaya girişinin sinyallerini verir. Böylece Tustin, Melanie Klein'ın "Dick vakası"nı, genç hastanın bir oyuncağı atarak "Gitti" dediği an üzerinde durarak yorumlar. Üçüncü bir şahsın önünde çocuk nesnenin kaybolduğunu fark eder, hoşuna gitmeyen duyguları içe yansıtır ve konuşmanın sürdüğü iç ruhsal dünyasında bir sıkıntı başlar: Sembol ve ruhsallık eş zamanlı olarak, özellikle dil ile paylaşılabilir olduğundan çocuğu sakinleştiren bir üçüncü dünya olarak oluşur[2].

---

[1] Bkz. Frances Tustin, *Autisme et psychose de l'enfant* (1972), Seuil, 1977, kol. "Points Essais", 1982, ve *Le Trou noir de la psyché* (1986), Fr. Çev., Seuil, 1989.

[2] Bkz. Frances Tustin, "Les états autistiques chez l'enfant", *Rencontres avec Frances Tustin,* Toulouse, CREAI, 1981.

Sonuç olarak, Kleincı düşüncenin sayısız gelişmelerinde yer alan, "Bağımsızlar[1]" arasına girmeden önce Klein'ın en sadık takipçilerinden sayılan bir kişinin katkısını da akılda tutmalıyız. Joan Riviere ve James Strachey tarafından analiz edilmiş ve Melanie'nin oğlu Eric Clyne'ın analisti olan D. W. Winnicott anne tarafından tedavinin bizzat denetlenmesi ile ilgili tuhaf niyete karşı durabildi[2]. Doğuştan gelen bir haset ve ölüm dürtüsü fikrine karşı olsa da ve Melanie'nin nihayetinde ona göstereceği soğukluğa rağmen, Winnicott Klein'ın mirasına karşı yenilikçi bir yakın duruşu koruyabildi ve psikanalitik düşüncenin en cesurlarından birini öne sürebildi. Küçük çocuklara duyarlı klinik yaklaşımı ve psikotik ızdıraba karşı ilgisi ona hem psikanalizin uzmanlık alanının ötesinde bir ün hem de geniş bir dinleyici kitlesi kazandırmıştı. Anne/çocuk ilişkisi ve bu ilişkinin neden olduğu –ya da engellediği- belirli bir sembolleştirmenin yaratılması ile ilgilenerek, Winnicott tüm yaratıcı gücümüzün kaynağı olduğuna inandığı bu bağa "geçici durum" demeyi önerir. Burada, kendilerini sosyal çalışmalara adamış öğrencilere verdiği konferanslarda sunduğu formüller ile bazı anahtar noktaları örneklendirerek devam edelim[3]:

"Günlük yaşamı sırasında bebeği, yetişkine ya da hatta daha büyük bir çocuğa bile izin vermediğimiz halde ona müsaade ettiğimiz, ne içsel gerçeklik ne de dışsal, olgusal gerçeklik olan bu üçüncü dünyadan, bu hayali dünyadan faydalanmakla uğraşırken gözlemleyebiliriz. Bebeği parmaklarını emerken ya da suratını oynatmak için bir yöntemi benimserken ya da bir ses fısıldarken ya da bir parça kumaşı sıkıca tutarken görürüz ve bu şekilde dünya üzerinde sihirli bir kontrol uygulamayı amaçladığını da biliriz [...] Bu ifadeler, bebeğin dış gerçeklik üzerinde sihirli bir kontrolü -annenin alıştırması ile gerçekleştiğini bildiğimiz, ama bebeğin henüz bunu bilmediği bir kontrol- olmasına izinli olduğu durumun, ilk çocuk-

---

[1] Bkz. Eric Rayner, *Le Groupe des "Indépendants" et la psychanalyse britannique* (1990), Fr. Çev. PUF, 1994.

[2] Bkz. *MK*, s. 307.

[3] Bkz. Donald Woods Winnicott, *La Nature humaine* (1988), Fr. Çev. Gallimard, 1990.

luğa ait olan geçici bir durumun varlığını gösterirler[...] Din ve sanat adları altında değerli kıldıklarımızın ve çeşitli biçimlerde izin verdiklerimizin büyük bir bölümü ve hüküm süren kültür modeline göre şu anda meşru olan küçük çılgınlıklar da bu geçiş fenomenlerinden ileri gelir.[1]"

Çocuğun yarattığı –ya da annede bulduğu- geçiş nesnesi midir? Bu nesne hem bulunmuş hem de yaratılmış mıdır?

"Bazı şeyleri şu şekilde sunacağım: Bazı bebeklerin ihtiyaçlarına karşı ilk aktif uyumu yeterince iyi olan bir anneye sahip olma şansı vardır. Bu onların yaratılmış (sanrılanmış) olanı gerçekten bulma yanılsamasına sahip olmalarına izin verir [...]. Sonuç olarak, böyle bir bebek şöyle demek için büyür: 'Dışsal gerçeklik ve kendim arasında doğrudan temas olmadığını, sadece temasın bir yanılsaması olduğunu, yorgun olmadığımda iyi şekilde çalışan aracı bir fenomen olduğunu biliyorum. Hiçbir şey benim için bu meseledeki felsefi bir sorunun varlığı ile eşdeğer değildir.'[2]"

Savaşçı Melanie'nin karşısında silahsızlanan Winnicott, ustalıkla en birincil fantezilerimizi bağra basmayı ve içimizdeki bebeği onurlandırarak özgürlük arzularımızı uyarmayı bilir: Dinde, sanatta ya da başka bir yerde... Ona özellikle, Kleincı imaları, fakat aynı zamanda Protestan ilhamın özgünlüğünü takdir edeceğimiz bir özgürlük kavramı için minnettarız.

Arzumun özgürleşmesi, derinlere işlemesi ve yüceltilmesinden önce geldiğinden, analizimin sonunda kendimi sürekli *yeniden doğuş* durumunda buldum. Winnicott doğumun zaten, embriyonun çevrenin zararından kaçabildiği ve doğumun şiddeti ile sarsıntıya uğramadığı bir biyolojik ve ruhsal yaşam otonomisini edinmiş olduğunu varsayar. Bu temel bağımsızlık bir şekilde Winnicott'un, davranmak ve yapmaktan ayrılarak *var olduğumuz* sürece insanın en gizemli ve en değerli özgürlüğü olarak değerlendirdiği "içsel ruhsal gerçekliğin" ön koşulu olacaktır. Winnicott, bunu Klein'ın da ele alacağı bir konu[3] olan "yalnız olma yetisi"nde ve aynı zamanda demokrasilerin oy verme kabinindeki gizemde de bulacaktır.

---

[1] *A.g.e.,* ss. 140-141.
[2] *A.g.e.,* ss. 150-151.
[3] Bkz. *yuk.,* 5. Bölüm.

Analitik tedavide yaşayanı niteleyen bu özgürlük ilkesini tekrardan canlandırmayı dener: Analitik çalışma dıştan gelen istilaya karşı savunma olarak inşa edilen "*sahte kendilik*"leri açığa çıkarır ve doğal içselliği iyileştirir. Otantik içsel yaşam yine de sürekli olarak yeniden yaratılmaya devam eder, bizi yalnızca bu sonsuz süreç özgürleştirebilir.

Winnicott'ta *özgür* sıfatı, içselleştirilecek bir dışsal yaşam ile bağlantılı "sürekli tekrardan yaratılacak içsel yaşam"in eşanlamlısı olarak belirir. Freudcu düşüncede ise *özgür,* temel olarak iki tirana karşı (içgüdüsel arzular ve dışsal gerçeklik) direnmeyi ifade eder. Klein'dan sonra ve Winnicott'la birlikte terim anlam değiştirir: *Özgür* dışarıyı içselleştirmek demektir, ancak bu dışarı (en başta anne) ve kendisi de oyun oynamaya izin vermelidir[1]. Özetle, bitirilmiş olsa da, sonsuza dek kalan bir analizin sonunda ve arzularımız pahasına özgürlüğü açığa çıkarmış olduğumuzdan kendimizi hem ölümlü hem de (Hannah Arendt'in fikrine geri dönmek gerekirse) sonsuza dek doldurulmuş ruhsal bir iç yaşamı yaratabilme anlamında "doğumla dolu" olarak buluruz.

Duyarlı çocuk doktoru felsefi sorulardan çok çabuk kurtulmadı mı? Öyle olsa da, İngiliz ampirizminin bilgeliği ile Melanie Klein'ın cesur yeniliklerini bir araya getiren bir çocuk büyütme yolu önermek adına –ve böylece halini aldıkları insan için- Klein'ın çalışmasının şiddetini hafifletmiştir.

Kendi cephesinde Melanie, yaratıcılığın "geçiş alanı"nı görmezlikten gelmez, çünkü psikotik ya da ketlenmiş çocuklar olan hastalarının vahşi fantezilerine özgü olan ilkel tarzdaki yüceltme ile kendini sınırlandırmazdı. İncelemelerini, katarsis sağlayan ve yayılan bir yaratıcılığın saygınlığına yükseltmiş, ilkel mantık süreçlerinin devamlılığını gözlemlemesine imkân veren sanat çalışmalarını içerecek şekilde genişletmiştir.

---

[1] Bkz. Donald Woods Winnicott, "Souvenirs de la naissance, traumatisme et angoisse" (1949), *Collected Papers,* Londra, Hogarth Press, New York, Basic Books, 1958, ss. 182-183, Fr. Çev. *Psychothérapies,* 1988, n° 3, ss. 115-128.

Kültürel Eylemlerin Yüceltilmesi: Sanat ve Edebiyat

1929'da Melanie Klein hâlâ Berlin'deyken *Berliner Tageblatt*'ta, Viyana'da icra edilmiş olan Ravel'in bir operasının (*L'enfant et les sortilèges*, 1925) eleştirisini okur. Almanca çevirisinin başlığı "anne"yi ifade eden "Sihirli Kelime"dir [*Das Zauberwort*]. Melanie operada altı yaşında genç bir erkek çocuğun sadist kaygılarını -opera metnini[1] yazan "Colette'in derin psikolojik anlayışı sayesinde"- keşfetmek için titizlikle olaylar dizisini gözden geçirir. Öncelikle bu sadist kaygılar çocuğa ket vurur, daha sonra fedakarlığa dönüşürler.

Hikayenin başlangıcında küçük erkek çocuk huzursuzdur, ödevlerini yapmak istemez, açıkça ısrarcı ve tehditkar olan annesine sinirlenirdi. Küçük huysuz çocuk bulaşıkları ve nesneleri kırar, bir sincaba ve kediye işkence eder, çığlık atar, şöminedeki ateşle oynar, büyükbabasının saatinin sarkacını kırar, masaya mürekkebi boşaltır vb. Birden bire bu kötü davranılan nesneler canlanır ve öç almak isterler. Çocuk geri çekilir, umutsuzca titrer, bahçede gizlenir; burada yine korkunç böcekler, kurbağalar ve başka hayvanlar onun peşine düşerler. Yaralı sincapla karşılaştığında çocuk düşünmeden patisine pansuman yapar ve mırıldanır: "Anne". Analistimiz, küçük nevrotiğin psikolojisinin daha derinlerine doğru girmeden önce "İnsan dünyasına geri dönmüştür" sonucuna ulaşır. "Anne bedenine ve orada bulunan baba penisine karşı olan saldırılardan bahsetmek istiyorum".

Oidipus eğilimlerinin ortaya çıktığı, anal evreden önce gelen erken sadizm için güzel bir örnek böylece Colette ve Ravel tarafından verilmiş olur. Ontogenetik gelişimde, daha sonra sadizmi sonlandıran genital evre gerçekleşir: Çocuk

---

[1] Bkz. Melanie Klein, "Les situations d'angoisse de l'enfant et leur reflet dans une oeuvre d'art et dans l'élan créateur" (1929), *Essais de psychanalyse, a.e.*, s. 258.

böylece sincaba karşı tavrında gösterdiği gibi şefkat ve sevgi duymaya kabiliyetli hale gelir. Daha sonra 1934'te Klein, daha önceden de bildiğimiz gibi, "tüm nesne" için duyulan bu ilgiyi depresif konumun ortaya çıkışına bağlar. 1929'da, küçük erkek çocuğun sadizminin oral bir engellenme ile uyanmış olduğuna işaret eden Colette'in anlayışını yorumlamakla yetinir: Anne çocuğa "dünyadaki tüm pastaları yemeyi" yasaklamamış mıydı ve onu "ekmeği kuru ve çayı şekersiz" vermekle tehdit etmemiş miydi?

Lezzetli tatlı çöreği ile Proust'un çayından oldukça uzağız: Küçük Marcel için tat alma ile ilgili hiçbir engellenme olmadığı hatırlanacaktır, yalnızca annenin uyku saatindeki öpücüğü ona mutsuz bir hatırayı taşır. Bu yüzden mi *Kayıp Zamanın İçinde*'de hiçbir zaman gelecekteki anlatıcının sadizmi ortaya çıkmaz? Combray'deki görünüşe göre durumundan hoşnut olan tada bakan kişimiz başkalarının –Charlus, Bayan Verdurin ya da Guermanteslar- kötülükleri ile alay ederek eğlenir, fakat şüphe duyduğu her türlü kendine yönelik şiddetten de kendini korur. *L'enfant et les sortiléges*'de, buna karşın, yamyamca kaygı arzuyu akla getirir ve Colette'in sezgisi bilinçdışının büyülerinin, çocuğa özgü mantığın izindeki analistin *içgörüsünden* önce gelir.

Ancak, Klein sanatsal yaratıcılıkta bir tanı aracından fazlasını görür. Sanat eseri, diğer insanlar için, yorumlamadan daha etkili, ilk -ve belki de en uygun- ihtimam olabilir mi? Bu soru, analistin aynı şekilde tartıştığı başka bir yazıda zımnen bulunur: O yazı, Ruth Kjar'ın hikâyesini anlatan Karin Michaelis'in "L'espace vide" [Boş Alan] adlı çalışması ile ilgilidir. Bu zengin ve bağımsız kadın, muhteşem dekoratör depresyondan muzdariptir ve şu şekilde şikâyet eder: "Bende dolduramadığım boş bir alan var!" Evliliğinden sonra bunalımı ikiye katlanır. Bir gün, güzel bir nesne, evini süsleyen tablolardan biri kaldırıldı ve Ruth'un kayınbiraderi tarafından satıldı, duvarda boş bir yer kaldı. Kendilikte boşluğun bu maddeleştirmesi umutsuzluğu daha da arttırır (burada engellenmede etkili olanın eşinin kardeşinin, bir ressam olması olduğunu belirtelim). Bu olaydan sonra hiçbir şey

depresyonun artışını durdurabilecek gibi değildir. Ta ki Ruth Kjar tablonun yerini doldurmaya karar verene kadar. Daha önce hiç resim yapmış olmasa da, muhteşem bir tablo ortaya koyar: Eşi ve kayınbiraderi hayrete düşerler ve inanamazlar. Kendini ve onları ikna etmek için Ruth harekete geçer ve – "bir ustanın ellerinden çıkmış olan" - birçok tablo resmeder. İlk denemesinden sonra öncelikle gerçek boyutta siyah ve çıplak bir kadın; daha sonra küçük kız kardeşi ve sonunda annesinin ve yaşlı bir kadının portrelerini çizer. "Boş alan dolmuştu." Anneden kaynaklanan arkaik engellenme evlilikte tekrar yaşanmış, tablonun kaybı ile belirginleşmiş ve depresyonun yerini alan yaratıcılıkla onarılmıştır.

Buradan itibaren (1929) Klein, 1934'te geliştireceği depresif konumda nesne kaybını izleyen "onarım" fikrini öne sürer.

> "Anneye verilen psikolojik zararı onarma, iyi hale getirme ve kendini de eski haline getirme arzusu açıkça bu tabloları yapma ile ilgili güçlü ihtiyacının altında yatan nedendir.[1]"

Ruth Kjär'ın bunalımının bilinçdışı şekilde oluşumunda yer alan ve bir engellenme duygusuna dönüşen sadist şekilde anneyi tahrip etme arzusu onarma ile yer değiştirmiştir. Sanat çalışmaları hem suçluluğu hem de suçluluğun kabulünü içeren kendi kendine analitik faaliyet olarak işlev görür. Sanat yaratıldığında kaygı azalır ve sanatçının kişisel başarısı sevme ve nesneyi iyi bir nesne olarak tekrar oluşturma yetisi ile gizlediği bir depresyonu olan kişinin güvenini arttırır. Sonuç olarak bilinçdışı nefret, yaratıcı kişi için daha az korkutucu, daha az tehdit edici gözükür. Başarının tekrarları, onarılmış nesneyi benlik ile bütünleştirir. Öyle ki bunalımda olan kimse başkası üzerindeki çekilmez ve yorucu kontrole artık ihtiyaç duymaz, fakat arzu ve sevgi nesnesini olduğu gibi kabul eder. Bu açıdan sanat eseri, çocukluk çağındaki dramlardan itibaren devam eden çatışmalara rağmen, içerde

[1] *A.g.e.,* s. 262.

içsel dünyanın uyumunu yeniden yaratma ve dışarda başkaları ile (burada evlilikte) tahammül, hatta sevgi ilişkisini yürütme aracına dönüşür.

Bir "örnek" çekip çıkarmak için teorilerini estetik nesnelere uygulayan şematik yaklaşımdan sapmadan, Melanie Klein, Julien Green'in *Si j'étais vous*[1] [*Siz Olsaydım*] adlı romanındaki psikolojik temaların titiz bir analizini sunar. Çalışma şu alt başlığı taşır: "Yansıtmalı özdeşleşmeyi örnekleyen roman". Romanın kahramanı Fabien Especel (ya da üzerinde oynanırsa "*espèce-elle*?") mutsuz, kendinden hoşnut olmayan, genç bir çalışandır. Ailesinin parasını saçıp savuran güvenilmez babasını kaybetmiştir. Başka insanlara dönüşebilmek için şeytanla bir anlaşma imzalar. Melanie Klein, Fabien'i ardı ardına M. Poujars, Paul Esmenard, Fruges, Georges ve son olarak Camille'e dönüşmeye iten bu "yansıtmalı özdeşleşme"nin karmaşık yollarını büyük bir zevkle takip eder. Analistin maskeler altından ortaya çıkarmaktan çekinmediği bir eşcinselliği ifade eden bu dönüşümler sırasında yaşadığı saldırganlık ve engellenmeler, ilk çocukluğunun sevgi dolu yaşamını tekrar canlandıran anneye özgü iyi bir imgenin – fırıncı- keşfi ile yok olur.

Babası ile özdeşleşememesi yüzünden, sanki Fabien başka adamların derisini üzerine giymiş gibidir: Onları sever –geçici olarak- ve onlara karşı pasif dişil bir konum almayı amaçladığında her seferinde hayal kırıklığına uğrar[2]. Arkaik annenin onarımı bir fantazma ile gerçekleşir: Mum ışığı ile aydınlanmış bir kiliseye girmiş Fabien, ona verebileceği tüm çocuklara hamile olan fırıncıyı hayal eder. Bu olumlu görü sayesinde kahraman, "günah " olan düşünceleri ile uzlaşır ve onu gizlice harekete geçiren haset ve açgözlülüğün üstesinden gelir[3]. Bu erkek çocukların ensest fantezilerini dindiren

---

[1] Bkz. Melanie Klein, "Sur L'identification" ["Özdeşleşme Üzerine"] (1955), *Haset ve Şükran, a.e.* Bkz. Julien Green, *Si j'étais vous,* Plon, 1947, yeniden basım Fayard, 1993.

[2] Bkz. Melanie Klein, "Sur L'identification" ["Özdeşleşme Üzerine"] (1955), *Haset ve Şükran a.e.*

[3] *A.g.e.*

bakire annenin onarımı şeklindeki bir Hristiyanlık görüşü müdür?[1] Bu noktadan sonra Fabien kaygıları için ürettiği, yıpratıcı olduğu kadar hayal kırıklığına da uğratan yansıtmalı özdeşleşmelere devamlı kaçış şeklindeki etkisiz çözümlerden vazgeçer: Yansıtılmış kısımlarını bir araya getirmeyi dener. Analiste göre, son sahne bu gerginliği ve mümkün olmayan birleşmeyi iyi şekilde betimler: Fabien yatağında ateşler içinde yatarken (Şeytan ile yapılan sözleşme yalnızca ateş yüzünden görülen bir sanrı değil midir?), Fabien-Camille evinin kapısına yaklaşır. Fakat bölünmüş kısımların birleşmesi hiçbir zaman gerçekleşmez.

Sonuç olarak kahraman, dudaklarında *kendi* babası ile uzlaştığını belirten "Babamız" sözleri ile ölür. Böylece ona kimliğini geri vereceği beklentisi ile hasta çocuğun kapı eşiğinde duyduğunu zannettiği son eşi Fabien-Camille aslında hiçbir zaman gelmez: Annesi "hiç kimse gelmedi" diye belirtir. Yine de bazı birleşmeler gerçekleşmiştir: Komadan sonra ölen bir oğulun ... nihayetinde sevdiğini fark ettiği annesi ile birleşmesi gibi.

"İlk çocukluğun temel psikotik kaygılarının üstesinden gelme sonuç olarak, tüm gerçek bütünleşme ihtiyacını ortaya çıkarır. Fabien iyi nesne ilişkileri kurduğunda bütünleşmesini tamamladı; böylece hayatında kötü giden şeyleri onardı.[2]"

Klein'ın okuyucusu hâlâ açtır: Onarım mekanizması kesinlikle yaratıcı süreci tüketmez; Julien Green'in romanında görülen ancak edebiyat eleştirmeni halini alan psikanalistimiz tarafından üzerinde durulmamış bu yalancılık ve çarpıtma, sadomazoşizm ya da kutsal olana saygısızlık konularının yaptığından daha fazlasını sunmaz. Yazarın saflığı, buna karşılık olarak, divanda yatarken keşfettiği şeyin mantığını detaylı şekilde ortaya çıkarırken, teorisyenin sabrına eşlik eder: yansıtmalı özdeşleşme ve bunun tamamen kayıp deneyimine bağlı bir onarım süreci ile değiştirilmesi.

---

[1] *A.g.e.*
[2] *A.g.e.*, s. 185.

Yine de, söz konusu olan bir annenin ölümü (Klein'ın teorisine göre çocuğun sadist fantezisinde olacağı gibi) değil, erkek çocuğun ölümüdür. Buradaki yazar ve eşcinsel erkek çocuğun sırrı mıdır, Kleincı şablonu aşılayan bir fedakarlık hikayesi midir? Amaç anneyi koruma, onu hiçbir zaman kaybetmeme, kendini yaratıcı yaparak yaşamasına izin vermektir. Fakat bu kendiliğin kesin ölümü pahasına gerçekleşir. Fabien'in fiziksel ölümü cinsel kimliğin terk edilmesi olarak da ele alınabilir: Ne erkek ne kadın, erkek ve kadın, hiçbiri, belirsiz, hepsi. Çocuk yazar tüm özdeşlikleri tekrar yaratabildiğinde, hepsi ile kendini özdeşleştirir, her yere kendini yansıtabilir. İmgeleminde yükümlülüğü olan bu sonsuz onarım yolunda onarılmış olan anneye fakat daha çok nefret edilen babaya borcunu ödemeyi dener. Bu borç ödeme sonsuzdur, tesellisi yoktur, ölümüne bir yükümlülüktür.

Klein'ın metni temel sorulara dokunur, ancak ekolünün tezleri haline gelen psikanalist tezlerinin tek açıklamasına hırs ve ihtiyatla, bilimsel açıdan bağlı kalır.

Melanie, genç hastalarında yüceltme-sembolleştirme yetisini korumak isteyecektir. Sanat ve edebiyat, analistin çözdüğü ruhsal hayatta kalmanın dramalarına benzer bir dinamiği sahneye koyduğunda, o koltuğunda oturup, analizanı dinlerken bu metinlere doğru teorisinin aynasını tutmaktan keyif alır. Edebiyat bu arada kıskançlıkla bilmeceleri koruyarak ilgiyi üzerine çeker; analist kültürel bir imge olarak adlandırılması kabul edilmiş bu açıkça ortaya konmuş fantezilerin çeşitli ayrıntılarına geri dönerek, kendi açısından kavramlarını güçlendirir ve klinik uygulamasını pekiştirir.

Eserin incelikli bedenine bulaşan teorik bir savın eleştirel yaklaşımı her şeye karşın değerlendirilebilir mi? Burada daha çok, sanatsal yanılsamalar dünyasında az bir ışıkla ilerlemeye yeltenen bir kadının tevazusunu saptama –şüphesiz eksik fakat sonunda yüce şekilde- eğilimindeyim. Bu yanılsamaların, fanteziler gibi, kaçınılmaz ve gerekli olduklarından bir saniye bile şüphe etmeden: Hastaları ile olan kendi yansıtmalı özdeşleşmelerinde, hayali, fanteziye özgü yorumlamalarında kendi tarzında bir yaratıcı da değil midir? Yorumlarken "eğer

siz olsaydım" şeklinde düşünür. Bu Melanie ya da bu sefer başarılı olan Fabien'in nihai şekilde kılık değiştirmesi midir?

Klein'ın bize miras bıraktığı psikanaliz, güzelliği amaçlamayan, fakat imgelemin kendisini inkâr etmeden kendini tanımayı cesaretlendiren bir düşlem deneyimidir.

IX

YABANCI DİLDEN SADIK OLAN VE OLMAYAN ÇEVRELERE

Metni Olmayan Bir Kurucu

Melanie Klein İngilizceyi, 1925 yılında Alix Strachey ile birlikte İngiltere'deki konferanslara katılmak için öğrenir:

"Riski göze aldım ve Melanie'ye İngilizce öğretmeye karar verdim –en azından konuyla ilgili özel kelimeleri. Bunu yapmak için *Little Hans*'ı [*Küçük Hans*] [...] onunla tekrardan okuma niyetindeyim. Yüksek sesle bunu okuyacak, sonrasında bunu birlikte İngilizce olarak tartışacaktık.[1]"

Nazik Londralı, öğrencisinin dili kavrayışından etkilenmiştir, ancak telaffuzu çok kötüdür ve beraber Melanie'nin bir hocayla devam etmesine karar verirler.

1926'da İngiltere'ye yerleşmesinden itibaren Melanie Klein, duygularıyla temasta kalabilmek ve onları paylaşmak için ana diline geri dönmesi dışında, düşüncelerini İngilizce olarak ifade eder: Oğlu Hans'ın ölümünden sonra Paula Heimann'a hislerini açar ve onunla Almanca konuşur[2]. Oğlunun ölümüyle ilgili gördüğü, birçok acı dolu hatırayı –babasının Emilie'yi tercih etmesi, Sidonie'nin erken ölümü, Emanuel'in korkunç şekilde kaybı ile sancılı şekilde suçluluk hissedişi, annesinin ölümüyle gün yüzüne çıkan kaygı, kocası Arthur'a karşı hissettiği ikircikli duygular, Abraham'ın ölümünün ardından gelen keder ve Kloetzel'le olan zor ilişkisi- yeniden canlandıran rüyaların da Almanca olması muhtemeldir. Nerdeyse eşzamanlı olarak Almanca basılan kitabı

[1] Bkz. Perry Meisel, Walter Kendrick, *Bloomsbury/Freud, James et Alix Strachey..., a.e.*,s. 214.
[2] Bkz. *MK*, s. 491.

Çocuk Psikanalizi, Alix Strachey, Edward Glover ve Joan Riviere'nin[1] yardımıyla James Strachey tarafından İngilizceye çevrilir, sonrasında *Toplu Yazılar*'ın son baskısı için tümüyle gözden geçirilir[2]. Her ne kadar İngilizceye hâkimiyeti güçlense de –savaş sırasında Melanie'nin Winnicott'la yazışmaları "İngilizce ifade tarzına uygun anlatımlarla renklenmişti"- Melanie İngilizce yazmaya başladığında, yine de İngilizce konuşan arkadaşlarına bel bağlar. 30'lu yıllarda eserini çok büyük ölçüde gözden geçiren ve düzelten Joan Riviere ona epey bir yardımda bulunur. Sonrasında Melanie, 1944'ten itibaren onun için güvenilir ve vazgeçilmez bir destekçi olan ve bir İngiliz ile evli, Litvanyalı Musevi sekreteri Lola Brook'a sırtını yaslar. Brook, "Quelques conclusions théoriques au sujet de la vie émotionnelle des bébés" [Bebeklerin Duygusal Yaşamı Üzerinne Birkaç Teorik Hüküm] isimli makaleyi, metnin düzenlenmesi kadar tarzı hakkında da öneriler getirerek tekrardan okur. Karşılık olarak yazar bir dipnotta ona teşekkür eder[3]. Son olarak, *Çocuk Psikanalizi* Melanie Klein Trust'ın sekreteri ve *Writings of Melanie Klein*'in yayım sorumlusu Elliott Jacques'ın yardımı olmadan gerçekleşemezdi. Her koşulda yine de Melanie Klein gibi yorulmak bilmez bir çalışkan usanmadan hastaları ile seanslarını tekrar tekrar yazar, yorumlarını ve klinik hükümlerini değiştirir ve kayıtlarını kanıt olarak sunup düşüncelerinin gelişimini gittikçe olgunlaştırır.

Klein'ın son metinlerinin, her zaman geçerli olmaya devam etseler de "zorlama" denebilecek kadar sofistike olan ve İngiliz edebiyatından yapılan alıntılarla süslendiğinin de altını çizelim. Aynı şekilde, *Çocuk Psikanalizi*'ni Fransızcaya çeviren Jean Baptiste Boulanger'in, çevirisini denetlerken kendi-

---

[1] Bkz. İlk Baskının önsözü.

[2] *Writings of Melanie Klein,* Hogarth Press, 1975, ve Karnac Books, 1992-1998.

[3] Bkz. Melanie Klein *ve ark., Développements de la psychanalyse, a.e.,* s. 187, not 1.

siyle mükemmel bir iletişim kurduğunu doğrulamak için Melanie'nin kullandığı Fransızcayı yeterince iyi olarak değerlendirdiğini de ekleyelim. Bütün bunlara rağmen, dile ait kozmopolitizm, Melanie Klein'ı, biyografisinde yer aldığı şekliyle "sonuna kadar Cermen" olarak kalmaktan alıkoymaz[1].

Almanca ana dili midir? Bir şekilde öyle. Aslında, Libussa'nın son mektupları Almancasının oldukça kötü olduğunu gösterir[2]. Hem anne ve hem de kızının Moriz Reizes'in, eşleri ve babalarının, her ne kadar alelade bir doktor olmuş olsa da, on dilde konuşabiliyor olmasından gurur duyduklarını hatırlayalım![3] Ancak Melanie'nin ana dili neydi?

Ana dilin terk edilmesinde ana katli vardır. Melanie'nin ebeveyninde ve daha derinlerde, bazıları için Yidiş haricinde –Melanie bu dili ne bilmek[4], ne de duymak istiyordu-, hem bütün dillere sahip olan hem de hiçbirine sahip olmayan merkez Avrupa'nın Yahudi ailelerinin göçebe kaderinde bu durum zaten görülür. Melanie ebeveyn ve özellikle anne arzusunun akabinde, Alman kültürü ve dili ile bütünleşmeye karar verir: Birinci sembolik yeniden doğuş, kendiliğin kültürel açıdan doğumu. Onu Büyük Britanya'ya yöneltecek olan ikinci kırılma kaçışı vurgular: Her zaman daha yükseğe, her zaman daha güçlü. Fanteziyi yönlendirmek ve bilinçdışı olarak bilinen bu eski anıyı düşünmek adına bir çeşit yabancı olma durumunu temsil eder şekilde başka bir yerden, uzaktan onu dinlemek mi gerekir? Bu kaçış alışılmadık ilkel bir şifresi olan, ifade edilemez çocukluk duyumları ile birleşmiş hatıradan, *orada* onu terk ederek, kendini korunma yolu mudur? Anneliğin unutulmuş ve arkaik dünyasının birçok ikincil, birleştirilmiş, "yabancılaşmış" bilgisi tarafından donatılmış bir zihnin berraklığında onu uzaktan dinlemek daha mı az korkutucudur?

---

[1] Bu bilgiyi Phyllis Grosskurth'a borçluyum. Kendisine tüm kalbimle teşekkür ederim.

[2] Bkz. *MK,* s. 19.

[3] *A.g.e.*

[4] *A.g.e.,* ss. 17-18.

Melanie Klein'ın Yahudiliğinin belirginleştiği -kendini gizlediği, fakat aynı zamanda kendini açıkladığı- bu yabancı olma ile ilgili kaderinde, her zaman acı verici olan bir ana katlinin, yaygın bir psikozun, eski bir bölünmenin ayrıntıları okunabilir. Bu dinamikle temasa geçebildiği, bunu zaman zaman hayat kurtarıcı zaman zaman da yıkıcı olarak algılayabildiği için Melanie Klein; hepimiz tarafından, yalnızca birçok entelektüel tarafından değil, ikinci milenyumun sonunda gitgide daha fazla yetişkin insan tarafından yaşanmış benzer bir ana katlini açığa vuran bu bölünme ile Freud'un teorisinden daha doğrudan ve isabetli şekilde tınılayan bir teori geliştirebilmiştir[1].

İnsanlar "kimlikler"den çok her zaman farklı derecelerde bastırılmış bir anı ile farklı derecelerde baskın olan bir bilinç arasında geçiş halinde olan "*yolcular*"dır: Freud bize bunu söylemiştir. Psikozları nevrozların üzerine yığan buzul çağından[2] beri *homo religiosus*'un ruhsal yapılarımız, rüyalarımız ve semptomlarımızda gizlice yolculuk ederek, şu anda olduğumuz modern insanlarda hayatta kaldığını ileri sürdüğünde Freud, bazılarının kendi romanı olarak düşündüğü şeyi geliştirdi.

Freudcu görüşün insanlığın XX. yüzyılda yaşadığı yerleşik hayatın bu yeni kaybından etkilenmiş olduğu varsayılabilir. Teknoloji ve politika bizi doğal ortamımızdan gitgide koparır ve böylece yeniden göçebe haline geliriz. Politik sürgünlerin zulmüne küresel pazarın muhacirleri ve televizyon uydularını ve interneti kullanarak yolculuk edenler eklenir. Babanın rolünün tartışılması şeklinde yorumlanmış olan otori-

---

[1] Başka yollarla ama benzer bir şekilde Hannah Arendt eserini yabancı bir dilde, İngilizcede –şüphesiz düşüncesinin gelişiminde, polemik didaktizminde ve berraklığında bunun bir etkisi oldu-, ana dilinin şüphe edilen ya da var sayılan deliliğinden uzakta ifade etmek durumundaydı. Bkz. Julia Kristeva, *Kadın Dehası – Birinci Cilt- Hannah Arendt, a.e.*

[2] Bkz. *Vue d'ensemble des névroses de transfert* başlığıyla yayınlanan özellikle Ferenczi'ye gönderilmiş notlar. *Un essai métapsychologique (1914-1915),* Almanca baskı, 1985, Fr. Çev. Gallimard, 1986, ss. 30-44.

tenin, yasaların ve değerlerin sorgulanmasıyla, kaderimizi belirleyen doğal ortamın kaybı kökteki alana zarar verir, anne desteğine saldırır ve kimliğin kendisini tahrip etmekle tehdit eder.

Duyarlı şairler ve korkuya kapılmış muhafazakârlar böylece alanın korunması için ilahiler söylemeye başlarlar: Kökene dönüş, doğal ortamın ekolojisi, yaşanılan yerin korunması. Herkes sabit bir yuvada, değişmeyen bir düzende, ilkel, inanca dair derin düşüncede yer edinmeyi, kendini konumlandırmayı bilerek bir yere bağlanabilen insanoğlunu korumayı arzular. Onları nasıl anlamayız, dili ve bir yuvanın düzenlenmesini içeren bu birinci güvenliğin tahrip edilmesinin –kimliklerimizin demirlenmesi, arzu ve nefret nesnelerimize ilk sahip oluşumuz- hali hazırda insanlığın nihai hedefi olandan (biyolojik olanı yüceltme ve sembolleştirme olasılığından) bizi mahrum edeceğini bilerek onlara nasıl eşlik etmeyiz?

Melanie Klein ve diğerleri anlam verme olasılığımızı korumak için farklı bir yol tutarlar. Söz konusu olan acının tam yerini ziyaret etme, asıl kökünü kazımaktır: Hızlı şekilde yaşam alanını yeniden kurmak için onu bastırmak değil, fakat yerleşim olmayan yerde, en eski ayrılıkta "barınmak"tır –psikanalist tarafından kökendeki yaranın dinlenmesini anlatmak için "barınmak" kelimesi fazla durgun ve yumuşak değilse-. Melanie'miz bir göçebedir: Viyana, Rozenberg, Krappitz, Budapeşte, Berlin, Londra; Berlin'de birçok farklı adres, Londra'da beş ev değiştirir. Oğlu Eric tek bir evinin olmadığını söyler. Ancak bu kadın yaşadığı yerleri her seferinde daha rahat ve lüks şekilde düzenlediğinden yer değiştirmekten memnundur. Klein'ın yer değiştirme şeklindeki birbirine tezat iki eğilimi, düşüncesinde olduğu kadar yaşadığı alanlarda da şekillenir: Kendiliğin kaybı ile uyum içinde olan ve dengesizleştiren bir açıklık eğilimi ve riskleri saklayan ve telafi eden bir kapalılık eğilimi. Bir yanda açıkça karşılaşılmış ölüm dürtüsünün çalışılması, diğer yanda bir teori, bir ekol, bir burjuva evi gibi az ya da çok katı yapıların ku-

rulması vardır. Baskın olan yine de sonsuza dek serbest kalmanın, sonsuz bir "yersizliğin" teşhiridir. O halde maruz kaldığımız ya da başımızdan savdığımız zalimliğin karşısında hangi işaretler bulunur?

Melanie Klein bunlardan en az iki tane seçer. İlk olarak dil-öncesi hafızaya güvenir: Kayıp zamanın sırrı *insight* ile ve hastayla birlikte yansıtmalı özdeşleşmede tekrar bulunabilir. "Eğer siz olsaydım" der ve böyle de yapar. Sonrasında yeni bir dil özümser: Öncelikle Freud-Ferenczi-Abraham babalarının dili; aynı zamanda İngilizlerin dili; Melanie'yi takdir edip iyi karşıladıkları sürece neden olmasın: Medeniyetleri bir imparatorluk, süregiden küreselleşme ile belki de tek imparatorluk değil midir? Bu şekilde sonunda kendi kanununu yaratır. Bir bilgi, sistem ve paylaşım dünyasına giren Melanie, bu dünyaya uyum sağlar, kendi içinde değişiklikler yapar, bir eser oluşturur ve bunu bir politikayla korur. Londra *Blitz* bombalarıyla tahrip olurken, sadece kendi "*vurk*"unu [çalışmasını] –doğal olarak İngilizce-Almanca bir kelime- düşünen yaşlı bir kadınla alay etmek kolaydır. Fakat her şey düşünüldüğünde ona saygı da duyulur.

Melanie Klein'ın bir yaşantısı vardır: Asıl yabancılık onun kalbindedir. Burada görünen yüz yabancı dildir –tabii ki İngilizce, ama daha derine inilirse *sistem* olarak psikanalizin kendisi ve "Kleincı teori"nin teoriyi zirveye taşımak için kullandığı dil. Fantazması ile "oraya" kadar, ketlenmiş, psikotik ve otistik çocukluğun sözsüz yerine kadar inen klinisyen Melanie'yi; ve konuşan, bir sisteme göre düzenleyen, klanını yönlendiren ekolün şefi olan Klein'ı görürüz. Bu Klein sabırla, dairesel olarak, tekrar tekrar tartışılan sağlam kavramlar ile dokunmuş ağır sayfaları ve yoğun formülleri sunar. Fakat kelimelerin ifade edilmesinde, konuşmanın anlamının değişmesinde ortaya çıkmak yerine, sıklıkla hazırlıksız ve tedbirsiz şekilde bize dayatılmış ifadelerin flaşları ile de ilerlenir. İki Melanie Klein arasında yolculuk vardır. Bunu unuttuğumuzda, o da (nadiren!) unuttuğunda, sadece "çılgın kadın" ya da "dogmatik" olan görülür.

Klein'ın bir metni olduğundan bahsetmek mümkün müdür? Freud'u dilin teninde kendini oluşturan bir eser olarak okumaktayız. Tersine, Melanie, Alman dilinin hafızasına ait değildir: Evrensel bir yasa ile kendini ifade eden ve uluslararası bir laboratuvara sahip olan bu diğer düşünür sınıfının bir parçasıdır. Bu düşünürler kaderinde ortadan kaybolma olan ya da ödünç alınmış dillere meyleden bir yabancılığı kutsayan mutantlar mıdır? Sınır durumlara, imkânsız olana daha çok cesaret edebilmek için yalnızca zihnin işini kolaylaştırmayı mı amaçlarlar? Tıpkı düşünme ile ilgili bir yabancılık olan bu dile yabancılık bir analist için çelişkili görülebilir: Bilinçdışı ana dilin ışığında kendini yapılandırmaz mı (*Si j'étais vous*'daki Fabien için kilisenin mumlarının ışığında fırıncının yüzünün tekrar oluşması gibi)? Buna inanıyoruz ve Melanie birinci dilin bu süzgecinden geçmeye devam eder - Almancaya duygusal tartışmalarda ve teorik formülasyonlarda geri döner.

Ayrıca bize söylediğine göre dilleri çoğu zaman birbirine karıştırır, Freud'un bize öğrettiği şekilde rüyadaymış gibi tüm dilleri yabancı bir dil olarak duyar: Frau Klein'ı[1] çözümlediği zamanı "*petits fours* (pötifurlar)/*petits frou*/*kleine Frou*"yu hatırlayın. Bunun nedeni Melanie'nin kendini konumlandırdığı yerin -özdeşliklerin kavşağında kendini konumlandırdığı yersizliğin- ana dilinin zaten yabancı bir dil olmasıdır. Ona tanıdık olanda yabancı olan, lafı dolandıran annenin *rahatsız edici bir yabancılığı* vardır. Annenin annesini duymak, artık "orada"nın olmadığı, artık ne "onun" ne de "yerin" olduğu, sadece duyusal bir kargaşa, aşırı yükleme, bir dağılma, sıkı bir yakınlık, bir var olma felaketinin olduğu yere kadar ilerlemek mümkün müdür? Anne-bebek arasındaki veya yeni mitimiz, er geç son mitimiz haline gelecek ruhsallık öncesi alandaki karşılıklı uyarılmanın zulmedici sevgisine doğru ilerlemek mümkün müdür? Melanie, Jones ile "psikanalistler derinlikleri sevmeyen balıklar gibidir" şeklinde alay eder[2].

[1] Bkz. *yuk.*, 4. Bölüm.
[2] *MK*, s. 368.

Tersine Klein derinlikleri sever: Özellikle annenin altında yatanları!

Kleincı düşünce bu göçebelikten, onu yapılandırmadan önce bozguna uğratmış olan yersizliğe doğru bu yolculuktan muzdariptir. Klein'ın yazıları oldukça zahmet vermiş gibi görünür, aynı zamanda sistemli durumları sergiler ve sıkıştırılmış, neredeyse maskelenmiş yorumlamalara eşlik eder. Bir ekolün olanaklarına tutunmaktan, onlardan faydalanmaktan ve onu yanlış yollara çekmekten kaçınmayan talebelerin yardımı ile her şey gittikçe daha da sistemli hale gelir. Ancak, bu arada hüner kendini gösterir ve gerçekler gözümüze çarpar: Beceriksizliğin altından yaraya dokunan ve onu nezaket göstermeden yeni ve hassas bir deriye dönüştüren ilgi ve alakanın keskinliği, gerçekliği ortaya çıkar.

Melanie'nin akıl yürütmesi kendi içinde bunun izini taşır: Sıklıkla ikircikli kavramları, -bazen şeyler bazen temsiller olan, olumlu ve olumsuz olan ve hiçbirine yol açmayan- eleştirildi, çünkü bunlar bir olasılığı açık seçik ifade eder etmez, döner ve tersini iddia eder. İçe yansıtılan nesne bir şey mi, yoksa bir imge midir? Fantazma dürtünün yüceltilmesi mi yoksa dürtüye karşı bir savunma mıdır? Depresif konum kısmi nesne için ya da bunun tüm nesneye teslimiyeti için duyulan özlemi mi işaret eder? Depresif konum önceki paranoid-şizoid konumdan itibaren beliren mani nitelikli savunmalara teslim mi olur, yoksa onarıma doğru mu ilerler? Melanie'nin aleyhinde konuşanlar, Klein'ın "içsel nesneler" için Freudcu Oidipus kompleksini terk etmesine ve aralarındaki oldukça açık diğer uyuşmazlıklara ek olarak, sorun yaratan düşünce şeklini de öne sürmekten geri kalmazlar. Örneğin Marjorie Brierley, Kleincıların üzerinde çalıştığı ve kendisinin ise şaşırtıcı derecede öznel ve "gerçek bilim"e aykırı bulduğu bu tarz "bedensel" ve "hayali" bilgiye karşı çıkar:

"Zihinsel bir mekanizmanın ilgili olduğu bedensel yaşantıya göre modelin kurulması hayali bir eylemdir, gerçek davranışı önceden kestirme üzerine planlanmış hayali bir davranış tarzıdır.[1]"

Uzlaşmaz bir tavırla Glover ise açıkça gülünç olma noktasına varır:

"Bu *pic et pic et colegramme*[2] yöntemini düzeltme çabasını göstermek istemesi dışında titiz bir kanıtlama imkansızdır.[3]"

Melanie bilimsel değil midir? Onu eleştirenler onun döneminde bunu söylemişlerdi ve bugün bile reklama ihtiyaç duyan Amerikalı profesörler onu tanımış olsalardı ona "sahtekar" derlerdi.

Aslında, Jacqueline Rose'un[4] da söylediği gibi Klein, kesinlikle çocuğun ya da bilinçdışının doğrusal gelişimi için doğrusal bir düşünceyi önermez: Kleincı mantık A noktasından B noktasına "nedensel bir sıralanım" şeklinde değil, daha çok *dairesel tarzda* işler. Yansıtmalı özdeşleşme, bir "kısırdöngü" oluşturan "olumsuzluğun" bu mantığının belki de en önemli berraklaşmasıdır. Joan Riviere olumsuzluk ile çocukların nasıl neden-sonuç ilişkisine ulaştıklarını şu şekilde tarif eder:

"'Bana yardım etmeye gelmiyorsun, benden nefret ediyorsun, çünkü öfkeliyim, çünkü seni parçalayıp yutarım. Ancak seni bana yardım etmeye zorlamam için benim senden nefret etmem ve seni parçalayıp yutmam gerekiyor'. Doyurulamayan intikam peşindeki nefret sonraki gerilimi yükseltir ve reddeden meme, çocuğa özgü duyumların kontrol edilemez nedensizliğini ve acımasızlık özelliğini yüklenmiş gibidir.[5]"

---

[1] Bkz. "Sixième discussion", *Les Controverses..., a.e.,* s. 483.

[2] Çocuklar için olan bir tekerlemenin sözleri, bu sözlerin Fransızcada bir anlamı yoktur –çn.

[3] *A.g.e.,* s. 503.

[4] Bkz. "Negativity...", *a.e.,* s. 143.

[5] Bkz. Joan Riviere, "Sur la genèse du conflit psychique dans la toute première enfance", Melanie Klein *ve ark., Développements..., a.e.,* ss. 44-45.

Bu mantığın özgünlüğünün farkında olan, hatta bu buluşun, tedavi amaçlı ve teorik kullanımına katılmış olmaktan ötürü gurur duyan Riviere onu göklere çıkardı ve destekçilerini bulmaya çabaladı: Aslında kimin bunu yapmaya gerçekten gücü yeterdi ki?

Klein'ın takipçisinin kendini karşılaştırdığı "anneler" ve "sezgileri kuvvetli kişiler" yani, "bilim adamı olmayan ve neredeyse bebekler kadar kendini ifade edemeyen[1]" kişilerin sözleri - alaycı sataşma- Klein'ın karşıtlarından dolayı oluşan yaranın kanamasını durdurur. Ancak bu kadınlar bebeğin duygusal ifadesi olan olumsuzluğa erişmişlerdir, çünkü mantıkları "yabancı bir dil"den[2] daha anlaşılır değildir, fakat bizi bireyin yaşamında, "vaktiyle keşfedilmemiş olan bir döneme kadar[3]" götürürler. Melanie'nin izlediği bilinçdışı böylece bir yabancılık olacaktır, eseri bizi köklü yabancılığımıza götürecek ve Joan Riviere bunu açıkça şöyle dile getirecektir: Bu tam da ondan beklediğimiz gibi, *kendimize yabancı* olduğumuzu bize göstermek için değil midir?

Joan Riviere'nin yorumlamasını takip edebiliriz, ancak aynı zamanda Freudcu düşünce ile, "yol gösteren ışık" ile Melanie'nin ani müdahaleleri karşılaştırıldığında, yeni gruba katılmış birinin acemi hevesine eşlik etmeyi bırakabiliriz de. Aslında Klein'ın tartışılmaz netliği, bir kara delik gibi sistemleştirmesinin odağına yerleşmiştir ve Klein'a "yol gösteren ışığın" tam tersini sunan olumsuza doğrudur ve olumsuzun bu sürekli dönüşüne eşlik eder. Otizmin "kara deliği" der buna Frances Tustin. Fikir ile ilişkili ve kavramsal düşüncenin ötesini hissetmenin "kara deliği". Kaçınılmaz şekilde yansıtmalı özdeşleşmenin kıskacına takılmış fantazmanın "kara deliği". Huzursuzluk, onarım vasıtasıyla gerçek sembollere dönüşür: Melankolinin "kara güneşi" veya depresyonun başlangıcıyla arkaik içsel nesnenin "kara deliği" terk edilir. Kleincı şema-

[1] Joan Riviere, "Introduction générale", *a.e.*, s. 34.
[2] *A.g.e.*, s. 19.
[3] *A.g.e.*, s. 33.

ların dengesi, olumsuzun akıl yürütmeye tecavüzü olan imgelemin yorumlanmasının sürekliliği ile doğal olarak bozulmuştur: Bu, dürtünün olumsuzu ve daha sonra bu ilk olumsuzlamanın olumsuzlamasıdır, her zaman en kötüsünü gören -yıkıcılık ve ölüm fantazmalarına geri dönüşü olmadan maruz kalmış aktarım/karşıaktarım gibi- kendisi de her zaman olumsuz olan bir formülleştirme olarak oluşmuştur. Melanie'nin analiz ettiği Clare Winnicott, Donald'ın karısı, analitik durumda Melanie'nin "şeylerin yıkıcı yanı" üzerinde durmakta ısrar ettiğini ve böylece onun için sevgiyi ve onarımı kabul etmenin zor hale geldiğini belirtmiştir[1]. Clare'ın gözlemleri bir aktarım etkisi miydi, yoksa ona birden çarpıcı *içgörüler* sunan, fakat aynı zamanda onu engelleyen Kleincı olumsuzluğun "kara deliği" miydi?

Kökende ne olduğuna dair duyulan korku, Melanie Klein'da, bu yabancıda, bu kökte olanın tercümanında olumsuz ile cesur bir birlikteliğe dönüşür. Freud'dakinden daha az diyalektik olan Klein'daki olumsuz insanın sınırlarına yaklaşır. Sınır bölgelere doğru çıktığı yolculuk açıkça daha zor, ama aslında çok cesurca bir düşüncede ileri sürülür. Kökenlerin nabzının atmadığı, anneliğin ihanet ettiği, *sembolik* olana sürgünden uzak durmak için doğal ortamın terk edildiği ana kadar, savunma amaçlı kadınlar arası bir savaş –bu yeni yabancı her zaman seçer ve kazanır- vardır. Bir dayanak noktası olmadan, hırslar acımasız hale gelir: Melanie ve Melitta arasında olduğu gibi. Babanın, yani Freud'un, yasının gölgesinde, Büyük Tartışmalarda olduğu gibi, analitik düşünce bu durumdan zenginleşmiş olarak çıkabilir. Ancak tehlike hâlâ oradadır: psikozun teftişi histerik bir psikodramaya yol açabilir ve *Oresteia* büyünün ve kadınlar arasındaki çatışmanın içine yığılabilir.

Böylece bize hâlâ gerekli olan laboratuvara geri dönmektir. Çünkü Kleincı yasanın yoğunluğu altında deneyimin güçlü ve bitmez tükenmez tanıklığı süregider. Bugün bile çağdaş

[1] *MK*, s. 585.

analitik harekette yeri olan yabancının dâhice araştırmalarının "anne Klein"ın savaşçılarındaki darbelerini belirlemek için yürekliliklerini, tereddütlerini, itiraflarını yenilemek bizim sorumluluğumuzdur. Çünkü dinlemeyi ve konuşmayı /görmezden geldiğimizde "ruhun yeni hastalıkları" ile (*sınır durumlar,* psikosomatikler, madde bağımlıları, vandallar vb.) karşı karşıya gelmeye mahkumuz. Sonuç olarak Klein'ın çocuklarına ve öğrencilerine döneriz ve çalışmasının ne kadar büyük bir cefa içerdiğini fark ederiz. Bu yüklü sayfalara kesinlikle geri dönmeliyiz ki yapmış olduğunun daha iyisini yapabilelim. Melanie burada bir anne, gerçek bir anne gibi aşılabilir.... O, sizi zapt eden "gerçek" annelerden ve gerçekte kendinin de olduğu anneden oldukça farklıdır.

Anne ve Kız

Melanie 19 Ocak 1904'te (31 Mart 1903'te Arthur'la evlenmesinden bir yıldan kısa bir süre sonra) dünyaya gelen kızına, aile adı *Klein*'ı vermek yeterli olmadığından, Melitta – "Küçük Melanie"- ismini verir. Çok küçük olan kızın başından beri sızlanmak için nedenleri vardır, ama o doğru zamanı beklemiştir. Ebeveyni arasındaki anlaşmazlıklarda görünürde annesinin safında yer alır. Bu akıllıca bir seçimdir, çünkü Libussa'nın baskısından dolayı sıkıntı çeken Melanie, yolculuklar, tedaviler için sürekli uzakta oluyordur. Küçük kızla özverili ve nazikçe, ancak aynı zamanda daha küçük olan erkek çocuğu, Hans'ı ondan üstün tutarak ve küçük Melitta'ya annesinin "bir duygu özürlü olduğunu, kızını devamlı bırakacak kadar hasta olduğunu[1]" anlatarak, ilgilenen anneannesidir.

Buna rağmen 30'lu yıllara kadar her şey daha iyiye gitmeye başlar: Melitta zeki bir genç kızdır, annesini Berlin'deki psikanaliz toplantılarında izler ve bunun yanı sıra tıp eğitimini tamamlar. Biyografi yazarları "hâlâ tanınmayan, diplomasız

[1] *A.g.e.,* s. 67 ve 77.

ve tıbbi kuruluşları hor gören anne, kızını kıskanmaz mı?" diye kendi kendilerine sorarlar. Melitta 1924'te, zengin ve asimile olmuş, Cizvitler tarafından eğitilmiş (Melanie'nin ailesindeki "iyi" insanlar gibi) Yahudi bir aileden gelen seçkin Walter Schmideberg ile evlenir. Walter, Avusturya-Macaristan ordusunda yüzbaşılık yapmaktadır. Ayrıca okültizm ile ve sonrasında psikanalizle ilgilenerek, onu Freud'la tanıştıracak olan zengin ve yetenekli Max Eitingon ile arkadaş olur. Schmideberg, savaş sırasında Viyana'da geçirdikleri zor günlerde Freud'un ailesine ekonomik açıdan yardımda bulunacaktır. Daha iyi bir bekar erkek düşünülebilir mi? Ancak, baba Arthur, Melitta'dan on dört yaş daha büyük, kendini alkole ve uyuşturucuya verdiği söylentisi ile şüphe çeken bir adamla evlenmesine karşı gelir. Böylece baba ve kız arasında tartışma başlar.

Melitta'nın psikanaliz dünyasına girmesi oldukça hızlı ve şaşaalı bir şekilde gerçekleşir. Çocukken annesi tarafından analiz edilmiş gibidir[1]. Sonraları Eitington ile ve daha sonra Karen Horney ile ve bir kere Londra'da Ella Sharpe ve sonunda Edward Glover'la didaktik bir analiz yapacaktır. 1927'de Berlin Üniversitesi'nden diplomasını alır ve 1928'de savunacağı "Macaristan'da homeopatinin tarihi" üzerine olan tezini yazmak üzere Londra'ya gider. Annesine bağımlı olan bu kız çalışmasını iyi bir şekilde yerine getirmek için annesinin varlığına ihtiyaç duymuş mudur? Ancak tezini babasına adar[2]. 1930'dan itibaren Melitta, düzenli olarak İngiliz Cemiyetinin toplantılarına katılır ve çeşitli bildiriler sunar (Melanie'nin *Çocuk Psikanalizi*'nde kızının çalışmalarına atıfta bulunduğunu görürüz[3]). 1932'de Melanie zafer kazanır: İlk kitabı İngiltere'de yayınlanır ve büyük bir ilgiyle karşılanır. Ancak, sorunlar daha yeni başlamıştır. Walter'ın İngiltere'ye gelmesiyle Schmidebergler bir konut satın alırlar ve Melitta her geçen gün bağımsız olma arzusunu daha fazla

[1] Bkz. *yuk.,* Lisa vakası, 2. Bölüm. Bu düşünce daha onaylanmamıştır.
[2] Bkz. *MK,* s. 241.
[3] Bkz. *yuk.,* 6. Bölüm.

dile getirmektedir. Edward Glover'la başladığı analiz onu bu yöne doğru iter –büyük ihtimalle 1934'te yazılmış bir mektup geriye dönüp bakıldığında annesine karşı açtığı savaşın bir beyanı gibidir:

"Senden oldukça farklı bir insan olduğumu yeterince dikkate almıyorsun [...]. Yetişkin bir kadının annesiyle olan ilişkisinin, ne kadar iyi olursa olsun, hayatının merkezinde olmaması gerektiğini düşünmüyorum [...]. Birkaç sene öncesine kadar [...] sana karşı tutunduğum [tavır] nevrotik bir bağımlılıktı.[1]"

İki kadın arasındaki savaş, 1933'ün Ekim ayında, Melitta Schmideberg İngiliz Enstitüsüne üye olarak seçildiğinde kendini açıkça gösterir: Anılarında, hastası Viviane'ın yeme ile ilgili sıkıntılarını Melanie Klein'ın teorisinin öngördüğü üzere bünyesel etkenlere değil, onu aşırı katı tuvalet eğitimine maruz bırakan annenin tutumuna dayandırır. Erkek kardeşi Hans'ın 1934'te ölmesiyle Melitta intihardan bahseder ve her intiharda sorumluluğun aile ile yaşanan zorluklara, idealleştirmeye ve hayal kırıklığına kadar dayandığını ima eder. Glover tarafından pekiştirilen kızın kan davası hızlı bir şekilde birliğin üyelerini rahatsız edecek şekilde kızışır. Bazı uygunsuz sahneler birbirini izler; Melitta Melanie'ye sert, kaba yorumlar yapar: "Eserinde baba nerede?" Bu Melitta'nın erken çocukluk dönemine ve Klein'ın aile hayatına karşı yönelttiği iğnelemeler, kabalıklar ve suçlamalar ile mücadele edilen bir gerilla savaşıdır.

Daha da kötüsü: 1938'de Melitta, Kleincıları (Melanie'nin sütten kesme üzerine bir konferansını içeren, John Rickman tarafından düzenlenen ortaklaşa bir çalışmayı, *De l'éducation de l'enfant*'ı yayımlamış olanları) intihal ile suçlamaya kadar varır. Jones, Brierley ve Payne'den oluşan kurul bu şikayeti değerlendirir ve bunun asılsız bir iddia olduğuna karar verir. Melitta'nın Glover tarafından her zaman desteklenen suçlamaları gitgide teorik bir tartışma şeklini alır: Bu iki itirazcı

[1] Bkz. *MK*, s. 262.

Kleincı konumları eleştirir ve bunları Freud'un düşüncesinden ayrı düşmekle suçlar. Ancak böylesi bir tartışmanın meşruluğunun altında şiddetli bir hesaplaşma saklıdır. Analizanına sıkı sıkıya bağlı, (Down sendromu olan) öz kızının yerini gerçek bir suç ortağıyla doldurmaya çalışan Glover, uluslararası bir kongre esnasında Melitta'yla el ele dolaşır[1]. Melanie genelde bu ölçüsüz davranışlar üzerine yorum yapmaktan çekinir; ipleri elinde tutmak için her zaman sahne arkasında kalır ve izlenilecek doğru taktikleri önerir, ama bu teorik savaşı yürütme görevini takipçilerine bırakır[2]. Üzerine bastırmadan, kızının bu tartışmalardaki saldırganlığının teorik bir zıtlaşmadan ziyade, ruhsal sorunlardan kaynaklandığını ima eder:

"*Bahsetmekten kaçınmamız gereken*, aramızdan kimsenin en küçük bir ima da bile bulunmaması gerektiğinden kesinlikle emin olduğum bir nokta var. O da Melitta'nın hastalığı.[3]"

Hangi hastalık? Şizoid bir durum mu? Anna Freud'un çalışmalarına karşı oldukça eleştirel olarak kendini gösterdikten ve hatta meslektaşının bir kitabı hakkındaki yorumunda doğrudan Freud'a saldırdıktan sonra, Anna Freudcular ve Kleincılar arasındaki farklılıklar kuvvetli bir tartışma seviyesine ulaştığında Melitta onunla bağ kurmaya çalıştı. 6 Haziran 1939'da Londra'ya gelen Freud'u ziyaret eder. Hocasına hoş geldin mektubu gönderen Melanie misafir edilmez, sadece Eylül ayının sonunda Freud'un cenaze törenine iştirak eder. Melitta, Anna Freud ve takipçileri ile birlikte bir toplantıya katılır ve "sert" ve "iğneleyici" tarzda, annesine karşı olan birçok tartışmada yerini alır[4]. Tüm İngiliz Cemiyetini Anna Freud'a[5] karşı olmalarından ötürü suçlar, ama Anna bu saldırıların ruhsal dayanağından haberdardır.

---

[1] *A.g.e.*, s. 282.
[2] *A.g.e.*, s. 384.
[3] *A.g.e.*, s. 385.
[4] *A.g.e.*, s. 378.
[5] *A.g.e.*, s. 381.

1941-45 arasındaki Büyük Tartışmalar sırasında, Melitta, Anna Freud'la ittifak kurmaktan kaçınır[1]. Hakkında temel bir psikanalitik tartışma gelişen, hem bir insan, hem de bir analist olarak annesine karşı duyduğu düşmanlık onu teşvik eden en önemli, nefret dolu etken olarak ortaya çıkar.

Melitta, Melanie'yi körü körüne takip etmeyen Bağımsızlar da dahil olmak üzere, İngiliz Cemiyetinin birçok üyesi tarafından onaylanmaz. Melanie Klein ile analiz yapan ve Freud'un arkadaşlarından biri olan Eva Rosenfeld, herkesi çok şaşırtan bu rahatsız edici ortamla ilgili şunları ifade eder: "Yeterince korkunç ve çok az İngiliz olan bir şey, annesini kelimelerle tokatlayan bir kızın gösterisi ve bunun karşısında sükunetini koruyan bir anne[2]..."

1944'te Glover'ın istifasından sonra Melitta, İngiliz Cemiyetini *fiilen* terk eder (resmi olarak 1962 yılına kadar istifa etmez) ve 1945'te psikanalize göre sosyal alandaki çalışmalara ve psikiyatriye daha yakın bir bakış açısı ile suçlu ergenlerle çalışmak üzere Amerika'ya gider. Annesinin kremasyonu için Londra'da tekrardan bulunur: Melitta "göz alıcı kırmızı botlarıyla[3]" bir ders verir, bu hiçbir zaman barışın gerçekleşmediğinin açık bir göstergesidir. Melanie de kendi hesabına, kızı Melitta'ya bıraktığı vasiyetinde bunu açıkça ifade etmişti:

> "Babaannem tarafından bana verilmiş olan esnek altın bilezik, ölmüş kocamın bana verdiği elmas yüzük, lal taşları olan altın kolyem, yetmiş beşinci doğum günümde bana hediye edilen ve bu kolyeye uyan broşu kızıma bırakıyorum. Bunun haricinde bahsi geçen kızıma başka hiçbir şeyi vasiyetle bırakmıyorum, çünkü kendisi yeterince varlıklı ve teknik nitelikleriyle ihtiyaçlarını kendi kendine temin edebilecek durumdadır.[4]"

Özet olarak, Melitta tartışmasız Melanie'nin hikâyesinde önemli bir role sahiptir. Ailenin reisi olan bu kadın kızını sinsice aile bağlarına, babanın soyuna ve hatta yetmiş beşinci

---

[1] *A.g.e.*, s. 409.
[2] *A.g.e.*, s. 319.
[3] *A.g.e.*, s. 598.
[4] *A.g.e.*, s. 599.

doğum gününde ona sunulan mesleki açıdan takdire dahil etmeye çalışır. Yine de "bahsi geçen kızım", "yeterince varlıklı" ve "teknik niteliklere" sahip olması sözlerinin ardından bir burukluk yayılır: Bahsi geçen anneden farklı olarak.

Bu münakaşanın ateşini körükleyen Glover ise objektif olmayı dener: "Kızın anneye göre daha az enerjik olduğunu" kabul eder; onun analizanıydı, ama "bundan önce on iki analistle olmuştu" (!); "bu tartışmaları devam ettiren Dr. Schmideberg'in kışkırtmasıdır"; ve son olarak, "... onların her ikisi de [Melanie ve kızı] taraflıdır. Bir diğer yandan, Dr. Schimedeberg, kızı, ruhani özgürlüğü için önemli bir savaş verdi ve onu öne çıkmaya iten bu kısmen umutsuz karakterden onda biraz vardı[1]".

Böyle bir anne ve böyle bir kız!.. Gerçekten öyle mi? Melanie affetmez: Glover "kötü bir analist", "sahtekar ve ahlaksız"dır[2]; ancak bu meselede gerçekten tarafsız kalabilir miydi?

Tüm bunları benlik ya da içsel ya da dışsal birincil nesne açısından ele alsak da, oyunu yöneten yansıtmalı özdeşleşme ve hasettir. Bunlar kimseyi es geçmez. Melanie kendi teorilerinin bir denemesini sonuna kadar yaşamaya mecbur kalmıştı.

Kadınların Barışı ve Savaşı

Nicholas Wright'ın *Madame Klein* (1988)[3] isimli oyunu, analistin biyolojik kızı ve sembolik kızlarıyla olan münakaşalarını büyük bir kitleye teşhir eder. Sahne 1934'te Londra'da geçmektedir: Melanie Klein'ın oğlunun cenaze törenine katılamadığı günü ve geceyi anlatır[4]. Kızı Melitta ona, oğlunun ölümüne (muhtemelen intihar) neden olanın büyük olasılıkla Melanie'nin kendisi olduğunu yazar. Anne mektubu hiçbir

[1] *A.g.e.,* s. 457.
[2] *A.g.e.*
[3] Bkz. Fr. Çev. Seuil, kol., "Champ freudien", 1991.
[4] Bkz. *yuk.,* 3. Bölüm.

zaman okumayacaktır. Melitta oyunun sonunda, Bayan Klein'la analize başlayan Paula'nın gelişiyle konudan uzaklaştırılır. Böylelikle bir şekilde, aynı zamanda kızı için de bir yas süreci olan, oğlu için yas süreci başlar. Suçluluk ve depresyon, Bayan Klein'ın gücünün egemen olduğu dramanın içine işler: Hiçbir şey, hem de hiçbir şey çalışmasını, *vurk*'unu sürdürme kararlılığından onu alıkoyamaz[1].

Bu kadınların cehenneminde erkekler yoktur. Bayan Klein'ın oğlu ölmüştür, üç kadın evlidir ya da daha önce evlenmiştir, ancak kocaları -tiranlar ya da zevklerine düşkünlerdir- ne eşlerini ne de psikanalizin değerini anlarlar[2]. Tiyatro abartır ve gülünçleştirir: En vicdanlı biyografi yazarlarının bile görmezden gelemeyeceği Kleinci evrenin bir efsanesini karmaşıklaştırarak aktarır.

"Tam bir sadakat[3]" bekleyerek, sadakatsizlere karşı "katı[4]", "acımasız[5]"olarak ve "paranoyak" ve "depresif" olmayı unutturmadan, Melanie düşüncesini korumada daha da katılaşır. En küçük kabahatleri, kişisel ya da entelektüel özerkliğin ilk işaretlerini bile şiddetle cezalandırır. Melanie Klein'ın hayatını süsleyen ve hayatından ayrı düşünülemeyen anlaşmazlıkların ardından sayısız kez kişileri baştan çıkartması ile ilgili ayrıntılar için Phyllis Grosskurth'un biyografisi okunabilir. Burada ise, en önemli olanları, en gözde üç talebesiyle olanları hatırlamakla yetinelim –Paula Heimann, Susan Isaacs ve Joan Riviere.

Heimann oyunda Paula'dır: depresyondayken sırdaşı haline gelerek, Melanie'nin kalbinde kızının yerine geçer. Sonrasında analizanı, sonunda sembolik kızı ve yetenekli işbirlikçisi olur[6]. 1983'te, ölümünden kısa süre önce, Paula

---

[1] *MK,* ss. 283-284.

[2] Bkz. Eric Laurent, "De la société des femmes", Nicholas Wright, *Madame Klein, a.e.,* s. 117.

[3] *A.g.e.*, s. 284.

[4] *MK,* s. 304.

[5] *A.g.e.,* s. 549.

[6] Bkz. *Développements de la psychanalyse* (1952) içindeki yazıları, *a.e.;* bkz. karşıaktarımla ilgili yenilikçi teorisi, *yuk.,* 8. Bölüm.

onunla birlikte analize başladığında Melanie tarafından "baştan çıkartılmış olduğunu" itiraf eder[1]. Talebesinin kızıyla olan rekabeti, Paula'nın Melitta'nın kocası Walter Schmiderberg ile temelli yerleştiği –ancak analistinin kızının ziyaretlerini de kabul ettikleri- İsviçre'de buluştuklarında yeni bir şekil alır: Garip bir üçlü Paula-Melitta-Walter![2] Paula Heimann, 1955'te meme haseti teorisini keşfettiğinde Melanie'den resmi olarak ayrılır: Fakat kendisinin aşırı bir haset örneği olarak Klein tarafından alıntılanmış olan vakalardan biri olması da mümkündür[3]. Melanie'nin Hanna Segal'e "çok yıkıcı" bir hasta diye anlattığı Paula'nın haseti midir? Ya da Paula'nın bağımsız düşüncesinden ötürü Melanie'nin haseti midir? *Haset ve Şükran*'da kardeşine karşı "şizoid ve paranoid duygular"la karışmış yoğun bir aşk besleyen sözde hastadan bahsettiğinde Melanie kendisine mi gönderme yapar? Haset ya da değil, Melanie Klein, Paula Heimann'ı, Melanie Klein Trust Fund'dan 1955'te artık kendisine güveni kalmadığını belirterek uzaklaştırır[4].

Susan Isaacs, Melanie'nin 1925 yılında Londra'daki konferanslarına katılan gruptaydı: Edward Glover, Sylvia Payne, John Rickman, Joan Riviere, Ella Sharpe, Strachey'ler. Londra Üniversitesi'nde psikoloji çalışmalarının başında duran ve yetenekli bir çocuk psikoloğu olan Isaacs, Cambridge'deki uygulama okulu Malting House School'un ilk müdürü oldu ve beceriyle geliştirdiği Klein'ın fikirleri tarafından esir edilmişti[5]. Otto Rank ve Joan Riviere tarafından analiz edilen Isaacs, önderin gelini ve torununun yanında Cambridge'te kalırken, özellikle savaş zamanında ve aynı zamanda Büyük Tartışmalar sırasında çeşitli karşı saldırıların hazırlanmasında Melanie'ye destek olur. Uzun süren karşılıklı yazışmaları boyunca Melanie, Susan Isaacs'ı tamamen otoriteyle

---

[1] *MK,* s. 493.
[2] *A.g.e.,* s. 476.
[3] *A.g.e.,* ss. 541 *vd.*
[4] *A.g.e.,* s. 545.
[5] Bkz. *yuk.,* 8. Bölüm.

yönlendirse de yine de onun bağımsızlığına saygı göstermek için kendini zorlar. Isaacs, inanmış bir şekilde Freudcu düşünceyi gerçekten devam ettirenin Anna değil, Melanie olduğunu düşündüğünü dile getirir[1]. Ancak bununla birlikte Paula Heimann, Melanie'nin Isaacs'la ilgili "kötü niyetli görüşlerini" Pearl King'e iletir. Peki bu Melanie'nin mi, Paula'nın mı kötü niyetidir?

Joan Riviere'nin kendisi de Klein'ın soğukluğundan kaçamamıştır. Yüksek İngiliz düşünsel burjuvazisinin bir ürünü olan, Jones'un ve Freud'un analiz ettiği, İngiliz Cemiyetinin ilk alan dışından olan analisti ve Freud'un çevirmeni olan Riviere'yi Melanie büyüler: Bir rüya durumunda takılı kalmış gibi olsa da Joan Riviere için Klein "*le feu sacré*"ye [tutkuya, coşkuya] sahiptir. Zekasını ve muhtemelen kendine güvenini takdir eden Freud, Jones'la olan yazışmalarında Melanie'ye bizzat saldırıda bulunmak yerine talebesi üzerinden yani "Bayan Riviere'nin teorik açıklamaları"na saldırır. En sadık olanlar arasında yer alan Riviere; Isaacs ve Winnicott'u analiz eder ve *Développements de la psychanalyse*'in "Genel giriş" bölümünü yazar. Melanie'nin tanımladığı gibi "sınır durumlar"a karşı ihtiyatlı olduğunu gösterir ve bunları analiz etmek istemez; bu onu, "olumsuz terapötik ilişki"nin usta bir teorisyeni olmaktan alıkoymaz.

Bu nedenle mi her zaman Paula Heimann'ın dediği gibi Melanie, Riviere'ye kötü niyetli ve düşüncesiz tarafını gösterir?[2] Hasetin teorisyeni Klein'ın kendisi tüm kanıtıdır: Annesine, kız kardeşlerine, üvey kız kardeşine, Anna Freud'a, Marie Bonaparte'a, Helene Deutsch'a (bir gece ona eşlik eden Tom Main'e şunları söyler: "Eserimin uzun soluklu olacağına inanıyorum, siz böyle düşünmüyor musunuz? Helene Deutsch'dan daha iyiyim, öyle değil mi?[3]") karşı duyduğu haset. Yaşamının sonunda kadınlar arasındaki hasetin analiz

---

[1] Bkz. "Nature et fonction du phantasme", Melanie Klein *ve ark.*, *Développements de la psychanalyse, a.e.,* ss. 64-114.

[2] *MK,* s. 494.

[3] *A.g.e.,* s. 544

edilemez olduğu sonucuna mı varmıştır? Yıllarla birlikte edindiği güçlü gülüşüyle, baskın Alman aksanı ve yavaş konuşmasıyla bunu söyleyebilir miydi? Dişil haset Ortodoks Yahudiliğe ve pratik Katolikliğe atıf yapmadan analiz edilemez miydi?[1]

Onun en coşkulu destekleyicilerinden bazıları bu kötümser hipotezi reddederler. Ona en sadık kalanlar arasında, en azimli ve en yardımcı olan Hanna Segal'dir. Klein'ın analizanı, sonrasında Kleincı çalışmanın en özenli yorumcusu[2] olarak, tamamen bağlılıktan yoksun bir tavırdan ayrılmadan, bu çalışmayı derinleştirmekten vazgeçmez. Melanie'nin bir resmini yapan ressam Felix Topolski, psikanalistin kibrini, kremalı pastalar yemeye alışmış, cinsel çekiciliğinden haberdar, Viyanalı bir kadının pembe tenini resme yansıtır: Topolski'nin ona verdiği karnı tok bir akbaba havası arkadaşlarını şaşırtır. Segal ise onlarla aynı fikirde değildir: O, bu resimde tam olarak iyi bir yorumlamadan sonra Melanie'nin yüzünün aldığı tatmin olma ifadesini görür[3]. Hanna Segal ya da haset geçidi... Paula Heimann'ın başarısızlığa uğramış olduğu noktada başarılı olmuştur.

Her ne kadar İngiliz Cemiyetinin erkek analistleri oldukça öne çıkmış olsa da –sadece birkaçını sıralayacak olursak Bion, Jones, Glover, Rickman, Strachey, Winnicott-, bu dönemde, Melanie'nin döneminde, anaerkil bir evrende psikanalizin kaderine karar verildiği izlenimine kapılabiliriz. R. D. Laing, Kleincıları, "mizah yoksunu", hatta "komünist[4]" bulur, Rickman onlarla tartışır, Bion öndere olan borcunu belirtirken gözyaşlarına boğulur, Winnicott "ilgisizlik" noktasına kadar kendini onlardan uzaklaştırarak, "Bağımsızlar"ın

---

[1] Bkz. Melanie Klein'ı ve diğer bilgi birikimlerini çözümleme olasılığı üzerine: "Je n'ai jamais essayé, j'aurais bien voulu.", *MK,* s. 573.

[2] Birçok çalışması arasından iki didaktik eseri için ona özellikle borçluyuz: *Introduction à l'oeuvre de Melanie Klein, a.e.,* ve *Melanie Klein, développement d'une pensée, a.e.*

[3] *MK,* s. 567.

[4] *A.g.e.,* s. 581.

grubuna geçer... Fakat diğer ülkelerde zaten etkin olan psikanalist kadınlar İngiltere'de ateşli ve teorik tartışmaların merkezindelerdir. Yeniliklerle dolu psikanaliz dünyasına yeni katılanların aşırılığa maruz kalmaları elbette kaçınılmazdır. Bastırılmış olanın geri dönüşü –burada dişil olanın bastırılması söz konusudur- şiddet olmadan gerçekleşmez. Melanie başta olmak üzere bu kadınlar anne ve kızı arasındaki ensest ilişkilerin psikodramasını ya da bilinçdışı dişil eşcinselliğin psikodramasını mı sergilerler?[1] Birincil sadizme maruz kalan arkaik nesnenin teorisyenleri, *fallus*un "dürtüleri" ve "nesneleri" ayırmaya ve ilerletmeye yeterliliği olması açısından önemini fark etmemiş olan bu kadınlar, bu durumdan nasıl kaçabilirler?

Hemen sonuca varmak için sabırsızlanmayalım. "Açıl susam, açıl" diyen Kleincıların "içsel nesnesi"ni, Lacan'ın takipçilerine göre tüm yanlış anlaşılmaları aydınlatabilecek ve tüm hararetli dramaları çözebilecek "fallus"un tümgüçlülüğü izler. Daha zor olan, kafa yorulan çatışmaların tarihsel ve klinik ayrıntılarına girme zahmetidir. Somut deneysel araştırma daha karmaşık, çok daha riskli gözükür ve yakındakiler açısından bağlılıktan yoksun bir ilgiyi –Melanie için bu her durumda böyledir- kendine çeker.

Analitik teknik buradan en azından kesin bir ilke çekip çıkarır: Kişisel arkadaşlıklar, analitik bağlara müdahale edemez. Böylesi bir mahremiyetten yoksun olma durumu, divanda ortaya çıkan ve az çok medeni olması istenen sosyal ve toplumsal ilişkilerde yeri olmayan tutkuları güçlendirir. Dayanılmaz olanın kaşifi psikanaliz, "zaman dışı"nda olduğu gibi aynı zamanda "dünya dışı"ndadır ve böyle de olmalıdır. Eril otorite -babaya ait ya da fallik- kadınlar arasındaki psikodramaları azaltarak, Kleincıların psikanalitik evrenini *koruyabilir* miydi? Belki evet, ama bunu yalnızca bastırma yoluyla yapabilir. Melanie'ye karşı olan bazı tepkilerin

[1] Phyllis Grosskurth, Melanie'deki "güçlü eşcinsel eğilim"den bahseder (*a.g.e.*, s. 467) ve bunu "gerçek çocukları kavramları haline gelmiş androjen bir kadın" ifadeleriyle anlatır (s. 498).

ya da Melanie'nin bazı tepkilerinin sertliğinden kaçınılacaktır. Kamuya yayılması ile dikkat Kleincı araştırmanın gerçek nesneleri üzerinde odaklanır: Anneye bağlılık ve ana katli.

Aslında bu kadınlarda farklı derecelerde gizil olan paranoid-şizoid konumlar arasındaki çeşitli çatışmaların ötesinde katlanılmaz radikalliğinde kendini gösteren Melanie'nin teorik hırsının kendisi vardır. İlk bastırmanın sınırlarına, insanın sembolik karakterinin kaosa sürüklendiği yere gitmek mümkün müdür? Azımızın tahammül edebileceği bu yabancılığa doğru çıkılan yolculukta analistin hissettiği aşırı kaygı çok gereklidir: "Orada kalmadan" oraya "gitmek" için yeteri kadar yüceltme yetisine sahip olan analistlerin sayısı çok azdır.

Öncelikle, Melanie Klein'la birlikte bu riski göze alanların ağırlıklı olarak kadınlar olduğunu belirtelim. İhtiyatlı muhalifleri arasında kadınların da olmasına rağmen şunu görürüz: Kadınlığın kendisi hiçbir şeyi garanti etmez. Klein'da önemli olan kadınlığın nasıl düşünüldüğü ve yaşandığıdır. Bunların ötesinde, Freudcu psikanaliz bugün çok fazla dirençle karşılaşmaktadır ve Kleincı yeniliklerin tamamen uzak kaldığı – çocukluk döneminde ve psikozun tedavisine odaklanmış klinik alan dışında- medyanın popüler hale getirmesine rağmen çok az kabul görmüştür "Valkür"ümüz --düşmanları onu bu şekilde çağırmakta tereddüt etmezdi- nihayetinde gecenin bitiminde yolculuktan dönen bir rehber olarak belirir. Melanie Klein, Pietà'ya değil de anne ve çocuk arasındaki kutsal konuşmaya dayanan bir kültürün örtüsünü yırtar ve medeniyetimizin altındakine göz atmamızı sağlar. Onunla birlikte *Oresteia* – aslında, birbirine ters düşen çiftler üzerine kurulmuş olan, Sokrates öncesi düşünceye ve özellikle Herakleitos'un çalışmasına hayat veren tüm Yunan kozmogoni teogonisi[1]- modern dünyanın kalbine doğru giden yolu işaret

[1] Bkz. Clémence Ramnoux, *La Nuit et les enfants de la nuit de la tradition grecque*, Flammarion, 1959. Bu ontolojik öncesi evreni, zıtlıkları ile ölüme tersten bakmamızı öğreten ikili değerler olarak (yüksek/alçak, boş ve kara, yer ve derinlik, Gece de iki çocuk taşırken kara ve aktır: Thanatos ve Hypnos) yapılandırır.

eder ve gizil psikoz ve depresyonlarımız hakkındaki yeni psikanalitik açıklamalara (bundan böyle Kleincıların açıklamalarına) katılır.

Eğer Freud'un düşündüğü gibi sadece erkek çocuğun bazen kadındaki kaygılı boşluğu kapayabildiği ve kendine dayanıklı sevginin biricik nesnesi süsü verdiği doğruysa[1], anne ve kız arasındaki boşluğu kapamada zorluk çekildiği doğrudur. Melanie Klein, bu boşluğun derinliklerine inme riskini göze alır. Onu okumuş olmak için, onu anlamayı denemiş olmak için artık aynı şeyi yapmaya ihtiyaç duymamız gerekmez. Onun ötesine geçeceğimize o kadar eminiz ki... Ne de olsa biraz önce onu okuduk.

[1] Her türlü insan ilişkisi ikirciklidir, çünkü düşmanca duygulardan oluşan bir zemine sahiptir. "Annenin erkek çocuğuyla ilişkisi" ise bir istisnadır: "Narsisizm üzerine kurulu bu ilişki daha sonradan ortaya çıkan bir rekabetle bozulmaz, cinsel nesnenin tercihi ile pekiştirilir". Bkz. Sigmund Freud, *Psychologie des foules et analyse du moi* (1921), *GW,* c. XIII, ss. 73-161, *SE,* c. XVIII, ss. 65-143, Fr. Çev., *Essais de psychanalyse,* Petite Bibliothèque Payot, 1981, s. 162, 2. not.

X

KLEINCILIK POLİTİKASI

Büyük Tartışmalardan Bağımsızlara

Melanie Klein daha önce az ilgi görmüş olan arkaik kaygılarla uğraşarak ve İngiliz terapistlerin sevgisini kazanarak, psikanalitik harekette uluslararası bir dinleyici kitlesine sahip oldu. Yenilikçi fikirlerine ve yeteneğine, dinmek bilmez bir azim ve benzeri olmayan bir şekilde arkadaşlarına yol gösterme, rakipleri ile bozuşma, kadın gücünü ortaya çıkaran haset ve şükranla baş etme yeteneği de eklenir. Bu nitelikler İngiltere'ye gelişinden kısa bir süre sonra birçok kişi tarafından fark edilir. 1927'de Ferenczi'nin Londra'ya yaptığı ziyaret sonrasında Freud'a, hatırlayacağımız gibi, "Bayan Melanie Klein'ın topluluk üzerindeki baskın etkisi [...]. Çalışmasının bilimsel değeri dışında bu çalışmada Viyana'ya karşı bir tepki görüyorum[1]" şeklinde yazar. Bazılarının onu suçladığı şekilde İngiliz Cemiyetini hipnotize mi etmiştir? "İdealleştirilmiş nesne"ye yükselmesine karşın, "aşağılanmış nesne"ye alçalmaya razı mı olur? Ondan kuşku duyanlar gibi takipçilerinin bazıları Kleincı yenilikleri, diğerleri ise kurama ait sınırların aşıldığını hemen fark ederler. Tartışma öylesine yoğunlaşır ki Anna Freud, Melanie'nin düşünceleri ile ters düşen bir çocuk psikanalizini ileri süren yazılarını yayımlatmaya başlar. İlk çekişmeler, ustanın kızının İngiltere'de çalışmalarını yayınlatma girişimi ile patlak verir.

Anna Freud (1895-1982) Melanie'den on üç yaş küçüktür. Babası tarafından analiz edilmiş, Freud'un son çocuğu olan, parlak bir zekası olsa da ortaöğretim diploması olmayan Anna Freud Hermine von Hug-Hellmuth tarafından çocuk psikanaliziyle ilgili eğitim alır ve 1922'de Viyana Psikanaliz

[1] *MK,* s. 215.

Cemiyetinin üyesi olur. İki yıl çocuk analiziyle ilgili çalıştıktan sonra hızlı şekilde *Le Traitement psychanalytique des enfants*[1] adlı metni yayınlar: Bu eser, kansere yakalanmış psikanalizin mucidinin mirasçısı olan kızı için babasının otoritesini doğrulamak açısından önem taşır. Berlin'de 1927'deki konferansında Anna Freud, analizin tüm çocukların eğitiminin bütünleyici bir parçası olması gerektiğini düşünen Melanie'nin tersine, normal çocukların analize tâbi tutulmasının riskli olduğu görüşünü savunur. Anna'nın çalışması temelde, analistin çocuğun ideal benliğini benimsemesi gerektiğini ileri sürer, böylece tedavi sürdürülebilecektir. Otoritesi ebeveyninkinden üstün gelen bir akıl hocası olarak analist kavramı, tabii ki Klein'ın anlayışına ters düşer.

İngiliz analistler –Barbara Low (Anna Freud'a desteği hiçbir zaman azalmaz, Anna'nın kitabına çok olumlu bir değerlendirme yapar), Eder, Glover, Riviere, Sharpe ve Klein'ın kendisi- ustanın kızının çalışmasını özel bir dikkatle okurlar. Heterojen olsa da grup oy birliğiyle -Jones'un Freud'un suçlamalarına cevap olarak yazdığı mektuba göre- "biraz aceleye getirilmiş", "oldukça sınırlı bir deneysel tabana" dayandırılmış ve çocukların psikanalizinin gelişimini "engelleme" riski olan bir çalışmayı İngilizce yayınlamayı uygunsuz olarak değerlendirir[2]. Anna Freud'un bu kınanmadan dolayı duyduğu dargınlık, özellikle Freud'a küstahlık etmiş olan Jones'un tersine, hayatının sonuna kadar devam eder.

İki kadın arasındaki anlaşmazlık durmaktansa şiddetlenmeye devam eder. İki farklı kültürden gelen bu iki uzlaşmaz kişilik–Anna-Antigone ve Melanie-Walkyrie-, çocukların psikanalizine dair farklı düşünceleri savunur. Freud'un metinlerine farklı yorumlar getirerek karşı karşıya gelirler. İki terapist için de ayrılma noktası oldukça açıktır ve Melanie,

---

[1] Anna Freud, *Einführung in die Technik der Kinderanalyse,* Viyana, Intern. Psychanalyt. Verlag, 1927; Bir çevirisi İngilizce yayınlanmıştır, "On the theory of the analysis of children", *International Journal of Psychoanalysis,* 10, 1929, ilk İngilizce baskısı (*The Psychoanalytic Study of the Child,* Imago Imbl. Co.) ancak 1946 yılında yayınlanır; bkz. Fr. Çev. PUF, 1951.

[2] *MK,* s. 217.

ona göre kabul edilemez olan, Anna Freud'un çocuk analizi ilkelerini şu şekilde özetler: 1. Çocuğun Oidipus kompleksinin analizi mümkün değildir, çünkü ebeveyniyle ilişkisine müdahale edilmiş olur; 2. Çocuğun analizi eğitsel amaçlarla sınırlanmalıdır; 3. Analist, ebeveyn çocuğun hayatında baskın bir role sahip olduğundan, aktarım nevrozunu kabul etmemelidir; 4. Analist, çocuğun analizin esaslarına karşı güvenini kazanmalıdır[1]. Eğer bu ilkeler kabul görmüş olsaydı, birçok analistin yeni bir analitik tekniğin temeli olarak kabul ettiği Klein'ın gözlemlerine aslında ters düşülmüş olacaktı: Oidipus'un erken ortaya çıkışı; ölüm dürtüsünün yansıtılması sonucu nesneyle saldırgan bir ilişkinin varlığı; üstbenliğin önceliği; çocuklarda aktarımın hızı ve yorumlamada bunun dikkate alınmasının önemi, özellikle olumsuz aktarımın, vs. Öne sürülen tüm bu görüşler Melanie'nin çalışmalarında belirtilmiştir, 1932'de zaten *Çocuk Psikanalizi*'nin İngilizce baskısında tekrardan ele alınır.

Buna karşılık, Anna Freudcular –bahsettiğimiz teorik yeniliklere ek olarak- annenin gerçek varlığını dikkate almamasından, ancak bunun yerine yorumlamalarını çocuğa yüklenen içkin dürtü ve fantazmalardan yola çıkarak yapmasından ötürü Melanie'ye karşı çıkarlar. Melitta, Bowlby ve Winnicott dışında birçok klinisyen, farklı derecelerde bu görüşü paylaşırlar ve Bağımsızların bazıları ise Merrel Middlemore'un annelik üzerine çalışmalarına, *Le couple nourricier*'e[2] [Bakıcı Çift], gönderme yaparak bu bağlamda Kleincı eksiklikleri gidermeye çalışırlar.

Freud'ların 1939'da Londra'ya gelmelerinden önce, iki analist arasında geçen bu anlaşmazlıklar, Avrupalı klinisyenler kadar İngiliz klinisyenler tarafından da açık şekilde ifade edilir ve ünlü Tartışmalar sırasında genişletilecek olan uyuşmazlıkların altında yatar. Kapsamlı düşünme, ampirik deneyim üzerine uygulanmış bilimsel bir araştırma, ancak aynı za-

[1] Bkz. *Journal of Psychoanalysis,* 1927, 8, s. 340, *MK*'dan alıntılanmış, s. 222.
[2] *The Nursing Couple,* Londra, Hamisch Hamilton, 1941.

manda İngiliz Cemiyetinin geleneksel politikasının demokratik etkisi, Tartışmaların[1] yayınlanmasında göreceğimiz üzere, bu uyuşmazlığı emsali olmayan bir bilimsel tartışmaya dönüştürür.

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce fikir ayrılıkları belirginleşir, İngiliz Psikanaliz Cemiyetinin merkezinde de ayrışmalar başlar. Glover tarafından körüklenen Melanie ve Melitta arasındaki hararetli münakaşalar tartışmaları kızıştırır. 1938'den itibaren buna siyasi durum da eklenir: Nazilerden kaçan Avrupalı birçok analist –Bibring, Edelberg, Hitschman, Hoffer, Isakower, Kris, Lantos, Stengel, Schur, Stross, Sachs, Straub, Balint ve diğerleri- İngiltere'ye sığınır. Toplu halde gelişleri gizli kalmış olan krizi alevlendirir. Bir yandan, tüm kuramların üzerinde hakimiyet kuran klasik Freudculuk ve Anna Freudculuk, Avrupa'daki gibi azımsanmayacak sayıda çok kez karşılaştığı fikir ayrılıkları ile İngiltere'de de karşılaşır. Bir diğer yandan, yeni gelenlerin akını ve savaş durumu pratisyenleri müşteri bulamama, hatta işsizlik sorunuyla karşı karşıya getirir. Didaktik analiz kimin umurundaydı ki? Psikanaliz adayları nasıl yetiştirilecekti? Bazı gruplar diğerlerine zarar verecek şekilde güçlerini kötüye kullanırlar mıydı? Her zaman olduğu gibi, sembolik "iktidar", ekonomi ile eş zamanlı kendini gösterir. Teorik hilelerin arkasında sosyal bir savaş psikanaliz alanına hükmetmeye başlamıştı.

Freud, 23 Eylül 1939'da vefat eder. Tüm yakınları ve talebeleri yasını tutar. Dahası savaşın dramatik ortamında ölümü, ustanın görüşlerinin aydınlatılmasına dair takipçilerini cesaretlendirir. Herkes onun adına konuştuğunu iddia

[1] Bkz. *Les Controverses Anna Freud-Melanie Klein, 1941-1945,* Pearl King ve Riccardo Steiner (1991) tarafından bir araya getirilmiş ve zenginleştirilmiş, André Green bir önsözle katkıda bulunmuştur, PUF, 1996. Her ne kadar editörler her belgeye, özellikle Anna Freud'un kişisel arşivine (*a.g.e.,* s. 229) erişememiş olsalar da, bu baskı psikanaliz düşünce tarihine önemli bir katkıdır; Bkz. "Les controverses Anna Freud-Melanie Klein", *Bulletin de la Société psychanalytique de Paris*, n° 50, Temmuz-Ağustos 1998, ss. 99-143.

eder, tam bir sadakat ilan ederler ve aslında onun eserini sahiplenme yolları ararlar: Bu, oğulların birbirleriyle kavga ettikleri –kız çocuklar tarafından yönlendirilmişlerdi-, "saf olanların" "saf olmayanlardan" ayrıldığı totemci bir şölendir. Hâlâ genç bir disiplin olan psikanalizin destekçileri tarafından bilinçdışında bir din şeklinde yaşandığı izlenimi uyanır. Jungcu bölünme, yakın geçmişte bunu ispat etmiştir, Lacancı fikir ayrılığı ise bir diğer ispattır.

Fakat okuyucu, geri çekilmeyi dikkate aldığında, Melanie Klein'ın çalışmalarından ve Anna Freudcular ile tartışmalarından ortaya çıkan İngiliz analitik hareketin savaş sırasındaki sarsıntılarının, bu çeşit bir sofuluğun aşılması konusunda cesaret veren örnekler olduğunu hissedebilir. Çatışmaların şiddetine –kurban edilmiş ya da kutsanmış- gerçek bir tefekkür ve teorik, klinik ve bir o kadar da geleneksel özen eklenir. Yol bundan sonra gerçek bir psikanalitik araştırma adına, yeni ve birbirini tamamlayan görüş açılarının değiş tokuşuyla açılmıştır: Bu öncüleri takip edenler tarafından psikanalitik araştırma gerçekten sürdürülüp, derinleştirilebilir mi?

Melanie, konformist eğilimlerinden korktuğu Viyanalıların gelişinden[1] çekinmektedir: "Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Bu bir felaket". Aynı şekilde zulüm görmüş ve sürgün yüzünden güçsüzleşmiş Viyanalılar da "*bei uns war es besser*" [Viyana'da daha iyiydik] şeklinde düşünmeye yatkındırlar. Glover ve Melitta'nın tetiklediği çatışmanın radikal duruma gelmesi için her şey hazırdır. İngiliz asıllı analistler savaş boyunca kamplara sığınırken, Avrupalılar, Londra'da kalmaya devam edip günlerini teorik tartışmalarla geçirip, dayanışma içerisinde olurlar: Başlangıçta çoğunluk, sonra azınlık durumundadırlar. Bir *middle group* iki birbirine çok bağlı olan topluluk arasına girer ve gözlemciler bu düşünsel fırtınanın

[1] *Bkz.* Pearl King, " Contexte et déroulement des controverses freudo-kleiniennes…", *Les Controverses…*, a.e., s.44.

önemi üzerine kafa yorarlar. James Strachey, "aşırı uçta olanlar"ın iki zümresini dikkate alarak, Edward Glover'a 1940'ta şu garip mektubu yazar:

"Neden bütün bu sefil faşistler ve komünistler huzurlu, uzlaşmacı adamızı istila ediyorlar? –(lanet yabancılar!)[1]"

Londra alevler içerisindeyken, Nazi uçakları tarafından bombalanırken, hava saldırılarından zarar görmemiş olan psikanalistler Kleincı hükümlerin uygunluğu üzerine, Freud'un "ölüm dürtüsü"ne ya da "üstbenliğe" önem vermek istemesi ile, "birincil fantazma"nın erken gelişimi ve doğası hakkında, "bedenin benliği", "inkar" ve "olumsuzlama" hakkında, psikanalizdeki bilimsel bir yargının olasılığı ya da imkansızlığı hakkında, kısaca meleklerin cinsiyetleri üzerine tartışmayı elden bırakmazlar.

Bizanslı[2] tartışması çok gerçekçi sorularla başlar: Genç analistleri nasıl eğitmeliyiz? Kleincılar adayların çoğunu kendi yanlarına çekmezler mi? Hemen bir komisyon oluşturuldu, ve stajyerlerin Melanie tarafından "kendi çıkarı için kullanılmadıkları" sonucuna varıldı! Bu söylentiden rahatsız olmuş ve ayrılmayı düşünmüş olan Kleincılar rahat bir nefes aldılar. Ne fark eder, teorik tartışmalar yine de devam etti: Glover ve Melitta katıdırlar; Anna Freud diktatör ve saldırgan olmasına rağmen daha mantıklı gözükür; Jones belki de sadece güçsüz ve kurnazdır. Melanie böyle düşünmek için tüm nedenlere sahiptir; Ella Sharpe taraf değiştirir; Sylvia Payne daha çok tarafsızdır, fakat Joan Riviere Viyanalılardan gelen hiçbir meydan okumayı kabul etmemektedir. Yalnızca Winnicott –hiç olmadığı kadar bağımsız ve yalın, tartışmalara çok az katılmaktadır- gerçeği hatırlatabilir: Psikanalizde saldırganlık üzerine bir tartışma esnasında "hava saldırısının devam ettiğine dikkat çekmek isterim" der!

---

[1] *MK,* s. 337.

[2] André Green'in ifadesi için bkz. "Préface", *Les Controverses, a.e.,* s. XI.

Gruplar yerli yerindeler. Anna Freud'la birlikte: Dorothy Burlingham, Kate Friedlander, Barbara Lantos, Hedwig Hoffer, Barbara Low. Onlara katılan Ella Sharpe ve Melitta ise kuralsız davranırlar. Avrupalılar -bu kadınlara göre daha az etki yaratan erkekler- da gruba katılır: S. H. Foulkes, Wili Hoffer ve Walter Schmideberg. Kleincı grup güvenilir kadınları bir araya getirir: Paula Heimann, Joan Riviere, Susan Isaacs ve kısmen yakın zamanda bir Bağımsız olacak olan Sylvia Payne ve Roger Money-Kyrle, John Rickman, W. Scott ve D. W. Winnicott gibi erkekler. Arabulucular seslerini duyururlar: James Strachey, Marjorie Brierley... İngiliz Cemiyeti üyelerinin çoğunluğu gittikçe *middle group*'u oluşturur, Kleincıların kendi yanlarına çekmeye çalışmaları konusunda endişelidirler[1].

Jones diplomasinin paha biçilemez önemini tereddüde ve karasızlığa kadar götürür, bir gruptan diğerine salınır –Anna Freud'a 21 Ocak 1942'de yazılmış mektup bunun kanıtıdır:

"...Bayan Klein'ın önemli katkılar getirdiğine inanıyorum [...]. Bir diğer yandan, ne bilimsel ne de düzenli bir düşünüş şekli var ve teoriyi sunma şekli ise içler acısı."

Stade phallique'te (1934), kendisinin de bu konularda, özellikle Oidipus kompleksi ve babanın rolü konusunda Melanie'yi takip ettiğini ekler! Zaten cemiyetin başkanı, Anna'ya karşı da pek sevecen değildir:

"Sert ve sindirilmesi güç bir lokma. Analizde kuşkusuz daha ileriye gidemez ve yenilikçi bir farklılığı da yok.[2]"

Aslında Jones, Büyük Tartışmalar sırasında psikosomatik rahatsızlıklardan şikâyet ederek ortadan kaybolur ve Tartışmalar bittiğinde, Glover'a çalışmaları yürütmesi için özgür alan bırakmadan, aynı şekilde desteğinden faydalanması için

---

[1] Bkz. Pearl King, *a.g.e.,* ss. 45-53.

[2] Riccardo Steiner tarafından alıntılandı, "Le contexte des controverses scientifiques", *a.e.,* s. 225.

sahip olduğu tüm şansları Melanie'nin elinden alarak çabucak iyileşmek için kırsal bölgelere çekilir. Bu sırada rüzgâr yön değiştirir ve önceleri Enstitü başkanı olan Edward Glover, Kleincı tezlerin başarısı ve gruplar arasında başlayan uzlaşma ile gittikçe daha zor bir duruma düştüğünü hisseder. 1944'te İngiliz Cemiyetinden istifa eder, İsviçre Cemiyetine katılır. İngiliz Cemiyetinin "kadınlar tarafından yürütüldüğünü" ve "Klein anlaşmazlığının geliştiğini" görmüştür. Bu, Melanie'nin itibarını azaltmak için yaptığı tüm girişimlerin başarısızlığa uğradığını dolaylı bir şekilde kabul etme yoludur.

Melanie Klein'la birlikte çocuk analizi eğitimi görevini paylaşan Anna Freud, eğitim komisyonundan istifa eder ve seminerleri evinden idare etmeye başlar. *Ben ve Savunma Mekanizmaları*[1] kitabıyla zaten bir otorite haline gelmiştir ve onun hükmü altındaki Hampstead Child War Nursery'yi[2] örgütler[3].

Prestijli Tavistock Enstitüsü ve Kliniği ile rekabet eder. Burası 1920'de Hugh Crichton-Miller tarafından savaş sonrası bunalımları ya da patlayıcı silahların neden olduğu sinirsel travmaları (sarsıntı, felç, halüsinasyon) tedavi etmek için kurulmuştur. John Rees yönetiminde, faaliyetleri bireysel ya

---

[1] Viyana, Intern. Psych. Verlag, 1936; Fr. Çev., PUF, 1967.

[2] Anna Freud ve Dorothy Burlingham tarafından 1941 yılında İngiltere'de savaştan etkilenen çocuklara ve ailelere yardım sunmak için kurulmuştur. Ancak bu bakım evi aynı zamanda araştırmaları için doğal bir deney alanı da olmuştur -çn.

[3] İlk olarak Viyana'daki Jackson Nursery, sonrasında Londra'da War Nursery ve 1952'den itibaren Hampstead Child Therapy Clinic'te Anna Freud çocukları doğrudan gözlemler. Burada Dorothy Burlingham sadakatle ona yardım eder. Sandler'in yardımıyla terapötik ya da analitik müdahaleye karar vermek için normal gelişim çizgilerine göre patolojik farklılıkları belirlemeye izin veren bir endeks oluşturur. Analitik yeniden yapılandırmadan ziyade, doğrudan gözleme öncelik vererek, Hampstead Clinic çalışmaları özellikle çocuğun sosyalleşmesini göz önünde bulunduran çıkarımsal bir yaklaşımın ve büyük bir sistemleştirmenin etkilerini gösterir.

da grup terapisi ile suçluların tedavi edilmesine kadar genişler. Rickman ve Bion'un hükmü ile Tavistock Kliniğinin çalışmalarında Kleincı ve Freudcu teoriler baskın hale gelir, öyle ki Kleincılığın kalelerinden biri olarak düşünülür. John Bowlby, 1946'dan itibaren Bağımsızların yaklaşımını ve aile terapisini kliniğe tanıtır, Balint ise grup tekniğini buraya getirir[1].

Oldukça kavgacı, hatta "diktatör", ancak Klein'ın görüşlerinin ilerlemesiyle yolundan sapan Anna Freud, Glover'ı izleyeceğinden, ondan korkulacak kadar çok dolap çevirir, gözdağı verir: Freud'un kızı İngiliz Psikanaliz Cemiyetinden istifa mı edecektir? İmkansız! Ne yapılmalıdır? Ortam çok gergindir.

Melanie de, bazılarının ona önerdiği gibi, ayrılması gerekip gerekmediğini kendine sormaktan geri kalmaz. Zamanını Cambridge'de ailesi, hastaları ve özellikle Ecosse'ta küçük Richard'ı analiz ettiği Pitlochry arasında geçirmektedir. En başta Tartışmalarda bulunmazken, takipçilerini ustalıkla ve kararlılıkla yönlendirerek kendi yerine gönderir: Böylelikle Susan Isaacs'ın fantazma üzerine olan çalışmasını tepeden

---

[1] John Bowlby ve Esther Bick 1948'de çocuk psikoterapisi kurulması için adım atarlar. Bick sonrasında sorumluluğun tümünü üzerine alır. Tedavi, gözlem, özellikle de analistin karşıaktarımında yansıtmalı özdeşleşme analizi üzerine kuruludur. "Gözlem deneyimi [ailede bebeğin psikanalitik gözlemi, Esther Bick tarafından oluşturulmuştur] öğrenciye hastalarının "soruyu havada bırakma"larını (Keats'in dediği gibi) kabul etmeleri konusunda yardımcı olur [...]. Gözlem, çocuğun ve yetişkinin içindeki bebeği görmeye yardımcı olur [...]. Farklılık, yansıtmalı özdeşleşmeden gelen, iki boyutlu sosyalleşmeye ya da yansıtmalı özdeşleşmede sonlanan 'yetişkin hale gelme'ye zıt üç boyutlu yaratıcı gelişimdedir" (Bkz. *Les Ecrits de Martha Harris et d'Esther Bick*, Meg Harris Williams'ın yönetiminde, Ed. du Hublot, 1998, ss. 305 ve 316.). Bazı yorumcular bu noktada "Freudcu ataerkilliğe" karşı harekete geçirilmiş "anaerkil görüşü" benimsemiş Tavistock'un bazı çalışmalarının dini karakterine işaret ederler (Bkz. Eli Zaretsky, John Philips ve Lyndsey Stoebridge (ed.), *Reading Melanie Klein, a.e.,* s. 36.) Anne/ çocuk ayrılığı üzerine yürütülmüş, özellikle Bowlby tarafından yapılmış önemli çalışmaları akılda tutalım.

tırnağa takip eder[1]. Sözlü müdahalesi çok nadirdir, Jones bazen onu konuşmaktan alıkoyar[2], ama notlar ve mektuplar akmaya devam eder ve Klein'ın metinleri tükenmez[3]. Gerçek bir kavgacı zihniyet onun etrafında gelişir. Anaerkil teoriyi erişilebilir kılmak ve bunu açıklamak için onun en coşkulu destekçileri "İN Grubu"nu ("İçsel Nesne") oluşturur. "Mücadele Grubu" güçlenir: Paula Heimann, Susan Isaacs ve boyun eğmeyen Joan Riviere.

İki tarafta da, kadınlar en aktif olanlardır, ama her şeye karşın erkeklere başvurmayı yine de bırakmazlar: Baba Jones ve Baba Glover yardıma çağırılır ya da zaten oradadırlar ve özellikle Melanie tarafından Freud ve Abraham'ın sembolik otoriteleri sıklıkla belirtilir[4]. Ölü ya da diri, baba figürü şüphesiz Tartışmaların etrafında gezinir. Özellikle Melanie'nin politik dehasının hayal edildiğinden daha etkili hale gelmesi ile, Kleinci grubun aslında olduğundan daha az güçlü gözükmesinden dolayı... İki örnek:

Tüm uzlaşma umutları ortadan kaybolduğunda, Anna Freud'la Mayıs 1942'de anlaşmayı dener. Anna Freud'un bu girişimden dolayı "mutlu ve şaşkın" olduğu görülür ve her ne kadar ateşkesin başarıyla sonuçlanması zor olsa da, Melanie'nin düşüncesi açıktır: Bir bölünmenin olmasını istemez, Freud'u devam ettiren kişi olarak kendini tanıtacaktır, bunu kanıtlamak için ona zaman gerekecektir, hepsi bu. Er ya da geç Anna'yla birlikte ya da ona karşı olacak, fakat sadece Freudcu olabilen ya da olan psikanalize karşı olmayacaktır. Klein, "Kleinci" sıfatından nefret eder ve bunda da haklıdır. Sadece Glover'ın iftirası yüzünden insanlar Melanie'nin ken-

---

[1] Bkz. Riccardo Steiner, "Le contexte des controverses scientifiques", *Les Controverses, a.e.,* s. 240.

[2] Bkz. 10 Haziran 1942 toplantısı, *a.g.e.,* s. 193.

[3] Bkz. Melanie Klein metni "La vie émotionnelle et le développement du moi de l'*infans* avec référence spéciale à la position dépressive", 3 Mayıs 1944 tartışması, *a.g.e.,* ss. 675-710 ve ss. 733 *vd.*

[4] *A.g.e.,* ss. 681 *vd.,* ss. 694 *vd.,* vs.

dini peygamber, hatta İsa olarak gördüğüne inanırlar: *Freudculuk çerçevesinde* yenilik yapma kararlılığı bir inançtır ve tam da bu nedenle inandırıcı olan bir stratejidir.

"En güçlü deneyimim *Haz İlkesinin Ötesinde* ve *Ben ve İd*'dir. Ne deneyim! Daha az ölçüde, kendi çalışmamda yeni bir ışığın doğduğunu ve şeylerin bununla değiştiğini [burada onarım ve depresif konuma dair keşfinden bahsediyor] sıklıkla gördüm. Bu buluşların Freud tarafından bile gerçekleştirilmiş olmasının anlaşılmaz olmayacağına ve onun tarafından gerçekleşmiş olsaydı dünyaya bunları tanıtmak için gücü, iktidarı ve büyüklüğü olacağına inanıyorum. Beni yanlış anlamanızı istemem. Kim olursa olsun, savaşmaktan korkmuyorum, ama savaşmayı gerçekten sevmiyorum. Yapmayı arzuladığım şey doğru, önemli ve yararlı olduğunu bildiğim bir şeye diğerlerinin de rahatça katılabilmesidir...[1]"

İyi bir küstahlık ve soylu alçakgönüllülük!

Aynı düşünceyle, Winnocott'a çözüm önerisindeki üslubunu düzeltmesini rica ettiği için bir özür mektubu gönderir: Winnicott'u düşündüğünü göstererek, her şeyden önce Freud'un lokomotifinde paylaştıkları yerlerini korumuştur. Grubun diğer üyelerine, Winnicott'un yazısı hakkında şu yorumu iletir:

"Bence Freud'un neredeyse tarih olduğuna dair bir izlenim vermek tehlikeli olmakla kalmayıp, aynı zamanda doğru da olmayacaktır. Freud'un yazıları hâlâ güncelliğini korumakta, çalışmalarımızda bize yol göstermektedir [...]. Freud'un rafa kaldırılabileceğini düşündüğümüz izlenimini veren herhangi bir şey, içine düşebileceğimiz en tehlikeli tuzaktır.[2]"

İşte iyi bir strateji olarak adlandırılacak şey, "Freud'a geri dönüş"... Açıkça yenilenmiş bir Freud!

Melanie kendini korumak için Freud'un düşüncelerini hatırlatmaktan memnun değildir, Freud'u onun okuduğu gibi

[1] Jones'a 1941'deki mektubu, Riccardo Steiner tarafından alıntılandı, *a.g.e.,* s. 227.
[2] *MK,* s. 375.

okumayanlara saldırır[1] ve bu şekilde kendi görüşlerini sağlamlaştırır. Anne dışındaki gerçekliğin varlığını reddetmediğini söyler ve eğer algılananın her zaman fantazmayla "renklendirildiği"ni düşünüyorsa, "değişken" ve ne ilk ne de son olarak kurulmuş olan "içsel nesnelerle ilişkilerdeki değişimi" kabul etmesi gerekir[2]. Evet, "depresif duyguların tohumları yaşamın başından itibaren vardır", ancak bunlar depresif konum sırasında üçüncü ve beşinci ay arasında dikkat çeker. Hayır, çocuğun fantazmasında baba dördüncü aydan önce yoktur[3]. Hayır, çocuğun anne sevgisi sadece bir libido değil, çocuğun bu sefer kendisinin beslemeyi hayal ettiği anneye karşı gerçek bir şükran duygusudur[4]. Bu duygu her ne kadar ancak depresif konum ile bütünüyle gelişse de, bu konumdan önce bile çok karmaşıktır[5]. Evet, süt çocuğunun paranoid tümgüçlülüğü ile gerçekliğe uyum sağlamayı öğrenmesi arasında gerçek bir "köprü" olan memeyle ilişkide doğrudan bir yüceltme kurulur[6].

Teorisyen Klein kalesini güçlendirirken, politikacı Klein kadın psikanalistlerin eğitimi üzerine Strachey'nin giriş niteliğindeki raporu üzerinde ustalıkla dolaplar çevirir. Doktor olmayan Melanie, doktor olmayan psikanalistler üzerine çöreklenen ayrımcılığa karşı mücadele eder ve özgün bir psikanalitik eğitimin gerekliliği üzerinde ısrarcı olur. Medikal eğitim özünde yalnızca zihinsel hastalıkları anlamak ile nitelendirilir. Bilgece "özgünlükleri cezalandırma"nın[7] yanlış olduğunu belirtirken, Strachey'ye karşı "sahne arkasında" kalacağını açıklar. Bu "özgünlükler", yani kendisi, galibiyet çizgisinde olduğunu ima eder. Aynı zamanda destekçilerine şunları söylemiştir:

---

[1] Açılış metni olan ve uzunca aktardığı "Küçük Hans" ve "inkar" üzerine olan metin, *Les Controverses..., a.e.,* ss. 686 (notlarda) ve 745, not 1.
[2] *A.g.e.,* s. 749.
[3] *A.g.e.,* s. 746.
[4] *A.g.e.,* s. 701.
[5] *A.g.e.,* s. 742.
[6] *A.g.e.,* s. 702.
[7] *A.g.e.,* s. 829.

"Zafer kazandığımızın düşünülmesi için daha az neden verme konusunda dikkatli olmalıyız: Çalışmamın aynı kişiler tarafından, bazen bir nefeste, hem takdir edildiği, hem hor görüldüğü bir duruma sanırım bir süre daha katlanabilirim.[1]"

Kadınların savaşı, kadınların barışıyla son bulur. Birçok geriye dönüş gerçekleşir: Sadık olanlardan bazıları, Marjorie Brierley, Barbara Low, Ella Sharpe, aynı zamanda Adrian ve Karin Stephen (ilk andan beri destekçi olanlar) Melanie'ye düşmanlıkla sırt çevirirler. Aynı zamanda Sylvia Payne –W. H. Gillespie ile kendini "bağımsız" olarak ilan etmiş ve Susan Isaacs'ın fantazma üzerine çalışmasını desteklemiştir - Glover tarafından hayal kırıklığına uğratılır: Melanie'nin rakibi olmayı temelli bırakır. Sylvia Payne, 1944'te İngiliz Psikanaliz Cemiyetinin başkanı seçilir. Kleincı tezler, rakipleri arasında bile önemli hale gelir: Depresif konumu benimsemeksizin Anna, "bebeklik dönemindeki keder" hakkında konuşmaya başlamaz mı? Bayan Freud, Eğitim Komitesinden Ocak 1944'te istifa eder ve Glover, Schmideberg'ler ve Viyanalıların yaptığı gibi Tartışmaların ikinci dizisine katılmaktan kaçınır. Bu şekilde güç, fiilen savaş öncesi cemiyet üyelerine geri döner[2]. Teorik ve idari birçok müzakereden sonra bir uzlaşma yolu bulunur. Bu kadınlar –ve bu beylerbirlikte demokratik şekilde yaşama ilkelerine katılırlar: Kurumsal yönü için, psikanalitik eğitimin iki ölçüsü Anna Freudcu ve Kleincıları memnun etmek için meşru kılınır. Birçok klinikçi –ve en iyileri- Melanie'ye karşı R. D. Laing, Marion Milner, D. W. Winnicott ve Sylvia Payne'in de olduğu gibi öfke ve hayranlık karışımı duygular hissetmektedirler.

Grupların –bütün grupların- altında yatan tiran mantığının yakından analiz edilebilmesi, psikanalitik gruplar arasındaki çekişmenin önemli bir faydasıdır. Kleincıların bağnaz işleyişi

[1] 25 Ocak 1944 tarihli arkadaşlarına yazdığı mektup, Riccardo Steiner tarafından nakledilmiştir, a.*g.e.,* s. 811.

[2] Bkz. Pearl King, "Conclusions", *a.g.e.,* s. 822.

ve hizipçi düşünce tarzının ("Ebenezer Kilisesi[1]" olarak karikatürize edilmişlerdir) Bion için, grupların işleyişinin sert bir analizini ileri sürene kadar, aslında bir laboratuvar gibi olduğu –savaş mağdurlarının yeniden uyum göstermeleri için askeri psikiyatrist olma görevine ilaveten- ile ilgili bir hipotez ileri sürülebilir[2]. Kleincı kavramlardan etkilenmesine rağmen Bion bu kitabı yazdığında analisti olan Melanie kitabı beğenmemiş gibidir: Haklı olarak!

Yazar burada bir gruba olan inancı bireylerin basit bir kümeleşmesi olarak değil, bir oluşum şeklinde görür ve bebeğin meme ile (ya da kısmi nesne ile) olan büyük ilişkisine benzetir. Bu ilişkinin isteklerine cevap vermedeki başarısızlık, aynı grubun üyelerinin paranoid-şizoid gerilemesinde ortaya çıkan dayanılması güç bir engellenme şeklinde yaşanır. Her ne kadar aile grubu büyük ölçüde Oidipus libidosuyla, Freud'un düşündüğü gibi, grup bağlarının bir protitipi olarak sürüyorsa da, Bion bu analizi adamakıllı değiştirir ve grup dinamiklerinin, Klein'a göre depresif ve paranoid-şizoid konumlarda gösterildiği gibi, çok daha fazla ilkel mekanizmaları yansıttığını iddia eder. Aslında, ne olursa olsun grup (bağlılık: inançlılar; birleşme: aristokratlar; ya savaş ya da kaç: askerler hipotezleri üzerine kurulmuş) psikotik bir kaygıyla beraber bu kaygıya karşı savunma tepkilerini de ört bas eder. Çünkü Klein'ın Dick'le birlikte gösterdiği gibi sembolleri oluşturma yetersizliği sadece tek bir bireye özgü değildir, fakat bu yetersizlik "temel bir grubun üyeleri olarak hareket ettiklerinde tüm bireyleri kapsamaya doğru ilerler.[3]"

Tartışmalar açıkça, bu şekildeki paranoid-şizoid gerilemeleri yansıtır ve Melanie'nin kişiliği şüphesiz zulmeden ve büyüleyici memenin imagosunu pekiştirir[4]. Ancak, Klein da

---

[1] Bkz. *MK,* s. 554.

[2] Bkz. Wilfred Ruprecht Bion, *Recherche sur les petits groupes* (1961), Fr. Çev. PUF, 1965.

[3] *A.g.e.,* s. 129.

[4] Bkz. *yuk.,* 9. Bölüm.

Bion ile yaptığı gibi, kelimenin etimolojik anlamındaki bu fenomenin analizini teşvik eder. Bu psikanalitik, politik, dini ya da başka ne türden bir grup olursa olsun tüm grupların yorumlanmasına uygulanan benzersiz bir derinliğin ve açıklığın gerçekçi analitik çalışma ile analizidir.

Son olarak, "kadınlar arasındaki barış"ın en önemli sonucu, araştırma ruhunu korumaktır. "Bağımsızlar" (Jones, Sharpe, Flugel, Payne, Rickman, Strachey, Brierley, Fairbairn, Winnicott, Balint, Kluber, Khan ve Bowlby)[1] olarak adlandırılan grubun kuruluşuna ek olarak, İngiliz analistler, çok önemli olan psikanalitik araştırmanın evrensel hareketini devam ettirir. Bu görüşün gelişimi ve yüzleşme tecrübesi, psikanalizin etkin bir araştırma alanı olduğunu düşünen herkes tarafından değer görür. Hatta daha da içtenlikle, Bion'un grupla ilgili tahliline paralel olarak, daha makul, özellikle analitik, alternatif bir görüş aktaran Winnicott tarafından elde edilen tüm sonuçlar açıklanır: Yaratıcılığın ve özellikle psikanalizdeki yaratıcılığın temeli olarak "The Capacity To Be Alone" ["Yalnız Olma Kapasitesi"] (1958)[2]. Melanie yalnızlık duygusunun faydalarını ayrıntıyla ele aldığı "Se Sentir Seule" ["Kendini Yalnız Hissetmek"] ile ona cevap verir. Sanki bize zaten o yolu gösterir gibiydi![3]

Lacan'ın Haset ve Şükranı

Lacan ilk kez Brüksel'deki XI. Frankofon Psikanalistler Kongresinde Mayıs 1948'de sunulmuş olan saldırganlıkla ilgili çalışmada Klein'a atıfta bulunmuştur[4]. Kendi "parçalan-

---

[1] Bkz. Eric Rayner, *Le Groupe des "Indépendants" et la psychanalyse britanique* (1991), Fr. Çev. PUF, 1994.

[2] *De la pédiatrie à la psychanalyse,* Payot, 1969, ss. 205-213.

[3] Bkz. *yuk.,* 5. Bölüm.

[4] Bkz. Jacques Lacan, "L'agressivité en psychanalyse", *Ecrits, a.e.,* ss. 101-124; Elisabeth Roudinesco, *Jacques Lacan. Esquisse d'une vie, histoire d'un système de pensée,* Fayard, 1993, s. 263 ve *MK,* s. 486.

mış bedenin imgeleri" kavramını, Melanie'nin arkaik fantezilerin "içsel nesnesi" kavramı ile bağdaştırır ve "Kleincı deneyimin fenomenolojisi"ndeki "paranoid evrenin fantezileri"ni takdir eder[1]. Klein'ın paranoid konumunu sahiplenerek, bunu genişletir ve benliği paranoid bir yapı üzerine kurulmuş düşlemsel bir bilgisizlik [*méconnaissance*] hali olarak tanımlar. Klein tarafından vurgulanan olumsuz aktarım, Lacan'ın tedaviyi benliğin bilgisizliğinin üstesinden gelmeye yarayan, kontrol altına alınmış bir paranoya olarak anlamasına yardım eder: Psikanaliz analiz yoluyla öznede, sanki kontrol edilmiş ve durdurulmuş paranoyak mekanizmaya [...], Klein'a göre ise "içsel kötü nesnelerin yansıtılmasına[2]" eş değer olan, "kontrol altına alınmış paranoyaya neden olur". Lacan büyük bir sadakatle, 1948'de hâlâ Melanie'nin çalışmalarına gebe kalarak, "imgesel" kavramını güçlendirir: "Anne bedeninin imagosu ile oluşmuş en eski gebe imge.[3]" Bir "gösteren" olarak kültürel boyuta göre, onu destekleyen biyolojik erken oluşum üzerinde daha az durduğunda, arkaik bir üstbenlik düşüncesi Lacan'a da uygun gözükür. "İyi ve kötü nesnelerin düşlemindeki süreklilik", özne için "genel" bir anlamı olan, erken üstbenlik kavramını doğurur; ve aynısı bebeğin "fizyolojik ızdırabı" ile bağlantılı, ancak "çevredeki insanlar ile ilişkisinden" ayrılamaz olan çocukluk çağı bağımlılığı için de geçerlidir. Üstbenlik böylece "doğa ve kültürün kesişmesindeki" önemli bir merci olarak ortaya çıkar[4].

Bu fikirlerin birçoğu, Lacan'ın "Le stade du miroir comme formateur de la fonction du Je" [Benin İşlevinin Biçimlendiricisi Olarak Ayna Evresi] isimli çalışmasını sunduğu, 1949'da Zürih'te gerçekleşen 16. Uluslararası Psikanaliz Cemiyeti Kongresi sırasında tekrar ele alınır. Lacan'ın, bu makale ile birlikte, öznenin yapısındaki diğer duyuların önemli

---

[1] Bkz. Jacques Lacan, "De nos antécédents", *Ecrits, a.e,* s. 70.

[2] Bkz. Jacques Lacan, "L'aggressivité en psychanalyse", *a.g.e.,* s. 109.

[3] A.g.e., s.115.

[4] Jacques Lacan, "Introduction théorique aux fonctions de la psychanalyse en criminologie" (1950), *a.g.e.,* ss. 136-137.

bir düzenleyicisi olarak görsel alana yaptığı vurgu Klein'ın teorileri ile bağdaşmamaktadır[1]. Lacan burada Anna Freud'a da övgülerini sunar, ama "kurucu"nun kızıyla uzlaşmasındaki niyeti politik bir strateji olarak yorumlanır. Her ne kadar Lacan uluslararası psikanaliz yangınına en az iki sağlam kazığı saplamışsa da, Anna'ya yapılan bu atıf, ilkel benlik ile meşgul olan Kleincılığın sınırlarından kendini bir şekilde ayırma yolu olarak görülebilir. Lacan, Freudcu olmayan kendi özne teorisine destek aramaktadır ve benlik savunma mekanizmaları ya da benliğin ikincil mekanizmalarıyla ilgili Anna Freud'un oldukça sınırlayıcı ve ampirik önerilerine kendini bir an kaptırarak Melanie'yi terk eder. Ancak Bayan Freud'un benlik savunmaları ile Kleinci fantazmayı birleştirdiği "bilgisizliğin işlevi"nde neticede her ikisini de yeniden ele almış olur.

Lacan Anna'yı elde etmeye çalışırken, aynı dönemde Melanie ile de temas kurar ve ona "psikanalizdeki ilerleyici bakış açısının"(Melanie Fransa'da bu bakış açısını Lacan'ın üstlendiğini düşünür) 1950'de Paris'te gerçekleşecek olan Dünya Çocuk Psikiyatrisi Kongresinde Anna Freud tarafından değil, Kleincılar tarafından temsil edileceğini ima eder[2].

Baştan çıkarma, kendine mal etme, sırt çevirme: En hafif deyimiyle müphem olan bu oyun başarısız bir eylemle mi sonuçlanmalıdır... ya da gerçek bir sabotaj mıdır? Lacan'la analizde olan René Diatkine *Çocuk Psikanalizi*'nin (1932) ilk bölümünü Almancadan çevirir ve çevirisini Lacan'a emanet eder. Lacan'a teslim edilmiş Diatkine'in birinci bölüm çevirisi bir türlü bulunamamıştır! Lacan hiçbir zaman resmi olarak bunu kaybettiğini itiraf etmez ve Diatkine onun bir kopyasını da saklamamıştır! Ocak 1952'de Boulangerler, Melanie'yle öğle yemeği yerler ve ona meydana gelen karışıklıktan bahsederler. Lacan onun gözünde tüm güvenirliliğini yitirir

[1] Bkz. *yuk.*, 7. ve 8. Bölüm.

[2] Bkz. Melanie Klein'ın Clifford Scott'a 28 Ocak 1948 tarihli mektubu, *MK*, s. 487.

ve Melanie bundan sonra Daniel Lagache'a yaklaşmaya başlar[1].

Bu sırada, 1952'de, Melanie Klein, Paula Heimann, Susan Isaacs ve Joan Riviere'nin bir derlemesi olan *Developments in Psycho-Analysis*[2] çalışması basılır. Paula Heimann ve Roger Money-Kyrle yönetimindeki, on dört meslektaşın katkısıyla hazırlanmış *International Journal of Psychoanaysis*'in bir sayısı bir *Festschrift*[3] olarak Melanie'nin yetmiş beşinci doğum günü için sunulur[4]. Bu yayınlar, Büyük Tartışmalar ile ilgili Kleincı düşüncenin esaslarını tekrardan ele alır, derinleştirir ve Melanie Klein'ın psikanalizi yenileme arzusunu yansıtır.

İki sene sonra, 1954'te, *Les Ecrits techniques de Freud, Le Séminaire* 1 [*1. Seminer, Freud'un Teknik Yazıları*] sırasında Lacan, "Dick vakası"nı tekrardan ele alır ve Jean Hyppolite'e dayanarak "La (dé)négation" ile ilgili yorumunu paylaşır[5]. Daha önce de söz ettiğimiz üzere bu Freudcu metin, Kleincıların bu metni tanımayan Anna Freudcularla giriştikleri Tartışmalar'da kullandıkları savaş atıdır[6]. Lacan psikanalizi yeniden işleyişinde sonuçta Kleincılarla aynı stratejiyi benimser, ama kaynaklarını belirtmeden. Freudcu olumsuzluk ile ilgili yorumunda Klein'a atıfta bulunulmaz. Bunu belki yalnızca Beyin Adam vaka çalışması ile ilgili Kris ve Melitta'dan dolaylı olarak bahsederek yapar.

---

[1] Bkz. Elisabeth Roudinesco, *Jacques Lacan..., a.e.,* s. 266.

[2] Hogarth Press, 1952, Fr. Çev. *Développements de la psychanalyse, a.e.*

[3] Saygıdeğer bir kişiyi onurlandırmak için hazırlanmış *armağan* -çn.

[4] *International Journal of Psychoanalysis,* Mart 1952; bu baskının tekrardan gözden geçirilmiş, Melanie Klein'ın iki çalışması ve Ernest Jones'un önsözüyle tamamlanmış hali şu başlıkla yayınlanır: *New Directions in Psychoanalysis. The Significance of Infants Conflict in the Pattern of Adult Behaviour,* Londra, Tavistock, 1955, Karnac Books, 1977.

[5] Bkz. *yuk.,* 8. Bölüm.

[6] "Freud'un son yazılarını neredeyse yok sayıyorlar [...]. Aynı şekilde, çok önemli bir metin ve gerçek bir ufak başyapıt olan, Kleincıların Freud'un onlara getirebileceği destekle ilgili çoğu iddialarını dayandırdıkları kısa makale "De la négation"u çok az kullanılır." Bkz. Riccardo Steiner, *Les Controverses..., a.e.,* s. 248.

Aslında Lacancı yer değiştirme önemlidir: Gösterenin üstünlüğü Kleincı "vücut bulma" olarak adlandırdığımız şeyi, Klein'ın aynı anda şey *ve* imge, duyum ya da duyumsama *ve* temsil olabilen, sürekli ayrışık olan düşlem kavramını, tamamen siler[1]. Lacan kendini bunlardan başka bir yerde konumlandırır, ona ilham veren kadınları unutarak, fikir çatışmalarından kaçınarak kendi "gelişmelerinin" ve "yeni yöntemlerinin" yolunu çizer.

Bu, onu Klein'ın çalışmasından zaman zaman saygıyla bahsetmesinden alıkoymaz. Şükran duymasa da sanki duyduğu hasetin üstesinden gelmiş gibidir, Klein'ın çalışmasını, özellikle birincil paranoya ve benliği yapılandıran ilk fantezi ile ilgili düşüncelerini oldukça beğendiğini ima eder. Böylelikle, Kleincı "depresif konum" ile Lacan'ın "ayna evresi", iki kavram da "öznedeki benlik işlevinin tamamen düşlemsel doğası"nı işaret ettikleri ölçüde, birbirlerine yaklaşmıştır[2]. Ölüm dürtüsü tarafından kışkırtılmış "depresyonun temelini yeniden oluşturmuş olmasından" dolayı "Melanie Klein'ın dehası"na da hürmet sunulur[3].

Diğer bir yandan esas anlaşmazlık şiddetle vurgulanmaktadır: Bu anlaşmazlık babanın işlevinden bahsedilmemesi ve aynı şekilde bir özne teorisini yaratmamasından kaynaklanır ve Klein'ın Lacan'a her zaman yabancı gelecek olan anne ile ilgili imago hipostazında penisi sadece bir eklentiye indirgemiş olmasına karşı çıkar. Bu nedenle Jones'u, Klein'ın kavramlarının "tastamam gaddarlığını" onaylamış olduğundan ve penisi asla "fallus" olarak değil, sadece bir kısmi nesne olarak görmüş olmasından ötürü eleştirmiştir: Aynı zamanda Jones'u "en birincil ödipal fantezileri anne bedenine bağlamasında ve Babanın-Adı ile varsayılan gerçeklikteki köklerin açıklanmasında başarısız olmakla[4]" suçlar.

---

[1] Bkz. *yuk.,* 7. Bölüm.

[2] Jacques Lacan, "Variantes de la cure type", 1955, bkz. *Ecrits, a.e.,* s. 345.

[3] Jacques Lacan, "Remarque sur le rapport de Daniel Lagache", 1960, *a.g.e.,* s. 667.

[4] Jacques Lacan, "Propos directifs pour un congrès sur la sexualité féminine", a.*e.,* ss. 728-729.

Tüm bu haset ve nankörlük arasında en ilginç deyim "vahiy almış işkembeci"dir. Bu kelimeleri, yalnızca henüz yayımlanmamış bir seminerde mi duymuştum? Var olan yazılarda bunları bir türlü bulamadım. Alıntının bulunamaması, Klein'ı seven ve ondan nefret edenleri etkileyen, anlaşılmaz olan, kalıcı bir Kleinci iz midir? Tamam belki dikkatlice ifade edilmiş bir metinle kendini sınırlamayacaktır--daha önce görmüş olduğumuz şekilde metinsiz bir kurucu- ama ya konuşturmak, rüya gördürmek ve çağrışım yaptırmaktan hoşnut kalıyorsa! Özetle Klein, söylemeden "ödünç alan" bu intihalci Lacan'ın Beyin Adama ulaşırken küçük bir pay aldığı bir analist midir?

Lacan'ın André Gide'e atfettiği bir metinde deyim bulunmuştur[1]. Deyim *Kalpazanlar*'ın yazarı tarafından "muhteşem ahmak" olarak nitelendirilen Freud'a karşı "tuhaf şekilde kısa süre devam etmiş" olan (bize bunu hatırlatmaktan geri kalmayan Lacan'ın deyişiyle) Gide'in saldırısında görülmüştür. Lacan Jean Delay ile birlikte, Gide'in özdeşleşmeler labirentinin - özellikle "Gide'in mürebbiyesine karşı duyduğu tutkuyla eksikliğini gideren" bir annenin söylemi ile özdeşleşmelerinin- izini sürdükten sonra, bu sefer André Gide'in kuzeni Madeleine ile bağları üzerine eğilir ve yazarın düşlemini "sallantılarla, kaymalarla, çarpıtılmış şekillerle" dolu bir "antik tiyatro"ya, "varlığın temelindeki sarsıntıya, her şeyi kaplayan bir deniz"e benzetir. Bu korkutucu kadın düşlemi genç André'yi "yutan bir dere" ile ilgili kabuslara neden olur ve Dante'nin Beatrice'i ve *Lady of Trabadours*[2] tarafından desteklenen intikam peşindeki Medea kendini Lacan ve Gide'in "karanlık delik" tasavvurlarında gösterene dek, sevgi ansızın ölümün ötesindekine, gülünç olmayana, doğru döner. Bu bağlamda, ismi gizlenen Melanie Klein'a yapılan gönderme kendini gösterir:

---

[1] Bu buluş için Catherine Millot'ya teşekkür ederim.

[2] Ortaçağ Avrupası'ndaki lirik şiirleri besteleyen ve okuyan gezgin müzisyenlerdir -çn.

"Çocuk bu boşluğu, canavarlar ile - çocuk gözleri olan bir kâhin, vahiy almış bir işkembeci bize bunları listelediğinden beri bildiğimiz bir canavar kalabalığı-, emziren annenin iç organlarına bunları yansıtarak, doldurur.[1]"

"Muhteşem Ahmak" (Gide'e göre Freud) ve "vahiy almış işkembeci" (Lacan'a göre Klein): İşte burada Gide'e göre - Lacan'ın da uygun bulduğu gibi- annenin "bağırsakları" ile ilgili insanın ve sanatçının "ilham" yoluyla kaçtığı fobili fantezileri hakkında çok şey söyleyen gerçek bir "kâhin" yatar. Fakat Melanie'nin çalışması hakkında ise çok az şey söyler! Belki de psikanalistin, çocuğun birincil fantezilerinin ne derece anneden kaynaklandığı üzerine düşünmenin klinik anlamda önemli olduğuna işaret ettiği zaman dışında. Lacan bizi, anne olan çocuğa, yani annenin çocuğunu analiz ettiğimiz sürece her zaman bir anne olarak kalan çocuğa kulak vermeye davet eder.

"Vahiy Almış işkembeci"yi Ele Geçiren Feministler ve Sol

Güzel ve iyi bir Kleincı paradoks vardır. *Bir yandan* oldukça basitleştirilmiş ve bazen yazarımızın kendi yazılarından doğan yaygın Kleincı mekanik görüş ekolün kurallarını oldukça biçimlendirir. Köşe yazılarında işlenmiş "benlik bütünleşmesi", "onarım" ilkeleri ile birlikte "konumlar", pedagojik dergilerde ailelere verilen birçok akıllıca tavsiyeler gibi görünürler. *Bir diğer yandan*, konformist bir dönemde ve planlı bir sınır ihlali olduğunda tedirgin bir muhalefet zorla, kişi doğuştan biraz şanslıysa veya sevgiye karşı bir eğilimi –yeterince iyi bir annesi (diyecektir Winnicott, Melanie'nin "içsel nesne" imparatorluğuna karşı çıkmak için)- varsa, yaratıcılığa dönüşebilen bir ölüm dürtüsü tarafından yönetilen insanın karanlık görüsünü ortaya çıkarır.

[1] Jacques Lacan, "Jeunesse de Gide ou la lettre et le désir" (1958), *a.e.*, ss. 750-751.

Kleincılığın bu iki yüzü, sosyologların, Amerikalı ve İngiliz feministler kadar Manş'ın ötesindeki diğer çağdaş teorisyenlerin de dikkatinden kaçmaz. Melanie Klein, Freud ya da Reich'in yaptığı gibi modern toplumlar ve modern tarih üzerine doğrudan bir düşünce sunmadan klinik anlayışının hemen ötesindeki politik gelişmeleri kışkırtan belki de tek psikanalisttir. Deneyciliği ve teorik beceriksizlikleri çalışmasına aslında açık ve çok anlamlı bir nitelik kazandırır ve gıyaben ateşli yorumları çağırır. Ancak bu, sosyolojik başarısını açıklamak için yeterli değildir. Bu başarı kısmen, ideolojilerin ve klasik felsefe anlayışının geçersiz kaldığı çağdaş dünyamız üzerinde kurucuların psikanalizinin cazip etkisinden dolayıdır gibi gözükür.

Konformist olmayan bir seçkin için ampirik yararın ve teorik cüretin kesişme noktasında olma şeklindeki psikanalize özgü özellik, onu ailenin ötesinde ve belirli gruplarda, yine de yalnız olmaya riayet ederek, bilhassa sosyal bağlar üzerine düşünmek için yeni model haline gelmeye yöneltir[1]. Kleincı psikanalizden ilham almış "sosyalist görüşler"den "iç dünya"ya karşı hassas "iyi bir toplum" projelerine kadar, Klein'ın çalışmaları üzerine temellendirilmiş sosyal bir incelemenin ışığında Rousseauculuğun tekrar değerlendirmesiyle[2], bu son on yıllık süreçte çalışmaların sayısı katlanmıştır. Topluma faydalı olma konusunda endişeli olan Melanie'nin en büyük hayalleri kuşkusuz şaşırtıcıdır, onu yalnızca iç dünyaya yönelmekle suçlayan o dönem onun aleyhinde konuşan kişilerin en iğneleyici eleştirilerini ortadan kaldırır.

---

[1] Bkz. Melanie Klein, "Se Sentir Seule" ["Kendini Yalnız Hissetmek"], *Haset ve Şükran, a.e.,* ss. 119-137 ve bkz. *yuk.,* ss. 183 *vd.*

[2] Bkz. Michael Rustin, "A socialist consideration of Kleinian psychoanalysis", *New Left Review,* 131, 1982, ss. 71-96; Michael ve Margaret Rustin, "Relational preconditions of socialism", B. Richards (ed.), *Capitalism and Infancy,* Londra, Free Association Books, 1984, s. 207 ve s. 225; ve *The Good Society and the Inner World: Psychoanalysis, Politics and Culture,* Londra, Verso, 1991; Bkz. Fred C. Alford, *Melanie Klein and Critical Social Theory: an Account of Politics, Art and Reason based on her Psychoanalytic Theory,* New Haven, Conn., Yale Univ., 1989.

Kleincılığın iki yüzü, Melanie'nin çalışmalarının sosyolojik tahminlerinde görülür. Bazıları olumsuzun teorisinin, ölüm dürtüsünün ve paranoid ya da gizlice şizofren olan egoist figürlerin üstesinden geldiğinde, itiraz eden, başkaldıran figürleri yöneten yıkıcı güçlerin öneminin üzerinde dururlar. Fransız psikanalistler tarafından yapılan Klein'la ilgili yorumları dikkate alan bu okuma, son olarak birçok İngiliz teorisyenin yazısında gündeme gelir[1]. Diğerleri, tam tersine, uzlaşmaya önem vererek ve bazı Kleincı klinisyenlerin de abartmaktan kendilerini alıkoyamadıkları şeyleri fazla önemseyerek, son on yıldır Melanie Klein'daki sosyal bağ dayanağını keşfetmekten gurur duyarlar: *Onarım,* şiddet ve kaygının karşısında nesne ilişkisinin ve sembolleştirmenin oluşumu. Ancak, bu görüşün savunucuları psikanalizi bir sosyal güvenlik ağına -hatta dünyevi bir dine- çevirme tehlikesini göze alırlar.

Hal böyleyken şu anki globalleşmenin yaralarını sarmak amacıyla Kleincı düşünceden yararlanırken iç dünya ile, depresif *self* ile ilgili kaygı duyan bir sosyalizmin kurulma girişimine yalnızca mani olunur.

Bu şekilde Michael Rustin[2] ve Margaret Rustin[3] yıkıcılık ve açgözlülüğü içinde barındırdığı kadar, aynı zamanda son derece de ahlaklı olan insan doğasının ilişki kavramını geliştirerek Melanie Klein'ın psikanaliz alanını genişlettiğini düşünürler. Eğer güçsüzleşen dinlerin asalarının ellerinden alınması gerekseydi, sosyalizm böyle bir görüşe dayandırılabilirdi. Modern erkeklere ve kadınlara basit bir teselli olarak değil, fakat ölümü, yıkıcı cinselliği, çocukluk dönemini ve doğuştan gelen farklılıklar üzerine düşünebilen açık bir hümanizm olarak kendini sunacaktı. Ailenin önemini tenzih etmek; *duyguyu* ve duyumsamayı soyut düşünmenin ötesine

---

[1] Bkz. Lyndsey Stonebridge ve John Philips, *Reading Melanie Klein, a.e.*

[2] Michael Rustin, "A socialist consideration of Kleinian psychoanalysis", *a.e.,* ss. 71-96.

[3] Michael ve Margaret Rustin, "Relational preconditions of socialism", *a.e.,* ss. 207-225.

doğru iyileştirmek; doğumdan itibaren benliğin sosyal bir toplulukla ilişkisini onarmak: Bunlar yazarların Kleincı psikanalizde bulacaklarına inandıkları sosyal demokrasinin işaretlerinin yalnızca birkaçıdır. Bireysel amaçların grubun gerekliliklerine doğrudan doğruya tâbi olmayacağı şekilde kabul edildiği bir sosyalizmi sağlamlaştırmak için bundan esin alırlar. Daha liberal olan Money-Kyrle da Melanie Klein'a atıfta bulunarak sevgi ve başkasının üzüntüsü üzerine kurulu depresif bir ahlakın totalitarizme ve vahşi kapitalizme ters düştüğünü düşünür. Michael ve Margaret Rustin, devletin bireysel özgürlükleri kabul ederek, tümgüçlü bir liberalizmi düzenlemek için sosyal gerekliliklerle ilgilenmesinin gerektiği bir demokrasi modeli ileri sürerler. Doğal olarak yazarlar, Kleincı teorinin "en iyi sosyal hizmetler sistemi kadar tüm bunların etkinliğini sorgulamadaki temel ölçüler için de başlıca teorik dayanakları oluşturduğu" sonucuna varırlar[1].

Benzer şekilde Fred C. Alford[2], Frankfurt Okulu insan ilişkilerini anlamak için yeni bir mantık anlayışı önerdiğinde karşılaşılan zorlukların çaresini bulabilecek bir sosyoloji yorumu geliştirmek ister. Alford, Marcuse'un Eros kavramını cinsel dürtüler ve Oidipus kompleksi ile ilgili Freudcu teoriye dayandırarak, bastırma üzerine kurulu bir toplum ile gereksiz yere karşılaştırdığını, neticede bu düşünceden doğan sosyolojinin "kendine hizmet eden bir araçsalcılığa" kapılma tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu ileri sürmüştür. Tam tersine, Kleincılıktan türeyen sosyoloji, onarım ve uzlaşmanın üstün geldiği sosyal bir bağı yaratabilir[3]. Gerçek anlamda klinik Kleincılığın "revizyonunu" uyguladığının tamamen farkında olarak Alford, Melanie Klein'dan "sosyal bir teorisyen[4]" ortaya çıkarmakta tereddüt etmez: Her zaman ötekine

---

[1] *A.g.e.,* s. 218.

[2] Bkz. *Melanie Klein and Critical Social Theory..., a.e.*

[3] "İçimizdeki ötekilerle ilgilenerek onların farklılığını aşmaya çalışmıyoruz. Fakat *caritas* eylemiyle, ötekinin sınırlarını yakalamak için kendi sınırlarımızdan yola çıkan eylem ile, bu sınırları reddetmeden bireyselliğimizi doğrulamaya çalışıyoruz.", *a.g.e.,* ss. 183-184.

[4] "Melanie as a social theorist" Alford'un kitabının birinci bölümü.

bağlı olan ve bir yön bulma becerisi ve tutarlılık ile donatılmış "tutkulara", oldukça parçalanmış ve parçalayan "dürtülerden" daha çok vurgu yaparak, Melanie Klein bir "onarıcı akıl" ve "onarıcı bireycilik" kurmaya olanak verir. "Akıcı ve esnek bir sosyal yapı" olarak tanımlanan ve zorlayıcı olmayan bir sosyal bağın yaratılması gibi ötekini düşünme de böyle bir paradigmanın başlıca özelliği olacaktır. Onarım ve uzlaşmaya yönelik böyle bir ahlaki olgunlaşma küçük gruplarda ve bireylerde mümkündür, ancak tersine büyük gruplar kendilerini kaygıdan paranoid-şizoid mekanizmalar ile korurlar ve böylece onarıcı bir bireyciliğin mantık sürecine engel olurlar.

Aşırı liberalizmin, mali piyasaların vurgunculuklarının, doğanın kontrolsüz istismarının ve toplumun totaliter idaresinin dayattığı "araçsal akıl", sahiplenme ve hükmetmeye doğru bir eğilim ile nitelenen paranoid-şizoid bir konumdan kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, onarıcı akıl, bastırma ve araçsalcılıktan daha çok başkalarına saygı ve başkalarını düşünme üzerine kurulu bir toplumu bir araya getirir ve düzenler. Melanie Klein'ın eseri, bu şekilde birincil ahlak üzerine kurulmuş insan doğası ile ilgili bu görüyü destekler. Her ne kadar Klein yıkıcı güçlerden habersiz olmasa da, sosyolog gözünde Freud'a göre daha az kötümserdir. İnsan yalnız bir *self* değil, fakat fazlasıyla sosyal, "ödemonist ahlak[1]"la donatılmış bir *self*tir. Yani, Kleincı benliğin "mutlu olmak için onarım yapmaya" ihtiyacı vardır. Sonuç olarak yazar, Kleincı klinik yaklaşımın olumsuzun rağmına --diğerleri tam tersine vurgulamaktan hoşnutturlar- onarıcı eğilimleri öne çıkardığı şeklinde yorumlar[2]. Yazar onarımdan bahsedilmesine rağmen Kleincı düşüncenin acıklı boyutunu fark eder, çünkü açgözlülük, haset ve nefret dünyayı boş ve düşmanlık dolu

[1] Ahlaki eylemin hedefinin mutluluk olduğunu, doğru eylemin amacının kişinin kendisini tam olarak gerçekleştirmesi, güç ve yeteneklerini tam olarak hayata geçirmesi olduğunu savunan ahlak görüşüdür. (kaynak: Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul, 2011, s. 489) –çn.
[2] Bkz. *yuk.*, 8. Bölüm.

bir yer haline getirir ve Melanie'ye göre *self* için ne tam bir kurtuluş, ne de tam bir selamet[1] vardır.

Onarıcı periyi unutmaksızın, cadı Klein'ın daha endişe verici ve insani ve sosyal karanlığı keşfetmek için ayrıca bir o kadar da verimli bakış açılarını sunduğu açıktır. Burada psikanalistin klinik çalışmalarından ilham alan başka bir sosyal yorumlamaya kısaca değineceğiz.

Aslında, Mayıs 68 karmaşıklığından ve *Oidipus karşıtı*[2] anarşist füjden çok önce ve dişil paranoya[3] için Lacan'ın tutkusunun ortaya çıkışından hemen önce Melanie, bireyi doğası itibarıyla paranoid-şizoid, gerçekliğe uyum sağlamaya az teşvik edilmiş ve ölüm içgüdüsü ile değişikliğe uğramış bir ekonomi olarak tasavvur etmişti. Anna Freudcular gerçek aile ve anneyi (baba hakkında konuşmadan!) ve bilinen dış gerçekliği dikkate almadığı, ancak sadist ya da en azından temel olarak olumsuz fantazma dünyasının içine kapandığı için onu eleştirirler. Aslında durum bu değildir, çünkü Klein'a göre çocuğun ruhsal dinamiği annenin iç dünyasına –çocuğa dışsal nesne gibi gözüken- bağlıdır. Melanie'nin uyuma inanmadığı zaten doğrudur, hatta uyumun psikanalitik bir düşünce olmadığını düşünür ve sonuç olarak Anna Freud'u benlik savunmalarına sanki eğitsel amaçlarla ilişkililermiş gibi, bir öğretmen edasıyla yaklaşmakla suçlar.

Özetle hepimizin paranoid-şizofren olduğunu söyler: Bu Manş'ın ötesindeki itirazcıları kışkırtmaya yeter. Daha kötüsü, her türlü otorite ve özellikle ebeveyn otoritesi, ket-

---

[1] "Kleincı bir bakış açısı insanlığın bütün bir dönüşümü için az bir umut vadeder [...] Ne var ki, bu bakış açısına göre insan doğası güncel halinde bize bir ölçüde umut verir, bu umut her ne kadar buraya kadar büyük topluluklarda gerçekleşmemiş olsa da yadsınamaz", *a.g.e.,* s. 136.

[2] Bkz. Gilles Deleuze ve Félix Guattari, *L'Anti-Oedipe,* Ed. de Minuit, 1972.

[3] Bkz. Jacques Lacan, "Le cas 'Aimée' ou la paranoia d'auto-punition" (1932), ve "Motifs du crime paranoiaque: le crime des soeurs Papin" (1933), *De la psychose paranoiaque dans ses rapports avec la personnalité, Premiers écrits sur la paranoia*'nın devamı, Seuil, 1975, ss. 153-343 ve ss. 389-398.

lenme ve kaygının kaynağıdır: Burada Fritz'in, çocuğun sonunda düşünmesine izin vermek için, analistin önerileri ile oğulları üzerindeki kontrollerini azaltan ateist anne ve inanan baba vakasını hatırlarız[1].

Sessiz baba otoritesi (bazıları buna "sembolik" diyecektir) altında, Melanie tüm yasaların arkasındaki asıl destek olarak gördüğü annenin gücünü teşhis eder. Onda dişillik hiçbir zaman Freud'da olduğu gibi edilgenlik olarak tarif edilmez. Klein'a göre dişillik, bir *alıcı olma* durumu (penisi ve onu içeren memeyi içe katmayı arzulayan erkek ve kız çocuğunda oral evrenin yerine geçen) ve üstbenliğin prototipinin ve aynı zamanda tüm acımasız otoritesinin temelinde olan en eski *annenin korkutucu gücü* (onunla çift olmuş babayla birlikte) olarak kendini sunar. Klein'da kanun, "penisli anne"nin gücüne dayanır, Freudcu "fallik anne"den bunu ayırır, çünkü Kleincı fantazma için erkek organı gözle görülür bir eklenti değil, acayip ve kaba olmasından ziyade korkutucu olan, annenin içsel tamamlayıcısıdır.

Penisli annenin fantezi benzeri gücü olarak babanın fallik otoritesinin temelini saptamış olsa da Melanie Klein, her şeye rağmen diğerlerinin babaya inandıkları şekilde, ama daha güçlü olarak inandığı bir rakip gücü ortaya atmaz. Tersine, korkunun bu son yardakçısından, tiranlığın bu çocukla ilgili bağından *nasıl kurtulacağını* keşfetmeye çalışır. İçsel nesne olarak anne, gerçek annenin "iki katı"dır ve bebeği içinde tutan bu iki katına çıkma, dünyanın algı yoluyla yapılan yargıdan ve onaydan kaçınmasını sağlar[2]: Gerçek anne sadece fantazmalarımızın ve/veya yansıtmalı özdeşleşmenin ürünü olan "renklendirilmiş" bir ekrandır. Gerçekliğin korkudan uzak bir yargısına sahip olmak için, kesinlikle annelerimiz tarafından verilmiş doyurucu bir ilgiye (şükür ki anneler bu ilgiyi vermeye meyillidir) bel bağlayabiliriz, fakat niha-

[1] Bkz. *yuk.*, 2. Bölüm.
[2] Melanie Klein, *Essais de psychanalyse, a.e.*, s. 343.

yetinde anne ile ilgili olan tümgüçlülük fantazmalarımızı derinlemesine çalışma şansına sahip olmamız için özellikle analize güvenmeye davet ediliriz.

Tartışmalar esnasında Anna Freudcuların suçladığı gibi, Melanie'nin anne ile ilgili gücü gerçeklikten benliğin fantazmasına doğru kaydırmasının nedeni, etkili annenin ya da çocukların deneyimlerinde algılanmış olanın değerini azaltmak değildir. Tam tersine amacı, yanlış bir şekilde gerçek olduğuna inandığımız otoritenin bu hayali yardakçısından uzaklaşmak ve analizi acı çeken *self*'in fantezi içerikli bilinçdışına demirlemektir. Anne ile ilgili güç ve baba ile ilgili otorite böylece, biyoloji ve temsilden doğan bitki kaynaklı ve ontogenetik bir hafızanın kalıntıları, psikanalizin konuları olarak bizde gizlenen kalıntılar ve yeterince doyuran ve yeterince mesafeli bazı annelerin yardımıyla ve özellikle analitik yorum ve aktarım sayesinde çözümleme ihtimalimiz olan kalıntılardır.

Burada gerçekte olanın Libussa ile bitmeyen bir hesaplaşma olduğunu belirtmek, Melanie'nin erkek otoritesini ve onun arkaik anne temelini ruhsal hayatlarımız üzerindeki zarar verici gücünden nasıl yoksun bıraktığını anlamaktan daha az ilgi çekicidir. Bion ve Winnicott bu temayı açıklığa kavuşturacaklardır ve bunu "annenin düşlemi"nden (ruhsal hayatın üretken, olumlu versiyonu) ve "zarar veren anneler"den (ruhun yapısını bozan, zararlı versiyon) bahsederek geliştireceklerdir. Bu bir anarşizmdense, ilkel annenin düşlemsel gücünü çözümleyen Melanie'nin ilk metinlerinden itibaren kendini gösteren insanla ilgili oldukça samimi ve merhametli bir görüştür. Eseri, çağın eleştirmenlerini cezbetmeye devam eder, çünkü Melanie'nin acımasız güce dair hipotezlerini sunduğu 30'lu yıllardan beri dünya paranoid şizofreni, otoritenin kötüye kullanımı ya da otoritenin çöküşü konularında en felaket olanları görmeye devam etmiştir[1].

---

[1] Bkz. John Phillips, "The fissure of authority. Violence and the acquisition of knowledge", Lyndsey Stonebridge, John Phillips (ed.), *Reading Melanie Klein,* a.e., ss. 160-178.

Ancak sosyal bağların merkezinde olduğu kadar insanın da merkezinde olan bu merkezi çöküş Melanie'ye göre aynı zamanda kurtarıcı da olan yıkıcı bir şiddetten kaynaklanmaktadır. Öncelikle, düşünme yetimi tahrip edene ya da imkansız kılana kadar beni küçük parçalara bölen kaygıyı kışkırtan mazoşist dürtü, dışarıya doğru yön değiştirme ve hedef nesneyi belirleme gibi beklenmedik bir erdeme sahiptir. Bu, ya beni içten kemirmek (eğer "kötü" ise), ya da benliğimin merkezini sağlamlaştırmak (eğer "iyi" ise) için benliğe anında geri döner ve buraya içsel nesne gibi yerleşir. Klein'a göre olumsuzun bu geri dönüşleri gerçekliği (ebeveyn, onların ilgileri, otoritelerini) dikkate alır, fakat bu kadarla bitmez. Melanie'nin dışardan doğan güçlerden tüm beklentisi en az seviyede varlık göstermeleridir: Haset ve şükran arasında savrulan içsel nesnelerin düzenlemelerini etkilememeleridir.

Bu görüşten –üzerinde henüz çok az durduğumuz- Otorite ve Gerçek, Kanun ve Dünya'nın olabildiğince uzakta tutulması gerektiği sonucu çıkar. Bunları ortadan kaldırmak ya da göz ardı etmek söz konusu değildir: Melanie ne özgürlükçü, ne de "sosyal sözleşmeyi" yok edilmesi gereken ya da en azından iyileştirilmesi gereken aşırı bir kötülük olarak kabul eden bir Aydınlanma destekçisidir. Kanun ve Otorite ile ilgili bu acımasız ve kinci görüş dünya gerçekliğini özünde zorlayıcı olarak algılar. Daha kötüsü, bu otorite ve bu gerçeklik doğumumuzdan itibaren, hatta bundan da önce, biyolojik kaderin gücüyle içimize işler ve zulmedici nesneden doğan gaddar üstbenlik şeklinde bizi içten içe etkiler. Ne otoriteyi reddetmek ne de gerçekliği daha iyi anlamak için buna uyum sağlamak söz konusudur: Çünkü her şekilde bunlar zaten bizde bulunmaktadır ve biz onların taşıyıcısıyızdır. Bilebileceğimiz tek şey ölüm dürtümüzün şiddeti, onun sevme kabiliyetimiz ile telafi edilmesi, fantezilerimizin altında yatan mantıktır. İçsel dünyanın bu bilgisinden itibaren gerçekliğe doğru belirli bir açılma, ancak aralıklı bir öğrenme süreci şeklinde, mümkün hale gelir. Bion ve Winnicott'un "deneyimle öğrenmek" ve "geçiş gerçekliği" üzerine sonraki gelişmeleri, fanteziyi ve nesnenin baskıcı otoritesini onları uzun

bir süreçte, yavaş yavaş *düşünülebilir* bir gerçeklik haline dönüştürmek için basitleştiren Klein'ın ölüm dürtüsü ile ilgili bu müzakeresinden doğar.

Klein için "gerçek anne" ya yoktur ya da o gerçek anneye az önem vermiştir, çünkü onu ilgilendiren tek anne, *düşünülebilir anne*dir. Bende yerleşik olan ölümcül fantezi bilgisi benim için düşünülebilir olan nesnenin bir bölümünü -yani oynayabildiğim bir nesneyi (sembolü)- gerçek nesnede şekillendirebilirse ancak böyle bir anne olabilir. Dışsal anne bana doyum verebilir (ya da veremeyebilir), yani fantezilerimin iç dünyasına tanıklık eder (ya da etmez). Sonuç olarak o, yaratıcı ve her şey düşünüldüğünde sonsuz bir öğrenme sürecinden sonra ancak beliren "gerçekliğe" göre içsel dünyayı ayarlamama yardım eder.

Durmadan yenilenen gerçekliğin böyle bir bilgi modeli aktarım ilişkisinden başka bir şey değildir: Fantezi üzerinde durarak ve onu yorumlayarak analist bilinecek *gerçekliği* ya da takip edilecek *yasayı* tayin etmez, ancak *benliğe* kesinlikle gittikçe daha nesnel olan, fakat özellikle benim için düşünülebilir –benim için yaşanılabilir olan-, arzulanabilir olan tek bir gerçekliği devamlı yaratma imkanı verir.

Burada özgürlüğün bir örneği, İngiliz sosyologları büyüleyen Klein'ın düşüncesinden çıkarılır: Oidipus karşıtı olarak ne ütopyanın keyif verici sınır ihlali, ne de normal olana uyum sağlama şeklinde olan, *self*'e riayet eden bir yaratıcılığın özgürlüğü. Çünkü bu Kleinci öz düzenleme sisteminin denge sağlayıcısı, kayıp deneyiminden ve sonrasında gelen depresyondan başkası değildir. Nörolojik olgunluk ve iki evrenin (bir yandan *çocuğun* fantazması, diğer yandan anne için fantazma ve gerçeklik) ayarlanması suçluluk hissi ve keder hakimiyeti altında oluşan ayrılmaya neden olduğunda depresyon meydana gelir. Keder ve suçluluk, beni üstbenlik olarak şekillendiren yasanın katılığının -aslında psikosomatik, bazen ruh ve beden ikilisi gibi- içsel belirtileridir. Bu sürecin sonunda içsel şiddet ve dışsal otorite arasındaki en uygun müzakere bana ötekinin var olduğunu ve bu ötekinin hem

dışsal (annemi bütün nesne olarak tanımayı öğrenirim ve sonuç olarak diğer tüm dışsal gerçeklik benim için erişilebilir hale gelir) hem de içsel (semboller kurabilirim, "fantezi kurarım" ve sonrasında "düşünürüm") olduğunu gösterir.

Klein'da ampirik olarak kalan bu özgürlük görüşü en detaylı açıklamasını Winnicott'un Protestan etiğinde bulmalıydı[1]. Bir şekilde, Anna Freud'unkine yaklaşan bir oyun anlayışı geliştirir, çünkü cinsellik burada gizil haldedir: Çocuk fantezi ile ilgili anlamdan kendini kurtardığında, oyun oynamak için oynar (bu tren bir trendir, Melanie'nin istediği gibi babanın penisi değil). Klein'ın yüklediği cinsel anlamlar eksildiğinde, oyuncunun tekrardan yarattığı anlamlar tarafsız olur. Bunun tersine oyun, cinsel uyarım belirdiğinde durur[2]. Fakat Klein'ın oyun sırasındaki yorumunda amaçladığı, ekolünün indirgendiği sistemleştirmeden daha fazla, cinsel olan ile karşı karşıya gelme, gücünü kaybetmesi ve yine de onu dikkate alan ve ona travmatik yükü geri vererek başlayan üçüncü bir şahsın ilgisiz sözleri ile *différance'i*[3] değil midir? Bayan Freud'a göre rahatlama için öncesinde bir eğitim gereklidir. Lacan, babanın işlevinin yeterli olduğunu ifade eder. Winnicott, her analistin oyun oynamayı, analiz ettiği her kişiyle oynama oyununu oynamayı öğrenmesi gerektiğini ileri sürer. Melanie, daha ciddi ve daha doğrudan bir şekilde yorumlayıcı ve hastanın yansıtmalı özdeşleşmesinin ardından gelen sözlerden uzaklaşmış hakikatin harekete geçmesine izin verir: Eğer siz olsaydım, oyun oynardık ve size daha çoğunu söylerdim. Cinsel özdeşleşmelerin, yansıtmaların ve uzaklaşmaların gel-giti...

Klein İngiliz teorisyenlerin dikkatini çekmiş olan kişisel özerkliğin altında yatan yaratıcı ve üretici dönüşümleri takip etse de, onun yazılarında olumsuzun metamorfozlarının

---

[1] Bkz. *yuk.*, 8. Bölüm.

[2] Bkz. Jacques Hochmann'ın yorumları, "Winnicott et Bion dans l'après-coup des Controverses", *Bulletin de la Société psychanalytique de Paris,* n° 50, Temmuz-Ağustos 1998, *a.e.,* ss. 141-142.

[3] Burada Jacques Derrida'nın *ayırım* [*différance*] kavramına atıf var –çn.

odak noktasını aramamız boşunadır. Lacan ise bu boşlukları, Babanın-Adı ve fallusun verimliliği (baba ile ilgili işlevi düşsel olanı taşır) ile yansıtıldığı üzere, insanlarda sembolik olanın önceden var oluşuna, zaten orada olan Kleinci Oidipus kompleksini ve üstbenliği yerleştirerek doldurmak zorundadır.

Buna karşılık, Lacan tarzında Thomasçı ya da düşünsel Hristiyanlığa zıt olarak Klein, çok derin yıkıcılığa karşı öncelikle bağışlayıcı ve aynı zamanda dikkatli davranır[1]. Fakat özellikle eserinin ikinci bölümünde olumlu ruhsal yöntemleri yansıtan kavramları sunar: Onarma yetisi, haset ile sevgi –sadizme, üstbenliğin acımasızlığına ve hasetin aksine. Dürtüsel yapının bir parçası olarak, doğuştan ya da ebeveyn tarafından verilen en uygun bakım ile ayrıcalıklı hale gelmiş bu yüceltilmiş olumlu güçler, biyolojiyle birlikte psikanalizin hâlâ karmaşık olan arayüzlerini açma imkânına sahiptir. Hazla bitkin düşmeyen, ama ötekine karşı şefkat ve depresif konum sonucu büyük bir nostalji ile ileri sürülmüş olarak beliren Eros'un bu Kleinci yorumu, psikosomatik temelleri karşısında bizi düşünceden yoksun bırakır.

Bu dürtünün hedefinin ketlenmesi midir? Diğer kadın analistler, şefkatteki libidonun ilk yüceltmesi üzerine de düşünmeyi önermişlerdir[2]. Ancak, bu analistler bunu mümkün kılanı belirlememişlerdir: Yine doğuştan gelen bir yetenek midir, dürtünün hedefini ketleyen ya da sembolik üçüncü kişiye, anne-çocuk ikilisinin sado-mazoşizmini hafifleten ve yüceltmeye giden yolu bebekler için kolaylaştıran baba ya da baba figüründe çare aramak mıdır?

Melanie'nin gözden kaçırdığı ne kadar çok şey var!

---

[1] Teologlar, özellikle Protestanlar ve Ortodokslar "var olmayana", "boşluğa" ve "hiçliğe" gönderme yaparak *kenosis*i "boş", "yararsız", "nafile" bir şans oyunu olarak adlandırırlar. *Kenosis* vücut bulmayı sınırlı bir deneyim olarak ortaya çıkarır, çünkü İsa'nın maruz kaldığı insan biçiminin en yüksek noktası ölüm ve yok oluş ile meydana gelmiştir.

[2] Bkz. Catherine Parat, *L'Affect partagé,* PUF, 1995.

Örneğin, ne konversiyon histerisi ne de histerik delilik üzerine düşünmüştür. İçsel nesneler aracılığıyla içeriye yansıtılmış fobili kaygı bir çeşit ruhsal konversiyon değil midir?

Annenin arzusunu ve nefretini de azımsamıştır: Kate Friedlander ya da D. W. Winnicott gibi takipçileri bunun üzerine eğildiler. Bu gerçekten bir azımsama mıdır? Ya da yalnızca daha ikna edici olmak amacıyla içinde abartı ya da çarpıtma barındıran bir çeşit retorik mübalağa mıdır? Adım adım dış gerçekliği ve aynı zamanda hastanın sembolik yaratıcılığını da kurabilmek için dış gerçekliktense (anne, gerçeklik), hassas benliğin (bebek, çocuk) yerine kendini koyarak bunu yapar.

Klein, yalnızca kendine annesini(ölümünden ödü kopar, çünkü onu sahiplenici ve yıkıcı bir duyguyla sever) sevmediğini kanıtlamak isteyen sadakatsiz Don Juan'ı ayıplayarak sapkınlıktan kaçınmıştır: Sapkın libidonun aşırılığında, ne arzunun gücünün ne de babaya karşı meydan okumanın farkına varır, onda yalnızca acı veren bağımlılığa karşı bir savunma görür[1]. Arzunun bariz şekilde kötülenmesi onda ölümcül bir yara oluşturan şey üzerine geniş çaplı ve ciddi bir şekilde düşünmek değil midir? Melanie'de arzu her zaman ve yoğun şekilde bir kaygı ortaya çıkarır: Yalnızca yatıştığı zamanlarda bir haz kaynağı haline gelir, yine de sevgi ve şükranda zevk aramak için hazırdır.

İç Anne ve Düşüncenin Derinliği

Klein babalığın sembolik değeri ile ilgili çıkmazından hiçbir zaman bahsetmez. Bunun kanıtı olarak, iyi bir anneye benzettiği baba rolüyle ilgili düşüncesini tekrardan inceleyelim:

[1] Bkz. Melanie Klein, "L'amour, la culpabilité et le sentiment de réparation", Melanie Klein ve Joan Riviere, *L'Amouret la haine* (1937), Fr. Çev., Petite Bibliothèque, Payot, 1968, s. 110.

"...Bir erkeğin karısına bebek vermekten aldığı doyum [...] annesine karşı sadist nitelikli arzularının telafisini ve annesinin onarımını temsil eder. [...] Aksi takdirde, karısının annelik ile ilgili hazzını paylaşarak, erkek onun için başka bir haz kaynağı olan dişil arzularını doyurur.[1]"

Diğerlerinin görmezden gelmekten memnun olduğu erkeğin sahip olduğu dişilliği burada onayladığı doğruysa, Melanie'ye göre aslında erkekte anneye bağımlılık olmayan çok az şey kalır![2] Buna karşılık, klinik açıdan yorumlama sonucunda aslında baba ile ilgili işlev dışa vurulur. Söylediklerinin geçerli olması ile Melanie, babanın aile içerisinde üstlendiği ve analistin kelimelerinde saklı gerçek ile belirttiği bu ötekinin rolünü desteklemiş olur. Babanın işlevini örtük olanda koruyan Melanie, böylece sosyal destek ya da annenin desteğini sağlamak yerine, analistin yerine geçer. Aynı şekilde, bu örtük olana annenin işlevinin eşi benzeri görülmemiş bir şekilde araştırılması eşlik eder. Feministler Freudcu maçoluğa ve Lacancı fallus merkezli anlayışa bir alternatifin ileri sürülmüş olmasını memnuniyetle karşılarlar. Diğerleri, Kleincı bir "normatiflik" olarak gördüklerini, yani ruhun yaratıcı şekilde gelişmesinin ön şartları olarak eşcinselliğe ve anne-baba çiftine bağlılığını esefle karşılarlar.

Nancy Chodorow[3], Jessica Benjamin[4] ve Dorothy Dinnerstein[5] gibi bazı feministler bu şekilde, kadının moral ve libidinal açıdan aşağı bir gelişim sergilediğini ima etmek için

---

[1] *A.g.e.,* s. 104.

[2] Özellikle erkek çocukta eğer fallik evrede değilse, bkz. *yuk.,* 6. Bölüm, ama bu aynı zamanda kız çocuğu için de geçerlidir.

[3] Bkz. Nancy Chodorow, *The Reproduction of Mothering. Psychoanalysis and Sociology of gender,* Berkeley ve Los Angeles, California University Press, 1978. Anne ve kız çocuğu arasındaki nesne ilişkisinin içerisinde annelik arzusunun aktarımı üstünde durur.

[4] Bkz. Jessica Benjamin, *Les Liens de l'amour,* Fr. Çev. Paris, Métaillié, 1992: anne-bebek bağının ışığında yazar, bireyin içsel gerginliğinden ziyade iki insan arasında erotik bağ içindeki özneler arası gerilimle ilgilenir.

[5] Bkz. Dorothy Dinnerstein, *The Mermaid and the Minotaur: Sexual Arrangment and Human Malaise,* Harper Prenial, 1991. Kadının "biseksüelliğini" Oidipus öncesi dönemde küçük kızın anneyle olan "ikili" ilişkisinin sonucu olarak analiz eder.

bu ödipal önceliği kullanmış olan Freud ve Lacan'ın düşündüğü gibi, Oidipus kompleksinin özne için tek otonomi sınaması olmadığını göstermek adına nesne ilişkisi ile ilgili Kleincı teorinin doğruluğuna güvenirler. Fakat bu teorisyenler bilinçdışının yerine nesne ilişkisinin ve psikanaliz yerine duygusal sağlığın korunmasını geçirmeyi denemezler mi? *Women: A Cultural Review*'in[1] özel bir sayısı dogmatik Freudculuğun ve Lacancılığın aşırılıklarına "*Klein'a dönüş*"ü [*turn to Klein*] devreye sokarak tepki verir. Melanie'nin tekrar ele alınmasının en geçerli katkıları, ilk anne-bebek ilişkisinin, Freudcu anlamda Oidipus öncesi erken ilişkinin, Kleincı anlamda erken bir Oidipus kompleksinin keşfedilmesi ve dürtünün ancak anne tarafından arzulanmış baba ile oral türde bir birincil özdeşleşme etrafında ifade edildiği fantazmanın bu birincil mantığında baba rolünün daha da açıklığa kavuşturulmasıdır[2].

Araştırmasını anneye odaklamış olarak –ilk olarak annenin etkisine, sonrasında sembolizmin yararı için annenin öldürülmesine-, Melanie Klein, Orestes, daha önce demiş olduğumuz gibi çağdaş değerlerdeki bunalımın merkezine kendini yerleştirir. Özetle babayı onarmanın ve gerçekliğin bilgisini eski haline getirmenin ikincil, daha az ilgi çekici hedefler olduğunu söylemektedir, çünkü baskıcı olma olasılıkları vardır ve bu nedenle ruhsal bir hayat yaratılmadan gerçeğe dönüşemezler. Kimse Melanie'den daha güçlü şekilde Jean Gillibert'in "lideri alçakça terk etme[3]" olarak adlandırdığı şeyi reddetmez. Lider olmadan –çünkü anne bir lider değil, kaygıya ortak olan fantezi benzeri bir güç nesnesidir-, Kleincı evren aslında dağılmış bir evrendir. Sadece bu şartla,

---

[1] Ann Scott, Janet Sayers, Elaine Showalter, Margot Waddell, Mary Jacobus, Noree O'Connor, Juliett Newbigin'in metinleriyle, Hanna Segal'in Jacqueline Rose tarafından gerçekleştirilmiş röportajı, İlkbahar 1990, c. 1, n° 2.

[2] Bkz. Mary Jacobus, *a.g.e.,* Bkz. Janet Sayers, *Les Mères de la psychanalyse,* Fr. Çev. PUF, 1995, ve Teresa Brennan, "The Foundational fantasy", *History after Lacan,* Londra, Routledge, 1993, ss. 79-117.

[3] Bkz. James Gammil, *Melanie Klein aujourd'hui, a.e.,* s. 143.

kaygı nesnesini kaybederek ve bu kaybı derinlemesine çalışarak, kendilik Winnicott'un "geçişlilik" olarak ifade ettiği zihinsel hayata erişebilir.

Geçişlilik olması için, anne ile bağ –fallik bir anne ile değil, penis olarak baba arzusuna takılı kalmış bir anne ile- esastır. Klein'da kaçınılmaz olarak fobik olan çocuğun bozmayı öğrendiği (Freud'un küçük Hans'ı bu durumun bir ilk örneğidir) korkutucu bir bağ söz konusudur ve çocuk bunu sembolleştirme sayesinde başarır. Buna ulaşmak için sadistik, fobili bebek hem kendi hazzını yaşama, zevk alma yetisine, hem de annenin kaygılarına verdiği tepkiye dayanır -yeter ki bu yeterince içten ve aynı zamanda mesafeli olsun.

Klein arzuyu değersizleştirmez: Düşünülebilir olduğunu ve aynı zamanda düşüncenin kaynağı olduğunu göstererek ölüm dürtüsünün gizemini çözdükçe, arzunun gizemini de çözer. Bu yolculukta psikanalistin topladığı teorik zorluklar, insanla ve insanın sağaltımı ile ilgili bilgilerin hiçbirinin kaçamadığı metafizik çıkmazlardır. Bu çıkmazlar, hayal edebileceğimiz en inzivaya çekilmiş alana -aşkın koruma ile birlikte babanın koruma vaadi ortadan kalktığında, bizim olduğumuz varsayılan "düşünme akımının", çağdaş bir trajedinin dramatik bir alternatifi ile karşılaştığı bir alana- bizi yerleştirme ayrıcalığına sahiptir. Bu bizi kendiliğin yayılması ve özdeşliklerin daralması arasında, şizofreni ve paranoya arasında savrulur hale getirir ve biz güvenilir tek bir yakınlık için paranoid, zalim ve kırılgan annelerin bize eşlik etmesini bekleriz. Bize sembolizme yönelmeyi öneren analist böylece olaya *dahil olmak,* bu zalim ve kırılgan paranoyayı paylaşmak zorundadır. Bundan daha iyi şekilde kendini koparmak için, bu sahip olma/elden çıkarma durumunda, yaratıcılığın şartı olarak depresyonu sürekli tekrardan yaşamak – ve bize yaşatmak mecburiyetindedir: Hem kendininkini hem de hastalarınınkini.

Freud ve Lacan'la birlikte, Tanrımız erotizm, kimliğimizin kefili fallus olduktan sonra Klein ile birlikte, içinde *birinin* (kimlik) *var olmayı* başaramadığı, ruhsallığın daha arkaik, daha pürüzlü alanlarında özgürlük tutkularımızı canlandırmaya

davet ediliriz. Böylece, ekolünü sürdürmek için Londra'ya yerleşmekten memnun ağırbaşlı havasının altında Melanie'nin çağdaşımız olduğunu fark ederiz.

Modern düşlemin nesnelerine, *"post coitum animal triste"* [cinsel birleşme sonrası mutsuz hayvan] kumaşı ile dokunarak sunulanları ve diğer olayları düşünün: Bu, oldukça zalim ve oldukça savunucu, sadece depresif olmadıklarında paranoid-şizoid, mani nitelikli olan fantezilerin imge ve kelimelerinin altındaki meme, süt, dışkı ve idrardan oluşan "içsel nesneler"in pazarı değil midir? Bu, sembolleştirme sürecini tersine çevirir. Dünyanın Kleincı anlamda kinci ve gerçekçi bir fantazmada kendini tüketir gibi gözüktüğü, içerdiği şiddetin okul çağı çocuklarının ebeveynlerini ürküten video oyunlarından -çünkü çocuklar, gerçekliğin imgesini artık ayırt etmeme noktasına vardıklarında kendilerini buraya yansıtırlar (emin olun yansıtırlar)- bahsetmeye gerek bile yok. Fakat Melanie'nin anlayışında analist bu fantazmaya eşlik eder, onu açıkça ifade eder, ve düşünülebilir kılmak için onu yorumlar ve yalnız bu sayede bunun ötesine geçebilir: Onu yasaklamaz, yahut bastırmaz. Tersine, Amerikan ekollerinin bilinçsiz katilleri, bebek bakıcılığı için sadece bir televizyon ekranına sahiplerdir ve hiçbir zaman tamamlanmamış depresif konumun kazazedeleri, paranoid-şizoid gerilemenin tipik kurbanlarıdırlar. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce onları ifşa ederek, Melanie ne bıyık altından güler ne de zafer kazanır: Ölüm arzusunu yerine getirmenin zaten o kadar da kötü olmadığına, ama bunu tamamen farklı bir şekilde yapabileceğimize bizi inandıran suç ortağının merhametiyle onları karşılar.

Psikanalizin temel bir sorusunu yine de cevaplanmamış bırakan Kleincılığın gerçek "politikaları" burada yatar: Kleincı buluşların örtük ideolojisinin çağdaş sosyal felsefenin bir kısmını beslediği aşikâr ise, klinik çalışmaları hakkında ne söylenebilir? Geç-Kleincılık tüm meyvelerini vermedi mi?[1] Psi-

[1] Bkz. *yuk.*, 8. Bölüm.

kanaliz araştırmaları bugün farklı ekollerin (Freudcu, Kleincı, Bioncu, Winnicottçu, Lacancı) savlarından ödünç aldığı bir ekümenikliğe kendini konumlandırır ve gelecek mücadeleler için henüz görülmemiş sistemleri inşa etmeyi amaçlamadan, ruhun yeni hastalıklara karşı hassas bir yorum yapma endişesinde, her hastaya uygun belirli bir dinleme şekli geliştirir. Militanlıktan bu kaçış illa ölü bir zaman değildir, ayrıca psikanalizin tükenmişliğini de göstermez.

Tam tersine psikanaliz iki açıdan tekrar canlanmıştır. Bir yandan yenilikçi bir zihniyet ile ışık tuttuğu insan faaliyetlerinin diğer alanlarına (toplum, sanat, edebiyat, felsefe) açılır ve böylece klinik uygulamanın sınırlarının dışına doğru kendi kavramlarının anlamını geliştirir ve genişletir. Bir diğer yandan belirli hastalık belirtileri üzerine derinlemesine odaklanarak, her hastanın benzersizliği ve tekilliğini, yapıların genelliğini göz ardı ederek, daha iyi anlamak ve bununla daha iyi ilgilenebilmek için kendini geliştirir ve değiştirir. İşte bu müdahalelerini biyoloji ve anlamın sınırlarına kadar iter. Diğer alanlarda olduğu gibi, "dehalar" ve büyük sistemler çağı bugün yerini kişisel risk ve girişimlere ve fikir ağlarına bırakmıştır. Şartlar ve içinde bulunduğu çağ ile desteklenen Melanie'nin güce düşkünlüğü yüzünden ve sayesinde, Klein temelde eşzamanlı bu iki eğilimin bir müjdeleyicisidir.

Annenin *içinin* (görünmez, ama babanın penisinden başlamak üzere, korkutucu nesnelerle dolu olarak hayal edilmesi) her iki cinsiyete en eski kaygı durumlarını sunduğunu düşünüyordu: Hadım edilme kaygısı bedenin içi ile de ilgili, daha genel kaygının sadece bir bölümüdür, kuşkusuz en önemli olanı bölümüdür. Aynı zamanda "iyi" nesnelerin "kötü" nesnelerle dengelendiğini de ileri sürmekteydi. Sonuç olarak, Klein düşüncenin ruhsal olarak içerde olma durumunun biçimlenmesine izin verdiğini, düşüncenin öncelikle kederli, sonrasında rahatlatıcı ve neşeli olan bir "derinlik" olduğunu ve bu içsel anne korkumuzu zapt etmek için bize tek yardımcı olanın düşünce olduğunu iddia eder.

Bir içsel olandan diğerine, kaygıdan düşünceye: Kleincı topografi boşluğun bir yüceltmesi, rahmin bir metamorfozu,

dişil alıcılık üzerine bir farklılıktır. Bu düşlemsel bilginin hepimiz için, hem kadınlar hem de erkekler için, geçerli olduğuna bizi ikna etmeden önce müthiş derinlikle olan yakınlığından kendiliğin bir bilgisini yaratır. Anne içinin vücut bulmuş fantezisi, tekrardan cisimleşen fantazma, analitik yorum ile kendiliği bilmenin bir yolu haline gelir: Ayrıcalıklı alan olan artık inanç değil, psikanalizdir.

Melanie Klein ile anneyle ilgili fantazma insanın kaderinin merkezine yerleşir. Yahudi-Hristiyan kültürümüzde, annenin bu anlamlı yeniden değerlendirilmesi önemsiz değildir. Yahudi annenin doğurganlığı Yahve tarafından kutsanmış, ancak sözlerin anlamının yayıldığı kutsal yerden kopmuştur. Bakire Anne daha sonra Teslisin boş merkezi haline gelir. İki bin yıl önce Kederli İnsan, İsa, annesiyle birlikte paylaştığı şeyi bilmek istemeden babaya sahip çıkan yeni bir din yarattı. Fobili ve sadist Kleincı çocuk bu göze çarpan ve çarmıha gerilmiş adamın iki kat içidir. Kederli içinde tümgüçlü bir annenin paranoid fantazması yer almaktadır. Bu fantezi öldüren ve öldürülmesi gereken bir annenin, zayıf ve ilkel benliğimizin şizoid-paranoyasının yansıtıldığı dişil paranoyanın vücut bulmuş temsilinin fantezisidir. Özne, hâlâ sahip olduğumuz tek değer - düşüncenin derinliği- haline gelene kadar bu derinliği sürekli derinlemesine çalıştığında ancak bu incitici derinlikten kendini kurtarabilir.

Analist gibi, ama bunu bilmeden, anne çocuğun kendisini kaybetmesine –ve sonrasında onu onarmak için kelime ve düşünceleri kullanmasına- neden olan bu derinlemesine çalışmada çocuğa eşlik eder. Annelik işlevi, incitici arzunun anlamını elde etmek ve geliştirmek için, ancak öznenin kendini gerçekleştirdiği şükran yoluyla ve sevgide, kendiliğin ve ötekinin kaybına dayanan bu simyaya sığınır. "Benim" kendimi ayırdığım, bu kayıp nesne –anne- için duyduğum sevgi bağı böylece ana katlinin yerini alır ve düşünce halesini üstüne giyer. Zihin ve ruhun korunmasını kadın karakteri ile ilişkilendirmek için olumsuzu kullanmak, Melanie Klein'ın dehasının en çok göze çarpan örneğidir.

Julia Kristeva

Melanie Klein

Delilik

yahut

Acı ve Yaratıcılık Olarak Ana Katli

Psikanalist, filozof ve dilbilimci Julia Kristeva için Melanie Klein, psikanaliz alanındaki en özgün yenilikçidir. Klein, çocuk psikanalizini başlatan isimdir, psikoz ve otizm üzerine olan fikirlerimizi de derinden etkilemiştir. Bilinçdışı teorisine yepyeni bir bakış açısı getirmiş ve bunu Freud'un koyduğu ilkeleri altüst etmeden yapmıştır. Kristeva bu eserinde Klein'ın yaşamını ve entelektüel gelişimini psikanaliz tarihini de ıskalamadan gözler önüne serer: Tıp okumak istese de mutsuz bir evliliğin ardından psikanalize merak salan, çocuklarını analize tâbi tutarak kendi çabalarıyla analist olan, anneyi sadece yaratıcılığın değil düşünmenin de kaynağı sayan, ana katlini ruhun gelişiminde merkez noktaya yerleştiren ve bu tarz fikirleriyle psikanaliz çevrelerini kışkırtan bir kadındır Melanie Klein.

ISBN : 978-605-5302-65-8

25 ₺

pinhanyayincilik.com
/pinhanyayincilik
/pinhanikitaplar